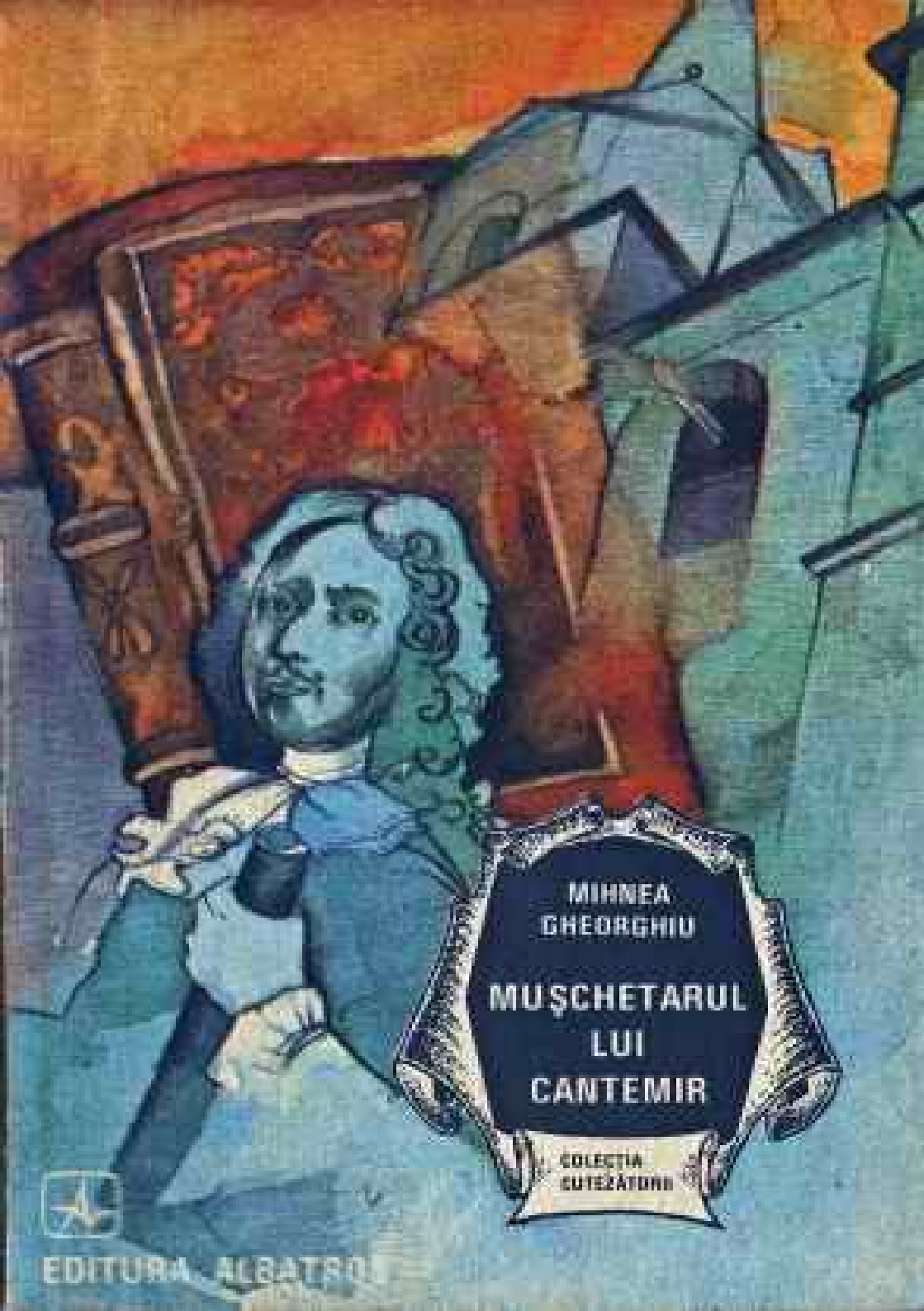
MIHNEA
GHEORGHIU
MUȘCHETARUL
LUI
CANTEMIR
COLECȚIA
CUTEZĂTORII
EDITURA ALBATROS

MIHNEA GHEORGHIU

MUŞCHETARUL LUI CANTEMIR

Mihnea Gheorghiu
Muşchetarul lui Cantemir
Editura Albatros Bucureşti 1990
Coperta de Damo Ştefan
Versiune ebook: [1.0.]

PARTEA ÎNTÂI
UCENICIA CĂRTURARULUI

I
POPAS LA HANUL HAGIULUI

Către sfârşitul unei toamne blajine, în cel din urmă pătrar al sutei a şaptesprezecea, moldovenii îşi măsurau în hambare roada trudei lor din anul ce trecuse şi dădeau mulţămită milei pământului şi cerului, că nu-i podidise ca în alţi ani cu secetă, sau potopuri. Se pornise o ploaie stăruitoare, cum se întâmplă adesea pe valea Siretului. Pământul desfundat cuprindea roţile până la osie, încât nu mai era chip să mai umble cărăuşii, până la întâiul îngheţ. De aceea cei prinşi la drum pe o asemenea ticăloasă vreme se bucurau să se afle sub un acoperiş primitor, alăturea de un focuşor bun, în fuga slobodă a gândurilor.

Aşezat pe temelii vechi, hanul Hagiului albea prin pâclă, sub nişte ulmi din alte vremi, la o răspântie de şleauri ce – apucau spre Roman şi Piatra, către Baia şi-nspre valea Siretului şi mai departe, către Iaşi, unde se afla Scaunul Ţării Moldovei. Hagiul era un bărbat trecut prin multe, un mazil ce se potolise la anii bătrâneţii, deschizând, la întoarcere din hagialâcul de la Rusalim, han cinstit, la drumul domniei. Şi despre chipul în care tot creştinul găsea la dânsul un adăpost, hrană şi primire cu voie bună – fără teamă de jecmănie sau de înjunghiere în puterea nopţii – se dusese vestea şi în Ţara-de-Jos şi în cea de Sus. Cu mulţumire se gândea fiecare ca să aibă a mâna peste

noapte la hanul de sub ulmii bătrâni. Ba uneori, la o zi mare, se mai întâmplă să se găsească şi pricină de mai lungă zăbavă, că tare dulce era vânatul din pivniţe, de unde-l trăgea Hagiul în ulcioare noi, şi bine-i mai, ziceau din strune şi din gură lăutarii ce coborau la acele zile către răscrucea de drumuri. Căci era o vreme când contenise prăpădul năvălirii podgheazurilor leşeşti şi al ceambulurilor tătăreşti, precum se istovise şi urgia strângătorilor de biruri, de se mai înseninaseră oleacă şi inimile oamenilor o dată cu vămile văzduhului.

În înnoptarea aceea friguroasă, prea puţini drumeţi poposiseră la han, fiindcă praznicele cele mari trecuseră, iar iarmarocul de peste apa Moldovei se pustiise de vreme rea. După ce-şi potoliseră foamea, cei câţiva cărăuşi, adunaţi în jurul vetrei să-şi usuce obielele la focul la care ai fi putut frige un berbec întreg, prinseseră să pirotească. Doar doi dintre ei dovedeau că, mai mult decât la dulceaţa somnului, îi trăgea inima la voroavă. Că dulce-i şi sfatul cu soţii la ceas de tihnă, când răpăie ploaia în draniţe şi mai cu osebire când ai la puterea mâinii ulciorul cel plin.

Unul era un flăcău voinic şi chipeş, puţin de ani, dar – precum se vedea – ager la minte şi setos să mai afle din cele multe văzute sau auzite de celălalt drumeţ care, om cu tâmplele cărunte şi un pic adus de spate, părea, aşijderea Hagiului, să fi trecut la viaţa lui prin aprige încercări. De vreo câteva clipe rămăseseră aşa amândoi, pe gânduri, privind hârjoană vâlvătăilor din vatră la răbufnirile vântului ce se pornise iarăşi să sufle şi să şuiere. Umbrele lor, când creşteau uriaşe, cotropind pereţii înnegriţi de fum, când se strângeau ghemotoc, sub scăunaşele pe care vegheau. O opintire mai vârtoasă a viforului desprinse undeva, afară, un oblon care se bătu amarnic de zid. Flăcăul tresări şi întoarse capul spre partea de unde venea huietul, cercând parcă să străbată cu privirea peretele de după care stăpânea peste lume adâncul nopţii. Drumeţul cel în puterea vârstei, căruia la sosire hangiul îi spusese: „Bun venit, Gheorghieş, frate”, pufni pe sub mustaţa stufoasă şi

fumurie, clătină din cap îngăduitor pentru puţina deprindere a flăcăului cu tainele firii, apoi grăi molcom:

— Aiasta nu ţine mult… Azi s-a arătat de către miazăzi şerveţelul vărgat al curcubeului.

Flăcăul îşi desprinse privirea de pe zidul întunecat şi, prinzând în ochii drumeţului necunoscut o licărire de zâmbet, mormăi repezit, fără chef de cimilituri:

— Parcă nu s-a arătat şi ieri, moşule, şi uite ce-i mai trage! Parcă n-ai fi de pe aici…

„Moşul” se întoarse către el cu oleacă de mirare, încât flăcăul ruşinat adăugă mai mult ca pentru sine:

— Bine c-au apucat oamenii să-şi culeagă bucatele…

Celălalt se aplecă, luă ulciorul, umplu mai întâi ulcica flăcăului, apoi şi pe a lui şi, după ce-şi înmuie mustaţa în rubiniul cel tare, urmă cu adâncă mulţumire în glas:

— Că şi-au strâns oamenii bucatele e, de bună seamă, lucru bun, dar mai sunt două şi mai bune.

— Şi care să f ie acelea? vru să afle tânărul, bucuros de iertarea celui sfătos.

— Întâi şi întâi, că au fost bune bucatele.

— Ieste. Şi al doilea?

— Că ne-a hărăzit cel de sus un voievod care să mai abată urgia lăcustelor boiereşti, leşeşti şi turceşti de pe bucatele aiestea.

Flăcăul încuviinţă, furat parcă de alt gând, apoi, sorbind şi el numai cu vârful buzelor, mai vru să ştie ceva:

— Da’ vezi că eu de una tot nu mă dumiresc: cum face că vodă aista de-amu nu se prea aseamănă cu cei de se tot perindară în anii din urmă? Că parcă-i, cum să zâc, mai cu ţara…

— Hei, d-apoi altminteri nici că se putea. Constantin Cantemir Vodă e de baştină răzeş de-al nostru, din ţinutul Fălciului… Om zdravăn şi suflet mare. Aşa li-i neamul Văzut-ai că şi la judecăţile Divanului au astăzi cuvânt – şi răzeşii noştri, olaltă cu bărbile cele pieptenate? Trunchiul bun, voinice!…

— Am mai auzit o minciună, că măria-sa n-ar fi ştiind carte, ci numai iscălitura a învăţat de-o pune pe hrisoave.

Adevărat să fie? întrebă, cu o umbră de părere de rău, cel nevârstnic.

Celălalt se înveseli foarte şi, stăpânindu-şi râsul, se grăbi să adeverească. În felul său:

— A fi, de bună seamă. Dar, vorba e, cine-l ţine de rău pentru atâta lucru? Ce folos că alţii sunt tobă de carte, dar vând Moldova din trufie şi din scârbă de norod. Unde mai pui că vodă a început să înalţe în boierie oameni mai tineri şi mai de jos, „tot feciori de mojici, Codreni şi Gălăţeni” – cum spun boierii, cârtind pe la toate podurile – să mai ştie şi fruntea ce află talpa.

În clipa aceea, de afară se auziră iarăşi nişte bubuituri. De data asta nu mai era oblonul, căci prinseră să latre şi dulăii, şi îndată răsunară şi glasuri de argăţime. Apoi uşa de stejar ferecată a hanului fu scuturată de mai multe lovituri.

Dintr-un ungher, cufundat în umbra care creştea pe măsură ce vâlvătăile din vatră începeau să se potolească, se ivi capul, cu ochi sfredelitori, al Hagiului. Desprinzând din cui o ghioagă ghintuită, se apropie de uşă şi strigă, cu urechea la pândă:

— Cine e?

— Slujba domniei! răspunse de afară un glas puternic şi poruncitor.

Zăvoarele grele scrâşniră, trase în grabă de hangiul înseninat dintr-o dată la faţă. Uşa se deschise şi flăcările din vatră, în care flăcăul tocmai aruncase nişte vreascuri de fag, luminară chipul unui oştean de vreo patruzeci de ani, tăbăcit de vânturi şi de soare. Părea ciudat că urmele unor bătălii care ţinuseră să-şi cresteze răbojul pe pielea acestui obraz nu-i înăspriseră căutătura.

— Bună seara, cinstite Hagiule! rosti el cu acelaşi glas înfricoşat, dar cumva parcă-n şagă. Bucuroşi de oaspeţi la drum de sară?

— Bucuroşi şi încă cum, căpitane Petrea! se grăbi să răspundă hangiul din toată inima, şi se ploconi cuviincios, dar fără a se frânge prea mult din şale, sau a întinde gâtul ca pentru tăiere, după obiceiul crâşmarilor cei noi. Apoi

adăugă, zăvorând la loc greaua uşă de stejar legată în fier: Ce vânt te mai aduse pe la noi?

— Vin dinspre Ţara-de-Jos, unde am fost cu poruncă. Şi mă rog la dumneata de odihnă pentru noaptea asta şi de vreo îmbucătură… Cu plată, se înţelege…

Hangiul, care nu mântuise de pus zăvoarele, se răsuci parcă atins dintr-o dată şi îl mustră cu vădită părere de rău:

— De la domnia-ta, căpitane Petrea, nu m-aşteptam la asemenea vorbă de ocară… Cum adicătelea cu plată?

— Tot scump la mânie şi ieftin la trufie ai rămas, Hagiule! râse slujitorul domnesc. Vezi bine c-am glumit… Vin la domnia-ta ca la un frate mai mare… Ia spune: ai lume multă pe vatră?

— Nu prea. Drumurile sunt desfundate şi cărăuşii s-au oprit şi ei pe unde au apucat.

Hangiul se apropie de vatră şi aprinse de la foc două lumânări groase de ceară, din cele pe care le păstra pentru oaspeţii mai de seamă, căci obişnuitele lumânări de seu împrăştiau un fum înecăcios şi un miros nesuferit. Pe una o lipi în mijlocul unei mese, iar cu cealaltă în mână se îndreptă, prin o uşă scundă, către cuhnie.

Glasul voinicesc al noului venit trezise cu totul pe cărăuşii ce piroteau la foc, şi acum ei îl cercetau în tăcere, cu ochii înroşiţi de fum şi de mahmureala somnului.

Fără a se simţi câtuşi de puţin stingherit de aceste priviri, dorind dimpotrivă să alunge dramul de nedumerire şi de sfială pogorât asupra oamenilor, căpitanul Petrea zâmbi larg şi păşi spre dânşii.

— Bună sara, oameni buni. Mai e vreun locşor la focul aista izbăvitor?

— Pofteşte, oştene, îl îmbie sfătosul. Loc la foc este berechet ca să-ţi încălzeşti trupul pe dinafară. Iar ca să-ţi fie cald şi pe dinăuntru, iată colea ulciorul cu sângele Domnului.

— Numai de-ar fi vinaţul aista pe placul unui oştean domnesc deprins cu băuturi de soi, se amestecă altul, clipind şiret. Dar eu tot zic că aşa cum e şi mai ales eu nişte

brânză de burduf cum se află pe aici, tot are să fie mai bun ca apa din botforii domniei-tale.

Când toţi se porniră pe râs, cel cu traista de cimilituri şi-o mai deşertă o dată:

— Şi uite că se adeveri şi vorba braşovenească, precum că apa nici în cizme nu-i bună…

Căpitanul Petrea prinse şi el a râde, şi, lepădându-şi mantia leoarcă de ploaie, începu să-şi dezbumbe minteanul cu găietane de fir şi să se lupte cu cizmele pintenate.

— Eu m-aş ruga, oameni buni, – zise el – să nu vă fie cu supărare dacă mi-oi scoate straiele istea să mă zvânt la para focului, că de azi-dimineaţă toarnă Dumnezeu pe mine.

Şi fără să aştepte răspuns, după ce-şi depărtă minteanul, îşi trase peste cap şi cămaşa, pe care o stoarse şi o întinse pe-un lăicer la dogoarea vetrei. Flăcăul şi încă unul dintre cei adunaţi la foc scăpară un strigăt.

— Ei, ce-i? Aţi văzut ursul? se înveseli oşteanul, bănuind pricina.

— Ne minunăm, căpitane, – răspunse careva, – că eşti crestat pe trup ca un răboj boieresc.

— Mi-am ales o meserie păcătoasă, zâmbi Petrea aşezându-se şi dânsul la foc. Apoi răsuflă adânc: Dar ce să-i faci, dacă mi-e dragă? D-apoi pe Constantin, Vodă să-l vedeţi, care e şi mai crestat decât mine, de câte războaie a bătut.

Plăcându-le povestea, oamenii se dădură mai aproape de omul domniei, care urmă, cu ochii mijiţi la pară:

— Ehei, măria-sa e un oştean cum puţini mai sunt astăzi. Chiar aşa cum e el acum, trecut de şaptezeci de ani şi cu barba colilie! Cât sunt şleahticii de trufaşi, dar la bătălii îl urmau fără crâcnire. Cunoscuseră că unde se afla acest hatman Cantemir, era vitejia şi izbânda… Pe mulţi i-a învăţat, el întâi, să umble cu armele aistea noi, de foc. Şi eu tot de la dânsul am deprins cum se bate războiul după metod. M-a învăţat frontul strâns, ca în oştirile apusene, pasul cadenţat, tragerea în salve, atacul la baionetă şi câte şi mai câte… Numai el ştia de aiestea. Craiul Sobieţki a vrut

să-l căftănească acolo, dar pe dânsul îl trăgea dorul tot la Moldova, la nemţenii şi gălăţenii lui…

— Păi eu ce-ţi spuneam?… se întoarse mândru spre flăcău „moş” Gheorghieş de la Fălciu. Apoi oftă ca despre o rudă apropiată: Păcat că a rămas el singur tocmai acum, la bătrâneţe.

— Şi trăieşte aşa, singur? se minună şi iarăşi se întristă flăcăul, care până atunci sorbise vorbele oşteanului.

— Nu-i singur… Îl are pe feciorul său, pe Dumitraşcu, îl dumeri căpitanul Petrea.

— Parcă ştiam că are doi feciori? cutează altul.

— Şi îi are încă, Dumnezeu să i-i ţină sănătoşi! Atât că Antioh-beizade, cel mai mare, şade la Ţarigrad zălog la turci. Fireşte, acolo o fi el grijit după starea ce î se cuvine, dar mare este şi mâhnirea părintelui său căi nu-l are lângă sine.

— Unde mai pui că ştiindu-şi feciorul zălog, – vru să cugete altul, – adică mereu cu iataganul spânzurat deasupra capului, Vodă Cantemir nu-i slobod nici el să facă totul chiar aşa cum ar fi mai bine…

La această nesăbuită vorbă, căpitanul Petrea se încrunta şi, săgetând cu privirea pe cel ce o rostise, răspunse neprietenos:

— Apoi să cunoşti domnia-ta de la mine, că de ar ţine cu adevărat de măria-sa şi dacă numai de aiasta ar atârna soarta Moldovei şi a norodului, Vodă Cantemir nu s-ar mai uita că are un fecior zălog la păgâni.

Uşa cea scundă de la cuhnie scârţâi şi Hagiul intră, aducând un ulcior cu vin tras proaspăt din butie şi o pită mare învelită într-un ştergar cusut cu arnici. În urma lui venea, cu braţele încărcate de oale şi străchini, meşteşugit înflorate, o fetişcană nedezmeticită încă din abureala întâiului somn. Lipăind desculţă pe lutul bătătorit şi trăgând sfielnic cu ochiul spre noul venit, aşternu un ştergar alb pe masă, aşeză cum socoti ea mai plăcut la vedere acele oale şi străchini, tăie pita cu un cuţit cât un baltag, apoi se topi pe uşa scundă pe care se ivise.

Căpitanul Petrea se îndreptă să-şi ia pe dânsul cămaşa încă udă de pe lăicer, dar Hagiul îi puse o ghebă miţoasă în spinare şi îl îmbie să se aşeze ca omul la masă. Oşteanul nu se lăsă rugat de două ori. Dar pofti să fie alăturea şi gazda, să ciocnească o ulcică cu dânsul.

Pricepând că purtătorul de porunci domneşti voieşte să rămână la sfat între patru ochi cu hangiul, dar mai ales osteniţi şi de ceasul târziu, cei de la foc se ridicară cu toţii, şi, urând noapte bună, trecură pe o altă uşa la odăile pe unde li se aşternuse mai din vreme pentru dormit.

Când paşii se stinseră dincolo de zidurile vechi, căpitanul Petrea, trăgându-şi dinainte o strachină mare cu piftie de porc, se întoarse către gazdă:

— Te ascult, frăţioare.

— Hei, greu năravv, căpitane Petrea! oftă adânc hangiul.

— Care năravv şi al cui? îşi zburli celălalt mustaţa;

— Al cui! Ia, al boierilor noştri… vezi, domnia-ta, hanul aista al meu a trecut prin multe. Precum ştii, e pe temelia altuia mai vechi: acela a apucat şi zilele lui Ion Vodă, pe care l-au vândut tot dumnealor turcilor, de l-au sfârtecat păgânii cu patru cămile…

Căpitanul Petrea nu ştia despre care anume năravv boieresc voia să vorbească hangiul, dar cunoştea că de vrea să-l afle, trebuia să-şi uite nerăbdarea-n traistă, deprins fiind cu un alt năravv, mai nevinovat, al gazdei. Ca mai toţi oamenii îndeobşte tăcuţi, care nu-şi dezleagă limba decât prea arar şi numai faţă de cei ce le sunt dragi şi la care ştiu că află frăţească ascultare, alăturea cu acest căpitan Petrea Gălăţeanul, mâna dreaptă a lui vodă, hangiul căuta să se răzbune pe lungile lui zile de tăcere şi să-şi scoată paguba de la obişnuita-i zgârcenie la vorbă. Şi mai ştia căpitanul Petrea că de i-ar curma firul povestirii, i-ar tăia şi toată însufleţirea. Ferecat din nou şi degrabă în tăcerea lui, ca melcul în găoace, la cel mai uşor semn de neprielnicie nu ar mai fi putut scoate un cuvânt lămurit de la dânsul. Şi căpitanul Petrea dorea acum să afle multe şi lămurite. De aceea, suspinând îl lăsă s-o ia în voie de la Ion Vodă cel pe care vrăjmaşii îl porecliseră „Cumplitul”, aşa

cum l-ar fi lăsat, de i-ar fi fost pe plac Hagiului, s-o ia chiar de la potop, ba chiar şi de la Adam şi Eva. Chibzui că între timp va să-şi potolească liniştit foamea şi se va gândi pe îndelete la tot ce avea el însuşi de povestit măriei sale, de îndată ce se va fi întors la Iaşi. După ce mântui răciturile şi bău pe nerăsuflate o ulcică de rubiniu, apoi alta mai cu încetul, începu să muşte dintr-un hartan de viţel, blagoslovind meşteşugul celei ce-l fripsese, când urechea îi prinse, în potopul de vorbe molcome ale hangiului, nişte împerecheri de nume ce îi întoarseră în mare grabă gândurile înapoi de la drumul Iaşilor şi al cetăţuiei unde se afla Scaunul domnesc.

— …Şi iată, – spunea Hagiul, – că iar au început să curgă pe aici, către Ţara Românească, şi ziua şi noaptea, rădvanele cu fugari, părtaşi ai vornicului Velicico, prietenul Brâncoveanului… Şi să cunoşti domnia-ta că mult îl mai duşmănesc pe Constantin Vodă boierii cei vechi, poate şi pentru că s-a dovedit bun şi milostiv cu biata Moldovă şi, mai ales, cu norodul cel păcătos.

— Stai, Hagiule, vorbeşte mai lămurit, că eu pricep greu când mă iei pe ocolite.

— Păi, da’ cine mai poate pricepe ceva?… Socoate şi domnia-ta: când a venit în scaun Constantin Vodă Cantemir, ce era de capul boierilor Costineşti? Nimic. Numai belele şi prăpăd. Miron logofătul era fugit de pe vremea lui Dumitraşcu Cantacuzino Vodă la leşi, unde-şi irosea şi ce brumă de avere-i mai rămăsese nevătămată. El, om bun, n-am ce zice; dar frate-său, Velicico vornicul, pândea ca pardosul în bârlogul lui. Şi ce a făcut Constantin Vodă, În marea lui bunătate şi înţelepciune?

Ca să-şi domolească nerăbdarea – căci pe acestea toate le ştia prea bine – căpitanul Petrea prinse să muşte iar, cu îndoită îndârjire, din ciozvârta de viţel.

— În marea lui înţelepciune şi bunătate, repetă Hagiul, trimis-a vorbă Vodă lui Miron logofătul, în Ţara Leşească, să se întoarne la casa lui. Şi de cum a venit, l-a luat în mare milă şi cinstire. L-a făcut staroste la Putna; pe cei trei feciori ai lui i-a pus în boierii mari, ba şi-a logodit şi pe

fiică-sa, pe domniţa Safta, cu unul din ei, iar pe Velicico Costin l-a făcut hatman şi pe urmă vornic mare. Fiindcă aşa cinsteşte Vodă Cantemir, precum ştii, pre cei cu slovă de carte. Şi iată că acum…

— Ei, ce-i acum?

— Comèdie mare, căpitane Petrea… Ştiai că mai zilele trecute a fost nuntă ca-n poveşti mai sus de Bârlad, la Băcani, la conacul lui Paladi?

— Ştiu, fireşte că ştiu. Că s-a dus vestea în toată Ţara Moldovei de petrecerea ce s-a făcut acolo… Dar ce: comèdie zici că-i acu?

Guralivul taciturn făcu semn dintr-un ochi, râse de unul singur şi, după ce îşi drese glasul cu o înghiţitură din ulcică, se aplecă spre căpitanul Petrea, cu mâna pâlnie la ureche:

— He, he! Că s-a dus vestea despre ce s-a băut şi s-a petrecut acolo, cred şi eu, dar despre ce lucru anume s-a ţinut sfat la spartul nunţii, nici domnia-ta nu socot că ai aflat, cât eşti de firoscos… Aud?

— Păi dacă a aflat-o prietenul meu Hagiul, eu zic că oi afla-o şi eu de îndată! râse şiret cel întrebat.

Prietenul îşi duse tainic un deget la buze, se ridică şi, repezindu-se, cu lumânarea în mână, pe rând la cele două uşi scunde, le deschise scurt, iscodind întunericul din dosul lor. Se întoarse liniştit la loc şi, umplând din nou ulcelele, începu să povestească cu glas şi mai scăzut:

— Precum bine ziceai că ştii, la Băcani, s-a fost adunat la nunta feciorului lui Paladi tot ce-i mai de frunte la Moldova… Şi, năpristan, a fost poftit şi vornicul, Velicico Costin, carele îi vine cumnat lui Paladi. De petrecut, de bună samă că au petrecut cu toţii, dar la spartul nunţii, cum zic, la o cămară de taină, au ţinut sfat câteva bărbi, şi la întoarcerea de la Băcani au mas acele bărbi, cum zic, aici, unde au ţinut încă un sfat, tot noaptea, târziu, când socoteau dânşii că nimeni nu-i aude… Şi Hagiul făcu iarăşi mâna pâlnie: Afară doar de acei ce-au avut urechi de auzit. Şi dacă nu se întâmpla să treci domnia-ta astă-sară pe aici, mă pregăteam eu să purced la Ieşi să te caut… Fiindcă vezi, căpitane Petrea, de când e lumea…

— Mă iartă, Hagiule, – îl opri fără să-şi mai stăpânească nerăbdarea oşteanul domniei, dar căutând s-o îndulcească din glas, – şi ce zici c-au hotărât boierii la acel sfat de noapte?

— Ce mai una alta: vorba lungă, sărăcia omului. S-au legat cu toţii, prin jurământ, care să rămână pe loc, care să fugă în Ţara Românească, la haznaua lui Vodă Brâncoveanul de bună samă, de la care să ceară plocoane. Vor, pasămite, să aibă ce duce la Ţarigrad, unde ar fi să purceadă cu toţii ca să-l pârască la Poartă pe Constantin Vodă Cantemir, să-l scurteze harapul şi să ridice la Scaunul Moldovei, cum ziceau, pe Velicico vornicul… Ce spui?

Spre marea mirare a Hagiului care se pregătea cu desfătare să citească uimire şi mare îngrijorare pe faţa căpitanului Petrea, acesta păstră aceeaşi nepăsare de mai înainte. Fu ispitit să-l întrebe dacă nu-i pasă într-adevăr, dar nu cuteză, căci în ciuda acelui chip, ochii oşteanului luaseră o strălucire ciudată şi glasul i se făcu tăios ca spicul hangerului, când întrebă arar:

— Era şi logofătul Miron Costin printre ei?

— Nu… ce-i drept e drept: printre ei nu a fost. Nici la Băcani, nici aici la sfat. După cum am înţeles, i-ar fi trimis răspuns la el, la conac, la Bărboşi.

— Şi când s-a petrecut asta?

— Nunta? Păi domnia-ta o ştii mai bine decât mine. Era…

— Nu nunta, sfatul de aci.

— Acum trei nopţi; da, taman trei nopţi.

— Şi parcă spuneai că au şi început să treacă rădvanele cu boieri.

— Au început. Ieri două, azi vreo trei…

— Cine?

— Păi feciorii lui răposatul Gavriliţă vornicul, cu jupânesele, coconii şi de bună samă şi cu sipetele lor pline cu galbeni şi giuvaericale… Când spun eu că nimeni nu mai poate pricepe ceva!… Pe Gavriliţă vornicul îl răpuse cu otravă Brâncoveanul din ciudă pe Cantemir Vodă şi iată că acum feciorii lui Gavriliţă dau buzna în braţele ucigaşului… Şi Costineştii, cărora Vodă Cantemir le-a dat toată cinstirea,

se burzuluiesc acum împotriva măriei-sale... Şi pe domnia-ta nu te cuprinde nici măcar mirarea?

— Eu de nimic nu mă mai mir, Hagiule, din partea boierilor, de când trăiesc printre ei. Şi nu numai din partea celor de aici... Pe unde am fost, pe unde-am umblat, sunt toţi la fel, ca puii de vulpe. De aceea şi veghem cu oameni de credinţă, ca domnia-ta... Dar asta-i altă poveste, de care vom avea poate mai mult răgaz să tăinuim altădată. Acum spune-mi: printre fugari nu se afla şi Velicico vornicul?

— Nu. Pe el nu l-am văzut. O fi apucat pe alt drum... Dar, stăi, încotro, căpitane Petrea?

Abia ascunzând marea graba ce-l cuprinsese ca o scuturătură de friguri, oşteanul se ridicase şi, repezindu-se la veşmintele aburinde spânzurate pe vatră, omul de credinţă al lui Constantin Vodă începuse să se îmbrace.

— Nu cumva vrei să ieşi acum în puterea nopţii?

— Domnia-ta ai zice să mai aştept?

— Nu zic, dar... nici aşa pe potopul ăsta şi fără soţi la drum de noapte...

— Ce trebuinţă am de alţi soţi? Braţul şi baltagul aista îmi vor fi de ajuns şi mai de credinţă...

— Doamne fereşte, bat haiducii şi joimirii răzleţiţi pretutindenea. Mai ales la o vreme de noapte ca aiasta...

În timp ce vorbea, căpitanul Petrea îşi trăsese şi cizmele. Învelit în mantia-i largă, pe cap cu coiful lucitor, se îndreptă cu paşi voiniceşti spre uşa cea ferecată. Hagiul îşi aruncă pe umeri gheba, împinse zăvoarele şi la licărul acum potolit al focului din vatră, cei doi oameni se zvârliră în bezna de afară ca într-un cazan cu păcură. Simţindu-şi stăpânul alături de omul străin, dulăii traşi la adăpost abia mârâiră, iar tropotul calului fu înăbuşit de clisa drumului. Când capul Hagiului trecu din nou din perdeaua ploii înăuntru în casă, jarul din odaie abia mai lumina. Feştila, lipita în mijlocul mesei, pâlpâia tot mai rar şi după ce mucul mai înotă o dată în ceara topită, ca o luntre prinsă într-un vârtej fără de scăpare, sfârâi şi se stinse. Un firicel de fum se ridică drept în sus şi la cea mai de pe urmă licărire a jarului, numai o

steluţă înjunghie întunericul. Atunci goarna îndepărtată a cocoşilor vesti că se crapă de ziuă.

II
UCENICIA COCONULUI DOMNESC

— *Ante mare et terras et quod tregit omnia, caelum, Unus erat*...[1]

Lumina se împuţina tot mai mult. Amurgul de toamnă se stingea blând pe zarea încă înlăcrimată de ploaia care nu contenise, zile şi nopţi, de la un capăt la altul al ţării şi cernuse îndesat toată noaptea trecută. În cămara sa, boltită, cu firide pline de ceaslove, din cetăţuia Iaşilor, Dimitrie, coconul domnesc, plecat asupra unei cărţi latineşti simţea cum i se închid ochii. Ştiind însă alăturea privirea dascălului său, vestitul cărturar Ieremia Cacavela, băiatul îşi încordă voinţa şi scandă încă o dată stihul la care se poticnise:

— *Unus erat toto naturae...*

Dar nu-l putu duce până la capăt, căci ochii i se împăienjeniseră din nou la suflarea dulce a somnului.

— *Vultus în orbe...* îl ajută dascălul.

— *Vultus în orbe...* repetă ca în vis domnescul învăţăcel, apoi tăcu.

— De ce te-ai oprit, beizade Dumitraşco? îl iscodi blajin dascălul Ieremia. Nu-ţi place Ovidiu, sau ţi-e gândul la

[1] Înainte de mare, de pământ şi de cerul care le înfăşoară pe toate, natura nu avea decât un singur chip în tot universul.

altceva? Că mare mirare m-ar cuprinde, iubitor de carte cum te ştiu. Măria-ta, nu mai eşti copil să-ţi zboare mintea la joacă; ai împlinit anii la care Machedon şi începuse a purcede la supunerea lumii celei vechi.

Obrajii ucenicului se învăpăiară şi parcă dintr-o dată aripa somnului îl părăsi:

— Ştiu, părinte Ieremia, dar:...

— Ei lasă, zâmbi cărturarul. Acum pricep: pare-mi-se, te osteneşte peste măsură dascălul domniei-tale întru ale oştirii...

— Acesta-i adevărul, părinte Ieremia, mărturisi, roşind iarăşi, învăţăcelul. Tătuca de loc nu mă slăbeşte. Nici după plecarea căpitanului Petrea... M-a pus rotmistrul cel nou la muştru mai abitir decât dumnealui... Numai la trageri m-a ţinut mai deunăzi, în picioare, trei ceasuri încheiate, cu muscheta pe furcă şi nu m-a lăsat până n-am deprins comenzile ca pe Tatăl Nostru: „Deschide tigăiţa! Pune prafu-n tigăiţă! Închide tigăiţa! Scoate cartuşul! Muşcă-i vârful! Pune cartuşul în ţeavă! Scoate vergeaua! încarcă muscheta! Ridică cocoşul! Ocheşte! Foc!” Trei ceasuri încheiate! Pe urmă, scrimă italiană, călărie... Uite-aşa, toată după-amiaza... Eu abia aşteptam să citim mai departe Metamorfozele şi iacătă...

— Ei, atunci, să lăsăm astă-seară.

— De ce să lăsaţi, dascăle Ieremia? se auzi în spatele lor un glas care cerca să fie mustrător, dar era mai degrabă stăpânit şi bun.

Cărturarul tresări, se ridică de pe scaunul tare de lemn, cu spătar înalt şi se închină adânc dinaintea celui venit. Acesta era un bărbat în puterea vârstei, în haine de catifea, cu jungher veneţian la brâu şi ciubote răsfrânte, leşeşti.

— Cu plecăciune, măria-ta. Dar când ai intrat, că noi nici nu te-am simţit?

— Am intrat taman când Dumitraşcu spunea pe de rost comenzile de încărcare a muschetei. (Un zâmbet luminã faţa domnului). Le spunea bine. Dar, de bună samă, asta nu-l iartă de latinească. După cum nici latineasca nu-l iartă de măiestria armelor.

— Un cocon domnesc osteneşte mai uşor decât un om de rând, măria-ta! încercă dascălul cărturar să-şi apere ucenicul.

După privirea repezită pe care i-o aruncă dintr-o dată Constantin Cantemir, Ieremia Cacavela pricepu că pe lângă principele moldovan, cu vederi pe care el le socotea neobişnuite, iscusinţa lui de a se purta cu puternicii lumii acesteia, deprinsă pe la curţile străine unde fusese ades chemat pentru ştiinţa lui de carte, nu-i putea fi de nici un folos.

— Parcă nu o dată ţi-am spus, dascăle, să nu te uiţi la feciorul meu ca la un cocon domnesc, ci ca la oricare învăţăcel, grăi domnul nu fără asprime.

— Acum e şi târziu, măria-ta! se înclină iarăşi dascălul. Ar trebui să se aducă făcliile, iar lumina lor tremurătoare vatămă ochii.

Constantin Vodă zâmbi îmbunat:

— Aşa îi ţii parte mereu, dascăle... Parcă ar fi feciorul domniei-tale, nu al meu şi al Moldovei. Cândva se va mândri cu câte făclii va fi topit asupra cărţilor!...

— Măria-ta i-ai dat carnea şi sângele, iar eu i-am dat suflet din sufletul meu. Şi ca părinte sufletesc sunt mândru de Dumitraşcu al Moldovei, cel mai bun ucenic pe care l-am avut vreodată.

— Iar domnia-ta eşti cel mai vrednic şi cel mai învăţat dascăl din câţi a avut până astăzi. Şi, precum ştii, mulţi a avut: leşi, greci, italieni... Dar aş vrea ca dascălul adevărat şi cel mai iubit al inimii sale să fie tot Moldova, ţara aceasta cu oamenii şi pământurile ei, care să-i fie ca şi mie fără seamăn de dragă.

O pâclă uşoară aburi ochii cărturarului.

— Cum îl cunosc, sunt gata, măria-ta, să pun chezăşie cinstea acestui păr alb, că va fi întocmai după vrerea augustului său părinte. Şi acum, apropiindu-se ceasul rugăciunii de sară, cer măriei-tale îngăduinţa de a-mi afla locul lângă iconostas.

— Du-te, dascăle Ieremia, şi sară bună.

Înclinându-se adânc, bătrânul dascăl se îndreptă de-a-ndăratelea spre uşa boltită, aşa precum deprinsese obiceiul la curţile crăieşti cele mari.

Rămas singur cu fiul său, în înfăţişarea domnului se petrecu o schimbare: ochii-i îşi pierdură strălucirea oţelie, umplându-se de o mare duioşie amestecată cu o negrăită tristeţe, Constantin Vodă parcă se gârbovi. O clipă rămase nemişcat, învăluindu-şi cu privirea vlăstarul care, în nevinovăţia şi aplecarea sa spre lucrurile minţii, lucruri atât de puţin preţuite încă în lumea în care era chemat să trăiască, i se păru mai mult ca oricând plăpând şi lipsit de apărare. Înconjurat de atâtea duşmănii ce nici măcar nu erau stârnite de gândul sau făptura lui, ci de scaunul domnesc în care trebuia să se urce într-o zi, mai apuca-va el vreodată ceasul acela?... Nepregătit îndeajuns să cunoască, necum să înfrunte zavistiile, vicleniile şi răutatea boierilor, care şi între ei ca lupii se mâncau şi târau şi pe alţii în cumplite capcane, cât de anevoioasă avea să-i fie calea în viaţă! Atât doar, că tot viaţa este cel mai bun dascăl şi călеşte în chipul cel mai neaşteptat şi pe cei mai puţin apăraţi. Dar până atunci?

Dumitraşcu ghicea el oare gândurile tatălui său, sau îi înţelesese grija din schimbarea înfăţişării? Buzele i se mişcară gata să rostească ceva şi într-o pornire caldă făcu un pas înainte. Dar sfiala izvorâtă din teama de a arăta părintelui că-i pricepuse clipa de slăbiciune îl împietri. Ochii lui însă vorbiră mai limpede decât ar fi ştiut să-i spună cuvântul. Clipind des, să-şi ascundă tulburarea, Constantin Cantemir se apropie de el cu un zâmbet oleacă şăgalnic pe sub mustaţa stufoasă şi îi mângâie părul cu dreapta. Mâna care răsucise de atâtea ori, cumplit, spada, îi tremura acum uşor, ca şi glasul.

— Zi aşa, băiete, nu-ţi place meşteşugul armelor!

— N-am spus asta, tătucă, se apără cu hotărâre mezinul voievodului. Îmi place, cum de nu! Mai ales că armele acestea noi cer multă îndemânare şi chiar oarecare socoteală. Dar... parcă mai mult mă trage inima la citit şi la scris...

— Ei, măre băiete, – oftă bătrânul, – nimeni ca mine, care abia de pot să-mi iscălesc numele pe hrisoave şi vreo scrisoare, nu ştie cât preţ are cartea. Pe lângă alte foloase şi desfătări, pe care numai ea ţi le poate da, agoniseala din înţelepciunea şi învăţămintele altora te scuteşte de multă trudă şi te fereşte de multe greşeli. Dar eu, nici inimă de pergament, ca boierii Costineşti, nu te voi… Vezi tu, cartea…

Prin fereastra rămasă deschisă – căci, în ciuda ploilor reci din acea săptămână, ziua fusese neaşteptat de caldă – se auzi bătaie de toacă. Apoi clopotul cel mare din turnul Goliei cutremură liniştile înnoptării. Alte clopote, îndepărtate, cu dangăt mai des şi mai senin, îi răspunseră din clopotniţele risipite prin vâlcelele şi pe dealurile oraşului ce se cufunda în pâcla de dincolo de zidurile cetăţuii. Era ceasul vecerniilor.

Constantin Cantemir tăcu o clipă. Dar nu pentru a asculta glasul clopotelor, cât a-şi aduna mai bine gândurile. Dimpotrivă, cu ochii pironiţi în zare, Dumitraşcu părea să soarbă din toate puterile fiinţei lui acea chemare, cu o sete pornită din nepotolite adâncuri.

Acea sete nu-şi afla însă pricina în vreo înclinare monahicească de care se găsea cu totul străin, căci, în ciuda sutanei pe care o purta şi a mătăniilor pe care le bătea dinaintea iconostasului, dascălul Ieremia, mai vârtos decât Facerea Lumii din Sfânta Scriptură, îi citise *De rerum natura*[2] de păgânul Lucretius şi în loc să-l puie să înveţe Vieţile Sfinţilor, îl îndemnase să cunoască îndeaproape Vieţile Oamenilor Iluştri a lui Plutarh. Simţindu-l nerăbdător să desluşească tainele şi rosturile adânci ale firii, acel om luminat îi dăscălise întru învăţăturile lui Democrit, ale filozofilor stoici şi ale lui Avicenna. Iar în nopţile de vară, când se preumblau pe meterezele cetăţuii şi priveau cu ochii vrăjiţi mersul stelelor, dascălul îi vorbea de Ptolomeu şi mai cu osebire de Copernic şi Galileu, acestora zicându-le „sfinţi cărora, în loc de-a le-nălţa slavă, papistaşii le-au înălţat ruguri”. Tot călugărul îi povestise adesea şi îndelung

[2] În latina: Despre natura lucrurilor.

despre călătoriile de basm ale lui Cristofor Columb şi Vasco de Gama, prin ostroavele numai de ei văzute.

Dangătele ce înfiorau prelung zările amurgului îi făceau acum să viseze la clopotele ce vor fi sunat vecerniile la Florenţa la ceasul slăvit în care Alighieri, rătăcind pe malul Arnoului, zărise întâia dată pe Beatrice. Şi acea sete de călătorii, de fapte mari, de viaţă zbuciumată şi rodnică, îl cuprindea iarăşi, mistuindu-l ca o amăgitoare văpaie.

— Cartea, copile... – se porni iarăşi să grăiască Constantin Cantemir, – este, aşa cum îţi spuneam adineauri, un lucru de samă, Dar trebuie şi ea pătrunsă într-un anume fel. Să nu o laşi să te facă să uiţi de lume şi omenie, după cum nici lumea nu trebuie să te Tacă să uiţi de carte. Să fii un mare, un foarte mare cărturar şi nimic alt, se poate să fie foarte frumos. Dar de la un viitor domn, norodul aşteaptă şi altceva. Şi aşteptările norodului nu trebuiesc înşelate. Nu uita că noi suntem neam de răzeşi cinstiţi, că din norod ne tragem. (Aici glasul lui Constantin Vodă se sumeţi deodată). Acolo bate inima Moldovei, inima ostaşilor şi răzeşilor ei, nu la sindrofiile boierilor vechi care tocmesc Scaunul domniei şezând pe sipetele lor ticsite de galbeni şi grăind greceşte şi turceşte...

O tuse seacă ce păru că nu se mai sfârşeşte înecă deodată glasul domnului, care-şi duse fără voie mâinile la piept, în timp ce faţa, dintr-o dată albă ca varul, i se încrâncenă de o durere cu greu stăpânită.

— Tătucă, ce ai? se cutremură de îngrijorare Dumitraşcu.

Scuturat mai departe de tusea ce-l sugruma, Constantin Cantemir îi făcu semn de liniştire cu mâna şi se apropie de fereastră. Trăgând în piept aerul îmbălsămat de mireasma răcoroasă a grădinii, rămase o vreme destul de îndelungată rezemat de pervaz. Răsuflarea i se potolea anevoie şi tâmplele îi zvâcneau puternic. Dar inima prindea să-i bată mai liniştit, măsurându-i tot mai alinat clipele vieţii. Scăpase şi de data aceasta. Baba cu coasa, care-l pândea mereu de la o vreme şi se juca cu el precum pisica cu şoarecele, îl cruţase iarăşi. O lumină obosită îi descreţi fruntea. Dorea din tot sufletul să mai trăiască. Măcar

cinci-şase ani. Să aibă răgazul a duce mai departe ceea ce începuse, dar izbutise, cu atâta amar, numai pe jumătate. Să aducă oleacă de tihnă în Ţara Moldovei. Datorită dârzeniei, vitejiei şi chibzuinţei sale, îi pusese întrucâtva la adăpost marginile de duşmanii dinafară. Acum începuse lupta neostoită cu cei răi dinăuntru, lotrii răspântiilor şi harţa cu şleahta lupească a boierilor hulpavi, nemăsuraţi în lăcomia şi zavistia lor. Da, încă vreo cinci-şase ani şi bogata Ţară a Moldovei şi-ar fi închis multe din rănile de care încă sângera. Între timp, Antioh şi Dumitraşcu ar fi ajuns la anii la care li se putea încredinţa fără teamă frâiele domniei... Ah, cum s-ar fi bucurat duşmanii lui dacă tusea aceea seacă i-ar fi curmat adineauri pentru vecie răsuflarea! Ca fulgerul s-ar fi dus vestea şi ce petrecanie ar fi fost în noaptea aceasta pe la câteva dintre curţile boiereşti, colo-n vale, la poalele cetăţuiei, printre grădinile şi livezile întinse ale Iaşilor... Ca şi cum ar fi voit să deosebească locul în care se afla fiecare – căci le ştia pe degete – se aplecă mai mult peste pervazul ferestrei înalte şi înguste, sfredelind cu ochii săi pătrunzători negura în care prindeau să se aprindă, ici, colo, printre frunzişurile ruginii, licăriri de opaiţe şi de lumânări.

Dintr-o dată se întoarse. Dumitraşcu rămăsese nemişcat în picioare, în mijlocul acelei cămări cu poliţe pline de cărţi, ce aducea mai mult a chilie de pustnic, decât a iatac de cocon domnesc. Ochii lui arătau o spaimă plină de atât de curată iubire, încât ceva se mişcă, se dezlegă parcă în inima lui Constantin Vodă Cantemir. Apropiindu-se şi cuprinzându-i grumazul cu braţul, tatăl îşi strânse îndelung fiul la piept.

*

* *

La ceasul acela, strecurându-se prin umbra deasă a zăplazurilor, de-a lungul ulicioarelor acum de tot pustii, un

băieţandru bălăior de vreo treisprezece ani alerga cât îl ţineau picioarele pe uliţa mare către cetăţuie. La marginea colnicului se opri o clipă să mai răsufle, tot privind îngrijorat spre palatul ale cărui fereşti începeau să se lumineze. În zarea vineţie, pe care se desprindeau limpede turnurile mătăhăloase şi străjile ce se preumblau pe coama meterezelor, cele mai de pe urmă văpăi ale amurgului se potoliseră şi cerul se spuzea de stele. Într-o clipă, avea să se ridice podul cu scripete de la intrare. Şi atunci, pas de mai treci! Fără să mai aştepte să i se potolească bătăile inimii, băieţandrul porni în aceeaşi goană pe urcuşul care-i tăia acum răsuflarea şi-i muia picioarele. Când simţea că nu mai poate, se îmbărbăta cu glas tare:

— Nu te lăsa, Mihuţ, băiete… trebuie să ajungi cu orice preţ…

Zis şi făcut… Mai avea ca la vreo zece stânjeni până la podul ce încă nu se ridicase, când o umbră se aţinu dintr-un tufiş la marginea drumului.

— Stai! strigă cu glas cumplit arătarea.

Mihuţ împietri. Nu atât că glasul străjerului l-ar fi înspăimântat, ci mai mult fiindcă simţea că dacă ar mai fi făcut un singur pas i-ar fi plesnit coşul pieptului. Când umbra îl întrebă cine e şi unde vrea să meargă, nu fu în stare să scoată din gâtlej nici un sunet. Dar în clipa următoare răsuflă adânc şi zvâcni înainte, strigând:

— Lasă-mă Să trec… Trebuie să ajung negreşit.

Şi o zbughi spre capul podului.

— Stai! strigă iarăşi straja.

Din două sărituri îl ajunse din urmă ca zmeul din poveste şi-l înşfăcă zdravăn de după ceafă,

— Te-am prins, împieliţatule! Unde crezi că te afli? În satul fără câini? Păi degeaba stau eu aici de strajă, măi ţâcă? Să las să intre în cetatea domnească orice orătanie ca tine? Ia te uită comèdie! Stai binişor, voinicule!

— Lasă-mă… lasă-mă… trebuie să ajung.

— Nu te mai zbate degeaba, că tot nu scapi’. Mai bine spune repede ce vrei. Şi mai întâi de toate, cum te cheamă şi al cui eşti tu?

— Mă cheamă: Mihuţ… al căpitanului Petrea.

— Aha! Al căpitanului Petrea! făcu straja, slăbindu-l din strânsoare. Atunci se schimbă povestea. Păi dacă eşti feciorul dumisale, ce baţi drumurile ca un bezmetic şi nu stai acasă, cum stau la ceasul aista copiii de gospodari cumsecade? Hai?

Văzând că deocamdată dobândise totuşi o izbândă, Mihuţ se prefăcu mai dârz şi se răţoi semeţ nevoie mare:

— D-apoi, n-am să-ţi spun eu domniei-tale. Nu-i întâia dată ca vin la curtea domnească; eu îs şi prieten cu beizade Dumitraşcu, dacă vrei să ştii!

Spre marea lui dezamăgire, toată semeţia ce şi-o pusese în glas şi în privire nu-i folosi la nimic. Râzând cu chef, zmeul îi răspunse, fără să ia gheara de pe dânsul:

— Ăi fi mătăluţă prieten de hârjoane cu coconul domnesc – c-aşa-i place măriei-sale, să-l lase cu flăcăiandri ca de-alde matale – dar eu îs străjer şi la ceasul aista nu-i slobod să intre nimenea în cetate fără pricină de samă… Hai, du-te acasă, prâsleo! Acum nu-i vreme de joacă.

— Nici n-am venit la joacă, – se oţărî Mihuţ, – eu am treabă cu măria-sa… Am să-i spun neapărat… ceva.

— Ce să-i spui?

— Taină mare.

Straja se porni de astă dată pe un râs vijelios ce-i scutură toată făptura şi-şi puse mâinile-n şold ca la panoramă.

— Ei, nu mai spune! Ei, bată-te să te bată! Să ştii c-ai să ajungi mare dregător, dacă de pe acum ai început a avea treburi de tainã cu măria-sa. Dar până atunci, du-te frumuşel acasă, şi când s-o întoarce căpitanul Petrea din Ţara-de-Jos, ai să-i spui ce-ai avut de tăinuit cu măria-sa… Dar ce faci? Stai… hoo! Uite că mi-a scăpat împieliţatul…

Picioarele acum odihnite ale lui Mihuţ fură mai iuţi decât picioroangele zmeului. Dar sprinteneala nu-i mai sluji la nimic. Feciorul căpitanului Petrea mai avea doar trei paşi de făcut până la capătul podului, când iată că lanţurile scrâşniră, scripetele scârţâi şi puntea se ridică de peste şanţul ce împrejmuia cetăţuia.

Un râs şi mai spăimos decât cel de adineauri răsună în spatele lui. Străjerul se veselea foarte de întâmplare şi de ciuda băieţandrului. Mihuţ rămase ţintuit locului, neştiind ce să mai facă. Dar un gând îi fulgeră prin minte: „Trebuie să mă sfătuiesc cu Mehmet…” Şi o rupse la fugă devale. Cât ai scăpăra din amnar şi ajunse la poalele colnicului, şi topindu-se iarăşi în umbră zăplazurilor înalte peste care se întindeau crengi uriaşe până către mijlocul uliţei, porni spre locuinţa comisului Ştefan Cerchez, sărind peste bălţoace şi stârnind haite întregi de dulăi după el.

Acest boier, pus de Constantin Vodă mai mare peste hergheliile domneşti, era cu adevărat de neam cerchez. Un străbun de-a lui, venit cine ştie cum, cu vreun ceambul, pentru prădăciune, sau singur, cu niscai negoţ, tocmai de la Crâm, se aciuase în Ţara Moldovei. Însurându-se el cu o moldoveancă, trecuse la legea celor printre care trăia, iar urmaşii lui – oameni toţi vrednici şi drepţi la cuget – ajunseseră la mare cinstire. Dar poreclă le rămăsese nume. Cu numai vreo doi ani în urmă, marele comis Ştefan Cerchez se trezise la uşa dumisale cu un băieţandru cu năsuc în vânt şi ochi de veveriţă, pe nume Mehmet, ce se afla rubedenie cu el şi care era purces tot de la Crâm, de unde venise cu nişte soli ai neamului; tătărăsc. S-a dovedit apoi că era şi acest Mehmet un pui de om cum nu sunt mulţi pe lume, lucru pe care-l pricepuse dintr-un început şi Constantin Vodă. De aceea îl văzuse cu ochi buni şi-l lăsase să umble la joacă, şi mai ales la preumblări şi întreceri de călărie sau de arme cu coconul său şi cu Mihuţ, odrasla lui Petrea Căpitanul. Cu vreo doi-trei ani mai vârstnic decât feciorul domnului, care la rându-i cu vreo doi ani mai mare decât Mihuţ, cimotia comisului Cerchez se arăta ager la minte nevoie mare şi dibaci în toate: în mânuitul armelor, în povestit şi mai ales în a descreţi frunţile cu hazul lui fără seamăn.

Mai ardea în ochii lui oblici o flacără ce nu se întâlneşte decât la cei ce se adapă din visuri îndrăzneţe şi mari. Închipuirea-i era în veşnic neastâmpăr. Şi nici n-ar fi putut fi altminteri, când toată copilăria, petrecută prin taberele

veşnic în fierbere ale stepei nohailor, îi fusese legănată de străvechile basme ale noroadelor fără de tihnă din jurul Pontului Euxin[3]. Comisul Ştefan Cerchez, căruia soaţa dumisale nu se învrednicise să-i dăruiască copii, îl iubea acum ca pe un fiu bun al său şi era tare mândru de el, punându-l, la rarele-i petreceri, să „maimuţărească” pe nişte boieri mari, vecini de-ai săi, de se tăvălea lumea de râs, ca la comèdie.

Casele comisului, case bătrâneşti cu un singur rând, se aflau într-o curte mare, înconjurate de acareturi, cu slugi multe şi bineînţeles păzite de nişte diavoli de dulăi, luaţi de pui şi înrăiţi. Să intre pe poarta din faţă şi încă la ceasul acela nu era lucru de şagă nici pentru un om în toată firea. Dar o aripă joasă a casei se lăsa spre un cot al grădinii, încât una din ferestre se afla la numai un stânjen de zaplaz. Fereastra aceea se potrivea a fi tocmai a cămării lui Mehmet. Mihuţ nu numai că ştia asta, dar aveau ei şi un semn al lor, anume pentru întâmplări deosebite. Geamul era acum luminat. Semnul era un pumn de pietricele-n geam şi două strigăte lungi de cucuvea.

— Uhu-hu… uhu-hu!…

Ca la o poruncă capul rotund al flăcăiaşului venit de la Crâm se ivi de îndată.

— Tu eşti, Mihuţ? întrebă el de cum se deschise fereastra.

— Eu sunt, Mehmet, vino repede jos!

— Nu pot, că-i unchiul Ştefan acasă şi se pregăteşte de cină.

— Trebuie să vii neapărat.

— Dar ce s-a întâmplat?… De ce taci? Hai, vorbeşte…

— Nu pot. E taină mare!

— Nu mai spune: „Taină mare”! îl maimuţări Mehmet.

Vorba asta, întoarsă, fireşte, fără un dram de răutate sau de batjocură, pe Mihuţ îl păli peste obraz ca o lovitură de bici. Odrasla căpitanului Petrea suferea întotdeauna când, ca mai nevârstnic decât cei doi prieteni ai săi, se întâmpla să nu fie luat în serios. Şi iată că Mehmet se purta cu el

[3] Marea Neagră.

astfel tocmai în clipa în care el îşi îndeplinea o datorie pentru care înfruntase atâtea primejdii: dojana bunicii, bezna şi băltoacele uliţelor, haitele de câini şi câte altele. De aceea, uitând de orice fereală, strigă cu glas mai tare decât ar fi voit:

— Trebuie să-l vestim degrabă pe Dumitraşcu că o mare primejdie îl pândeşte pe măria-sa.

— O mare primejdie? Mehmet şovăi o clipă, apoi dintr-o dată se hotărî: Stai, că atunci vin jos, negreşit…

Mehmet nu era învăţat să mintă şi de aceea nici nu se pricepu să ticluiască la repezeală vreo pricină de hoinăreală tocmai acuma. Când comisul îl întrebă ce cauă în uliţă la ceasul acela, îi mărturisi că îl aşteaptă afară Mihuţ al căpitanului Petrea cu o taină mare despre o primejdie ce l-ar pândi pe Vodă. Cumpănind o clipă cele auzite, comisul îi spuse lui Mehmet să-l aducă îndată pe băieţandru dinaintea sa. De bună seamă că trebuia să se petreacă ceva, într-adevăr, cu totul neobişnuit, ca Mihuţ, pe care – mai ales în lipsa tatălui, plecat des cu porunci domneşti – bunică-sa îl păzea ca pe ochii din cap, să bată uliţele noaptea. De aceea, Mehmet mai mult zbură decât alergă până la poartă şi aproape fără să mai răsufle îl târî pe băieţandru către odaia comisului, petrecuţi de mârâitul dulăilor alungaţi.

— Bine, dar comisul n-o să se supere? avu totuşi răgaz să mai întrebe Mihuţ în timp ce urca scările… Că ştii cum e… dumnealui…

— Nu se supără! Aşa-i place lui să pară aspru şi crunt, când răcneşte pe la grajduri, dar dacă ştii cum să-l iei, e lapte şi miere!

Într-adevăr, de cum îl zări şi presimţindu-i sfiala, comisul îi zâmbi blajin şi îl îmbie:

— Intră, Mihuţ băiete, şi spune ce-ai păţit!

Băieţandrul nu se aşteptase să fie dus chiar aşa, ca la judecată, în faţa comisului. Nu ştia dacă „taina” pe care o dobândise în acea seară era într-adevăr mai mult decât un rod al închipuirii lui jucăuşe. Mai întâi privirea ochilor săi albaştri-cenuşii îi fugi întrebătoare, dar şi plină de dojană,

către Mehmet. Acesta îi făcu semn cu capul, precum că, la urma urmei, şi comisul ştie de glumă, fie chiar şi în puterea nopţii.

Mihuţ mai şovăi o clipă, apoi, cu hotărârea cuiva care s-ar arunca orbeşte într-o vâltoare, se întoarse spre comis şi începu să povestească pe nerăsuflate:

— Domnia-ta ştii că noi stăm lângă curţile cele noi ale boierilor Costineşti... Grădină lângă grădină... Doar sări zăplazul... şi... şi...

Comisul crezu că-l ajută:

— Ei şi? Te-au prins la mere?

Pe Mihuţ numai că nu-l podidiră lacrimile. Nici omul acesta în toată firea nu-l pricepea şi nu părea să pună vreun temei pe vorbele lui. Dar pentru vodă şi scăparea lui, nici o jertfă nu i se păru prea mare, nici aceea de a trece în ochii neştiutorilor drept un copil. De aceea urmă fără oprire:

— Nu umblam după mere. Eu pândeam o veveriţă. A sărit din dudul nostru dincolo, în grădina Costineştilor, şi acolo s-a căţărat într-un nuc. Eu, după ea, din cracă în cracă, până sus...

— Ei şi? Unde-i taina? se încruntă comisul. Apoi adăugă hâtru: te pomeneşti că era tocmai împărăteasa veveriţelor şi te-a rugat s-o cruţi, că-ţi dă coroniţa ei de olmazuri.

— Nu! strigă înciudat Mihuţ, cu glasul înecat în lacrimi. Tocmai când s-o ajung, am auzit sub nuc zvon de glasuri. M-am temut şi n-am cutezat să mă mişc. Şi veveriţa a pierit.

— Spune mai departe, îl îndemnă comisul, de pe buzele căruia zâmbetul nu apucase să piară.

— Când mă uit la poalele nucului, ce să văd? Dedesubt se opriseră nişte boieri, care se înapoiau dintr-o plimbare prin grădină. Pesemne, credeau că nu-i aude nimeni, fiindcă grăiau şi râdeau fără fereală. Cu ei se afla şi vecinul nostru, vornicul Velicico Costin, care îşi râdea de vodă şi spunea cum că „i-ar fi sunat ceasul”.

Comisul Ştefan Cerchez sări în picioare ca ars şi strigă:

— Aşa a spus tâlharul?

— Chiar aşa.

— Şi alt, ce-a mai spus? Hai, grăieşte! se înfierbântă comisul, privindu-l pe Mihuţ ca şi cum el ar fi fost vinovatul.

Speriat, băieţandrul rămase o clipă mut. De teamă să nu care cumva să uite o vorbă măcar din cele auzite, i se păru dintr-o dată că uitase tot. Luându-şi seama, comisul Cerchez se potoli şi, mângâindu-i pletele bălane, îi spuse blând:

— Nu-i nimica, Mihuţ fiule, dacă nu-ţi poţi aduce aminte chiar aşa, dintr-o dată, de tot ce-ai auzit. Să nu-ţi fie teamă de nimic. Eşti coşcogea flăcău şi măria-sa o să te aibă în mare cinste când o afla de ce mare ajutor îi vei fi fost şi lui şi lui Dumitraşcu, prietenul vostru, şi Ţării Moldovei. Că acum zic să mergem cu toţii să-l vestim de cele întâmplate. Şi până ce pune Ilie caii la butca mea cea mare, până ce suim la cetăţuie şi se pogoară puntea cu scripeţi, ai tot răgazul să-ţi aduci aminte şi să te socoteşti cum ai să-i povesteşti măriei-sale de-a fir-a-păr tot ce ai auzit. Ia gustă din baclavalele astea... Nu-i aşa că sunt bune, voinicelule? ...

— Aşa-i! bâigui încă nedezmeticit Mihuţ, care mai-mai că începuse a se căi de tot ce apucase să facă şi numai de baclavale nu-i ardea acuma. La drept vorbind însă, el nici nu-şi pusese ceva anume în cap: totul i se păruse atât de firesc, încât nici nu avusese de ce să mai stea la gânduri. De cum soborul boierilor se depărtase de nuc, se lăsase binişor jos, din cracă în cracă, mai sprinten chiar decât veveriţa, pierdută şi strecurându-se prin gradina boierului Velicico Costin, într-o clipă sărise îndărăt, în grădina lor. Toată grijă îi fusese să nu-l zărească bunică-sa, ca nu care cumva să-l oprească de a mai ieşi pe poartă, căci fiind „taină mare” socotea că nici nu putea mărturisi unde fusese. Purtat mereu pe drumuri de slujbele domniei, căpitanul Petrea lăsase să-i dădăcească feciorul maica domniei-sale, fiindcă mama bună a flăcăiaşului murise la naştere. Pentru năzbâtiile singurului sau copil, amintire vie a chipului drag al celei neuitate, oşteanul avea nemărginita îngăduinţă a părinţilor prea iubitori, dar bunica era

neînduplecată şi-şi creştea nepotul cu străşnicia cu care îşi crescuse fiul. De aceea şi Mihuţ, ştiind ce-l aşteaptă, o zbughise în uliţă. Da, totul i se păruse atunci firesc şi uşor. Acum, când comisul poruncise să se pună caii la butcă, şi când poate avea să fie înfăţişat domnului, fapta lua deodată în mintea lui cu totul altă faţă şi inima începu să-i bată ca pe dealul cetăţuii. Drept e că el cu vodă Constantin mai dăduse faţă şi chiar vorbise în mai multe rânduri. Dar niciodată într-o atât de serioasă împrejurare. Şi dacă cumva nu era nimica de seamă? Cum aveau să mai râdă toţi de el! … Cu mâinile dintr-o dată reci şi cu obrajii ca varul, întoarse privirea spre Mehmet. Dar ochii mici ai puiului de tătar erau atât calzi şi prietenoşi, şi atât de, îngrijoraţi de cele ce auzise, încât îndoielile lui Mihuţ se topiră ca prin farmec. Îşi înălţă capul şi un simţământ de senină mândrie puse stăpânire pe el, alungându-i din suflet orice sfială. Da, avea în sfârşit prilejul să dovedească limpede şi fără putinţă de tăgadă prietenului său că, aşa „prâslea” cum se afla, era mai copt la minte şi mai viteaz decât mulţi alţi băieţi.

Când comisul se întoarse cu işlicul în cap şi contăşul pe umeri, vestindu-i că butca fusese trasă la scară, Mihuţ îl întrebă fără nici cea mai uşoară umbră de sfială în glas, ca unul deprins de când lumea cu treburile la divan:

— Îl luăm şi pe Mehmet cu noi?

— Fireşte, flăcăule, dacă vrei tu…

*

* *

Uitând, ca niciodată, grijile domniei, ce nu-i dădeau o clipă de răgaz – căci mereu altele şi altele se iveau – şi gustând mai cu dulceaţă ca oricând ceasul acela de tihnă alături de vlăstarul atât de scump inimii sale, Constantin Vodă Cantemir se afla încă în cămara lui Dumitraşcu. După ce aprinseră lumânările în sfeşnice grele cu multe braţe după moda grecească, bătrânul domn se aşezase într-un jilţ

şi ceruse învăţatului său cocon să-i mai tălmăcească din stihurile elineşti, în care Homer povestea războiului Troiei. Dumitraşcu îi făcuse bucuros pe voie, căci şi lui îi plăceau foarte, şi cu multă îndemânare, fără caznă sau şovăire, le îmbrăcă în straiul frumos al graiului moldovenesc de pe acea vreme. Glasul mlădiu şi cald al coconului rostea acum stihurile în care se povestea despre vestitul cal troian născocit de năzdrăvanul şi vicleanul Ulise. Trecuseră aproape treizeci de veacuri de când pe ţărmurile Hellespontului, bogata şi prospera „cetate cu largi uliţe” fusese supusă prin şiretlic şi năruită de furia grecilor. Închis în sine. Constantin Vodă se întreba, într-o împletire de gânduri, dacă nu cumva şi el lăsase să pătrundă în inima „cetăţii” un asemenea cal amăgitor, atunci când se înduplecase să pună în cele mai mari dregătorii boieri cu credinţa-n fundul pungii, pe „majordomi” cum le ziceau apusenii, ca alde Velicico Costin şi chiar Iordache Russăt. Curmându-i cugetarea, un copil de casă i se înfăţişă spre a-l vesti că se întorsese căpitanul Petrea şi-i aştepta porunca.

Încrederea şi dragostea domnului faţă de acest încercat şi devotat oştean erau atât de mari, încât, nestingherindu-şi tihna acestui răgaz părintesc, porunci copilului de casă să-l cheme de îndată.

De cum îl văzu ivindu-se în pragul uşii boltite, îi fu destul ca să priceapă că i se aduceau veşti neprielnice. După ce se înclină cu smerenie, oşteanul îşi ceru iertăciune că se înfăţişează chiar aşa precum sosise de la drum, stropit de glod, dar că avea grabnice lucruri de adus la ştiinţa măriei-sale.

Constantin Vodă aruncă o privire nehotărâtă spre Dumitraşcu, neştiind dacă se cuvenea să-i tulbure cugetul cu răbufnirile răutăţilor lumii acesteia, când căpitanul Petrea apucă să adauge, cu glas anume:

— Pentru ca veştile ce le aduc să-şi afle tot temeiul, zic c-ar fi mai bine ca măria-ta să îngăduie a asculta în sara asta nişte inşi care le întăresc şi care, după câte auzii, în mare grabă aşteaptă să intre. Dumnealui comisul Cerchez…

— Comisul Cerchez a venit aici, la ceasul ăsta? se minună domnul.

— Da, măria-ta. Când adăstam să se coboare puntea, numai că auz tropot de cai şi văz urcând priporul o butcă cu doi făclieri înainte. Spre mirarea mea, în butcă zăresc pe comis, care-mi spune că vrea să se înfăţişeze în mare grabă dinaintea măriei-tale.

— În mare grabă? se miră iarăşi Vodă.

— Da, şi spre şi mai marea mea mirare, îl văzui însoţit şi de nepotul său, de tătarul de la Crâm.

— De Mehmet?

— Da, de Mehmet şi de un alt tovarăş de năzbâtii al feciorului măriei-tale, zâmbi a şagă căpitanul Petrea.

— Ce glumă-i asta, Petreo? se încruntă uşor domnul.

— Nu-i glumă, măria-ta. Vreau să zic că-i şi fiu-meu cu ei. Precum aflai chiar adineauri, pare-se că Mihuţ a venit mai devreme să spună măriei-sale, lui beizade Dumitraşcu, ceva de samă, dar că nu l-ar fi lăsat straja. Tot el l-a pus pe drumuri şi pe comis.

Domnul întoarse o privire întrebătoare spre coconul său, care însă înălţă umerii în semn de nevinovată nedumerire.

— Şi nu ţi-a spus despre ce e vorba? se întoarse iarăşi domnul spre căpitanul Petrea.

— Ba mi-a şoptit el ceva, cam la repezeală, de aceea socot că măria-ta e mai bine; să le afle pe toate, aşa cum s-au petrecut, mai înainte de cele pe care le voi avea şi eu de povestit.

— Mare comèdie! se minună a treia oară Constantin Vodă şi bătu din palme. Să intre cu toţii!

Şi astfel ascultă măria-sa de la căpătâi, cu un zâmbet părintesc pe buze, povestea veveriţei lui Mihuţ, până în clipa în care băieţandrul pomeni numele duşmanului său cel mai primejdios, boierul care râvnea în taină la scaunul Moldovei. Totuşi, spre osebire de comisul Cerchez, care, sânge mai iute; nu-ţi putea ţine în frâu glasul şi mânia, voievodul păru a nu pune la inimă cele auzite şi întrebă cât putu mai potolit:

— Şi ce spunea boierul acela, băieţaş?

— Mihuţ băiatule, gândeşte-te bine şi răspunde-i măriei-sale întocmai ca un om mare! se aplecă spre fiul său căpitanul Petrea, cu inima bătând.

Mihuţ ridică spre tătâne-său o privire plină de mândrie şi grăi răspicat, nu fără oleacă de sumeţie:

— Întocmai, tătucă! Apoi întorcându-se iarăşi către domn, vorbi privindu-l ţintă în ochi: Vornicul Velicico spunea celorlalţi boieri…

— Care erau aceia? Îl întrerupse domnul.

— Nu-i ştiu pe nume. Dar dacă i-aş vedea, i-aş cunoaşte.

Constantin Vodă se înnoură şi clipi des de câteva ori. După o scurtă tăcere întrebă iarăşi, cu glasul liniştit:

— Ei, şi ce le spunea vecinul vostru, vornicul Velicico, musafirilor săi?

Mihuţ închise ochii parcă străduindu-se a-şi aduce aminte mai bine fiece vorbă, dar mai mult de ruşinea celor ce avea de rostit.

— A zis aşa, măria-ta: „Mojicul de Constantin Cantemir e pe năsălie. Mi-a sosit vorbă de la domnia Munteniei. Cu ajutorul Brâncoveanului, îl mazilim… i-a sunat ceasul!”…

— A spus el asta? stărui domnul, nevoind să-şi creadă urechilor.

— Chiar aşa, măria-ta; m-am gândit tot drumul, să nu uit.

— Mai departe.

— Mai departe, nu mai ştiu întocmai, că s-au dus de sub nuc.

— Adu-ţi bine aminte, Mihuţ, îl îndemnă iarăşi căpitanul Petrea. Ce-au mai spus când se aflau încă sub nuc?

Copilul îşi încruntă fruntea, apoi spuse, poticnindu-se ca la o lecţie nu prea bine învăţată:

— Da, parcă a mai spus boier Velicico aşa: „În noaptea aiasta, la a doua strajă, fug şi eu… dar la întoarcere o să mă primiţi cu mitropolitul în frunte… la porţile târgului…” Atât!

— Adică… pricepi, măria-ta! izbucni furios comisul.

— Da, prietene comise, răspunse Vodă. Nu-i greu de înţeles. Fiindcă dulce este jefuitorului domnia, pe cât e de grea celui ce poartă de grijă norodului…

În clipele ce urmară, Vodă Constantin tăcu, tras în sine, plecându-şi fruntea adânc săpată de ani şi răsfiră, cu mâna tremurată, barba albă lăsată pe piept. În ciudă a tot ce-i fusese dat să vadă într-o viaţă plină de încercări, cugetului său cinstit îi venea de fiecare dată greu să cuprindă unele ticăloşii. Parcă o îndoială îi mai stăruia în minte, izvorâtă din preţuirea pe care o dădea în sinea lui făpturii! omului. Nu-i venise a crede nici alaltăieri, când boierul de rangul al doilea, Ilie Ţifăscul – poreclit „Frige-Vacă”, pasămite pentru cumpătarea sa la mâncare – care fusese şi el poftit la nunta de la Băcani, alergase, degrabă, la Iaşi, să-i dezvăluie domnitorului urzeala acelor nuntaşi.

Îl socotise clevetitor şi zavistnic, ştiindu-l doritor de măriri şi mereu gata să-i sape şi să-i pârască pe ceilalţi, mai ales pe Costineşti, pizmaş pe cinstirea în care se aflau acei dregători.

— Măria-ta, – strigase Ţifăscul, căzând în genunchi, de cum dăduse cu ochii de voievod, – iartă-mi păcatele vrute şi nevrute, dar pleacă-ţi urechea la vorbele unui slujitor credincios ca mine. Te paşte primejdie mare…

Constantin Cantemir nu-l crezuse pe de-a-ntregul, pe Frige-Vacă. Se întreba dacă atâta de jos poate prăbuşi pe un om pofta de mărire, până la lovirea binefăcătorului său. De aceea, şi acum, Constantin Cantemir mai învălui o dată cu – privirea pe băieţel, încercând să-şi închipuie aievea cele auzite. Întoarse gândul, dar numai o clipită, la comisul Cerchez… Nu cumva?… Dar aceasta ar fi fost cu neputinţă. Făcu semn să treacă copiii în cămara cea mică a lui Dumitraşcu.

Căpitanul Petrea îi luă pe după; umeri cu blândeţe după ce-i trecu dincolo, cuteză să rupă tăcerea:

— Măria-ta, – începu el, – poate că nici eu nu aş fi dat crezare spuselor unui copil şi nu aş fi îndrăznit să hotărăsc ceva după aceste spuse. Dar ele întregesc veştile culese de mine şi pe care îmi era atât de degrabă să le fac cunoscute măriei-tale. La nunta de la Băcani, boierii cei vechi au ţinut sfat şi au hotărât să urmeze îndemnul Brâncoveanului de a te pârî la Ţarigrad ca să te scoată din domnie. La hanul

Hagiului au ţinut al doilea sfat, unde toate au fost puse cu de-amănuntul la cale. Rădvanele cu fugari au şi început să se strecoare către vadul Milcovului. De fuga lui Velicico nu ştiam încă nimic. Nici unul din oamenii noştri de credinţă nu l-a văzut. Mă temeam să nu fi chitit vreun drum ascuns, ori să fi plecat singur călare, sub straie mincinoase. Aflăm acum că abia în noaptea asta se găteşte de plecare. Măria-ta, nu mâi este vreme de pierdut. Straja întâia a şi intrat. La a doua tâlharul va fugi în Ţara-de-Jos. Ce porunceşti?

Constantin Vodă tăcea. Se ridică obosit, se duse până la fereastră, aruncă, o privire în bezna de afară, apoi cu ochii pierduţi spre flacăra tremurândă a lumânărilor hotărî, cu glas îndurerat:

— Nu eu am vrut-o, ci ei, vrăjmaşii Moldovei... Îţi poruncesc să-i prinzi pe aceşti haini, căpitane Petrea, şi să-i dai pe mâna armaşului să-i pedepsească după vina lor... Iar acestor copii le aduc mulţumiri şi pe feciorul meu îl fericesc că are atât de isteţi şi de buni prieteni. Comise Cerchez, aş avea o rugăciune către domnia ta: să fii pre toată viaţa mut despre partea cu... veveriţa, spre a nu cădea răzbunarea lupilor asupra capetelor nevinovate ale acestor copii, Şi acum, vă duceţi cu bine, dragii mei!...

Când se află iarăşi singur cu feciorul său, Constantin Vodă se gârbovi parcă şi mai mult. Apropiindu-se de masa de învăţătură a lui Dumitraşcu, bătu cu arătătorul în filele cărţii celei, groase în care Homer povestea neuitatele-i întâmplări din războiul Troiei şi şopti:

— Vezi, fiul meu... câtă dreptate aveam adineauri să spun că agoniseala minţii altora te poate scuti de, unele grele încercări, dacă ştii să tragi învăţăminte? Da, da, precum multe din câte te învaţă lumea aceasta se brodesc cu cele din cărţi, plinind şcoala cea adevărată a vieţii. Apoi adaose râzând încetişor: Numai vezi că zavistia duşmanilor Moldovei, împrumutând haina vicleniei lui Ulise, a fost lesne înfrântă de isteţia unui copil moldovan...

Şi râsul blajin al domnitorului se împreună cu clinchetul de cleştar al râsului celui ce-şi făcea ucenicia la şcoala unei aprige vieţi.

III
PRINDEREA CALULUI TROIAN

Balang!... Balang!...

Un dangăt de talangă dogită sparse urzelile tăcerii şi ale pâclei, iar un glas şi mai dogit, luptând parcă din răsputeri cu o îndărătnică piroteală, răsună în noaptea potopită de miresmele toamnei.

— E al doilea ceas după miezul nopţii... Oameni buni hodiniţi-vă fără grijă... În cetatea Ieşilor e tihnă şi pace.

Talanga fu scuturată din nou, apăsat, şi glasul se înălţă iarăşi:

— E al doilea ceas după miezul nopţii.

Se auziră cai sforăind şi trăgându-şi copitele din clisa băltoacelor, apoi doua matahale întunecate se desprinseră din pâclă.

Erau două din străjile-călări pe care, o dată cu alte bune rânduieli, le chemase-n leafă domnia, să străbată la vremea nopţii târgurile mai de seamă ale Moldavei şi să vegheze asupra hodinei şi vieţii locuitorilor, de multe ori primejduite de tot soiul de răufăcători.

Unul din străjeri – se nimerise a fi taman cel cu talanga – mai-mai că aţipise în şa şi se lăsa dus mai mult în voia calului. Celălalt, ceva mai tânăr, se umflă de râs privindu-şi soţul de oaste, şi din când în când, îl tot zădărea cu vârful

suliţei, ca să-i amintească a scutura talanga după rânduiala lor.

— Ţi s-a cam dogit glasul, îl împinse iarăşi tânărul. Scârţâie rău... Se vede treaba că nu l-ai udat la timp. Sau te pomeneşti că l-ai udat peste fire şi ţi-a ruginit.

— Ei! mormăi celălalt, mahmur. Afurisita asta de umezeală... Nu vezi ce pâclă-i, de s-o tai cu cuţitul...

— Mi se pare că te cam lasă virtutea... Mai ales în, mahalaua asta, unde până deunăzi ieşeau lotrii pe la răspântii, întocmai ca în pădurea Bîrnovei...

— Asta era odată... că de-amu nu mai ies, hâc!... De frica noastră nu mai ies.

— A cui, a noastră, bădie Cireş? Nu cumva s-o fi dus vestea despre vitejiile matale?

— Geaba râzi tu! Că nici nu ştii ce poate baltagul ista la o adică!...

Şi vrând parcă să-şi dovedească spusele, scuturã din toate puterile talanga şi răcni, sughiţând de i se cutremură pieptarul de talpă:

— E ceasul două după miezul nopţii!... hâc!

Caii, deprinşi cu drumul noapte de noapte, cotiră pe dreapta, urcară un pripor printre livezi şi vii, apoi intrară într-o uliţă mai largă şi mai curată ce cobora lin printre garduri înalte, întrerupte de porţi arătoase, zăvorite, din dosul cărora se auzeau mârâind zăvozi năprasnici.

— Cireş... Măi, bădie Cireş, ai adormit binelea?

Şi călăreţul cel mai tânăr îşi gâdilă iarăşi tovarăşul cu ţepuşul suliţei.

— Ha, ce-i? se sperie mahmurul, cătându-şi baltagul.

— Ia priveşte... De ce s-or mişca luminiţele celea colea, ia, către curţile Costineştilor?

— Unde, bre? nu se dumeri Cireş, căscând ochii cât cepele sârbeşti. Aha, amu văz... Păi acolo sunt chiar curţile vornicului... Da, e forfotă mare... Te pomeneşti că-i vreun praznic mâine şi s-au sculat slugile cu noaptea în cap. Da, ia stai... Străjerul cel mahmur apucă scurt dârlogii celuilalt, trăgându-l alăturea de sine.

— La ce să stau? tresări flăcăul. Lasă-mi dârlogii!

— Sst! Mai încet... Ce-i umbra ceea care se strecoară pe lângă ziduri?

— O fi vreun lotru dintre aceia... râse a batjocură străjerul cel tânăr, dar îşi cumpăni suliţa, îndreptându-se în scări.

— Lasă şaga, omule. Cu aiasta nu-i de şuguit!... îl dojeni celălalt şi îşi trase calul mai aproape de al tovarăşului lui până-i atinse scările cu ciubota pintenată. Apoi strigă: Stai, cine e?

— Slujba domniei! răspunse cu glas scăzut omul de la poala zidului. Nu mai răcniţi aşa...

— Ah, domnia-ta erai, căpitane Petrea? bolborosi Cireş, fericit că presupunerea primejdiei se arătase fără temei. S-avem iertăciune. D-apoi şi noi se cheamă că tot cu slujba suntem.

— Bine, treceţi mai departe! Şi... n-aude n-a vede! le porunci căpitanul Petrea! Auzitu-m-aţi?

— Auzit, bâigui Cireş, stăpânindu-şi anevoie alt sughiţ, apoi ridică fălos talanga deasupra capului, o scuturã cu putere şi iarăşi răcni, stârnind toţi câinii curţilor boiereşti.

— El al doilea ceas al nopţii... Oameni buni, hodiniţi-vă fără grijă. În cetatea Ieşilor e tihnă şi pace...

Tihnă? De-ar fi ştiut Cireş cât da mincinoasă îi era paşnica-i strigare, i s-ar fi făcut măciucă puţinul păr ce-l mai avea sub cuşma miţoasă.

Într-adevăr, ca la un semn, după ce glasul străjerilor şi dangătul tălăngii se pierdură în noapte, din curtea boierului Velicico Costin ţâşni un rădvan tras de patru cai iuţi, urmat de mai mulţi călăreţi. Alaiul acesta ciudat se îndreptă apoi, în goană mare, către poarta de miazăzi à cetăţii. În aceeaşi clipă, dinspre capul uliţei se năpusti pâlcul drăganilor călări, pe care căpitanul, Petrea îi pusese din vreme la pândă. Încercatul oştean se aruncă şi el în şa şi, ajungându-şi oamenii, se puse în fruntea lor. Depărtarea dintre fugari – care îşi dădură îndată seama că erau urmăriţi – şi pâlcul de drăgani se micşora văzând cu ochii. Şi în curând se încinse o luptă ce puse tot târgul în picioare.

— Înconjuraţi rădvanul şi doborâţi-i pe surugii! răsună porunca puternică a căpitanului Petrea. Trageţi în călăreţi dacă nu vor să se oprească…

Focuri de arme, răcnete şi vaiete se amestecată cu tropotul cailor şi huruitul roţilor. Rădvanul se opri. Caii, smuciţi de dârlogi de către călăraşii domniei, se ridicară în două picioare, rupseră opritorile şi şleaurile, şi o pereche o luă razna. Doi drăgani descălecară şi se repeziră să tragă oblonul rădvanului. Dar înăuntru nu era decât un cufăr, cât o ladă de zestre.

— Vicleanul cel bătrân ne-a tras pe sfoară! răcni căpitanul Petrea. Trebuie să fie cu haine schimbate printre argaţii călări. După ei, copii, să-i prindem de vii!

În acea parte a târgului, zăplazurile dese de verdeaţă nu lăsaseră fugarilor putinţa să se risipească şi să se facă nevăzuţi prin curţi, de aceea se şi năpustiseră orbeşte înainte. Dacă izbuteau să ajungă până la cea măi apropiata răspântie, de unde se desfăcea o puzderie de hudiţe întortocheate printre livezi fără împrejmuire şi maidane neumblate, erau mântuiţi. Dar, fie că aveau caii mai buni, ori că erau mai siguri de izbândă, călăreţii domneşti se apropiau ca nălucile judecăţii din urmă. Văzând că vor fi ajunşi, fugarii îşi struniră caii în loc şi se întoarseră să dea faţă, pe viaţă şi pe moarte.

Doi dintre oamenii domneşti care purtau faclele se văzură deodată dinaintea luciului de argint al unei spade. Unul pică, celălalt dădu strigăt că se porneşte încumetarea cu lotrii.

Căpitanul Petrea recunoscu pe cel ce trăsese sabia: era vornicul, care avea mare faimă de spadasin. Şi ca fulgerul, se arătă lângă el.

— Cutezi să stai împotriva săbiei mele, căpitane Petrea? Fă-ţi rugăciunea cea de pe urmă, cîne de calic! răcni trufaş vornicul.

— Dar copoi bun la vânat, baş-boierule! îl aţâţă ostaşul. Aştept de mult ziua asta să mi te-nfig în strămurare!

Şi împungând cu pintenii, îşi repeziră înainte săbiile.

După primele încrucişări, Petrea îi dădu scurt ocol şi un zâmbet dispreţuitor îi ridică mustaţa încărunţită.

— Te-a muiat traiul bun, boierule! strigă el. N-am să te ucid, că n-am poruncă pentru asta, dar de crestat tot te crestez... În gardă! Na! Şi ţine minte!...

O dată cu ultima vorbă, căpitanul îi atinse adânc încheietura braţului, zburându-i vrăjmaşului sabia în şanţul drumului.

— Valeu! răcni Velicico. M-ai tăiat, tâlharule... Dar de răpus tot nu m-ăi răpune... Şi nici de prins...

Folosind vălmăşagul ce se făcuse în bătălie, vornicul trase frâul şi înfigându-şi pintenii până la sânge în pântecul armăsarului arăpesc îl repezi spre răspântia prielnică, de care nu mai era departe.

— Prindeţi-l, copii! strigă căpitanul Petrea. Cu arcanul, ca pe tâlhari!

Ştreangul subţire şerpui prin bezna îngălbenită de lucirea fumegoasă a faclelor şi în clipa următoare, smuls din şa, „calul troian” pe care se bizuiau voitorii de rău ai Moldovei se zbătea în clisa uliţei, cu laţul de gât.

Apoi aburii nopţii prinseră a se risipi la suflarea aurorei ce poleia turnul Goliei cu beteală nouă de argint.

IV
CAPCANA LUPILOR

Vornicul cel hain şi-a plătit trădarea cu capul. Dar nici sub caznă n-a voit să-i dezvăluie pe ceilalţi boieri care, dimpreună cu el şi cu cei ce apucaseră să fugă, urziseră pieirea lui Constantin Vodă. Tot credea că aceia vor cerca orice ca să-l mântuiască, precum le fusese legământul. Dar părtaşii n-au întârziat să afle de tăcerea vinovatului şi tocmai de aceea au făcut în fel şi chip ca să-l îndemne pe Vodă să-i ia capul.

Şi lucru ciudat, cel mai grăbit dintre ei se arătase a fi Iordache Russăt vistiernicul. De vreme ce uneltirile lor fuseseră zădărnicite – îşi spuneau boierii, fără să se poată dumeri cum – era mai bine ca vornicului să i se astupe gura cu ţărână, căci nu se putea pune prea mult temei nici pe dârzenia, nici pe sumeţia acelui trufaş boier.

Constantin Vodă se gândise să-l trimită la ocnă, ba chiar îşi spusese că-i poate mai cuminte să-l ţină surghiunit pe la vreo mânăstire. Dar boierii cei mari nu se lăsaseră până ce Vodă nu le dăduse ascultare, hotărând pieirea duşmanului său de satârul călăului. Ba au făcut şi altă ticăloşie. Prefăcându-se a nu cunoaşte tâlcul poruncii de pedeapsă, au trimis nişte slujbaşi călări, pe ger şi lapoviţă, la moşia Bărboşi, lângă Roman, să-l taie şi pe fratele vinovatului, pe marele logofăt Miron Costin, mândria Moldovei. Hainii se

temuseră că va putea vorbi, crezând că-şi scapă fratele dacă-i dă în vileag domnitorului urzeala şi părtaşii de care avea cunoştinţă. L-au aflat acolo, cernit de moartea jupânesei sale Ilinca şi nici nu i-au îngăduit să stea la slujba îngropăciunii, atât erau de grăbiţi să nu se afle ce-aveau de gând, ci l-au dus la Roman, unde i-au tăiat capul, fără să-i spună ce-aveau cu dânsul. Uciderea marelui cărturar, pusă pe seama domnitorului, trebuia, după socoata lor, să umple de ocară numele lui Constantin Cantemir, nu numai în ţările de la miazănoapte, unde Miron Costin avea prieteni vechi, ci în întreaga lume creştină. Dar acest ticluit omor a fost vestejit de voievod îndată ce i s-a dat de veste, iar făptaşii şi-au primit plată grea din mâna armaşului.

Şi a trecut vreme de la acea sângeroasă întâmplare. Nu prea multă. Dar pentru cei trei tovarăşi de joacă, această vreme a fost tocmai aceea în care ochii sufletului şi ai tinereţii se deschid minunându-se asupra lumii, şi cu nesaţ şi patimă sorb tot ceea ce află dinainte-le. Pentru aceşti ochi, cea mai măruntă schimbare îmbracă înfăţişarea unei neasemuite amintiri. Iar schimbări fuseseră destule, şi mai bune, şi mai rele.

Povestea cu veveriţa lămurise multe în sufletul lui Mihuţ, iar tatăl lui, pricepând tot ce însemnase pentru copilandrul de treisprezece ani fapta cu adevărat bărbătească pe care o săvârşise, încetase de a-l mai socoti „prâslea” şi ceruse învoire domnului să-l ţie părtaş la ucenicia întru ale armelor, cu beizade Dumitraşcu. Şi nu mult după aceea, uimindu-i pe toţi cu îndemânarea şi priceperea sa la toate cele ce priveau oastea, fu înălţat de Constantin Vodă stegar în garda domnească, iar mai pe urmă rotmistru. Cel mai nevârstnic, dar poate cel mai destoinic rotmistru din sâmburele de oştire regulată alcătuită de Constantin Cantemir în cel din urmă an al domniei sale.

Cât despre Dumitraşcu, el începuse a se dovedi aproape mai învăţat decât dascălul său Ieremia şi se arăta din ce în ce mai plin de neastâmpăr şi dor de ducă. Mai cu osebire când tătarul, prietenul său, îi vorbea, visător, despre marea cea nemărginită şi nespus de albastră, despre drumurile

cele lungi ale stepei către cetăţi şi ţinuturi fără asemănare, despre bucuria cu care ochiul descoperă privelişti necontenit noi, undeva departe.

Şi iată că într-o seară, Constantin Vodă îi vesti că avea să plece. Trebuia să-l schimbe la Ţarigrad pe fratele său Antioh, ce se afla de prea multă vreme zălog la Poartă.

I se făcuse dintr-o dată domnului dor atât de aprins de fiul său mai mare? E lesne de crezut. Dar se mai poate şi să se fi gândit că se arătase nedrept faţă de Antioh, lăsându-l atâţia ani departe de ai săi. De asemeni se prea poate să-l fi bătut şi un alt gând: simţindu-şi puterile slăbindu-i tot mai mult, şi-o fi spus că mai bine era să aibă alături de el pe fiul său cel mai vârstnic, acela ce după pravilă avea dreptul să ia în mână frânele domniei, cu mai mulţi sorţi de izbândă.

Şi astfel Dumitraşcu fu pornit într-o bună dimineaţă de primăvară către Ţarigrad, iar pribeagul Mehmet ceru şi primi învoirea domnitorului de a-l întovărăşi pe prietenul său din copilărie. Tânărul cerchez trecuse de optsprezece ani. Patima-i crescândă de drumeţie şi de slavă îl făcea să se înăbuşe în Iaşul bântuit de măruntele zavistii ale „majordomilor”, care când se îmbrăţişau, când se mâncau între ei ca lupii cei turbaţi.

Bineînţeles, rădvanul, urmat de căruţele cu cufere şi merinde, fu privegheat până la ţinta călătoriei de căpitanul Petrea, care apoi făcu calea întoarsă cu Antioh.

Ce însemna pentru Mehmet, şi pentru Dumitraşcu acea călătorie şi mai ales vederea Ţarigradului, a cărui strălucire în vremea aceea nu va fi avut seamăn este uşor de închipuit.

Totuşi, nu trecură nici trei ani încheiaţi şi Dumitraşcu dori să se întoarne în ţară. I se făcuse, la rându-i, dor de părintele său şi de Moldova? Se săturase de cerul mereu albastru pogorât deasupra unei mări de-a pururi la fel de albastră? Sau cu un gând tainic tatăl său îl chemase iarăşi alături de el? Tot Petrea Gălăţeanul îl duse la Ţarigrad pe Antioh şi îl aduse îndărăt pe Dumitraşcu. De data aceasta, tânărul cărturar călători fără prietenul său. Căci Mehmet nu

voi să se mai întoarcă. Şi de-ar fi voit s-o facă, nu mai era slobod: la Ţarigrad îşi aflase alte neamuri de-ale lui, rude sau dregători ai mai-marilor de la Sublima Poartă, care-l învredniciseră cu a lor înaltă luare-aminte. El o însuşi avea să intre curând după aceea în slujba sultanului, şi, urcând repede calea măririlor, să ajungă mâna dreaptă a marelui vizir.

Reîntors în cămara lui căptuşită cu cărţi din cetăţuia Iaşilor, Dumitraşcu Cantemir se adâncise mai mult ca oricând în citit şi în scris. Apoi începuse a călători prin ţară, din care călătorii se înapoia cu cufăraşul plin de hărţi, ziceri din popor şi felurite însemnări, temeiul viitoarei sale *Descripţio Moldaviae.* Avea patima cântecelor bătrâneşti şi a acelor „sentenţii" pline de înţelepciunea unei străvechi cunoaşteri a sufletului omenesc, pentru aflarea cărora nu pregeta să bată drumurile prăfoase din Ţara-de-Sus şi din Ţara-de-Jos, ca şi cărările prăvălite ale munţilor, către izvoarele apelor, şi mai sus, unde culegea floarea argintie cu petale pufoase ca pielea de căprioară.

Apropierea de latinească a limbii neamului său *şi* multele datini care semănau aidoma cu obiceiurile romanilor aveau să stârnească în cugetul său o nouă şi neclintită convingere, întărită de glasul cronicilor, şi anume că „noi de la Râm ne tragem" şi că prin dispariţia puterii dacilor, pe întreg teritoriul ţărilor române, sângele curat al însoritei Rome a zvâcnit fără de oprire în trupul şi spiritul noilor locuitori ai împărăţiei stă-strămoşeşti ale cărei hrisoave de piatră grăiau încă despre dânsa de cele două părţi ale munţilor Carpaţi şi până la marea cea mare. Dar ce păcat că visul acestei împliniri sălăşluia numai în cugetul cărturarilor, atunci când temeiurile lui se vădeau cu atâta putere-pe toate drumurile naţiei sale martirizate de noile împărăţii. Îl muncea acum visul Dachiei *rediviva…*

Pe domn, în schimb, îl vedea tot mai rar. Fiindcă duşmanii – atât cei dinăuntru cât şi cei dinafară – iar îşi arătau colţii şi parcă acei lupi turbaţi se înrăiseră mai mult ca oricând…

Pus la cale de acelaşi Constantin Brâncoveanu, Sobieţki, craiul leşesc, a năvălit în Moldova cu şleahticii lui şi a pustiit greu ţara până la Cetatea Neamţului, unde vânători nemţeni l-au ţinut în loc şi l-au, bătut cu puştele[4], Constantin Vodă s-a ridicat cu puţina, dar vrednica-i oaste şi a izbutit să alunge pe năvălitori. Apoi a trebuit să facă iar faţă năvălirilor răzleţe de tătari şi iarăşi de leşi. Dar cel mai mult sânge rău şi-l făcea cu boierii cei mari, care se înhăitaseră cu domnul Munteniei, cel ce încă mai cheltuia bani cu nemiluita pe la Ţarigrad, ca să-l scoată din scaunul Moldovei şi să pună în locu-i nişte rude munteneşti.

Într-o zi posomorită de sfârşit de februarie, domnul se întorcea în rădvan – că-i era anevoie acum să mai facă drumuri lungi călare – de la nişte întărituri, care poruncise să fie ridicate mai jos de Iaşi. Un timp şezuse el tăcut, adâncit în gânduri, cu ochii la dealurile împădurite peste care se târau greoi norii plumburii. Căpitanul Petrea călărea alături de rădvan, şi nu cutezase să rupă tăcerea.

— Căpitane Petrea, grăi Vodă într-un târziu, privindu-l lung.

— Da, măria-ta!

— Aş vrea să-ţi încredinţez o dorinţă mare a inimii mele…

— Gata la poruncă, măria-ta…

— Nu e poruncă, ci o dorinţă… Un gând al meu care mă munceşte… Constantin Vodă tăcu o clipă, apoi continuă cu glas mai scăzut: Eu, căpitane Petrea şi prietene, sunt greu bolnav.

— Greu bolnav? Bine, dar… încercă să protesteze ostaşul. — Foarte greu bolnav, îl opri blând voievodul.

Căpitanul Petrea îl privi cu întristată uimire. Domnul zâmbi amar:

— Ehei, zilele omului, ca florile câmpului…

— Dar eşti zdravăn şi ager ca acum douăzeci de ani măria-ta.

Vodă Cantemir iarăşi tăcu, apoi se întoarse către vechiul său om de credinţă:

---

[4] Tunurile de-atunci.

— Acum douăzeci de ani încălecam din fuga calului. Astăzi nici de pe loc nu mai pot... Boala, Petreo, mă secătuieşte de puteri... Nu mai conteneşte arşiţa... Nu mai am somn... Şi biata Moldovă abia a mai început să răsufle.

— Asta aşa-i că răsuflă, măria-ta; se bucură norodul şi dă acatiste zilei când te-ai înscăunat.

— Dar câinii pustiei au şi început să adulmece leşul... Credeam că cinci-şase ani vor fi de ajuns. Iată că nu au fost. Şi nici o sută nu vor fi de ajuns atâta timp cât blestemaţii aceştia vor mai fi puternici prin averile cele jefuite, cu care tocmesc soarta ţării la turci... Eu nu am agonisit averi şi, afară de învăţătura pe care i-am dat-o lui Dumitraşcu, mă tem că faţă de preţul bucuriilor din această vale a plângerilor, nu-i voi lăsa nimic, sau ca şi nimic. Cum se va putea el încumeta cu sutele de pungi de aur ale Russăteştilor şi mai ales cu miile de pungi ale Brâncoveanului? Oricât mi-ar dori inima să cred că ar izbuti să-mi urmeze, nu văd cum va putea primi firman.

— Cine poate şti, măria-ta!

— Cine?... Eu!... Îmi cunosc prea bine duşmanii şi cunosc aceste amare vremi în care trăim.

— Şi atunci?

— Atunci, aş vrea, căpitane Petrea şi prietene, să-l ocroteşti mai departe pe Dumitraşcu, să-l scapi de colţii lupilor... Poate că o vreme ar fi mai bine chiar să ia calea cetăţilor luminate de mintea marilor învăţaţi. Acolo, măcar de departe, să fie de folos ţării sale şi acestui norod. Pe urmă să se înapoieze cu puteri sporite... Îmi făgăduieşte căpitane Petrea? Îmi făgăduieşti a-l păzi?

— Îţi făgăduiesc, măria-ta! răspunse cu glas sugrumat oşteanul. Va fi făgăduiala mea cea mai sfântă.

Puţine luni după aceea, bătrânul Cantemir îşi dădu obştescul sfârşit, iar dregătorii săi cei mai apropiaţi, unindu-şi gândul cu acel al norodului, ridicară în scaunul domnesc pe coconul cel tânăr, pe Dimitrie. Dar fără firmanul Sublimei Porţi, nici un domnitor – mai ales un fiu mezin – nu putea fi recunoscut de boierii cei vechi şi nici de restul lumii. Plin de înţelepciune, Dimitrie Cantemir nu

căuta să se impună cu putere, şi pentru a nu îndreptăţi vreo tulburare din partea vrăjmaşilor neamului său el socoti că e mai bine să aştepte. În schimb, porni să vegheze cu străşnicie, prin oameni de credinţă, ca măcar din aşezările şi rânduirile părintelui să nu se strice nimic de către acei vrăjmaşi.

După trei Săptămâni, un călăreţ, sosit în goană din Ţara-de-Jos, aduse căpitanului Petrea vestea că un agă turc vine de la Ţarigrad şi se îndreaptă în mare grabă spre Iaşi. Era o zi însorită de iunie şi tânărul domnitor se coborâse în grădină unde se preumbla de vorbă eu amintirile sale. Văzând fruntea atât de senină a noului său domn, care tocmai se aplecase asupra unor trandafiri, minunându-se de gingaşa îmbiere de purpură şi atlaz de pe petalele încă îmbrobonate de rouă, căpitanul' Petrea pregetă o clipă, închipuindu-şi cât de lipsit de apărare poate fi un asemenea suflet la curtea Moldovei. Dumitraşcu Vodă Cantemir îl zări şi-i făcu semn să se apropie.

— Ce veste aduci, căpitane Petrea? îl chemă, voios, amintindu-şi cu evlavie acele de pe urmă vorbe ale părintelui său: „Petrea Gălăţeanul e un prieten al neamului nostru, băiatule, şi un slujitor de credinţă cum nu se mai află... ascultă-l şi acum şi mai târziu!"

Venitul se opri îngândurat şi după ce se descoperi, rosti, cu o umbră de stinghereală în glas:

— Măria-ta, am aflat că din ceas în ceas trebuie să pice o aga turcească!

— Cu atât mai bine! Că mi-e lehamite nu atât de aşteptare, cât de starea asta pe loc, de parcă-s cu mâinile legate.

Oşteanul plecă tăcut capul, iar pletele cărunţite îi fluturară o clipă peste umeri.

— Căpitane Petrea, îţi ghicesc gândul. După toate uneltirile duşmanilor neamului meu, ţi se pare fără noimă să-mi facă padişahul firman. Eu socotesc că unele nădejdi îmi sunt îngăduite. În cei trei ani petrecuţi la Istanbul nu m-am mărginit doar la truda şi mulţămirea cărturarilor. Şi crede-mă, am priceput mai multe lucruri din cele ce, de

departe, îmi păreau greu de pătruns. Fireşte că sultanul şi cei ce-i înconjoară sunt lacomi de aur. Dar mai ales îi munceşte şubrezenia marii lor împărăţii. Acest, urieş a fost ciuntit binişor în bătălia cu austriecii pe Tisa. Şi puterea Turciei se întemeiază pe anumite politice chibzuieli. Eu am pricină să cred că din politichie, sultanul are tot interesul ca Moldova să fie o ţară zdravănă, o cetăţuie întărită, de care Turcia să se poată sluji întocmai ca de un scut tare tătăresc, fie împotriva leşilor şi austriecilor, fie împotriva puterii crescânde a Moscului… S-ar putea să nu mă vrea…

— Măria-ta, – grăi rar căpitanul Petrea, – te vrea norodul. Tot târgul răsună de numele lui Dumitraşcu Vodă Cantemir şi lumea te binecuvântează că urmezi poruncile, în veci neuitatului părinte al măriei-tale. Dar eu mă tem că Stambulul nu de voia Moldovei se va lăsa înduplecat, Eu nu mă pricep în treburi diplomaticeşti, dar mi-a fost dat să cunoasc toată păcătoşenia rânduielilor acestei lumi. De aceea, oricum şi oricare ar fi chibzuielile înalte ale Porţii, sunt aproape sigur că pungile cele multe ale Brâncoveanului vor fi mai tari decât orice politichie. Şi Brâncoveanul ţine morţiş să fie căftănit feciorul lui Duca Vodă Bătrânul, pe care zice-se că va să şi-l facă ginere.

— Bine, dar ar fi o nedreptate!… strigă fără să vrea Dimitrie.

Căpitanul Petrea ridică din umeri şi dădu din cap cu amărăciune, amintindu-şi o vorbă a ţării:

— Dreptatea, măre doamne, nu şade cu mărimile la masă!

— La ce mai foloseşte omului truda şi învăţătura, dacă nu poate răzbi cu dreptatea, se întristă adânc tânărul domn.

Căpitanul Petrea îl învălui cu o privire mai caldă, aproape părintească. Abia acum îşi dădea seama ce limpede judecată avusese răposatul Constantin Vodă socotind că vlăstaru-i, încă necopt, trebuia ocrotit. Tânărul, mult prea tânărul şi prea neîncercatul domnitor, socotea, pesemne, lumea rea în care se afla gata a fi preschimbată la porunca unui conducător filozof, precum în scrierile străvechilor

greci. De aceea căpitanul Petrea oftă adânc, când spuse aproape în şoaptă:

— Învăţăturii şi dreptăţii poate că nu le-a venit încă vremea pe meleagurile acestea, măria-ta.

— Dacă voi rămâne pe scaunul Moldovei le va veni, căpitane Petrea, mai repede decât s-ar putea crede.

Portiţa grădinii se deschise şi Mihuţ intră răsuflând repede:

Vin să spun că se apropie vistiernicul Iordache Russăt.

Acest velit boier se prefăcuse pe vremuri a nutri prietenie părintelui domnesc al tânărului voievod, dar ştiut este că măsura preaplinelor pungi atârnă foarte greu în cântarul prieteşugului boieresc, mai cu seamă când pe tipsia cea aurită se mai cocoaţă şi zavistia.

— Îi râd ochii vulpoiului acestuia bătrân. Să bagi de samă, măria-ta! îl sfătui căpitanul Petrea.

— Bună dimineaţa, cinstite vistiernice, îi luă într-adins înainte musafirului său Dimitrie Vodă Cantemir, vorbindu-i liniştit şi cu o nepăsare atât de bine prefăcută, încât Petrea căpitanul se minună. Ce ştiri îmi aduci?

— Bună dimineaţa măria-ta! se închină mai adânc de cum îi era obiceiul şi parcă în batjocură, vistiernicul. Nu atât cu o veste vin, cât cu un sfat părintesc. Un sfat chibzuit şi cu alţi prieteni ai măriei-tale, în cea mai mare grabă.

— Dacă-i grabă nu-i şi chibzuinţă! rosti domnul rar şi apăsat, ca şi cum n-ar fi prins prea vădita îngrijorare a boierului.

Iordache Russăt zâmbi tăios şi răspunse fără şovăire:

— Asta-i, măria-ta, loghică de la Academia elinească din Ţarigrad, dar alta-i loghica moldovenească. De data aceasta, tocmai graba fi-va dovadă de chibzuinţă…

— Grăbeşte atunci, vistiernice, te ascult! zise Dimitrie Cantemir pe un ton şi mai rece, înălţând dintr-o dată fruntea.

Văzându-l, căpitanul Petrea crezu că nu mai are dinainte acelaşi om. Cel ce făcea faţă acum vicleanului şi puternicului boier nu mai avea nimic din tânărul visător ce

se apleca cu ochi de copil peste trandafirii îmbrobonaţi de rouă; o măreţie adevărată se desprindea din privirea pătrunzătoare, din vorba stăpânită a lui Dimitrie Cantemir. Această schimbare nu scăpă nici vistiernicului. De aceea nu întârzie să răspundă:

— Soseşte acel agă turc, măria-ta, şi are rang de imbrohor.

Fără a se tulbura câtuşi de puţin – ceea ce iarăşi îl descumpăni şi îndârji în acelaşi timp pe vistiernic – tânărul domn îl înfruntă zâmbind:

— Asta o ştie tot târgul Ieşilor. Care e vestea domniei-tale?

— Da, dar ceea ce târgul nu ştie este că aga aduce firmanul de domnie, urmă boierul şi făcu o pauză.

— Aşadar am fost întărit! se pripi fără vrere Dimitrie.

Iordache Russăt aşteptă, apoi privindu-l ţintă în ochi, rosti rar, fără să clipească, cu un glas pe care îi voi tot atât de îngheţat pe cât fusese adineauri acela al domnului:

— Aduce firmanul de domnie pentru Constantin Duca, ginerele Brâncoveanului…

— Va sa zică au izbutit lupii! izbucni Petrea.

— Întocmai precum spui, căpitane! se înclină batjocoritor spre el vistiernicul.

— Atunci să ne pregătim de cele de trebuinţă! scrâşni oşteanul, ducând din obişnuinţă mâna la straja săbiei.

— Te cam pripeşti, oştene! rânji acru Russăt. Drept e că prea din cale-afară nici noi nu-l iubim pe feciorul lui Gheorghieş Duca…

— Asta n-aş fi crezut-o, mormăi Petrea, fulgerându-l cu privirea.

— Căpitane Petrea, – socoti de cuviinţă Dimitrie Cantemir să-l potolească pe omul său de credinţă, – lasă-l pe domnia-lui vistiernicul sa spună ce are de spus.

— Pe mine nu mă mai supără mojicia! înălţă dispreţuitor din umeri Iordache Russăt. Apoi adăugă privindu-l în ochi pe tânărul voievod: M-am învăţat s-o rabd de când mi-a fost dat să trăiesc printre atâţia mojici în anii din urmă… Mulţumesc, totuşi, măriei-tale… Cum ziceam, nici nouă nu

ne e prea drag feciorul Ducăi Vodă... Dar socotim cu toţii, da, cu toţii – şi vistiernicul apăsă într-un anumit fel pe acest cuvânt – că în ceasul de faţă nu ne putem împotrivi voinţei padişahului, fără de a căşuna mare stricăciune pentru ţară. Aşa că, sfătuindu-ne noi, am chibzuit că pe măria-ta să te pitim la Golia, în turn, până pleacă turcul, şi apoi să te facem scăpat, noi, boierii tăi credincioşi, peste munte în Ţara Ungurească, viu-nevătămat...

Nici o trăsătură â feţei tânărului domn nu clinti. După o clipa de mare încordare lăuntrică, răspunse cu un zâmbet al cărui înţeles era greu de tălmăcit:

— Fireşte, sunt adânc mişcat de părinteasca grijă a domniilor voastre şi n-am să uit niciodată binele ce voiţi a-mi face. Eu socot însă îngrijorarea domniilor voastre cam fără temei. De ce m-aş ascunde de turci? Cu ce-am păcătuit faţă de ei? Cu atât mai mult că am prieteni la Ţarigrad...

— Ştim, ştim, nu se putu împiedica să încuviinţeze Iordache Russăt, apoi îşi muşcă buză. Dar ai şi mai mulţi neprieteni Şi mai puternici decât ceilalţi. Brâncoveanul a cheltuit mai bine de o mie de pungi şi a îngrămădit prea multe pâri împotriva măriei-tale – precum că ai fi vândut Ţara Moldovei, de pe acum, prin scrisori vinovate – încât imbrohorul are, pare-se, împuternicirea să te ducă legat până la Edicule[5]... Şi mai ştii ce se poate întâmpla, chiar pe drum?... Că deh, păgânu-i tot păgân...

Domnul tăcu.

— Maria ta, strigă posomorându-se căpitanul Petrea, e prea frumos din partea boierilor, ca mie sa nu-mi miroasă urât a lor bunătate. Nu le asculta sfatul. Norodul e cu măria-ta.

— Vrei dar vărsare de sânge? se sumeţi vistiernicul.

Oşteanul nu-şi lua ochii de la domnitor; tăcea mereu, cu privirea pierdută în zare... Era atâta soare, atâta senină bucurie în întreaga fire! De ce şi de unde acest îngheţat întuneric şi acest venin în inima oamenilor? Ce frâie i-ar fi trebuit să stăpânească atâtea vîltori de patimi? Nu se

[5] Închisoare turcească la Stambul.

simţea slab şi nici strădania nu o socotea dincolo de puterile fiinţei lui. Căci în ciudă visurilor călătoare ale adolescenţei, îşi iubea ţara şi-şi preţuia norodul, aşa cum tatăl său îl deprinsese din copilărie. Un simţ adânc îl învăţa că nu trebuie să se dea bătut, aşa, orbeşte, ci să se îndârjească şi să asculte mai curând îndemnul vitejesc al căpitanului Petrea decât sfatul, desigur plin de înşelăciune, al boierilor. Dar pe de altă parte i se părea nebunesc ca într-o asemenea împrejurare să se lase îmboldit de porniri necugetate în loc să judece limpede şi cu folos cele de trebuinţă. Mai ales că el pusese întotdeauna atâta preţ pe judecata minţii. Această judecată îi spunea că de vreme ce vistiernicul îndrăzneşte să vină să îl îndemne a se adăposti la, Golia, înseamnă că un întreg complot fusese cu de-amănuntul pus la cale, că toate măsurile erau luate pentru a-l scoate „hiclean” faţă de turci, dacă s-ar fi împotrivit cu sabia. Orice vădita împotrivire era primejdioasă. Mai bine era să încerce să scape printr-o mare îndemânare. În mintea lui se prefirară planurile vicleanului sfetnic al părintelui său. Boier Iordache voia să se pună bine de la început cu Duca Vodă, jertfindu-i un primejdios pretendent al tronului abia dobândit. Partida „boierilor turciţi” n-ar fi pregetat să-i ia viaţa, dacă acuma le-ar fi făcut faţă cu sabia goală în mână, ca la balaurul din basme. De aceea socoti repede în câtă vreme căpitanul Petrea ar fi putut aduna, pe nesimţite, o mână de credincioşi ca să-l scape de la Golia, mai înainte de ungerea noului domn. Se gândi că un sfat al comisului le-ar fi de asemenea de mare ajutor… Şi se uită ţintă la oştean.

— Cred că vistiernicul are dreptate! hotărî el domol, răspunzând cu aceeaşi prefăcută nepăsare întrebării mute a căpitanului Petrea.

— Şi atunci?

— Atunci mă voi piti, cum spune domnia-sa, la Golia până la plecare turcilor.

— Nu te las singur. Ia-mă şi pe mine, măria-ta.

— Lipsa domniei-tale din fruntea alaiului lui Duca Vodă, căpitane Petrea, – se împotrivi vistiernicul, – ar da de bănuit

şi bănuielile s-ar îndrepta taman spre cel pe care vrem să-l adăpostim… De data aceasta trebuie să vă despărţiţi.

— Are iarăşi dreptate, căpitane Petrea, încuviinţă tânărul voievod, uitându-se cu înţeles în ochii oşteanului. Este mai bine să rămâi… afară. Vei avea grijă să aduni… câteva din lucrurile mele – cărţile, în primul rând – şi să le pui bine la domnia-ta acasă. Eu voi cere îngăduinţa doar să-mi iau o singură carte, mai dragă ca toate celelalte inimii mele.

— Măria-ta glumeşti. Ceri îngăduinţă? Dar cui o să ceri? Până ce intră Ducă Vodă în palat eşti încă voievod samodârjeţ… că doar te-a vrut norodul! Zâmbetul unsuros al vistiernicului se schimbă în rânjet, rostind, cele din urmă cuvinte.

Şi când Dimitrie Cantemir porni spre cămara sa, ca să-şi ia cartea dorită, vistiernicul îl urmă pas cu pas. Tânărul domn socoti că era mai înţelept să se facă a nu lua în seamă tâlcul acestei însoţiri.

În câteva clipe, Dimitrie Cantemir fu gata. Cartea „cea mai dragă” era un mic sipet veneţian, în chip de carte legată în scoarţe de piele, cu balamale şi lacăt de argint, în care-şi păstra însemnările lui şi scrisorile de preţ. Poate într-adins nu mai voi să zăbovească în palatul plin de amintirea tatălui său, care atât se zbătuse pentru ca feciorul lui să nu apuce a trăi un asemenea ceas. Când căpitanul Petrea vru să poruncească să se înhame caii la careta domnească, vistiernicul socoti mai nimerit ca domnul să se suie în butca lui. O butcă boierească nu trezeşte luarea-aminte a nimănui.

Căpitanul Petrea se burzului, dar o privire a domnului îl potoli iarăşi.

— Măria-ta, mai zise însă oşteanul înţelegând ochirea – dacă nu pe mine, ia-l măcar pe Mihuţ al meu ca să-ţi ţie de urât la Golia… până pleacă turcii, cum zice vistiernicul.

— Fie şi el! se învoi vistiernicul Iordache Russăt cu o lucire vicleană în ochi. ‘

„Vulpoiul e bucuros să vâneze dintr-o dată două prepeliţe”, se gândi domnul Cantemir, apoi îmbrăţişa în tăcere grumazul căpitanului Petrea, şoptindu-i la ureche:

— Ai grijă… mai întâi, la comis! Şi fără a mai pregeta sări în butcă, urmat de Mihuţ şi de greoiul vistiernic.

Un pocnet de bici şi butca fu smulsă scurt din loc de caii arăpeşti, ale căror copite făcură să se cutremure podul cu lanţuri şi scripete al cetăţuii.

V
SE ÎNTOARCE ROATA

Dacă – în timp ce butca vistiernicului Russăt îi purta pe uliţele întortocheate ale Iaşilor, ridicând nori de colb şi stârnind câinii de prin ogrăzi – lui Dimitrie Cantemir îi mai rămăsese o amăgire asupra soartei ce i se pregătise, cea din urmă se stinse însă în clipa în care fu zăvorâtă în urma lor uşa încăperii unde fusese poftit să se urce pe scara-n culbec, după ce vicleanul boier, fericit că-şi ajunsese atât de uşor ţinta, se închinase adânc în faţa sa la poarta vestitului turn al Goliei.

Încăperea nu era nici măcar chilie de pustnici, ci mai curând un soi de cocină. Printr-o fereastră îngustă, prin care nu se zărea decât o zdreanţă de cer, o lumină săracă se strecura plumburie pe zidurile mucede, acoperite în unghere cu pânze de păianjen. Peste un maldăr de paie era aruncat un ţol soios. Două scăunaşe cu trei picioare se aflau răsturnate într-un colţ.

Mihuţ se ridică şi, după ce le încercă tăria picioarelor, le aduse sub ferestruică, mai la lumină.

— Aici măcar poţi să citeşti, măria-ta… ca să treacă mai repede vremea…

— Mihuţ, frăţioare, – îl întrerupse Dimitrie, fără geană de îngrijorare în glasu-i limpede, – te-am mai rugat în atâtea

rânduri: când suntem numai noi, nu-mi mai spune măria-ta, ci pe numele de botez, ca mai înainte.

— Mă iartă, dar aici, în temniţa asta, parcă mi se încălzeşte inima spunându-ţi măria-ta, zâmbi tânărul ostaş.

Cantemir îi răspunse cu aceeaşi îmbrăţişare a privirii, dus pe gânduri. Amintirea faptelor mari ale atâtor eroi ai legendelor şi istoriei îl ajuta acum să privească mai limpede şi cu mai multă stăpânire de sine tot ce i se întâmplă şi ceea ce îl putea aştepta de-aci înainte. Fără să vrea, gândul îl duse la Plutarh şi la stoici, şi siguranţa că va şti să rămâie senin şi demn până la urmă îl umplu de o nevinovată mândrie. Pe de altă parte, de-acum, şi pe el şi pe Mihuţ nu putea să-i aştepte decât una şi aceeaşi soartă şi cugetă că, oricât de mare i-ar fi fost devotamentul faţă de domnul său, căpitanul Petrea nu şi-ar fi vârât singur fiul în gura lupului, fără un plan ascuns. Fără îndoială că, în vreme ce ei stăteau închişi, oşteanul punea grabnic la cale mântuirea lor din primejdie, fie înduplecându-l pe imbrohor prin făgăduielile comisului, aşa cum el îl povăţuise la plecare, fie cu mâna pe arme, la nevoie. Garda domnească îi rămăsese credincioasă. Asemenea steagurile de ostaşi de la Baia, de la Târgu-Frumos şi de la Roman. Căpitanul Petrea putea să ridice oricând răzeşimea, iar la chemarea prietenilor, ieşenii ar fi făcut zurba. Dar ceasurile treceau încet, începu a înnopta, şi nimic nu se arăta. Dimitrie Cantemir porni să-i povestească lui Mihuţ despre cele văzute, trăite şi pricepute de el la Ţarigrad. Vorbiră apoi mult despre prietenul lor, Mehmet, de care se auzea că ajunsese mare dregător la înalta Poartă, unde avea, pare-se, şi anume însărcinări în legătură cu Principatele române.

O, steluţă se aprinse departe de peticul de cer din ferestruică. Clopotele băturâ de vecernie. Îndată apoi prin târg începu să ţiuie meterhaneaua turcească şi să plesnească focuri de puşte. Era semn că sosise aga cu osmanlâii săi şi poate şi Duca Vodă. Într-un târziu clopotele răsunară iarăşi pentru utrenie. Se făcuse miezul nopţii. Foamea începea să le împungă măruntaiele şi oboseala să

le îngreuneze umerii. Dar nici unul nici altul nu se gândeau să se întindă pe maldărul de paie. Aşteptau, cu tot mai multă încordare, fără să-şi mărturisească. Ce? De bună seamă o mişcare, un pas. Dar pasul putea fi nu numai al căpitanului Petrea, ci şi al gâdelui.

Deodată însă, când totul părea să doarmă în cuprinsul Iaşilor, pasul îndelung aşteptat se auzi. La început slab de tot, apoi limpede. Un pas se urca în taină, ferind parcă să nu trosnească prea tare treptele vechi de lemn. Şi grija asta era un semn bun. O cheie scârţâi în broască şi o umbră se strecură prin deschizătura puţină a uşii. Mihuţ trase sabia, gata să se năpustească de după uşă.

— Măria-ta, dormi? suflă sositul.

— Cine eşti şi ce vrei cu măria-sa? întrebă Mihuţ.

— Nu aşa tare, flăcăule. Eu te ştiu şi pe domnia-ta. Eşti Mihuţ al căpitanului Petrea…

— Dar tu cine eşti? îşi făcu auzit glasul liniştit Dimitrie, de sub ferestruică.

Omul făcu doi paşi către acest glas şi se închină smerit.

— Măria-ta, eu sunt temnicerul din turnul Goliei.

Era un bătrân vânjos, cam zdrenţăros, încins cu un curmei lung de tei.

— Şi ce te aduce aici?

— Să vezi, măria-ta… Am primit poruncă să vă ţin cu străşnicie până vin bostangiii lui Duca Vodă să vă ia capetele…

— Cum ai spus? strigă fără să vrea Mihuţ.

— Chiar aşa… Eu am bănuit ca e o treabă necurată când v-am văzut, oameni viteji, cum veniţi ca mieii la tăiere, în turnul Goliei… Dar pe mine nu mă lasă inima să vă dau gâdelui, că părintele măriei-tale mi-a scos neamul din robie şi l-oi binecuvânta câte zile-oi avea… Teama mea era să nu vie harapul numaidecât. Acu e cum îi mai bine. Fugi, măria-ta, fugi unde-ai vedea cu ochii, că dacă rămâi aici, poate să nu mai apuci sfântul soare de mâine. Afară e mai uşor să te strecori Tot omul o să te ajute…

— Să ieşim degrabă, măria-ta! şopti Mihuţ.

— Dar tu, temnicerule? se îngrijoră Dimitrie.

— Eu l-oi ruga pe dumnealui Mihuţ rotmistru să mă lege cu acest curmei când ajungem jos. De-a fi să vie oamenii domniei, a să le spun că s-au năpustit asupră-mi prietenii măriei-tale şi-apoi te-au scos din turn.

Fără să mai zăbovească şi căutând să calce cât mai uşor porniră cu toţii pe scara-n culbec, izbindu-se prin negură de pereţii strimţi ca ghizdurile unui puţ. Inima le bătea cu putere. Dacă ucigaşii ar fi picat în clipa aceea, erau pierduţi. Scara li se păru nesfârşită. Altă şi altă treaptă. Dar iată că noaptea din puţul acela fără fund porni să se lumineze. Şi dintr-o dată se aflară sub puzderia de stele a cerului. Temnicerul îi trase mai la întuneric, pe pragul turnului, unde Mihuţ îl legă fedeleş, cum se vorbiseră.

— Mai strâns la mâini şi la picioare! şopti temnicerul.

— Să te urcăm pe prag. Are să te cuprindă răceala nopţii şi a pământului dac-a fi s-aştepţi prea mult.

— Nu piere omul dintr-atât. Prea mult nici n-o să fie de aşteptat…

Dimitrie Cantemir se plecă, voind să-i mulţumească acestui om sărman – care-şi primejduia viaţa pentru dânsul, dar temnicerul le dădu iarăşi ghes:

— Luaţi-o brăţiş, de-a lungul zidului… Cam prin dosul mânăstirii e o spărtură în zidărie, dă într-o livadă, dincolo-i uliţa. Hai, grăbiţi…

Ajunşi în livadă, se opriră şi traseră adânc în piept aerul răcoros al nopţii. Le mângâia obrajii o adiere din lanurile ce se întindeau pe la poalele dealurilor din jurul târgului. Cei doi prieteni şezură şi ţinură sfat, iar Mihuţ se dovedi parcă mai destoinic în planul urzit la repezeală. Cunoştea bine nu numai uliţele şi ulicioarele Iaşilor, pe care le bătuse în copilărie, dar şi potecile ce tăiau de-a dreptul prin livezi şi peste pârleazuri pe unde îşi plimba dragostele tineretul târgului.

— Mergem la comisul Cerchez! hotărî el.

— Ce să căutăm acolo? Poate şi el e pândit, duşmanii ştiindu-l credincios neamului nostru.

— Asta o să vedem noi, de îndată. Dar el e singurul care ne poate da ajutor în noaptea asta. Măcar o pereche de cai

buni, din grajdurile domneşti... Pe tătuca e mai greu şi mai primejdios să-l căutăm acum. Dacă nu a izbutit să ne scoată din turn, înseamnă că şi el a căzut într-o capcană, de unde tot noi vom trebui să-l scoatem. Să nu mai zăbovim. Vino după mine, măria-ta...

Curând ajunseră în preajma caselor comisului. Îndemnând pe Dimitrie să rămână ascuns sub un zăplaz năpădit de viţă sălbatică, Mihuţ se apropie tiptil de porţile cele mari. Erau deschise. Dar ceea ce văzu în curte îl făcu să se tragă repede îndărăt.

— Curtea e plină de turci şi de caii lor, măria-ta.

— Ce-i de făcut?

Mihuţ se gândi o clipă, apoi luminându-se dintr-o dată la faţă îl luă de mână:

— Vino după mine, şi-om scoate-o noi la capăt.

Se strecurară pitiş de-a lungul zăplazului şi ocoliră într-o hudiţă lăturalnică din dosul grădinii. Abia acolo amintindu-şi dintr-o dată locurile acestea, Dimitrie înţelese planul feciorului căpitanului Petrea.

— Fereastra cămării de altădată a lui Mehmet... Aşa-i, Mihuţ?

— Aşa-i. Măria-ta o să stai pitit în umbră. Eu sar gardul. Din pricina osmanlâilor şi a iarmarocului din curte, dulăii sunt toţi legaţi. Intru pe fereastră şi apoi ajung eu la iatacul comisului. S-apuc să pătrund în casă şi apoi...

Dar ajunşi în dreptul ferestrei, amândoi rămaseră pironiţi locului: fereastra era luminată! Nădejdea din urmă li se spulberase. Să se fi mutat acolo comisul, de sila musafirilor?

Ce se petrecu atunci în mintea lui Mihuţ uşor aprinsă de cele prin câte trecuse? Uitând parcă ce primejdie îl păştea, se aplecă deodată. Îşi umplu pumnul cu pietricele şi le slobozi uşor în geam. În acelaşi timp dădu, scurt şi ascuţit, strigătul cucuvelei: Uhu-hu!... uhu-hu!...

— Ce faci. Mihuţ, îţi arde de joacă? îl dojeni Dimitrie.

O umbră se mişcă în dosul ferestrei. Cineva o deschise şi în pervazul ei se ivi, luminat slab de o lumânare, capul lui Mehmet, înfăşurat în turban scump cu surgiuc.

Mihuţ se frecă la ochi, întrebându-se dacă nu i-au pierit cu totul minţile. Dar un glas, venind parcă din depărtările copilăriei, răsună în noapte:

— Tu eşti, Mihuţ?

— Sfinte Sisoaie! bâigui feciorul căpitanului Petrea. Nu cumva am vedenii?... Tu aici, Mehmet, frăţioare?

— Da, chiar eu. Dar cum ai scăpat din turn? Şi unde-i Dumitraşcu?...

— Cum, ştiai?! se miră iarăşi flăcăul.

— De bună seamă că ştiam...

— Bine, dar atunci...

— Nici un atunci. Spune repede, unde-i Dumitraşcu? E-n mâini bune?

— Aici sunt, Mehmet! strigă Dimitrie, ieşind de sub umbrar, nu mai puţin mirat decât rotmistrul său.

Dintr-o singură mişcare, ca de sălbăticiune, Mehmet săltă jos peste pervazul ferestrei şi, sărind cu aceeaşi sprinteneală peste zăplaz, se repezi spre prietenul drag şi-l îmbrăţişă cu căldură şi bucurie.

Apoi fără să mai stea să-i istorisească ce şi cum, spre a-l smulge din uluirea ce i se citea în ochi; îl trase din nou în umbra zăplazului.

— Apropie-te, Dumitraşcule... Şi tu, Mihuţ. Pe aici s-ar putea ca şi frunzişurile să aibă urechi... Sus, hopa! Aşa!

Câteva clipe după aceea, cei trei prieteni din copilărie se aflau laolaltă în odaia cea veche a lui Mehmet, care, după ce trase peste fereastră perdeaua groasă de cât, mai aprinse câteva lumânări în sfeşnicul mare de bronz.

— Mehmet, prietene, nu pricep nimic. Fă-mă mai repede să mă dumiresc, stărui Dimitrie. Cum de te afli aici? Şi pentru ce?

— Cum pentru ce? râse din toată inima Mehmet. Păi eu sunt imbrohorul padişahului.

— Tu? păli Dimitrie, şi făcu un pas înapoi.

Mehmet se întunecă la faţă:

— Dumitraşcule, de ce ţi se pare greu să pricepi că am cerut să fiu eu acela, tocmai ca să te pot pune la adăpost de toate primejdiile ce pândesc întotdeauna pe un domn

valah mazilit? Doar ştii că îndeplineam slujbe privind şi provinciile sultanului de la nordul Dunării.

Dumitraşcu plecă fruntea ruşinat de gândul ce-l fulgerase.

— Iartă-mă, Mehmet, dar am început să cunosc oamenii şi într-altfel.

— Oamenii... ai dreptate, dar slavă lui Alah, nu sunt toţi la fel.

— Acum văd. Şi asta îmi dă din nou curaj şi încredere. De aceea îţi mulţămesc de două ori. Şi acum spune tot... În primul rând, de ce nu m-ai vestit mai curând despre ceea ce avea să se petreacă?

— Nu s-a putut, zâmbi trist Mehmet.

— Şi ce e cu firmanul?

— Apoi este aşa... Marele vizir este mai puternic decât mine, fiind, deocamdată, şi mai marele meu. Constantin Brâncoveanu i-a trimis o mie de pungi[6], şi i-a făgăduit încă două mii pe care Duca Vodă o să le scoată din piatră seacă, să le trimită în cel mai scurt timp. Şi să ştii că poate-i mai bine aşa. Vremea de domnie e neprielnică pentru oamenii ca tine. Dar va veni şi vremea ta. Ţi-o spune un prieten care cunoaşte mai altfel rosturile lumii acesteia. Între timp vei putea învăţa multe, spre folosul tău şi al Moldovei. Poate chiar şi al Turciei, căci şi acolo sunt rânduieli de îndreptat, iar eu am nădejde să le pot îndrepta, cândva... Dar asta-i altă poveste. Să vedem ce-i de făcut acum.

— Eu însă nu pricep prea bine toată întâmplarea asta.

— Şi cu tătuca ce-i? nu se putut opri să întrebe Mihuţ.

— Căpitanul Petrea se află acum trimis, în mare taină, către Roman.

— Către Roman? se minună Mihuţ. Şi noi la Golia?...

Mehmet începu iar să râdă, văzând uimirea amândurora, apoi, bătându-se cu mâna peste frunte, zise:

— Dar voi trebuie să fiţi lihniţi de foame şi de sete, şi eu am uitat obiceiul gazdelor de la Moldova. Ia staţi niţeluş colea, să-l bucurăm de oaspeţi pe cine se cuvine.

---

[6] O pungă – cam 500 lei – aur.

Mehmet ieşi pe uşa scundă şi câteva clipe după aceea dădu buzna pe aceeaşi uşă, cu lacrimi de bucurie în ochi, comisul Cerchez, cu scufă în cap – căci nu mai avea acum fir de păr – şi în cămaşă de noapte. Se întoarse îndată şi Mehmet, urmat de două bătrâne slugi ale casei ce purtau tablale cu tot ce era mai bun în cămările comisoaiei şi cu o ploscă de vin. Luându-şi seama de straiul în care se afla, comisul îşi ceru iertare şi se duse să se îmbrace precum se potrivea a sta înaintea unor asemenea feţe. Iar Dumitraşcu şi Mihuţ se aşezară la masă fără să aştepte să mai fie îmbiaţi a doua oară. Mehmet începu atunci, cu glasul lui cântat, să le povestească totul de-a fir-a-păr, presărându-şi povestirea cu mimică şi vorbe de haz, cum obişnuia. Sultanul nu avea nimic împotriva lui Dimitrie Cantemir. Imbrohorul nu venise deci cu poruncă să-i ia capul, cum dăduseră zvon unii, ci dimpotrivă, să-l aducă îndărăt la Ţarigrad, cu toată cinstea. Poarta nu plecase urechea la pârile Brâncoveanului. Iar marele vizir socotise folositor să-l ştie pe Dimitrie, ca şi pe Antioh Cantemir, la Stambul, mai ales ca nu cumva să unelteasca împotriva Ducăi Vodă şi astfel să se prăpădească cele două mii de pungi făgăduite. Mehmet cunoştea însă năravurile neamurilor boiereşti, vrăjmaşii Cantemireştilor. Sosind la Iaşi şi aflând de întemniţarea domnului, Duca Vodă se arătase foarte mulţumit. Mehmet se prefăcuse şi el aşijderea. Pentru a-l feri pe Dumitraşcu de urgie, le atrăsese luarea-aminte boierilor că are poruncă să-l aducă el-însuşi pe domnul cel mazilit, viu-nevătămat la Ţarigrad, unde va fi pedepsit la Edicule, sub ochii marelui vizir. Şi-i lăudase că-l prinseseră, ca nu cumva să apuce a fugi la leşi sau la unguri. Chiar de a doua zi din zori avea de gând să-l ia în primire, pe el şi pe Mihuţ, şi să-i trimită sub pază bună la Brăila. Estimp, pe căpitanul Petrea – care se pregătise să-i scape cumva singur, cu o mână de drăgani – îl trimisese să adune steagul ce-i era de credinţă la Roman, cu poruncă să împlinească alaiul noului voievod, dar, în taină, ca să fie lângă Cantemir, dacă cumva boierii s-ar fi arătat gata la vreo nesocotinţă. Acum însă, după ce Dumitraşcu şi Mihuţ

fugiseră de la Golia – şi încă cu ajutorul unor presupuşi părtaşi – gluma se cam îngroşa. Căci trimisul sultanului nu putea lua, făţiş, sub ocrotirea-i, pe domnul mazilit, care dăduse prin fuga-i dovadă vădită de răzvrătire. Dumitraşcu trebuia deci să plece de îndată spre miazăzi, împreună cu Mihuţ.

Mehmet dăduse aceste lămuriri ţinând un mic discurs, înflorat cu multe laude de sine, ce păreau mai curând praf în ochi pentru a acoperi o tainică faptă urâtă, decât relatarea amănuntelor unui plan îndrăzneţ. Cei doi tineri moldoveni schimbară fulgerător o privire. Surprinzând-o, imbrohorul îşi micşoră pupilele, ca fiarele deşertului la pândă, apoi izbucni într-un hohot de râs, adăugând în glumă:

— Fiţi pe pace: de la partida Ducăi Vodă am primit prea puţine pungi ca să plătească şi capetele voastre!... După o scurtă sfătuire, Mehmet şi comisul rânduiră totul cum era mai bine. Comisul avea să iasă din târg pe poarta de miazăzi într-un rădvan însoţit de nişte drăgani din garda domnească, spunând că merge la Bârlad să aleagă cai din herghelиile de acolo pentru alaiul noului domn. În acelaşi timp, pe o altă poartă va ieşi în grabă un pâlc de călăreţi din garda lui Mehmet-Paşa imbrohorul, ducând grabnică ştafetă paşalei celei mari din raiaua Brăilei. Printre călăreţi, în straie turceşti, se vor afla Dumitraşcu şi Mihuţ. De la Bârlad, cei doi fugari aveau să-şi continue drumul cu rădvanul comisului, însoţiţi doar de câţiva oameni credincioşi, turcii agăi având să se întoarcă în grabă la Iaşi. Pentru încredinţare faţă de paşaua turcească de la Brăila, Mehmet îi dădu lui Dimitrie Cantemir inelul său de aur cu pecete. Paşa din raiaua Brăilei trebuia să-i găzduiască cu toată cinstirea până la sosirea lui Mehmet, care apoi avea să-i însoţească, pe caicul său, până la Ţarigrad. Cei trei prieteni se mai – îmbrăţişară o dată, apoi se despărţiră. Nu trecuse nici al treilea ceas al nopţii când, în straie turceşti, cu turbane pe cap şi înarmaţi până în dinţi, înconjuraţi de pâlcul de călăreţi turci, Dimitrie Cantemir şi Mihuţ ieşeau

pe poarta dinspre miazăzi a Iaşilor fără nici o supărare din partea nimănui, dar cu sufletul ca de plumb.

— Începe dară pribegia, Mihuţ prietene! şopti domnul. Săraca Moldova noastră, cum o lăsăm…

— Avem să ne întoarcem într-o zi, măria-ta, o să ne întoarcem cu mai multă putere asupra vrăjmaşilor ei, şi abia atunci veni-va vremea să răsufle şi ţara asta, cu adevărat slobodă. Veni-va negreşit acea vreme, fiindcă nu rar se schimbă sorţii domnilor la Moldova şi nu numai pentru bucuria nebunilor… S-o întoarce ea roata!…

VI
„SĂRUT PĂMÂNTUL MOLDOVEI!”

După câteva nopţi de cale – pentru că ziua se adăposteau prin locuri ferite, de teama hăitaşilor noului domn – Dimitrie Cantemir şi Mihuţ ajunseră, la ivirea zorilor, într-un crâng, pe malul Milcovului. Şedeau în rădvanul comisului, aşteptând să se reîntoarcă din josul apei călăuza ce pornise să caute un vad mai potrivit, când un tropot de cai se auzi din urmă şi un glas sălbatic bubui:

— Aicea-s, boierule! I-am dibuit! Să dăm iureş, să-i spârcuim.

— De vii trebuiesc prinşi, aşa-i porunca! răcni un alt glas, care lui Dimitrie i se păru cunoscut. Cel ce vorbise de poruncă se arăta a fi un bărbat mai pirpiriu, eu un obrăzar negru pe faţă.

Înainte ca lotrii ce le veneau împotrivă să se năpustească asupra lor, Dimitrie, Mihuţ, precum şi unul din cei doi oameni domneşti ce rămăseseră lângă rădvan, ochiră şi traseră câte un foc de muschetă. Doi călăreţi se prăbuşiră, iar calul unui al treilea se ridică în două picioare şi, rostogolindu-se pe spate, prinse sub el pe călăreţ, care slobozi un strigăt de groază. Neaşteptându-se, pesemne, ca fugarii să aibă cu ei arme de foc, urmăritorii se opriră şi avură o clipă de şovăire, bătând cu caii în loc. Dimitrie şi ai

săi folosiră acest răgaz şi mai încărcară o dată muschetele, apoi alţi trei călăreţi căzură din rândul urmăritorilor.

— Pe ei, cu săbiile şi cu arcanul! Daţi năvală degrabă, să nu mai aibă vreme să încarce! se auzi porunca celui cu obrăzar negru.

Pricepând că nu mai pot folosi armele de foc, Dimitrie şi Mihuţ traseră săbiile şi coborâră din rădvan. În aceeaşi clipă arcanul doborî în colbul drumului pe oşteanul ce tocmai încerca să-şi mai încarce muscheta. O ghioagă, azvârlită cu dibăcie, zdrobi ţeasta celuilalt venit într-ajutor. Dimitrie şi Mihuţ rămaseră acum singuri să se apere împotriva năvălitorilor, căci surugiii călării fuseseră smulşi de pe cai şi legaţi mai înainte de a apuca să se împotrivească.

— Treci lângă copacul ăsta gros, în spatele meu, măria-ta, strigă Mihuţ. Aşa, spate la spate, nu ne mai dovedesc ei; văd că nu prea ştiu cum se ţine o spadă în mână...

— Cu spada şi pumnalul deodată Mihuţ, strigă la rându-i Dimitrie. Ca veneţienii, că-i răpunem mai repede... *punto reverso* şi *hai!...*

Şi într-adevăr, cât ai clipi din ochi, cu săbiile zburate din mâini, alţi doi năvălitori sângerau în colbul potecii.

Dar în ciuda măiestriei lor la lupta cu sabia, cei doi prieteni n-aveau să mai ţină piept multă vreme marelui număr al înconjurătorilor. Atunci Mihuţ luă o hotărâre deznădăjduită. Conţinând să fulgere cu sabia, şi fără a întoarce capul, spuse cu glas scăzut:

— Măria-ta, uite colo, la un pas, slobod, calul înaintaş, e din cei buni ai comisului. Aruncă-te pe el şi fugi. Ai! nemernicilor ăstora sunt prăpădiţi. Nu te pot ajunge, într-un ceas eşti la straja Brăilei, arăţi inelul şi scapi.

— Dar tu, Mihuţ?

— Eu îi ţin în loc, cât se poate... Fugi, măria-ta!

— Nu fug, Mihuţ, – hotărî Dimitrie, – ne batem până la moarte aici, pe pământul Moldovei!

Puterile însă începeau să le slăbească. Crestaţi în câteva locuri, porniră să li se rotească în faţa ochilor fulgere roşii şi negre. În clipa în care se socotiră pierduţi, un alt tropot de

cai se auzi şi un răcnet ca de leu turbat făcu să se cutremure pădurea.

— Înapoi, fiarelor, înapoi că aici v-aţi aflat mormântul.

— Tătuca! strigă Mihuţ, cunoscând glasul.

— Căpitanul Petrea! se bucură Dimitrie, prinzând iarăşi puteri.

— Bateţi voi marginile, Mihuţ, că noi îi tăiem pe la mijloc! răcni de departe căpitanul Petrea. Apoi întorcându-se către oamenii săi le porunci: Pe ticălosul cu obrăzar căutaţi să-l prindeţi de viu. Ala-i tartorul lor.

Căpetenia despre care era vorba se nimerise tocmai atunci la îndemâna lui Mihuţ, cu alţi doi alături.

— Lasă-mi-l mie, tătucă... În gardă, că acum nu mai scapi, tâlharule... Ţine una. Şi cu una, două! Na...

Mihuţ îi smulse sabia din mână; învinsul trase jungherul şi se repezi iarăşi, dar împiedicându-se de un ciot de copac, alunecă cu pieptul în spada rotmistrului.

Omul cu obrăzar scoase un ţipăt fioros, scăpă jungherul din mână şi se prăbuşi străpuns de moarte. În jurul lui, lupta urmă – cu deznădejde. Curând, puţinii nemernici care rămăseseră în viaţă aruncară săbiile şi o rupseră la fugă printre copacii crângului. Căpitanul Petrea făcu semn oamenilor lui să-i lase în plata domnului, că de-acum nu mai erau primejdioşi.

După ce Dimitrie Cantemir îşi îmbrăţişă izbăvitorul, şi Mihuţ ele asemeni, se îndreptară tustrei spre leşul omului cu faţa ascunsă.

— Cine să fie? întrebă domnul.

— Scoate-i obrăzarul, Mihuţ! porunci căpitanul Petrea fiului său.

Mihuţ se aplecă şi, nu fără înfiorare, dădu la o parte năframa de mătase neagră.

— Ia te uită! se cutremură Dimitrie Cantemir. Feciorul lui Iordache Russăt vistiernicul...

— Aşa-i, precum bine bănuisem! grăi Petrea. De mult îţi purta sâmbetele acest cilibiu, otrăvit de zavistie pentru însuşirile cele mari ale minţii şi braţului „unui biet fecior de răzeş”. A vrut să se arate mai cu moţ decât boier Iordache,

taică-său, pe care Duca Vodă l-a dovedit hiclean şi faţă de sine. Credea că dându-i capul măriei-tale în schimb, îşi va scăpa şi moştenirea după fuga bătrânului.

Cât mai răsuflară oleacă, bătrânul oştean le povesti ce nu ştiuseră până atunci:

— După ce au aflat de ieşirea măriei-tale din turnul Goliei, şi mai ales cunoscând că imbrohorul nu era altul decât nepotul comisului Cerchez – asta fiindcă ţinuse morţiş să fie găzduit în casa comisului, nu în palatul domnesc – boierii au priceput că nu era lucru curat. Dar noul domn, ştiindu-şi poate încă şubred jeţul şi necunoscând nici care ar fi gândurile tainice ale Porţii, n-a cutezat să facă prea mare tulburare pentru atâta lucru, ba i-a poftit şi pe boieri să se potolească şi să-i pregătească mai bine alaiul său, cu toată strălucirea cuvenită. De frică, Iordache Russăt a fugit peste munte, la miazănoapte. Ei, clar vezi că tâlharii tot nu s-au lăsat de-ale lor. Mă întorceam – aşa cum avusesem vorba cu Mehmet-paşa – de la Roman, cu pâlcul meu de oameni de credinţă, când la hanul Hagiului îmi spune prietenul nostru că feciorul unui mare boier trecuse în goană spre Ţara-de-Jos, pe urmele unor fugari, cu o ceată de joimiri. Fără să mai zăbovesc, m-am luat după ei. Abia aseară le-am dat de urmă, dar peste noapte ne-au păcălit şi ne-au scăpat. Nu mai ştiam încotro au luat-o nici ei, nici măria-ta, fiindcă pe aici aşezările sunt mai rare şi oamenii tare temători şi zgârciţi la, vorbă. Dar, slavă domnului, am ajuns la ţenchi.

— Tocmai la ţenchi, tătucă, altfel mă tem că ne dovedeau tâlharii, adeveri Mihuţ, ştergându-şi lama săbiei.

— Acuma, însă, trebuie să vă grăbiţi… căci intraţi în Ţara Românească şi nemernicii care au scăpat vor da negreşit de veste lefegiilor Brâncoveanului.

— Nu putem totuşi lăsa aşa, în colbul drumului, leşul feciorului lui Russăt! se împotrivi cam nehotărât Dimitrie Cantemir.

— Ticălosul acesta îşi merită soarta, măria-ta. Şi să n-ai grijă. Tâlharii care au fugit vor avea grijă de el, căci ei ştiu cine-i taică-său şi că nu vor rămâne nerăsplătiţi pentru

milostenie. De îndată ce locul acesta va rămâne pustiu, se vor întoarce negreşit să-l ridice.

— Şi domnia-ta ce vei face? întrebă Dimitrie Acum va trebui să vii, neapărat, cu noi.

— Oamenii mei te vor însoţi până la Brăila, măria-ta, îl asigură cu părintească grijă căpitanul Petrea.

— Nu la mine m-am gândit, căpitane Petrea, – se apără Dimitrie, îmbujorându-se uşor, – ci la domnia-ta. Cum te vei întoarce la Ieşi? Duca Vodă n-are să-ţi ierte această întâmplare.

Oşteanul zâmbi:

— Dar cine va să ştie ce a fost aici, măria-ta? Singurul va fi fost odrasla Russătescului, care acum bate la porţile iadului. Nemernicii care s-au împrăştiat sunt joimiri ce nu pot sta pentru credinţă la o judecată. Iar oştenii mei, credincioşi măriei-tale, au ei altele în minte, ce se vor afla până la schimbarea vremurilor, adăugă el zâmbind.

Domnul pribeag voi să-i mulţumească iarăşi, dar oşteanul nu-i mai dădu răgaz:

— Degrabă în rădvan, măria-ta. Iată, se întoarce şi călăuza. Se vede că a găsit vadul. Băieţi, – porunci el apoi la doi dintre oamenii săi, – tăiaţi legăturile surugiilor şi ajutaţi-i să se urce în şei. Vă duceţi, tot într-o fugă, să-l urmaţi pe domnul nostru Dimitrie Cantemir până la porţile Brăilei.

— Să trăiască măria-sa! strigară într-un glas răzeşii, urcând cuşmile în vârful suliţelor.

— Şi domnia-ta, – întrebă iarăşi Dimitrie, – nu-ţi păstrezi nici un însoţitor? Ia-l măcar pe acest zdravăn tighecean! şi-l arătă, cu un semn de prietenie, pe unul din răzeşi, cunoscut de el mai dinainte.

— Măria-ta, îmi ştii obiceiul şi patima: să călătoresc singur cu gândurile şi cu roibul meu… Ajung la Ieşi înaintea veştilor. Şi-i mai bine. De-aci-ncolo oi vedea încotro oi apuca-o… Dar ce faci, măria-ta?

În clipa în care trebuia să se urce în rădvan, Dimitrie Cantemir îngenunchease şi-şi lipise obrazul de iarba înrourată. Răspunse încet, cu ochii înrouraţi:

— Sărut pământul Moldovei, în care odihnesc oasele părinţilor mei, căci nu ştiu dacă mă voi mai reîntoarce vreodată.

— Nu, măria-ta, strigă căpitanul Petrea. Să nu spui şi să nu gândeşti niciodată asta. Ţara ştie să-şi cunoască stăpânul!... Eu rămân aici cu prietenii cei mulţi, ai noştri, şi zic aşa: De două ori pe an, măcar, voi veni la măria-ta la Ţarigrad să-ţi aduc cuvântul Moldovei, iar măria-ta să te găteşti de domnie. Aceasta e făgăduiala sfântă şi se va adeveri şi ea, aşa cum în pământul acesta bate inima oamenilor lui.

În geana umezită şi în glasul cald al Gălăţeanului se sumeţise o haiducească mândrie, pe care Cantemir nu numai o dată o aflase în neodihna sufletelor din ţara aceasta. Îi veni în minte vorba acelui moldovean de seamă, răpus în duşmănie de vrăjmaşii părintelui său: „Nu, nu va fi pus prea-veşnicul sfat al puternicului Dumnezeu ţării acesteia ţenchi şi soroc de sfârşire!...”

Cu ochii strălucitori de o mare nădejde, Dimitrie Cantemir se urcă, urmat de Mihuţ, în rădvanul care după o minută cobora lin spre vad, pierzându-se printre copaci.

Cu capul descoperit în vântul dimineţii, care i se juca prin părul uşor cărunţit, căpitanul Petrea rămase îndelung cu privirea în urma lor. Pe lângă bucuria că picase la vreme într-un ceas de cumpănă, sufletul îi era parcă legănat de o mulţumire şi mai adâncă: îşi împlinise o parte din acea făgăduială făcută cândva lui Cantemir Vodă cel bătrân. Dădu pinteni, şi în trapul mare al calului întoarse spre miazănoapte.

De după o culme de pădure tivită cu aur se ivi soarele, împurpurând apele Milcovului cu sângele unei dimineţi noi.

VII
TREBURI POLITICEŞTI

Şi-au pornit anii să treacă, unul câte unul, precum caicele cu vela-n vânt pe apele untdelemnii ale Bosforului. Şi unul câte unul, cam tot pe atâţia au fost şi domnii care s-au perindat la Scaunul Moldovei. Aflaseră turcii, la „Bogdan-Ilî" – cum porecliseră această ţară binecuvântată – nesecat izvor de lapte şi miere, potrivit pentru cumpănirea marilor pagube ce le căşunaseră tot mai desele războaie pierdute. De aceea nu ştiau ce să mai născocească pe seama locuitorilor acelor pământuri, trimiţându-le mereu alte lipitori nesăţioase. La asta îi mai ajuta şi pofta nemăsurată de jaf şi de împăunare cu alte cinuri a boierilor pământeni. Aceştia nu sufereau domni din rubedenii vrăjmaşe şi nici pe voievozii cu oleacă de milă pentru bietul plugar nu-i răbdau, pârându-i grabnic că nu ar fi credincioşii prea-puternicului padişah şi că ar cânta în struna celor care priveau cu sporită nădejde spre zorile puterii creştine a Moscului. Pe măsură ce se-aprindea luceafărul ciudatului ţar Petru Alexeievici, se îngrijorau beglerbegii şi capii raialelor de la Dunăre, îşi întăreau cetăţile şi înmulţeau podvezile pentru armia semilunii, temători de cele ce-arătau să se-ntâmple.

Iar într-acest timp, norodul muncea şi pătimea din greu să plătească miile de pungi cu care se făcea mezatul

pentru domnie la înalta Poartă. Şi tot mai mulţi „dădeau bir cu fugiţii”, pustiindu-se prin codri, sau în stepa cazacilor zaporojeni către pragurile Niprului. Atât de neruşinat era acest mezat, încât unii domni maziliţi, îngrămădind movilele tot mai înalte de aur în faţa marilor dregători ai Porţii, se reîntorceau vii şi nevătămaţi de câte două şi trei ori pe Scaunul domnesc. Iar alţii piereau de mâna harapului, sau îşi luau lumea-n cap, cu vistieria ţării.

De multe ori, temători şi de umbră lor şi ştiindu-se ca vrabia pe cracă, acei domni jefuitori, dimpreună cu boierii care abia aşteptau să le ia locul şi se îngrijeau să nu mai afle cumva şi pe alţii în calea lor, trimiteau tot soiul de pâri împotriva fiilor lui Cantemir bătrânul, despre care se zvoneau multe bune şi rele. Dar în ciuda acestor pâri tot nu le-a luat capul sultanul, poate fiindcă alte socoteli avea cu dânşii, sau poate datorită ştiinţei de carte şi strălucitelor legături de prietenie ce şi le făcuse acolo Dimitrie.

Printre aceşti prieteni de nădejde şi deasupra tuturor se afla Mehmet-Paşa, a cărui putere crescuse neîncetat, când mai de-a dreptul, când mai pe ocolite, ajungând aşa în rangul de mare-vizir. Cunoscând toate cele ce se petreceau în Ţara Moldovei, şi împărtăşindu-se de multe ori el însuşi din mezatul cel neruşinat ce se făcuse până la venirea lui în această înaltă dregătorie, Mehmet se hotărî să-şi împlinească şi un gând al lui mai vechi, pe care de altmintrelea, tot stând de vorbă cu Dumitraşcu, şi-l pusese mai de mult în minte. Anume că ar fi fost spre folosul Turciei ca în Moldova, ţară bogată şi de margine, pe care Ţarigradul, din pricina slugărniciei boierilor, se obişnuiesc s-o socotească un paşalâc, să fie statornicită o temeinică rânduială, ca să nu se mai împrăştie pe apucate roada pământurilor ei. Mai avea el o socoteală şi cu răzvrătirile prea dese ale locuitorilor, şi cu nădejdile lor smintite în izbânzile ruseşti. Geaba faci metereze noi pe de lături, dacă pe dinăuntru totul e putred! De aceea trimisese domn în Moldova pe Antioh Cantemir. Poate şi din pricini mai adânci, ştiute numai de câţiva inşi dintre mai-marii Islamului. S-ar fi zis, de altminteri, că numai la domnie nu-i

era gândul fiului mezin al lui Constantin Vodă. Din prea puţinul avut ce le rămăsese de la tatăl lor şi cu zestrea Casandrei Cantacuzino, nevasta lui Dimitrie, cei doi fraţi îşi duraseră o casă nu prea mare, dar plăcută la vedere, pe ţărmul Cornului de Aur. Din cea mai luminoasă încăpere a acestei case, Dimitrie îşi făcuse cămara lui de lucru şi-şi căptuşise pereţii, din podea până la bagdadie, cu rafturi ticsite de cărţi aduse din toate colţurile lumii. De ani întregi purta neîntreruptă corespondenţă cu mulţi dintre marii învăţaţi ai lumii, care, pe atunci, îşi trimiteau unul altuia scrierile mai de seamă, iar tomurile nici nu mai aveau loc în rafturi şi se îngrămădeau pe mese, pe jilţuri şi chiar pe podea, prin toate ungherele.

În iatacul său mai avea Dimitrie şi tot felul de arme, noi şi vechi, ţintuite în perete peste o blană de urs din Carpaţi. Că nici de obiceiul dobândit în copilărie de a mânui zilnic armele nu se lăsase Dimitrie Cantemir şi pe lângă „turniruri” prieteneşti cu străinii, ori de câte ori căpitanul Petrea, potrivit făgăduielii date, venea să-l vadă, fostul dascăl întru ale bătăliei şi învăţăcelul încrucişau iar spada ca în anii de ucenicie. Ca să împrumute de la nemţi strategia cea nouă, urmase el însuşi oştile turceşti, la Zenta, în bătălia cu armatele prinţului Eugeniu de Savoia. Şi alăturea cu el mersese, din aceeaşi dorinţă, şi Mihuţ.

Cu trecerea anilor, fostul stegar şi rotmistru moldovan îndrăgise căile mărilor. Mai întâi pe o corabie turcească adusă de un grec din Brăila, unul Tomida, pe care-l ajutase el să scape din ghearele unui stăpân hapsân; de pe aceea trecuse apoi pe o alta mai mare, genoveză. Drumurile lui erau, la înapoiere, prilej de îndelungi poveşti cu Dimitrie Cantemir, care învăţase multe limbi, dar călătorise prea puţin. Aşa, întorcându-se odată din porturile nordului, îi adusese ştirea despre „marea ambasadă” a ţarului Petru, râzând împreună de şotiile acelui năzdrăvan aghiotant Alexei Menşikov, cu care Mihuţ se bătuse în luptă dreaptă dintr-un rămăşag, într-o cârciumă din Amsterdam. De la o vreme, Dumitraşcu nu mai avusese veşti de la corăbier. Prea îngrijorat nu fusese însă, fiindcă de câte ori îl întreba

pe căpitanul Petrea despre feciorul său „Vântură-lume”, acesta îi răspundea că nu mai ştie nimic, dar ochii i se mijeau de un zâmbet tainic.

Antioh Cantemir n-a putut să rămână prea mult în Scaunul domniei, fiind pârât ca „hiclean”, printr-un sol nemţesc de la Ţarigrad ce avea mare trecere pe lângă sultan. Şi sultanul l-a scos pe Antioh din domnie, peste capul marelui vizir, care dacă nu s-a împotrivit atunci, după o vreme a izbutit să-l aducă din nou pe Antioh în cetăţuia Iaşilor. La acea vreme a coborât iarăşi Iordache Russăt – „majordomul” din pribegie să-l slujească pe Antioh, ca să-şi capete îndărăt averile răpite de înaintaşul lui la domnie. După ce şi-a făcut slujba aceasta, bătrânul cameleon şi-a schimbat pielea şi s-a tocmit să-l sape şi să-l duşmănească, cu puteri înnoite, pe binefăcătorul său. Nu mult după aceea, fratele lui Dimitrie s-a reîntors pentru totdeauna în casa cu pridvor de pe ţărmul Cornului de Aur, fiind pârât că întârzia luarea birurilor.

Şi iată-i, într-o duminică însorită de toamnă, pe cei doi fraţi în acel larg pridvor, pardosit cu lespezi albe peste care erau aşternute covoare turceşti, mari şi groase; Antioh şedea într-un jilţ moale şi adânc ca un divan, cercetând nişte arme veneţiene de curând primite în dar, iar Dimitrie, aşezat la o masă, pe care erau răspândite ca de obicei tot felul de hârtii cânta când din violă, când din tambur – căci de la o vreme se îndeletnicea şi cu muzica – şi tot făcea însemnări pe nişte foi liniate într-un chip osebit.

Punând armele pe o mescioară joasă, încrustată cu sidef, alături de el, Antioh se cuibări mai bine în jilţ şi lăsă să-i rătăcească privirea pe neasemuita privelişte de care nu se putea sătura niciodată. Printre stâlpii de piatră ai pridvorului, înveşmântaţi în flori agăţătoare, şi printre chiparoşii înalţi ce străjuiau grădina coborând spre Cornul de Aur, se uita cum Marea de Marmara aşterne sub cerul albastru o punte, când de smarald, când de argint, între limba de nisip pe care sfârşeau grădinile cu tainice chioşcuri ale Seraiului şi coastele însorite ale Asiei, la poalele cărora se oglindeau, albe, în ape, casele din

Scutari. Răsărite din adâncuri, parcă dinadins ca ochiul să nu fie nici ostenit, nici copleşit de albastrul nemărginit al mării împreunate cu cerul fără pată, insulele Prinkipo aruncaseră peste această punte umbra viorie a pădurilor ce înveşmântau cu aurul ruginiu al toamnei molatica lor unduire de coline. Drept în faţă, peste Cornul de Aur, pe al cărui luciu se legănau catargele şi velele caicurilor, Stambulul se resfira plin de taine printre adevărate păduri de chiparoşi şi de pini, pe coastele înflorite pe care strălucise altădată Bizanţul. Pe culme, ţâşnind parcă din ostroave de verdeaţă întinsă printre ziduri străvechi pe jumătate prăbuşite şi cotropite de iederi, se înălţau sub soarele blând cupolele Sfintei Sofii şi minaretele moscheilor ridicate de întemeietorii puterii Islamului. Dacă ostenea de atâta strălucire şi măreţie şi voia să-şi caute odihnă, privirea nu avea decât să alunece spre dreapta, unde Stambulul îndoindu-se, înjunghiat parcă de Cornul de Aur, îi întindea, ca pe o tipsie de pământ ars, cuibul stufos de verdeaţă în care albeau stelele şi Lespezile funerare ale cimitirului de la Eyub.

Antioh rămase multă vreme cu ochii pironiţi pe această vedenie de vis. Dar dintr-o dată, ea păru să se şteargă, adumbrită ca de o pâclă, şi printre genele întredeschise, în locul colinelor pline de slavă ale Bizanţului şi Stambulului, îi răsăriră din amintire acelea mai sălbatice, dar învestite cu un farmec nespus, care înconjurau Iaşul cel legănat de zvonul clopotelor. Şi o mâhnire ascunsă îi strânse inima. Le va mai vedea el vreodată? De câte ori nu stătuse aşa într-un jilţ, lângă fereastra arcuită a iatacului domnesc din cetăţuie şi le sorbise îndelung mireasma: uneori sub zăpada ce se aşternea molcom, alteori sub fulgerele ce brăzdau cerurile furtunoase de vară. La fel le va fi privit, de la aceeaşi fereastră, şi tatăl lor, bătrânul Constantin Cantemir.

Dar Dimitrie? Se împliniseră în primăvara aceea şaptesprezece ani de la moartea părintelui lor. Şi tot pe atâţia de când Dumitraşcu trecuse Milcovul însângerat, luând calea pribegiei. Uitase el oare cu totul şi de nădejdile

tatălui, şi de planurile cu care s-ar fi părut că venise la Ţarigrad? Cu vremea nu mai vorbise de ele şi părea că nici nu voieşte să audă de domnie. Ce om ciudat era acest Dumitraşcu! Şi ce închis faţă de ai săi! Antioh avea pricini să creadă că fratele său mai curând îşi deschidea inima şi îşi destăinuia gândul celor străini de neamul său, decât lui.

Îşi aduse aminte că într-o seară, odată, după întâia-i mazilire, i-a povestit cu obidă cum fusese pus de turci să robotească eu mâna lui la meterezele Tighinei, ca să dea pildă, şi cum îi citeau moldovenii în ochi umilinţa, parcă aşteptând o singură poruncă, să-i sfârtece în bucăţi pe căpetenia raialei şi pe însoţitorul său care, priveau rânjind. El, domnitorul, nu cutezase să dea acea poruncă, iar oamenii lăsaseră capetele în jos, scrâşnind din dinţi, şi continuaseră să sape, izbind duşmăneşte cu hârleţele, ruşinaţi până în fundul sufletului de ruşinea lui Antioh Cantemir.

Dimitrie a avut atunci o izbucnire de furie aproape nebunească, sfâşiindu-şi de pe dânsul veşmântul persienesc şi lovindu-şi fruntea de stâlpii pridvorului. Pe urmă s-a pornit pe un râs răutăcios, îndemnându-l, în bătaie de joc, să ciocnească cu dânsul:

— Să bem, Antioahe, în cinstea vampirilor nesăţioşi care ne storc ţara!... Să bem şi să slăvim soarta ce le grăbeşte sfârşitul, cu fiecare strop de sânge cu care se ghiftuiesc!... E tot ce ne rămâne acum de făcut... Apoi l-a îmbrăţişat, plângând cu hohote, şi a fugit în grădină. A doua zi dimineaţa vorbea nepăsător, de parcă nu se întâmplase nimic. Se pregătea pentru o sindrofie la agentul diplomatic austriac.

Altă dată, nu de mult, Antioh îi împărtăşise taina de a fi primit prin mijlocirea unei înalte feţe bisericeşti dintre prietenii Brâncoveanului, o scrisoare cu slovă moldovenească de la un dregător iubit al ţarului Petru, cărturar şi călător de pomină prin ţările hanului Kitailor. Acel moldovean umblat avea, pare-se, un greu cuvânt în Despărţământul trebilor dinafară al imperiului, la „Posolski Prikaz”, şi se chema pe numele lui rusesc Spafarii Nikolai,

iar după baştină Nicolae Milescu, cel ce avusese rang de spătar la Moldova şi-i rămăsese porecla de „Cârnu”, că-i tăiase nasul Ştefăniţă Vodă în tinereţile lui, de la o obrăznicie. La această poveste Dimitrie plecase urechea cu multă luare-aminte şi-l descususe îndelung. Ce făcea acuma spătarul? Primea el şi trimitea scrisori, după obiceiul academiilor vremii? Avea ascultare la ţarul Petru? Şi câte şi mai câte! Pe urmă nu mai vorbiseră despre asta. Dar şase luni mai târziu îi arătase Dimitrie o scrisoare a spătarului în care acel bătrân călător îi trimitea lui, de data asta în latineşte, nişte însemnări de istorie şi geografie şi-l firitisea pentru nu ştiu ce scriere.

Antioh îl învălui într-o privire lungă, cercetătoare. Şi fără să-şi dea seama, zâmbi cu tristeţe.

Simţind asupră-i privirea fratelui, Dimitrie întoarse capul.

— De ce zâmbeşti, frate Antioh? întrebă el, Şi încă astfel…

— Cum „astfel”?

— Ştiu eu, cum să spun?… Parcă cu un dram de mâhnire.

— Mă gândeam la răposatul taica, Dumnezeu să-l ierte. Ce-ar zice de te-ar vedea…

Dimitrie începu să râdă, fără să lase din mână pana cu care însemna mai departe cântecul născocit de el.

— Dacă i-ar sta în putinţă să mă vadă, eu cred că n-ar putea decât să se bucure.

Antioh oftă, şovăind dacă trebuie să mărturisească sau nu gândul cu care-i pusese întrebarea. Nu-i plăcea îndeobşte să strice cheful nimănui. Totuşi grăi eu, glas îndoit:

— De, Dumitraşcule, ştiu şi eu? Drept să-ţi spun, nu-mi vine a crede.

— De ce?

— Vezi tu, frăţioare… El îşi pusese multă nădejde în tine… Te voia mare cărturar şi om ales…

Dimitrie nu se putu opri să izbucnească iarăşi în râs. Un râs limpede şi din toată inima, ca dintr-un cuget curat şi împăcat. Când râdea semăna cu părintele său, la a cărui biografie începuse să scrie de-a drept în latineşte: *Vita*

Constantini Cantemiri. Dar văzând simţământul ce se întipări pe faţa fratelui, se căi şi punând pana jos îşi rezemă capul de spătarul înalt al scaunului şi răspunse potolit:

— Cărturar socot că am ajuns ori sunt pe cale de a ajunge. Slăvitul Meletie di Arta zice că aş fi cel mai de nădejde istoric al imperiului otoman. Om mare? Sunt felurite chipuri de a fi om mare…

Antioh îşi urmă dojana, ca şi cum n-ar fi auzit:

— Tu… tot pe la ospeţe, pe la vânători, mereu în preumblări cu tot felul de lume… Alteori, parcă eşti apucat: topeşti noapte de noapte făcliile ca să aşterni pe hârtie fel de fel de scrieri netrebuincioase. În loc să te chiverniseşti şi tu!

— Dar tu te-ai gândit la chiverniseală?

— Eu nu. Dar măcar am trăit cumpătat şi voi avea o bătrâneţe liniştită. În vreme ce tu? Tu nici nu te gândeşti la ziua de mâine. Ai atâţia prieteni… Şi ştie oricine că aici, la Ţarigrad, „sula de aur pătrunde şi zidul de cetate”.

— Cuvântul cel înţelept prinde cu atât mai vârtos!

— Asta nu prea-i aşa. Şi o ştii şi tu, că doar tu însuţi ai scris despre „Gâlceava înţeleptului eu lumea”. Precum vezi, scrierile astea ale tale tot nu-ţi sunt de nici un folos iar acea „Istorie Ieroglifică”, la care migăleşti acum, scornind oamenilor porecle de dobitoace, îţi va face numai rău, căci alţi duşmani ai să-ţi adaogi celor mulţi ai neamului nostru.

— Dimpotrivă, – vorbi rar şi cu căldură Dimitrie Cantemir, – această poveste alegorică a luptei dintre inorog şi corb, care e, cum ştii, povestea luptelor neamului nostru cu Brâncoveanul şi ai lui, are drept ţintă tocmai să ne împace cu dânsul, pentru a aduce celor două provincii româneşti tihna mult dorită de norod şi a le împreuna împotriva adevăratului lor vrăjmaş, cu sprijinul boierilor credincioşi şi cu milă de pătimirile ţării.

— Asta eu nu prea pricep cum ar veni. Cum, adică, a le împreuna? Şi care-ar fi vrăjmaşul adevărat? îl privi în ochi, nedumerit, Antioh.

Zâmbetul uşor ironic, cu care răspunse fratelui său, nu ascunse o adâncă tulburare faţă de întrebarea necugetată a fostului domnitor moldovean.

— Credeam că ştiai… Turcul, iubite frate, imperiul otoman!

— Şi asta o spune „cel mai de nădejde istoric al imperiului otoman”? îl întrebă Antioh tăios, dar nu mai puţin nedumerit.

— Cartea la care lucrez, bagă bine de seamă, – urmă Dimitrie Cantemir, – se va numi: Istoria măririi şi decăderii imperiului otoman… da, *atque decrementorum…* şi decăderii, dragă Antioahe! Uriaşul acesta care înspăimânta azi Europa are nişte picioare de lut, pe care „sula cea de aur” a proverbului tău le ciuruieşte pe zi ce trece, până ce se va prăbuşi dinaintea mâniei noroadelor slobozite. Asta e soarta sultanilor şi a mărimilor din jurul lor, cu care…

— Cu care tu eşti toată ziua de gât, nu-l slăbi fratele mai mare.

Dimitrie se ridică de la masă şi-l întrebă blând:

— Auzit-ai de un italian care a scris, în veacul trecut, o carte despre felul cum trebuie să guverneze un principe înţelept? Italianul acela se chema Machiavelli.

— N-am auzit de el. Eu nu ştiu unsprezece limbi ca tine. Dar ştiu că o ţară se ocârmuieşte bine cu datina şi cu spada…

— Nu-ţi fie cu supărare, frăţioare dar e un fel cam… da, cam bătrânesc de a privi lucrurile.

Antioh ridică iar din umeri. De data aceasta nu cu nedumerire, ci mâniat de-a binelea trecu la altceva:

— Iar acum te-ai apucat de lăutărie. Tot treabă de „principe” e?

— Poate că da, surâse într-o doară Dimitrie.

Apropiindu-se de marginea pridvorului şi sprijinindu-se cu mâna de unul din stâlpi, el privi o clipă în grădină, apoi adăugă cu acelaşi zâmbet nelămurit:

— Compun un cântec de slavă pentru sultan.

— Pe de o parte compui cântece de slavă sultanului şi pe de alta te înhăitezi cu solii ţărilor vrăjmaşe imperiului otoman. Iar nu mai pricep nimic. Ce urmăreşti?

Dimitrie se întoarse şi, trăgând un trepied cu fund de piele de Cordoba, se aşează lângă fratele său.

— Pe bună dreptate te miri şi mă dojeneşti, frate Antioh. Eu te pricep pe tine mai bine decât mă pricepi tu pe mine. E adevărat că e şi vina mea, că prea puţin ţi-am deschis sufletul. Dar crede-mă, frate, că am avut pricinile mele de a tăcea, iar altă dată de a mă preface guraliv.

— Deci ai taine faţă de mine, mărturiseşti! se întunecă deodată Antioh.

— Taine… nu… Dar nu-i bine a vorbi despre lucruri care nu-s destul de coapte spre a fi date-n vileag.

— De-i aşa, cu atât mai bine şi mă iartă. Dar ce vrei, adesea mă cuprinde mâhnirea văzând cum te risipeşti în lucruri mărunte. Şi tot mi se pare că eşti prea uşuratic.

— Ei, află, frate Antioahe, că şi în cele mai mărunte lucruri trebuie uneori multă ştiinţă. Până şi ceea ce tu socoteşti îndeletniciri de lăutar este ştiinţă. O ştiinţă ce se arată a fi cândva spre slava Moldovei şi a neamului nostru… Aminteşte-ţi cântecele noastre bătrâneşti… Muzica este, din vechime, un dar de preţ al omului, care şi fiarele îmblânzeşte… Dar mai ales le-adoarme bănuielile… Acu te-ai dumerit, frăţioare?

Un tropot de cal se auzi din josul uliţei şi se opri în dreptul porţii, Antioh ridică alene capul, se uită şi dădu de veste:

— Descalecă un slujitor de casă mare. De bună samă iar te pofteşte vreun paşă sau vreun sol străin la ospăţ, sau la cine ştie ce sindrofie cu… muzică.

Doi slujitori din curte se repeziră la poartă. Unul ţinu calul, iar celălalt urcă în pridvor cu noul venit.

— Pentru înălţimea sa, beizade Dumitraşcu Cantemir. De la luminăţia sa marele agă al Ţarigradului.

— Ai vreun răvaş?

— Nu, ci poruncă să o poftesc pe înălţimea-ta mâine la marele agă, la prânz.

— Mâine?... Nu voi putea... Sunt poftit de mai înainte în altă parte. Spune-i înălţimii-sale marelui agă că sunt tare mâhnit, dar nu-mi pot lua cuvântul înapoi din ceea parte.

— Am înţeles, înălţimea-ta! Îi voi spune întocmai.

— Nu te duci la marele agă? întrebă Antioh pe Dimitrie, când fură din nou singuri.

— Nu. Mâine la prânz voi fi la contele Tolstoi, solul ţarului Petru. E zi de „banchet”.

— Iarăşi?

— Da, iarăşi. Şi acum ascultă-mă, frate, şi ia aminte la ce ţi-oi spune. Să ştii că nimic din tot ce am făcut nu a fost fără socoteală. Nici nopţile petrecute, cu pana în mână, nici ospeţele la care am legat prietenii şi am aflat şi învăţat multe. Şi nici măcar renumele de om uşuratic, cam neisprăvit, pe care nu fără oleacă de trudă mi l-am făcut... Se pare că aşa se arăta şi riga Henric al V-lea al Engliterei... În curând mai multe vei cunoaşte despre toate acestea şi nu uita că tăcerea e de aur.

Antioh dădu din cap, împărţit între un simţământ de neîncredere şi altul de admiraţie faţă de fratele său, apoi se potoli.

Dimitrie se aşeză iarăşi la masă şi, luând pana, aşternu mai departe pe hârtie oda închinată padişahului la îndemnul unui prieten mai vechi al său, acum cel mai înalt dregător al Sublimei Porţi.

*

* *

În aceeaşi dimineaţă, sultanul Ahmed, de curând urcat în scaunul împărăţiei în locul fratelui său, pe care-l răsturnase cu sprijinul haremului şi-l otrăvise apoi în închisoare, se preumbla posomorit prin minunatele grădini ale Seraiului, de-a lungul aleilor de chiparoşi ce se oglindeau visători în luciul Mării de Marmara. La un pas în urmă, plin de

prefăcută umilinţă şi smerenie, venea marele vizir Mehmet, iscodindu-şi stăpânul cu priviri agere, pătrunzătoare.

Nepotul de la Crâm al comisului Ştefan Cerchez se schimbase mult în aceşti din urmă şaptesprezece ani. Se schimbase chiar atât de mult, încât celui ce nu l-ar fi văzut de o vreme mai îndelungată, i-ar fi fost greu a-l recunoaşte. O barbă mare, neagră – atât de neagră, încât i se bănuia de îndată căneala – i se răspândea acum peste piept, pe deasupra straiului de mare bogăţie şi pe care mai jos de barbă, îl umfla un pântec uriaş. Un ochi bolnav, mereu urduros, îi făcea, obrazul respingător. Însuşi Dimitrie Cantemir nu-şi mai recunoştea prietenul şi câteodată se posomora cugetând la purtarea şi noul fel de a gândi al lui Mehmet. Feciorul lui Constantin Vodă măsurase astfel o dată mai mult înţelepciunea poporului, care spune că merele putrede şi pe cele bune le strică, fiindcă într-adevăr totul era putred în ocârmuirea turcească şi în toate aşezările ei. Se prea poate că nu numai acea putreziciune să fi fost pricina relelor deprinderi luate cu vremea de puiul de han venit de la Crâm, cât deznădejdea că nimic nu mai putea fi îndreptat din mersul spre genune al lumii feudale turceşti. Apoi strălucirea unui mare vizir se ţinea cu mare cheltuială. Şi cum să nu fie ispitit un mare vizir, când în faţa lui cresc mereu movilele de aur ale peşcheşurilor, huzmeturilor şi haraciurilor?

Oare sultanului îi va fi trecut ceva prin minte acum şi despre asta, căci contenindu-şi dintr-o dată preumblarea, se întoarse pe neaşteptate către Mehmet şi îl înţepă, rânjind scurt, mânzeşte:

— De ce eşti atât de îngândurat, vizirule? Faci socoteala pungilor pe care le-ai primit ieri sau a celor pe care te bizui că ai să le primeşti astăzi?

— Luminate şi prea slăvite împărate, – se apără Mehmet, – izvor de înţelepciune şi putere, bucurie a supuşilor tăi şi fulger năprasnic în faţa căruia se cutremură duşmanii, cu ce greşit-am oare ca atât de crunt să mă biciuieşti cu vorba şi presupunerea, luminăţia-ta? Tocmai eu să primesc bacşişuri? Eu, cel pe care, în nesfârşita-ţi şi neasemuita-ţi

pricepere, l-ai pus mare vizir tocmai ca să curmi acest prea înrădăcinat obicei de care câinii de ghiauri cutează să zvonească precum că ar fi al pământului şi al neamului nostru? Nu, lumina ochilor mei, pricina îngândurării mele este alta. Socoteam şi mă nedumeream cu mâhnire: oare, când toate bucuriile pământului se află la îndemâna sa ce griji ar putea să adumbrească, în această însorită dimineaţă, fruntea prea puternicului şi sublimului nostru stăpân? De câte ori privirea i se ridică spre apele cele albastre ale Bosforului şi se îndreaptă către îndepărtatul miazănoapte, chipul prea luminat i se înnourează.

— Cum să no se înnoureze, – răspunse sultanul, – când de fiecare dată apele şi cerul din acea parte îmi aduc aminte de furtunile ce-mi pândesc mereu dintr-acolo împărăţia?...

Spre norocul lui, sultanul nu văzu acel firicel de zâmbet răutăcios cu care Mehmet îşi ticlui răspunsul mângâietor:

— Dar, luminăţia-ta, muscalul tremură numai la gândul puterii tale.

— Nu ştiu cât tremură, sau dacă a tremurat cu adevărat vreodată! Ştiu însă tot mai limpede că de acum înainte nu va mai tremura el, ci noi şi alţii vom începe a tremura. Împăratul Petru al Moscului este pe cale a face din pustia de la miazănoapte o împărăţie puternică, aşezată şi orânduită după pilda celor apusene. La Mosc, fii sigur, vizirule, că nu se iau pungi de aur. Până şi bărbile şi le-au tăiat, ca să semene cu nemţii. N-aveau flotă, şi acum şi-au făcut. Nici pe mare nu mai suntem stăpâni. Ai văzut galioanele cu care a venit mai deunăzi, pe apă, noul sol al Moscului? În fiecare noapte mă cutremur şi mă aştept să aud iureşul pedestrimii ruseşti sub zidurile Seraiului...

— Dar luminăţia-ta uită de ienicerii noştri şi de sutele de puşci mari şi grele care am poruncit să fie aşezate pe zidurile cetăţii?

— Mi-e teamă şi de duşmanul dinăuntrul acestor ziduri, mărturisi sultanul după o clipă de şovăire.

— Slăvite, dar ce duşmani sunt înăuntru? se miră smerit marele vizir.

— După câte văd, împăratul Moscului i-a dibuit mai repede decât tine, vizirule. Şi pune la cale cu ei multe şi primejdioase lucruri. Chiar aici, da, între zidurile cetăţii imperiului lui Osman!

Cu o nestăpânită îngrijorare, vizirul se apără iarăşi:

— Dar solul muscălesc este îndeaproape păzit.

— Acela este pisica cu clopoţei. Moscul are acum oameni de credinţă printre dregătorii mei. Cel mai de temut mi se spune că este chiar unul din sfetnicii noştri de taină...

— Exaporitul? bănui Mehmet, clipind des din ochiul cel bolnav.

— Da. Şi nepotul patriarhului, şi alţii. Dar asta trebuia s-o afli înaintea mea! se înfurie şahul şahilor.

— Îmi porunceşte luminăţia-ta să le iau capul, de îndată?

— Nu încă, prostule. Ghiaurii aceştia au bani mulţi şi legături de rudenie în toate părţile. Poate să ne slujim de unii, la vreme, chiar pe lângă muscali, căci cei mari vor şti pururi să se împace pe seama celor mărunţi. Aşadar, aşteaptă şi deschide ochii. Urmăreşte-i pas cu pas... Se frământă ghiaurii... Mă tem... Da, tare mă tem că nu va fi atât de lesne ca-n alte dăţi.

Sultanul îşi reluă preumblarea, tot mai adâncit în gânduri. Aleea de chiparoşi ducea pe limba de nisip ce voia parcă să tragă o despărţitură între apele Mării de Marmara şi acelea ale Cornului de Aur. În faţă, pe coasta Anatoliei, mai în sus de Scutari, se arătă lucind în soare, pe meterezele de la intrarea în Bosfor, bronzul puşcilor mari şi grele de care pomenise mare vizir. Se vede, însă, că lucirea lor nu avu darul să ostoiască îndeajuns temerile padişahului, căci înturnându-se pe neaşteptate spre marele vizir, hotărî:

— Porunceşte ca solul rusesc să fie întemniţat la Edicule... Pisică cu clopoţei sau nu, el e capul răutăţilor.

— Un sol închis, luminăţia-ta!... şovăi dregătorul.

— Da, un sol! se încruntă sultanul.

Chiar acum, stăpâne! Şi marele vizir se închină adânc, cât mai adânc îi îngăduia pântecul, straiul greoi şi mai ales

turbanul cât o baniţă, prins în frunte cu pietre nestemate cât oul de hulub.

VIII
BANCHETUL PLATONICIAN

Cercetarea arhivelor imperiale era o îndeletnicire care nu numai că nu-l obosea pe nobilul cărturar moldovean, dar părea să-l însufleţească atât de mult, încât uita şi de prânz şi de odihnă. În interiorul clădirii, rămasă neschimbată de pe vremea bizantinilor, se adăpostea o curte răcoroasă, podită cu mozaic mărunt, în jurul unui trandafiriu havuz de marmură grecească din care ţâşnea un joc de ape. Semnul artelor Islamului îl dădeau aici doi înalţi pereţi împrejmuitori tăiaţi în treflă şi căptuşiţi cu dale de porţelan – neîntrecutele azulejos maure – şi cântările prelungi, tulburătoare, cu care dervişii răspundeau la răstimpuri, chemării repetate a muezinilor din înaltul celor o sută de geamii: „Allah, e singurul dumnezeu, şi Mahomet e profetul său! Allah, e singurul dumnezeu…”

În această curte se întâlneau, pentru răgazul câtorva nepreţuite clipe, puţinii studioşi îngăduiţi între zidurile casei arhivelor. Erau, printre aceştia, umanistul Meletie di Arta, cu chipul împalidat de veghile învăţăturii, astrologul Nefi-Oglî şi muzicianul Chiemani Ahmed, în burnuzul alb al cântăreţilor deşertului.

Astăzi, cititorul în stele uitase, sau nu putuse, să se bucure de susurul răcoros al apelor din frumosul patio împodobit cu versete din Coran.

Pe covoraşul persienesc, întins la umbra havuzului, şedeau la taifas numai trei dintre obişnuiţii vechii biblioteci.

Întrebase Di Arta, cu glasul lui cumpănit:

— Cum izbuteşti, iubite principe, să te călăuzeşti în acest labirint de date antinomice? Cronicarii otomani sunt atât de lipsiţi de sinceritate şi de curaj, încât eu întâlnesc în scrierile unora care, în viaţă fiind, au apucat, să zicem, doi sultani, întâi stihuri de mare laudă, apoi vorbe de groaznică ocară privitoare la unul şi acelaşi fapt istorie sau om, la interval de numai un deceniu. Ce te faci atunci cu secolele? ... Mă întreb dacă teoriile cele noi, despre aflarea unei metode unice în ştiinţe, se mai pot aplica la haosul acestui bazar, care e istoria imperiului otoman?

Dimitrie Cantemir părea să nu urmărească gândul acestui prieten al său, care nu mai stărui, aflând îndată pricina tăcerii atente a tânărului cărturar. De dincolo de ziduri pogora pe adierea acelei limpezi dimineţi cântecul unui derviş, care povestea molcom istoria unui erou de demult:

„...Avea ochii şoimului,
Pieptul leului,
Faţa trandafirului,
Fruntea jasminului,
Mâinile ca aripile...”

Cantemir se întoarse către Meletie di Arta şi, arătându-i într-acolo, îi dădu răspunsul la întrebarea de adineauri.

— Cum izbutesc?... Le confrunt cu istoria nescrisă, cu legendele turceşti, arabe şi persane asupra religiilor şi eroilor lor. Popoarele au spus întotdeauna adevărul. Asta e metoda mea – adăugă cu râsul său cristalin – şi, o consider mai bună decât oricare alt „discurs asupra metodei”. Să mă ierte marele Cartesius, dar e o metodă care se aplică cu augurii cei mai favorabili şi în alte ştiinţe. În geografie, bunăoară, sentenţiile, zicalele, denumirile cele mai ciudate îşi află noima lor în mintea cercetătorului care nu oboseşte prea lesne... Dintre acestea am adunat multe şi în ţara

mea, pentru o *Descriptio* a ei, pe care o plănuiesc în viitor. Dar m-am luat cu vorba şi uitam să vă împărtăşesc un alt gând, stârnit de cântecul acestui sfânt cerşetor.

— Care? întrebară într-un glas cei doi iubitori a! înţelepciunii.

— Mă gândeam la o vietate care ar putea întruni toate acele însuşiri pe care i le slăveşte poetul anonim: piept de leu, aripi şi ochi de şoim... Natura nu poate concepe un asemenea monstru.

— Bine, dar acesta este chiar grifonul! îi aminti umanistul, niţel mirat de acest lapsus al nepotolitului studios moldovalah.

— Grifonul este un animal legendar. Atâta vreme cât nu avem o dovadă fizică cât de cât probabilă, nu există.

— Dar centaurul, inorogul, cameleonul?... Toată mitologia...

— Primele două fiare sunt deopotrivă de contestabile. Pe inorog îl aduc eu însumi într-o povestire cu tâlc, un roman alegoric, dar numai ca simbol. În privinţa cameleonului, lucrurile stau altfel. În această chestiune am o teorie a mea, care respinge toate speculaţiile anglo-italiene asupra cameleonului din Tripolitania.

Şi Cantemir le povesti cum, nu trecuse o săptămână de când, la un preţ astronomic, îi fusese adus un asemenea mic saurian căruia, după ce i-a urmărit obiceiurile, i-a crestat cu un brici pielea-i schimbătoare, observând prin disecţie, cu ajutorul unei lentile, fenomenul ce lămurea în sfârşit misterul acestei ciudate dihănii: benzile bicolore de pigmenţi situate sub dermă. Acestea îi permiteau deci să-şi schimbe culoarea după aceea a mediului înconjurător, înlesnindu-i lupta pentru existenţă.

Cântecul dervişului încetase. Meletie di Arta continua să se uite lung la tânărul său prieten. Acum principele contempla cu interes notaţiile omului în burnuz alb, care umplea cu liniuţe un sul de hârtie mătăsoasă. Chiemani Ahmed se simţi dator a lămuri scopul acestor însemnări:

— E chiar cântecul cerşetorului.

— Văd bine, zâmbi Cantemir. Dar notaţia mi se pare greoaie şi anevoie de descifrat. Muzica este un fel de matematică. Ea însăşi respinge lipsa preciziunii. Mai ales în muzica orientală, excepţional de simţitoare la cele mai mici modulaţii.

Chiemani ridică plumbul de pe hârtie, cu o abia bănuită supărare în glas, adresându-se italianului nedumerit de răspunsul lui Cantemir:

— Luminatul nostru prieten a inventat un ritm al său, pe care-l aplică de la o vreme muzicii noastre. Mă tem că…

— O încercare, nimic mai mult, prea-venerate magistru, începu a-l îmbuna Cantemir, adoptând pentru complimentul său stilul pompos, atât de obişnuit pe aceste tărâmuri înflorite.

Bătrânul muzician îi curmă, cu un gest potolit, tirada începută şi urmă privindu-l drept în ochi, cu o neascunsă admiraţie:

— O încercare reuşită, iubite Cantemir. Urmaşii lui Jean Baptiste Lulli cântă la curtea regelui Franţei „Aria Cantemiriană”, a cărei temă sau idee principală, cum îi zici, sună ca la Moldova… Voiam s-adaug că mă tem, totuşi. Mă tem că această primă teorie a muzicii orientale nu-şi va aduce slava altor lauri, fiindcă pe fruntea domniei-tale nu mai rămâne loc… decât pentru această părintească binecuvântare! Şi ridicându-se, bătrânul muzician, gloria ţărilor răsăritului, îl sărută pe frunte pe Dimitrie Cantemir.

Umanistul se ridicase şi dânsul cu ochii umeziţi. Netezindu-şi veşmântul doctoral el oftă, mulţumindu-se, în loc de laudă şi sfat, să-i citeze poeticul îndemn al lui Horaţiu de a se grăbi în lupta cu ştiinţele, ca să-şi dobândească izbânzile mai înainte de sfârşitul acestui prea scurt răgaz pe care natura l-a dăruit aleşilor săi:

„…hei, Postume, Postume, ‘n aprigă fugă
Se spulberă anii şi-n van e-orice rugă.
Căci nici bătrâneţii ce vine grozavă,
Nici morţii ne-nfrânte n-aduce zăbavă…”

Câteva ceasuri după această peripateticiană convorbire a celor trei prieteni, Cantemir urca îngândurat pe caldarâmul uliţei către casă, urmat de un arap mititel, care-i purta zilnic, la dus şi la întors, ghiozdănaşul de piele de căprioară. Dinaintea porţii, scoase din pungă şi azvârli-n sus, cu degetul mare, o băncuţă de argint, pe care micul arap o prinse cu dibăcie-n dinţi şi coborî, chicotind, către port. Cantemir privi după el cu obrazul destins, apoi se duse să se îmbrace pentru masa la care fusese poftit.

La timpul potrivit, carâta solului mare al ţarului Rusiei, cneazul P. A. Tolstoi, trase la scară. Cantemir era înveşmântat după moda europenească, părăsind, pentru această după-amiază ce se vestea plăcută, anteriul oriental în care fusese la arhive.

Pe când ambasadorul Matveev din Olanda dovedise cât de mult folos aduce un prânz ales şi buna ospeţie unei misiuni diplomatice, Petru Alexeievici îngăduise solilor săi cheltueli pe care casa împăratului nu şi le permitea la acea vreme de cumpănă şi războaie.

Prânzul bogat, însufleţit de vinurile străvezii din insule, se sfârşi cu poame uscate, după obiceiul arăpesc: smochine, migdale, curmale pe crenguţele lor şi roşcove mari, cu coajă moale şi sâmburi mărunţi, cafenii. Pe alte largi tipsii, bătute în arabescuri îndrăzneţe de mâna meşterilor pustiei, se slujiră fructele zemoase, aducând un fior dulce din aromele Italiei: struguri tămâioşi din Romagna şi neîntrecutele pere a căror sămânţă fusese furată din grădinile anticului Pergam.

Era ceasul de amurg la care, în aburul cafelelor şi fumului înmiresmat, răcorit în narghilele pântecoase, mesenii se odihneau pe sofale, cu coatele-n perinile mari de mătase şi catifea subţire, ascultând nobila sfadă a cărturarilor cu care avuseseră cinstea să împartă pâinea şi vinul banchetului. Se deprinseseră a-i zice „banchet”, printr-o glumeaţă îndepărtare de la vechiul înţeles platonician, de dezbatere înţelepţească, ospăţului întins, o dată, sau de două ori pe lună, în casele solului rusesc, ca o recunoaştere a virtuţilor filozoficeşti ale acestor întâlniri în

care partea platonicienilor înfrunta, cu tot mai puţine izbânzi, asaltul „sectei” naturaliste a lui Van Helmont, novatorul fizician şi filozof al sfârşitului de veac.

Erau de faţă oameni de naţii, credinţe şi morale deosebite. Nici măcar vârsta nu le putea fi punte, fiindcă gazda, pe vremuri un bărbat bălan şi zdravăn, trecuse de a doua tinereţe, adunând în barbă mai mult argint decât aur, iar cavalerul de Syré, solul de taină al Regelui-Soare, părea să fie foarte fudul de „musca” din bărbie şi de tuleile mustăţilor lui de ţanţoş muşchetar. Înţeleptul cneaz îl poftea pe acest gascon la toate praznicele sale, ţinându-l în mare cinste şi lăudându-i însuşirile adevărate şi închipuite, dintr-un tâlc anume. Ludovic al XIV-lea, istovit de hărţuielile „prietenilor” săi apuseni şi de încurcăturile în care se vârâse alături de regele Spaniei, nepotul său, şi de, pretendentul la tronul Angliei – ultimul Stuart, refugiat în Franţa – căuta o alianţă nouă şi tare, Iar Petru Alexeievici îşi pregătea deschiderea „ferestrei de către asfinţit şi miazănoapte” a uriaşei lui împărăţii, cătând un reazim european împotriva „perfidului Albion”. De aceea, când muşchetarul închină ultimul pocal de Xérès spre slava stăpânului casei, acesta răspunse, în limba musafirului, după ce goli, dintr-o sorbitură, pocalul său bătut în rubine:

— *Pour notre grande amitié!*[7]

Întru acestea, glasul subţire al cărturarului Iacomis, un grec mândru de vechea-i stirpe, se auzi dând cuiva un alt răspuns. Vorbind, îşi scutura femeieşte părul arămiu, de sub mica tichie de atlaz alb cusut cu fir:

— Pe noi, prietene, aceeaşi sete ne consumă, Tărâmul ştiinţei pure, de unde vii, e matricea luminii, purtătoarea lui eidos, a ideii neîntinate: ideea supremă a Binelui şi a Frumosului absolut, pentru care filozoful atenian, slăvitul Plato, a găsit acel unic cuvânt. Şi repetă, iniţiat: Acel unic cuvânt!

Vorbele erau adresate, în greaca veche, cu o nobilă plecăciune, lui Saadi, matematicianul pitagoreic. Gasconul,

[7] Pentru marea noastră prietenie.

mândru de diplomele sale umanistice, dori să-l iscodească pe marele dascăl idealist:

— Nu cunosc acel cuvânt. Care-i acela şi mai cu osebire, care i-ar fi noima, în zilele noastre?

O uşoară tăcere se aşternu în cerdacul larg al cneazului, până răzbătu peste grădini ecoul strigătul unui timonier din golful portului:

— Viraa ancora!

Singurul marinar dintre cei de faţă, căpitanul Vara Haag, ciuli urechile. Apoi pufăind adânc din luleaua-i cocoşată, cu capac, repetă într-o latinească mai curând liturgică decât cărturărească.

— Care i-ar fi noima?

Grecul tăcu, cu un zâmbet străbătut de fiorul unei supraterestre înţelepciuni. Atunci râsul voios, uşor ironic, al principelui Cantemir deschise, ca de obicei, ostilităţile „banchetului”, în acea seară de limpezimea peruzelei, lămurind ironic:

— Acel cuvânt este kalokagaton, şi Platon îşi închipuia că studiul acestui element – „ultim” al existenţei ridică spiritul deasupra vieţii comune.

Asemenea intervenţii ale lui Dimitrie Cantemir încetaseră de mult să-i mai uimească pe înalţii oaspeţi ai lui P. A. Tolstoi. Cei mai mulţi se bucurară deci în sinea lor că trufaşul platonician, preţuit drept mintea cea mai strălucită a Academiei constantinopolitane, avea să fie iarăşi înfundat de acest Pico de la Mirandola moldovean. Doi dintre obişnuiţii casei cneazului se şi repeziră să-l sprijine, stârnind văpăi de nemulţumire în ochii grecului.

— *Nonsense!*... mormăi, primul, sir Percy Honey, baronetul scoţian prin care regina Ana – sub sceptrul căreia se unise, de voie, de nevoie, Anglia şi Scoţia – binevoia „să-şi arunce ochii asupra strâmtorilor turceşti”. Şi conchise Sir Francisc Bacon a risipit această păgubitoare himeră încă din veacul trecut!

Olandezul îi ţinu hangul, citându-şi compatriotul:

— „Materia se creează şi se distruge datorită propriilor ei legi fizice”, Van Helmont dixit![8]

Se zvoni un început de larmă.

Temându-se de vreo ascunsă zâzanie, care ar fi stricat voia bună a acestui pestriţ sobor, diplomatul lui Petru I o curmă, împăciuitor:

— Aş zice să-i lăsăm pe aceşti filozofi să-şi apere singuri principiile. Până atunci, ni se vor schimba ciubucele şi se va sluji, în păhărele anume, o băutură abia aromită, pe care o suferă numai bărbaţii în putere. I se spune pe la noi vodka şi oarecum aduce cu o aspră licoare din ţara baronetului scoţian, prietenul nostru!…

Zâmbetele se aşternură mai lesne pe chipurile părtaşilor la vechea dispută a spiritelor vremii şi Cantemir putu urma cu a lui dicţie fără cusur:

— Cu această noimă, magistrul profesorului nostru exprima, în Fedru, în Banchetul şi în Lisis, ba chiar şi în Republica, vestitul său dialog, ideea pe care şcolarul lui, Heraclid din Pont, o punea în seama lui Pitagora: că numai Dumnezeu este înţelept, iar omul nu poate fi decât cel mult iubitor de înţelepciune! M-am opus cu străşnicie acestei idei, încă din fragedă tinereţe, într-o carte scrisă sub oblăduirea dascălului meu, Ieremia Cacavela.

— Acel Divan al Lumii, tipărit la Iaşi, mi se pare că nu este decât o dezvoltare a teoriilor stoice, îl întrerupse, la rândul său, cu un subţire surâs platonicianul.

— Nu mă ascund. Se termină chiar cu cele zece porunci ale prietenilor lui Marc-Aureliu. Dar am urcat de-atunci câteva trepte. Prin Bacon, filozofia a început să cedeze ştiinţei locul cuvenit.

Baronetul scoţian încuviinţă printr-un nou mormăit. Cantemir îi mulţumi din ochi şi urmă:

— Pentru Cartesius, apoi, medicina, mecanica şi morala sunt ramurile unui singur trunchi, care este fizica, iar filozofia e comparată cu rădăcina ce le transmite sevă nutritivă. Dacă practica ştiinţelor fără filozofie este secătuită, apoi filozofia pură, iubite magistre, fără

[8] În latină: a zis!

experienţa ştiinţelor naturii, e ca un ciot găunos, în care-şi caută sălaşul doar lotrii şi păsările de pradă ale nopţii.

O dată cu tânărul franţuz – mândru de invocarea lui Descartes – toţi cei de faţă salutară prin vii aplauze replica ce marca izbânda prinţului Cantemir asupra ilustrului profesor şi închinară în cinstea lui întâiile pahare din acea zdravănă băutură rusească.

Şi pentru că niciodată agapa nu se încheia fără cuvenita „istorie de pomină”, pe care oaspeţii cneazului rus se legaseră a o istorisi unul câte unul, Cavalerul de Syré, căruia îi venise rândul în seara aceea, nu se lăsă prea mult rugat, cunoscut fiindu-i, şi de toţi admirat, darul său de povestitor.

El începu, adresându-se mai întâi olandezului:

— Iubite căpitane Van Haag, să nu te supere povestea la care voi purcede. Şi îţi cer dumitale iertare dintru început, şi-acum voi lămuri în două chipuri această adunare de oameni veseli şi înţelepţi, pentru ce. Mai întâi, fiindcă istoria mea se întâmplă pe mare. Intru deci-pe teritoriul dumitale şi presimt că-mi vei afla cusururi de amănunt pe care numai politeţea te va împiedica să le ridici împotrivă-mi.

Olandezul nu răspunse: doar săltă paharul, cu înţelesul că marea nu-i neapărat teritoriul său şi că pe căile ei este loc pentru toată lumea, mai cu osebire pentru un povestitor atât de îndatoritor.

Franţuzul închină şi el şi urmă:

— Apoi, pentru că istoria mea reaminteşte, fără voie, cea mai grea dintre puţinele înfrângeri suferite de admirabila dumneavoastră flotă nordică. Dar numele învingătorului o scuză.

Van Haag ciuli urechile.

— Şi cine e, rogu-te acela pe care te pregăteşti a-l slăvi? întrebă arţăgos bătrânul lup de mare, hotărât dintr-o dată să-l nimicească pe acest gascon imberb şi cam prea sigur de el.

— Le chevalier Bart, stimate domn.

La numele acesta, Van Haag bătu în retragere, şi întreaga luare-aminte a mesenilor se îndreptă spre De Syré, care porni să povestească, plin de însufleţire, un episod din lupta navală de la Texel, cunoscută tuturor marinarilor.

— Domnilor, – începu el căutând privirea cneazului, – acum nu mai reprezintă pentru lumea diplomatică o taină faptul că victoria escadrei de la Dunkerque, comandată de Jean Bart, a fost piatra de temelie a unor importante relaţii de amiciţie.

Cneazul clipi, încuviinţând, iar francezul urmă:

— Precum ştiţi, cu numai câţiva ani în urmă, o serie de calamităţi naturale au împiedicat ogoarele Franţei să-şi mai poată sătura locuitorii. La Paris bântuia foametea. Consilierii regelui negociaseră un mare transport de cereale ruseşti şi poloneze ce trebuia să fie dirijat spre portul Vleker: un convoi de o sută douăzeci de vase de comerţ, ce urma să fie escortat spre porturile noastre de o escadră neutră, căci războiul ne risipise navele pe mările lumii. Cele câteva corăbii franceze disponibile n-ar fi putut ridica pânzele în Marea Nordului, dominată de flota lordului-amiral Hopson, aliată cu cele două escadre olandeze pe care *Messieurs les Etats Généraux des Provinces Unies* le puseseră de strajă, ca să ne răpună prin foame, să mă ierte domnul Van Haag. *Enfin, Jean* Bart se însărcinează să protejeze convoiul şi mica lui escadră, în frunte cu „Maurul”, comandat de dânsul, iese în larg. În zorii celei de-a treia zile de navigare pe o mare neliniştită şi mereu voalată, zăreşte, la douăsprezece leghe vest de Texel, o uriaşă flotă cu toate pânzele-n vânt. Comandă manevra de apropiere şi două ceasuri mai târziu are dinainte convoiul de grâne ruseşti, dar… capturat de inamic şi împins spre un port străin. Înălţă la catarg steagul consiliului căpitanilor. Peste puţin, în cabina lui, se hotărăşte atacul. Căpitanii coboară în bărci şi trec pe punţile lor de comandă, conform ordinelor primite pe „Maurul”: „abordaj cu sabia-n mâna!” Situaţia era disperată

şi eroică. Să ne-nchipuim, pe această masă poziţia taberelor...

Cu o neaşteptată dibăcie, povestitorul preschimbă la repezeală masa banchetului într-un sugestiv tablou de bătălie navală. Cele două tipsii de argint golite de poame şi puse faţă-n fată fură botezate: una „Maurul”, cealaltă nava amiral olandeză „Prince de Frise”. Farfuriile, cupele şi chiar câteva frumoase pere pergamote se preschimbară în fregate, corvete şi „flûtes”. Bătălia se dădea în stilul clasic al corsarilor, în care manevra rapidă şi saltul pe puntea inamică erau preludiul unei sălbatice lupte corp la corp. Privindu-l pe De Syré, ascultătorii şi-l puteau închipui pe Jean Bart, cu statura lui herculeană, cu sabia de abordaj într-o mână şi un pistol într-alta, răcnind comenzile, îmbrăcat de paradă, pe piept cu ordinul Sfântului Ludovic şi în gură cu o făclie aprinsă ca să dea foc grenadelor pe care avea să i le-ntindă, una câte una, fiul său François, guard de marină pe „Maurul”.

Povestitorul relată victoria francezilor cum n-ar fi putut-o face decât un martor ocular, ceea ce şi mărturisi că fusese:

— Mă aflam şi eu acolo, domnilor, pentru primirea convoiului, pe lângă Court de la Bruyère, primul său locotenent. Şi am asistat atunci, în iureşul abordajului, la cea mai adevărată istorie de pomină, aceea pe care am să v-o povestesc acum, abia acum.

Ascultătorii, captivaţi ele povestea bătăliei fuseseră gata să se declare mulţumiţi, de aceea se arătară cu atât mai atenţi la urmare. De Syré reluă:

— În clipa abordării, cavalerul Bart a strigat: „Zece pistoli[9] aceluia care-mi va aduce pavilionul vasului-amiral inamic şi şase celui care va aduce pavilionul de la pupa”. Am văzut atunci miracolul, Un contramaistru de pe „Maurul”, un tânăr provensal, sau portughez, pe nume Miguel Pamberg, se agăţă de o parâmă şi balansându-se se aruncă în cordajul vasului-amiral olandez, apoi ca o veveriţă se căţăra pe catargul cel mare până la crucetă. Şeful echipajului olandez îl vede şi sloboade în el două

[9] Monedă de 10 franci aur.

focuri de puşcă scurtă. Tânărul e rănit, în braţ şi în pulpă, dar nu se lasă. Îşi scoate basmaua din cap şi-şi leagă pulpa, iar cu eşarfa de, la gât îşi strânge braţul din care sângele începuse să curgă. Se căţără şi pe arboret, smulge pavilionul, şi-l înfăşoară pe după mijloc, ca pe un brâu, apoi îşi dă drumul pe straiul care leagă catargul de dunetă şi smulge şi pavilionul de la pupa. Olandezul îl pândise tot timpul, atât cât îi îngăduia vălmăşagul de pe punte, şi, pe la spate, i-a azvârlit cangea. O lovitură de uriaş. Dar flăcăul s-a ferit scurt, – nu destul, fiindcă în trecere i-a zdrelit şoldul – şi fierul a făcut ţăndări felinarul cel mare. Apoi, dintr-o singură mişcare, băiatul i-a răspuns nemernicului cu o lovitură de pumnal, azvârlit, domnilor, cu precizie ma-te-ma-ti-că de la douăzeci de paşi, ca piraţii din Baleare, străpungându-l dintr-o parte-n alta, aşa, ca pe-o bucată de brânză de Olanda. (Şi povestitorul înfipse cuţitul într-un burduf roşu, aflat pe masă). Pe urmă, cât ai bate din palme eroul a depus la picioarele comandantului său cele două trofee atât de vitejeşte dobândite... În cinstea acelui tânăr, *mes chers amis*, ridic acest pahar. Cine ciocneşte cu mine?

— Eu, *monsieur!*... răsună glasul aspru al căpitanului Van Haag care se apropie şi întinse, primul, paharul. Confirm povestea cavalerului nostru gascon. O ştiam de-altfel într-o versiune, ce-i drept, mai puţin pasionantă, de la comandantul vasului „Prince de Frise”, amiralul Hidde de Vries, care şi-a pierdut şi braţul în acea bătălie.

— *Well,* – interveni curios şi practic baronetul, – eu aş vrea să ştiu dacă din acest colosal convoi s-a mai ales ceva, după tot prăpădul de care s-a povestit aici. Altfel, la ce bun tot eroismul ăsta?

Nedumerirea scoţianului află îndată lămuriri de la cinstita gazdă, care-l informă că, în afară de patru corăbii acostate pe ceaţă, în canalul Mânecii, de un vas britanic şi conduse la Plymouth, flota cu grâul rusesc a ancorat, cu pace şi belşug, la Le Hâvre. Mai departe, înălţimea sa cneazul Tolstoi se feri să spună ce ştia numai el despre flăcăul din

povestea de pomină a franţuzului, poate pentru a nu stârni prea tare curiozitatea oaspeţilor săi.

În aceeaşi seară, îndată ce ultimii musafiri fură petrecuţi de stăpânul casei până la scară, din umbra grădinii împrejmuitoare năvăliră ienicerii gărzii de la Edicule spre a îndeplini ştiuta poruncă a vizirului Mehmet.

IX
LA DRUM DE SEARĂ

Chiar când se culca noaptea târziu, zăbovind pe unde zăbovea, Dimitrie Cantemir se trezea o dată cu răsăritul soarelui. Îşi lua dulceaţa de chitră la masa lui de lucru. Prin fereastra totdeauna deschisă, căci vremea este blândă aproape tot anul în acea parte a lumii, adierile dimineţii îi aduceau miresme de grădini şi de ape. Şi de câte ori ridica ochii de pe filele scrise în felurite limbi, cu slova lui măruntă, o privelişte de basm i se dăruia privirii. În bătaia celor dintâi raze ale soarelui, Constantinopolul, cu grădini, marmuri de palate, cupole de bazilici şi minarete, se acoperea cu aur şi purpură. Şi pana filozofului începea din nou să alerge grăbită pe colile de hârtie albă anume adusă pentru dânsul de la manufacturile apusene.

Într-una din aceste dimineţi, Dimitrie şedea, mai gânditor ca de obicei, asupra unui răvaş pe care-l începuse în limba greacă. Se răzgândi şi, arzând la flacăra unei lumânări hârtia pe care abia scrisese câteva rânduri, luă alta şi le scrise a doua oară, de data aceasta în latineşte, Se vede că era o scrisoare de mare însemnătate şi chibzuia cum va fi mai anevoie de desluşit, de s-ar întâmplă să cadă în alte mâini decât acelea ce trebuiau să o deschidă. Şi pesemne că nici prea mare încredere nu avea în ştafeta pe care era nevoit să o folosească, un grec din Fanar.

Dintr-o dată portiţa cea mai ferită a grădinii, ce da într-o ulicioară cu totul dosnică, scârţâi prelung. Dimitrie înălţă fruntea şi zări un bătrân negustor de covoare de Smirna şi de Tebriz înaintând pe sub umbrarele de iasomie, pe buze cu acel neschimbat surâs oriental, viclean şi ademenitor. Nedumerit – căci nu pricepea de unde cunoştea acel neguţător de covoare taina portiţei dosnice şi ce-l putea aduce la ceasul acela într-o casă unde totul părea încă să doarmă – Cantemir se ridică de la masă şi se aplecă asupra ferestrei larg deschise.

Zărindu-l, negustorul se opri, făcu o temenea ducându-şi mâna la inimă, la buze şi la frunte, apoi întrebă cu glas scăzut, în graiul dulce al Moldovei:

— Bucuroşi de oaspeţi, măria-ta? Dimitrie Cantemir se lumină deodată la faţă şi izbucni în râs:

— Ei, bată-te să te bată! De asemenea oaspeţi fireşte că suntem totdeauna bucuroşi. Bine ai venit, căpitane Petrea.

Cel astfel dat în vileag duse iute un deget ia buze, uitându-se temător împrejur. Dimitrie Cantemir îi făcu semn să se urce pe scăriţa care ducea, printr-un mic pridvor potopit de glicină, din grădină drept în cămara căptuşită cu cărţi. Îşi strânse apoi cu căldură, la piept, pe fostul dascăl de arme şi prieten credincios.

— Te aşteptam mai de mult… De data aceasta ai zăbovit binişor şi intrasem la gânduri. Dar bucuria acestei revederi mă răsplăteşte de toate grijile pe care mi le făcusem. Nu ne-am mai văzut de când mi-ai adus răspunsul Milescului.

Căpitanul Petrea îşi scoase turbanul şi halatul vărgat ponosit, apoi răsuflând uşurat ridică fruntea:

— Măria-ta, am zăbovit, ce-i drept, dar nu fără de folos.

— Stai jos pe divanul ista şi povesteşte. Dar mai întâi de toate spune-mi ce-i cu straiele în care te preumbli? De ce ai socotit că trebuie să te ascunzi venind la mine? Doar ai firman de la marele vizir că poţi sosi şi pleca oricând fără supărare, pe căile de uscat şi de apă ale împărăţiei.

— Firman, nefirman, măria-ta, paza bună trece primejdia rea. Că şi Mehmet al comisului, după câte am auzit, nu mai

e taman-taman cel pe care îl ştiam noi. Aşa se schimbă câteodată oamenii, şi mai vârtos cei mari ai lumii acesteia.

O umbră trecu pe faţa lui Dimitrie. Întrebă iarăşi, clipind des, cum făcea răposatul părintele său, la îngrijorare:

— Spune-mi tot, căpitane Petrea. Mi se pare că-mi aduci veşti de samă, Dar ce vorbesc eu? Poate că ai nevoie mai întâi să te odihneşti şi să îmbuci ceva.

— Nici o grijă, măria-ta. Am venit pe apă, cu un caic. Marea a fost toată vremea ca untdelemnul. Mai multă odihnă nici că se putea. Şi de-ale gurii am avut berechet... ‘

— Atunci stai şi eu te-oi asculta cu toată luarea-aminte. Spune-mi ce mai e prin Moldova noastră? E linişte?

— Liniştea Moldovei, măria-ta, e tihna vânturilor şi odihna valurilor... Vremuri grele; de bici şi de jug nu mai scapă ţara. Au început moldovenii să dea bir cu fugiţii. Iar s-au stârnit năvalele lotrilor, şi când Duca Vodă cel tânăr, când Mihalache Racoviţă storc ţara cu rândul, până la cea din urmă picătură...

— Ce fac oamenii noştri?

— Rabdă sireacii, dar inima ţării bate de nădejde. Despre asta ţi-oi da samă pe îndelete.

— Şi boierii noştri ce fac?

— Starea boierilor neturciţi este jalnică. Se roagă bieţii ziuă întreagă cu ochii la răsăritul soarelui... Trag nădejdea dintr-acolo, aflând că tot de cătră creştinătate aşteaptă mântuirea toată suflarea, ca să se ridice ca iarba la suflarea primăverii.

— Da... Starea de lucruri din Europa e nespus de prielnică Rusiei: negoţul peste hotare, flota, lupta lui Petru cu năravurile îndărătnicite, toate-mi stau dinainte, ca o pildă vie a strădaniei principelui umanist spre a guverna împotriva înapoierii în care şi-a ţinut lumea veacul cel asfinţit... Mă gândesc mereu şi mă frământ...

— Gându-i bun, măria-ta, dar fapta e şi mai bună... negreşit, la vremea ei.

— Comisul ce mai spune?

— L-a amuţit un gutunar, astă-iarnă. Dumnezeu să-l ierte.

— Rău îmi pare... Dar ia zi-i, Brâncoveanul s-a potolit?

— Apoi aici e comèdia cea mare. De la o vreme, a început să umble în două luntre, adulmecând vulpeşte dincotro bate vântul... Tocmai de aceea am şi zăbovit atâta. Am avut multe de aflat şi de pus la cale cu oamenii postelnicului Cantacuzino, ruda măriei-tale, care s-a rupt de partida Brâncoveanului. Începe să se-arate că stăruinţele Milescului de a făuri mănunchiu-i de principi împotriva aliotmanului dau roadă timpurie. Am mai legat cu prieteşug şi cu un anume David Corbea, un fel de cărturar...

— Am auzit de el. A fost şi pe aici, slujitor la capuchehaia lui Brâncoveanu. În ce ape se scaldă acuma?

— Păi în apele în care, pare-mi-se, tot el l-a adus şi pe Brâncoveanu. Nu-l prea iubeşte el pe voievodul muntean, dar îi slujeşte de multă vreme, pentru un bine pe care i l-ar fi făcut prin Ardeal. Zice că va pleca în curând ca sol de taină al stăpânului său către ţarul Petru, în Ţara Căzăcească.

Dimitrie Cantemir îl privi o clipă pe oştean, aproape fără să-i vină â~şi crede urechilor.

— În Ţara Căzăcească? În Rusia? E nemaipomenit!

Căpitanul Petrea zâmbi şiret în barba-i sură, apoi adăugă cu prefăcută nepăsare:

— Şi-apoi, nu ştiu dacă face să se spuie că acest sol de taină va fi însoţit în drumul său, cam într-o lună de zile, de un oştean, proaspăt lefegiu al lui Constantin Vodă Brâncoveanu, pe nume Petrea Gălăţeanul, sluga măriei-tale.

Dimitrie Cantemir începu a râde, bătând din palme:

— Bine, dar domnia-ta eşti diavolul însuşi. N-aş fi visat niciodată că tocmai Brâncoveanu să ajungă să plătească leafă oamenilor mei... Mă bucur din toată inima.

Dimitrie fu cuprins de o mare însufleţire şi, sărind tinereşte de pe scaunul pe care sta la masa de scris, se aşează alături de musafirul său şi-i puse mâna pe umăr.

— Căpitane Petrea, această călătorie a domniei-tale în Rusia preţuieşte cât tezaurul Paleologilor. Nici nu-ţi poţi da sama ce bine se potriveşte cu cele de trebuinţă ale noastre.

Ai picat tocmai la timp. Dar ia spune-mi: cât poţi rămâne aici, în Ţarigrad?

— Cel mult trei zile. Ca să fiu la vreme înapoi la Bucureşti, să-l însoţesc pe acel Corbea…

— Avem tot timpul. Voi pregăti în grabă cele de cuviinţă.

Dimitrie Cantemir dădu un scurt ocol odăii sale, apoi şopti repede:

— Am de scris şi de trimis ţarului Petru o scrisoare lungă şi de mare taină. Trebuie să-i dau unele veşti de la solul lui de aici, de la contele Tolstoi, pe care sultanul l-a închis alaltăieri la Edicule. Prin mijlocirea unor ceauşi m-am pus în legătură cu omul lui. Acesta mi-a încredinţat un plic cu hârtii ce trebuie sa ajungă negreşit în mâinile ţarului Petru Alexeievici. Poimâine poţi pleca… Dar voiam să te întreb, – îşi aduse dintr-o dată aminte Dimitrie, – ce mai ştii de Mihuţ, „Vântură-lume” al nostru?

Ca şi ultima dată, căpitanul Petrea ridică din umeri şi mai-mai să se jure că nu ştie nimic. Dar ochii i se bucurară de acelaşi zâmbet şiret.

Fostul domn pricepu şi acum că oşteanul nu voia sa spuie ceea ce ştie. Dar nici o clipă nu se gândi să-i ia această taină în nume de rău, bănuind că nu putea fi decât nevinovată şi că, fără îndoială, tatăl, lui Mihuţ îi pregătea o veste bună despre al său nepotolit flăcău care fusese cândva stegar şi rotmistru în oastea Moldovei.

*

* *

Şi în acel an toamna se dovedise a fi lungă şi blajină la Moldova. Către hramul Sfântului Dimitrie izvoditorul de mir, zilele erau atât de însorite, încât te-ai fi crezut tot în august, de n-ar fi fost rugina mai întinsă a pădurilor şi viilor. Nopţile erau însă reci şi umede, iar ceţurile pogorâte prin văi se lăţeau şi stăruiau mai ales pe valea cea largă a Siretului Hanurile se cam părăduiseră, iar drumeţii, siliţi să

înnopteze care pe unde apucau, aprindeau focuri mari ca să-şi înveselească cina, alungând rebegeala ce le pătrundea în oase.

Un focşor ca acela îşi înălţa pălălaia şi pe sub ulmii sub care se aflase hanul Hagiului şi unde, în seara aceasta, poposiseră mai mulţi cărăuşi, precum şi doi negustori ce veneau din Muntenia. Aceştia călătoreau călări, însoţiţi de vreo patru-cinci slujitori şi de un coşcogea chervan legat cu şine de fier.

La drept vorbind, nu la han trăseseră ei, ci dinaintea hanului din care nu mai fiinţa acum decât o zidărie înnegrită de fum.

Aflând din auzite că Hagiul ar fi avut bani mulţi îngropaţi într-un loc numai de el singur ştiut, taxidarii Ducăi Vodă atâta îl munciseră şi-l schingiuiseră, că până la urmă bietul îşi dăduse sufletul în mâinile călăilor. De ciudă că tot nu putuseră scoate nimic şi ca să şteargă urmele faptei, zbirii puseseră foc casei, de la acoperişul de şiţă. Acum, zidurile vechi, roase şi oarbe, se înălţau hâde ca nişte vedenii în pâcla vânătă a nopţii. Dacă hanul arsese şi Hagiul pornise pe ceea lume, obiceiul însă de a poposi la acea răscruce se păstrase. Coşarele şi vreo două pătule mai îndepărtate de casă scăpaseră neatinse de pojar şi, pe vremea rea, oamenii şi vitele îşi mai aflau oleacă de adăpost în ele, fără plată. Căci din pricina vitregiei timpurilor, mai cumplite ca niciodată, nimeni nu mai cutezase să dreagă hanul şi să-l deschidă din nou. Astfel că în seara aceasta, ca şi în multe altele, drumeţii aprinseseră focul în marginea şleaului, aţâţându-l cu ce apucaseră să smulgă de prin gardurile surpate. Un bărbat voinic – unul dintre slujitorii ce-i însoţeau pe cei doi negustori – aninase peste jeratic, între două crăcane, o pulpă de berbec înfiptă într-o strămurare.

În timp ce pulpa se frigea sfârâind, oamenii şedeau la taifas împărtăşindu-şi veştile culese în cale. Unii vorbeau domol şi aşezat, ca prin părţile acele; muntenii repezit şi apăsat, precum li-e firea şi graiul. De aceşti munteni se cam feriseră la început ceilalţi. Mai ales de cei doi negustori, dintre care unul, cu toate că îi ziceau tot

muntean, îl aducea limba la moldoveneşte. Se vedea bine că sub portul lor negustoresc ascundeau altă îndeletnicire, cu tainic meşteşug şi se înţelegea că aveau şi arme bune la îndemână pentru paza acelui meşteşug. Mai la urmă însă, văzându-i paşnici şi mai mult posaci decât puşi pe vrajbă, moldovenii începură să încuviinţeze cu glas tare tânguirea unui moşneag dintr-ai lor, care povestea despre obida acelor vremi.

— Prea bine nu a fost de nu se mai ţine minte când în sireaca Ţară a Moldovei!... Că vorba ceea: Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor. Săraci şi prigoniţi de podgheazuri şi bulucuri de pradă, aşa s-au pomenit pe lume bieţii noştri pământeni... Domnii Osmanului veneau cu ajutor de la munteni, leşi ori tătari, care tăiau, ardeau şi pustiiau ţara, şi gloaba o plăteau tot săracii plugari. Dar parcă niciodată domnii lumii aceste n-au cutezat să facă atâtea nelegiuiri ca în zilele noastre.

— Aşa-i, moşule, vorbi un alt cărăuş. Sila asta o cunoaşte toată Moldova... Da, toată Moldova! A strâns Duca Vodă în jurul lui neamurile boiereşti cele hulpavnice să le răsplătească de câte au pierdut sub Vodă Cantemir cel bătrân şi cel tânăr. Căci şi Antioh a vrut să fie cu milă de ţară şi de norod, ca şi tătâne-său. Şi acu', de vreun an încoace instalat, a născocit fumăritul şi-au podidit taxidarii ca viespile pe trupul Moldovei...

— Nici la Muntenia nu e mai bine... oftă moşneagul. Spun oamenii că Brâncoveanul – care i-a fost socru bun Ducăi Vodă – jupoaie şi mai rău Ţara Românească, să poată dovedi câte plăteşte padişahului ca să-l mai ţină-n Scaunul domnesc şi să aibă îngăduinţa de a tăia şi spânzura şi în Ţara Moldovei, precum i-a fi vrerea. Nu e vorba că şi ţăranii lui sunt tare proşti: nu le lasă boierul decât loboda, iar când îi aduce la bătălie la noi, dau năvală la jaf asupra sărăciei noastre şi uită de sărăcia lor... Şi suntem de-un sânge şi de-o lege...

— Îmi îngădui să-ţi spun că-i năpăstuieşti pe munteni, moş Toadere! se amestecă dintr-o dată în vorbă, dar cu ochire blajină şi cu glas domol, unul din cei doi negustori.

Nasc şi în Ţara Românească oameni de omenie şi de nădejde ca şi la Moldova.

— Dar domnia-ta, străine, de unde mă cunoşti pe mine după nume? se minună moşneagul.

— Hei, care din oştenii vechi ai Moldovei nu te cunoaşte, căpitane Toadere, zâmbi iarăşi negustorul. N-ai sculat domnia-ta neamul tighecenilor în vremea lui Ştefăniţă Vodă, pentru ocinele din bătrâni şi pe urmă, dacă n-a fost să izbândeşti, nu domnia-ta ţi-ai împrumutat sabia şi virtutea craiului Lehiei?

— Ei, comèdie! se frământă bătrânul. Ia trage-te mai la foc, nepoate, să te văd, că după glas parc-aş şti de unde să te iau…

— Iată-mă-s, căpitane Toadere.

— Aha, acu te-am dibuit, oştene… Mda… acu te ştiu Şi te cunosc.

O tăcere se lăsă. Moşneagul păru să retrăiască întâmplări vechi de tot.

— Domnia-ta eşti moldovean de-ai noştri? întrebă cu sfială un flăcău.

— Să vă spuie moşul! râse străinul.

— Slobod să te spun? zâmbi şi bătrânul.

Căpitanul Petrea îl scrută din ochi, apoi, la un tainic semn de încuviinţare al moşului, răspunse cu voie-bună:

— Slobod, moş Toadere, că suntem doar între oameni de omenie.

— Apoi dumnealui e căpitanul de lefegii Petrea Gălăţeanul, carele a fost în slujba Moldovei pe vremuri… a slujit şi în oastea leşească şi multe semne a fi având pe trup de la războaie… Cu Cantemir bătrânul a fost deopotrivă asupra multor cetăţi, şi cu turcii s-au încumetat…

— Vei fi fiind domnia-ta din neamul de Codreni şi Gălăţeni boieriţi de Cantemir bătrânul, împotriva voii divanului? îndrăzni un alt cărăuş.

— Dintre aceia, prietene… Dar acum slujesc la scaunul Ţării Româneşti, ca şi tovarăşul meu aci de faţă, carele a

poruncit să se părpălească la foc hartanul cela de berbec, ca să ne ospăteze pe toţi.

— Şi de unde şi-ncotro v-aţi încălărat, căpitane Petrea? întrebă moşneagul.

— Într-o treabă de-ale negoţului, moş Toadere.

— Da’ sabia, căpitane, sabia unde ţi-a fi?

— O metaherisesc şi pe aceea în negustorie, răspunse în şagă oşteanul. Apoi, schimbând vorba: Avem chervanul plin de mărfuri munteneşti; şi vor mai veni în urma noastră nişte care cu sare şi vinaţ.

— Şi unde le duceţi, dacă nu vă e cu supărare?

— În Ţara Căzăcească, tot pentru negustorie.

— În Ţara Căzăcească? se minunară aproape într-un glas toţi moldovenii.

— Dar turcul ce zice? închise dintr-un ochi cel ce fusese cândva căpitanul Toader şi acum nu mai părea a f i decât un drumeţ sărman.

— Cu voia domniei-voastre, turcul n-are şi n-o sa aibă ştire de treburile noastre, vorbi apăsat ciudatul neguţător.

— Pricep, pricep! se veseli foarte moşneagul. Se înţelege. Dar domnia-lui, tovarăşul matale, căpitane Petrea, ne îngăduie să-l cunoaştem după nume?

— Dumnealui este ceauşul David Corbea, om umblat, care ne face slujba să ne fie tălmaci pe acele străine tărâmuri.

— Da, da, pricep, repetă tigheceanul. Ehei, ceauşule Corbea, – strigă el apoi, – pofteşte-ţi slujitorii să vadă ce-i cu berbecul. Atâta l-ai fript, că a început să miroasă a fum… Sau mai curând a fum de iarbă de puşcă… Ha, ha, ha…

— Râzi, moşule, dar numai dumneata ştii de ce râzi! zise flăcăul ce se amestecase în vorbă adineauri. Ori crezi că dumnealui, căpitanul Petrea, şuguieşte?!

— Fac şi eu haz de necaz… De bună samă că Petrea Gălăţeanul nu glumeşte… Şi nu va fi mai prost negustor decât alţii, acolo unde se va duce, oricare i-ar fi negustoria… Dar fiindcă veni vorba, căpitane Petrea, mai fost-ai vreodată prin acele părţi căzăceşti?

— Am mai fost, vezi bine c-am mai fost şi multe mi-a fost dat să văd, că n-aş mai sfârşi de povestit până răspoimâine.

— Auzit-am că ţar Petru ar fi întors pe dos credinţa pravoslavnică. Dar că ar fi oştean cum nu se mai află…

— Este. Iar dacă zodia în care ne aflăm nu ne va fi protivnică; voi apuca de data aceasta să-l văd şi pe „domnul tunar” şi să învăţ a doua oară, la bătrâneţe, meseria armelor, ca un oştean din cei de acum.

— Pe „domnul tunar”? se nedumeri Toader. Dar cine o fi şi domnul aista tunar?

— Însuşi măria-sa ţarul Petru Alexeievici! Aşa a fost poruncit să-i spuie soldaţii, în loc de „luminăţia-ta”: *Gospod bombardir*, adică „domnule tunar”, pe căzăceşte.

— Mare minunăţie! Auzi, frăţioare, în loc de „luminăţia-sa” să pună el să-i spună „domnule tunar”! Şi boierii lui ce zic de această smerenie?

— Ce să zică? Tac chitic. Că le-a tăiat şi bărbile şi pulpanele caftanelor şi i-a pus la lucru. El însuşi roboteşte cu şorţul dinainte, la cot cu fierarii şi dulgherii. A învăţat meşteşug bun în Olanda şi a făcut corăbii cu mâna lui, la Voronej, corăbii mari şi a trecut de-pe Don în Marea Neagră. Prietenul nostru, ceauşul David Corbea, era la Ţarigrad pe atunci. Rugaţi-l să vă spună el cum a fost, ca unul care s-a aflat de faţa.

— Domnia-ta, ceauşule, – se întoarse bătrânul spre Corbea, – ne-ai îndatora mult, adăpându-ne sufletele cu nădejde, dacă ne-ai povesti această neasemuită întâmplare. Şi apoi pe aceste meleaguri o vorbă cu tâlc nu este de prisos, mai ales la vremi de cumpănă şi restrişte ca acestea.

— Eu, oameni buni, – se hotărî cam în silă să grăiască Corbea, – înainte de aceste vremi fost-am învăţăcel în Ardeal, apoi dragoman cu plată la capuchehaia Brâncoveanului. Mi-a fost drag să fiu slobod. De aceea, când a venit solul rusesc Emilian Ukrainţev la Ţarigrad, pe întâia corabie rusească de pe Marea Neagră – se chema acea corabie cu pânze „Kreposti”, adică „Puterea” – mult

m-am bucurat văzând spaima trufaşilor mei stăpâni. Sultanul privea din geamlâcurile Seraiului său şi zice-se că ar fi tremurat el de ciudă. Mă aflam şi eu printre cei o sută de ceauşi călări ce l-au întâmpinat pe solul rusesc la mal, când a coborât din corabie.

— Şi de ce tremura de ciudă sultanul? întrebă flăcăul cel dornic să le afle pe toate şi care răspundea la numele sihastrului Dănilă.

— Hei, – adaose de-alături moş Toader, în locul ceauşului, – fiindcă a văzut o corabie de toate mândreţele, care nu era a lui, plutind cam prea aproape de ţărmurile noroadelor creştine…

— Nu eşti departe de adevăr, se întoarse spre el David Corbea. Lăcomia turcească n-are margine. Dar ciudă aceasta, vecină cu turbarea, avea şi alt tâlc, ce mi l-a spus un grec; turcilor le e teamă că dacă ţarul Petru Alexeievici închide Marea Neagră cu o flotă a sa de război, la Ţarigrad se face foamete şi lipsă, pentru că bucatele, uleiul, ceara şi cheresteaua se aduc prin schelele ţărilor noastre.

— Apăi, nu-i greu de priceput; noi slăbim şi turcul se îngraşă, se oţărî şi flăcăul cel sfiicios.

— Ţarul le-a şi luat turcilor Azovul, dar nu ca să închidă Marea, ci dimpotrivă s-o deschidă slobodă pentru negoţul tuturor neamurilor creştine. Iar deocamdată, – mai zise Corbea şi-şi termină cu asta vorbirea, – făcând armată nouă pe uscat şi pe mare, îl bate pe craiul şvezilor la Marea Baltică. Asta e.

— Să-i deie cel de sus sănătate şi grabnică izbăvire, dacă numai gândul cel bun îl călăuzeşte! îi ură tigheceanul. Şi domniilor voastre, de asemeni, să vă dea sorţi de izbândă în călătoria în care aţi purces… Ţara aceasta, care a cunoscut slava lui Ştefan cel Mare şi mucenicia iubitorului de norod Ion Vodă, nu va lipsi de la sfânta-i datorie de a fi cât mai degrabă slobodă din greaua-i asuprire.

În timp ce rumenea la foc hartanul, unul din oamenii căpitanului Petrea, meşter în ale gătitului, îl tot stropea cu saramură pregătită anume într-o strachină, apoi berbecelul prinse dintr-o dată să sfârâie cumplit, semn că era numai

bun de despicat şi de înfulecat. La un semn al stăpânului său, slujitorul se duse la chervan, de unde se întoarse cu braţele pline: încă un hartan gata fript, un burduf de brânză cât o roată de plug, o ploscă mare de roşu de Drăgăşani şi o pită albă crescută.

Se încinse ospăţ în toată regula. Şi după ce Dănilă cărăuşul, carele abia împlinise douăzeci de primăveri, le zise din fluier nişte doine de ţi se rupea inima, sfârşite-n hore de-ţi furnicau picioarele, mai stătură iar la taifas, şi slujitorul căpitanului Petrea se mai arătă la poruncă cu altă ploscă plină. Trecuse bine de miezul nopţii când, înfăşurându-se în pături miţoase şi trăgându-se mai lângă foc, drumeţii socotiră că-i ceasul să-şi afle calea mai departe pe aripile somnului.

Prin ulmii înalţi, cu frunzele rărite, preschimbate de tainicele orânduiri ale toamnei în scoici de aramă prin care adierile nopţii susurau prelung, trecu, venit dinspre miazănoapte, cel dinţii vânt prevestitor de iarnă.

X
NECONTENIT BATE INIMA ŢĂRII

Către amiază, vremea se posomorî de tot. Geana sinilie, cu dâre trandafirii, ce mai stăruia pe un fund de zare peste aurul întunecat al pădurilor de ceea parte, se şterse şi ea, cotropită de volburi ca de cenuşă. Vântul prinse să taie ca în plină iarnă şi prin burniţa ce se cernea mocnit din înalt începură să se zbată câţiva fulgi răzleţi.

Moş Toader îşi ţinuse toată vremea murgul pe potecă, de-a lungul şleaului, dar după un timp trase scurt de dârlog şi apropiindu-se de căruţă, bătu cu codirişca în loitră. De sub coviltirul de rogojini ieşi chipul cam somnoros al flăcăului, care în ajun îi zisese din fluier până noaptea târziu.

— Ce-ai spune, măi nepoate, dacă m-aş piti şi eu sub coviltirul cela, până se mai potoleşte păcătoasa aiasta de zloată?

— Păi ce să spun, moşule, vorba păcăliciului:

„Că dacă tovărăşia la negoţ e de prisos,
Apoi la călătorie s-o aibi este de folos”...

Şi zicând, strânse hăţurile.

Caii se opriră, scuturându-şi coamele, Moş Toader descălecă, înnodă cu îndemânare dârlogii murgului pe după loitră, acoperi cu o dimie, împăturită în patru, tarniţa, ca să

nu se umfle, dezlegă desagii de la coburi şi cu ei în braţe sări în căruţă cu o sprinteneală care îl uimi nespus pe flăcău.

Făcându-şi loc, cu mare desfătare, pe maldărul de fân ce mai păstra încă toate miresmele luncii, moş Toader prinse a-şi freca încheieturile genunchilor şi oftă cu ochii la felinarul cu oloi de rapiţă, atârnat deasupra, sub coviltir.

— Amarnice sunt bătrâneţile aistea, măi nepoate! De ciudă că nu mă înduplec să le iau în samă şi mă încăpăţânez să mai bat drumurile călare, în loc să stau pe cuptor, cum s-ar cuveni la leatul meu, iaca, au început iar să mă muşte de balamale.

Flăcăul tăcu, silindu-şi caii cu hăţurile. Cele auzite în jurul focului de sub ulmi – povestirile căpitanului Petrea şi ale ceauşului David Corbea, precum şi amintirile acestui Toader despre atâtea fapte de vitejie şi de zbucium în vitregia vremilor – îi înfierbântaseră inima şi închipuirea. Hotărâri mari şi urări urieşeşti, înfiripate într-o clipă de tinerească însufleţire, se năruiau în clipa următoare, topite sub un noian de gânduri grele. Apoi iarăşi se depănau despletite ca puhoaiele întărâtate de furtună. Toate – lucruri şi oameni – i se înfăţişau acum parcă altfel.

Simţind asupra-şi privirea moşneagului, ca şi cum s-ar fi temut că i-ar pătrunde gândurile, flăcăul vorbi, cam nemulţumit, şi mai mult ca să rupă tăcerea, fără să-şi dea seama că-l îndreaptă tocmai spre miezul tulburării sale.

— Şi zi-i aşa… îl ştiai, adicătelea, mai de demult, pe acel căpitan Petrea?

Moşneagul se prefăcu a nu fi priceput nimic şi răspunse domol:

— Da… de bună samă, mai de demult…

— Şi el… te ştia cine eşti?

— Precum s-a văzut. Că altfel nu-şi deschidea el dintr-o dată sufletul şi nici limba nu şi-o dezlega, pe cât îl cunosc.

Flăcăul dădu din cap, apoi un zâmbet abia mijit îi încreţi colţul gurii:

— Da tot s-a uitat cam lung la domnia-ta şi a pregetat o clipă să-ţi răspundă când l-ai întrebat, la plecare, prin care vad are de gând să treacă Prutul…

— De pregetat, e drept că a pregetat, – se învoi moşneagul, spunându-şi în sinea lui: „E dat dracului flăcăuaşul aista; a băgat de samă!” – dar vorba e că de răspuns tot a răspuns. Tot atât de drept este, însă, ca drumurile se mai pot şi schimba, că nu totdeauna socoteala din bătătură se potriveşte cu cea din iarmaroc.

— Fireşte! întări cam tăios flăcăul. Apoi după o ochire piezişe adăugă: Aşa cum ţi l-ai schimbat şi domnia-ta?

Bătrânul nu-şi mai putu stăpâni o mişcare de uimire.

— Da’ de unde ştii tu că mi l-am schimbat?

— Păi, – răspunse liniştit flăcăul, – asară parcă ziceai că te-ai duce spre Tecuci şi iată-te acu pe şleaul Bârladului… Ai treabă la Ghergăuşani?

Moş Toader nu păru prea grăbit a răspunde. Dar se vede treaba că nu din vreun gând viclean. Căci i se descreţi fruntea şi un semn de râs bun îi înflori sub mustaţa stufoasă. Zărindu-l, flăcăul prinse dintr-o dată a se veseli.

— De ce râzi, măi nepoate? se miră bătrânul.

— Uite aşa, de mine. Ce ţi-e şi cu omul! Ziceam eu că nu de răul ploii te-ai pitit sub coviltirul căruţei mele, ci ca să mă poţi iscodi mai lesne. Şi uite că acu’ eu te iscodesc pe domnia-ta.

Bătrânul râse încetişor, fără să zică nimic, apoi scoţând o ploscă din desagă o întinse cărăuşului, după ce mai întâi trase el o duşcă lungă.

Flăcăul bău şi-i înapoie plosca, uitând să mulţumească, apoi croi într-o doară cu biciuşca spinarea cailor ce răriseră pasul la o costişă şi începu să şuiere fără chef un cântec de la munte.

— Hei, – îl încercă într-un târziu bătrânul, – tare mi-ar fi plăcut să te am printre ostaşii mei, la vremea asta.

— Vremea nu-i pierdută, căpitane Toadere.

— Cum să nu fie, păcatele mele!

— Nu-i, chiar deloc. Cum bine spuneai domnia-ta asară căpitanului Petrea, cam miroase a iarbă de puşcă în toată

Ţara Moldovei. Şi aşa cum te văd şi te arăţi, om mai sprinten la trup şi mai ager la minte ca mulţi tineri, aş pune mâna în foc că am să te aflu printre cei dintâi cu sabia goală în mână, dacă cumva s-ar ridica ţara…

Moş Toader îl privi lung.

— Şi de partea cui socoţi tu, măi nepoate, că m-aş afla eu?

Flăcăul tăcu o clipă; îi răspunse îndrăzneţ la privire şi, ridicând din umeri, plesni iar cu sfârcul biciuştii spinarea aburindă a cailor.

— Apăi… de partea dreptăţii.

Căruţa ajunsese pe muchea costişei, dincolo de care se deschidea o vale împădurită. Ploaia mai contenise.

— Uite, acolo, în crovul acela-s Ghergăuşanii, arătă flăcăul cu coada biciuştei spre fundul văii cotropită de pâclă, bucuros c-a ajuns.

Moş Toader dădu din cap, fără să lase a înţelege lămurit dacă mai fusese sau nu prin acele meleaguri. Caii, care arătau să cunoască drumul, se opriseră singuri, în culmea dealului, ca să răsufle. Printre sforăiturile lor şi zăngănitul zăbalelor lovite de oiştea carului se auzea, ţârâind molcom pe coviltir şi pe frunzişuri, cel din urmă scuturat al norilor.

— Ia spune, măi nepoate, – începu dintr-o dată Moş Toader, parcă cu alt glas, dar în ochi cu aceeaşi lucire niţeluş şăgalnică, – ia zi, nu cumva îl ştii pe unul Postolache al Saftei lui Bucur, din Ghergăuşani?

Amorţeala flăcăului pieri dintr-o dată.

— Da’ ce-ai matale cu dânsul? întrebă el eu o nestăpânită asprime.

— Ei… aş avea eu să-i spun o vorbă.

— Îl cunoşti mai de mult? stărui flăcăul.

— Nu l-am văzut niciodată. Doar aşa… din auzite.

— Şi cum îţi veni aşa, fără veste, să-ntrebi?

Pârând că nu se tulbură de loc de repezeala flăcăului, moşul trase iarăşi plosca din desagă şi i-o întinse. Acesta însă dădu din cap în semn că nu-i mai arde de băut. Atunci bău el încet, tacticos. Tot domol, după aceea, îşi şterse cu grijă mustăţile şi urmă:

— Păi ce mi-am zis eu? Odată şi odată tot aveam eu să mă răpăd pe la Ghergăuşani. De ce să nu mă abat acum? Mai ales că am pricină să dau faţă nu numai cu Postolache al Saftei, dar şi cu frate-său cel mezin.

— Şi... de unde ştiai că Postolache mi-e frate? se sperie de-a binelea flăcăul.

— Păi nu te-am auzit chiar pe tine, prâsleo, spunând aseară unui alt căruţaş că eşti din Ghergăuşani?

— Va să zică domnia-ta tragi şi cu urechea! se mânie flăcăul.

— Ei, he-he, i se mai întâmplă omului! râse mehenghi bătrânul.

Celălalt îl privi cu duşmănie şi întinse mâna să ia biciul ca să pornească, dar deodată se opri şi-l apucă de umăr pe moşneag:

— Nu cumva ăi fi copoi domnesc?

Moş Toader se uită la umărul cel încleştat şi izbucni într-un râs cu hohote, care-l nedumeri şi mai rău pe flăcău. Luându-i mâna de pe umăr, bătrânul îl bătu pe genunchi şi-l întrebă de data asta serios, cu un licăr rece în ochi:

— Păi, uită-te mai bine la mine, măi băiete, şi spune şi tu dacă se potriveşte!

Flăcăul îl ascultă şi-l privi cu luare-aminte. Deşi cunoştea că în vremurile acelea mişunau vânzători, ceva neştiut îl încredinţă că într-adevăr nu era cu putinţă. Un firicel de zâmbet i se ivi din nou pe faţă, dar inima îi rămase încă chinuită de o rămăşiţă de îndoială. Atunci îl fulgeră un gând. Rosti răspicat o anume vorbă, ca la-ntâmplare, şi-l iscodi pe moşneag cu coada ochiului.

— Bourul trage să moară!

Dar iată că la asta bătrânul răspunse ciudat de liniştit, privindu-l în albul ochilor:

— Baltagul îl va tămădui!

— Moş Toadere, moş Toadere! strigă flăcăul cu nespusă bucurie în ochi şi în glas. Domnia-ta eşti om de-al lui... de-al nostru!

Bătrânul rămase dintru-nceput încruntat, fără a încuviinţa; se putea ca acest flăcău prea isteţ să-l fi auzit

când a schimbat asemenea ciudate bineţe cu un anume neguţător şi căpitan, după cina de la hanul pustiit al Hagiului.

— De unde ştii aceste vorbe de taină?

— De unde să le ştiu? De la alde bădia, de la frate-meu.

În loc să se arate mulţumit de răspuns, moş Toader se prefăcu a se încrunta şi mai tare şi spuse aproape răstit:

— Şi alde frate-tău ce mai aşteaptă? Şi el şi chiar tu… aşa copt la minte cum te dovedeşti? De ce nu vă aflaţi acolo, unde se cuvine?

Flăcăul vru, să răspundă ceva, dar se opri. Trăgând de hăţuri şi pocnind din bici, repezi căruţa la vale, apoi, aplecându-se spre bătrân, îi dădu cu cotul, prieteneşte:

— Las’ că ţi-a spune bădia. Că s-o pricepe dumnealui mai bine…

Ghergăuşanii fuseseră cândva o aşezare înfloritoare. Acum, din bogatul sat răzăşesc nu mai rămăseseră decât o mână de cocioabe răzleţe într-un fund de vale. Văgăuna care apărase acea aşezare de pârjolul atâtor războaie şi năvăliri nu o putuse feri de urgia strângătorilor de biruri care, de la mazilirea lui Antioh, se dezlănţuise cu atâta sălbăticie încât multe gospodării se pustiiseră. Iar ceea ce nu mai izbutiseră să facă zbirii Ducăi Vodă şi ai lui Mihalache Racoviţă în două domnii, desăvârşise iarna, foametea şi molimele. Puţini din cei ce scăpaseră cu viaţă mai rămăseseră în sat. Unii apucaseră calea, codrilor. Haiducii şi lotrii mişunau iarăşi pretutindeni. Alţii îşi luaseră lumea în cap şi se duseseră să se aciuieze la capete de ţară, care pe unde putuseră.

Casa lui Bucur Tigheceanul – ce poruncise pe vremuri steagul de la Roman şi, credincios lui Dimitrie Cantemir, luase şi el parte la întâmplarea de la vadul Milcovului, urmându-l pe căpitanul Petrea – se afla chiar în marginea şleaului şi fusese şi aceea, cândva, curte mărişoară. Era zidită din cărămidă şi piatră şi avusese, spre drum un pridvor cu stâlpi mari şi frumoşi, de mult părăduiţi. Acuma, stâlpul cel de nădejde al casei răposatului era jupâneasa Safta, care, apropiindu-se de şaizeci de ani încă se arăta

mai harnică şi mai sprinteioară decât noră-sa Hanka, tânăra nevastă a lui Postolache, feciorul ei cel mai mare.

Această Hanka era focul Saftei. Pe de o parte trebuia să-i fie recunoscătoare, fiindcă datorită ei bătăiosul Postolache Tigheceanul se adunase dintr-o dată de pe drumuri, spânzurase armele de pereţi şi se apucase – pe cât era cu putinţă în acele timpuri – să închege o bruma de stare în casa bătrânească. Dar pe de altă parte, Hanka îi sta Saftei ca un ghimpe în inimă, că era venetică şi, ca toţi leşii de neam, papistaşă şi fudulă nevoie mare. Feciorul Saftei era atât de orbit de dragoste şi robit de tinereţea şi frumuseţea neveste-si, încât de nimic alt nu mai voia să ştie. Nici măcar de vorba lui Turculeţ mândria Moldovei, cu care se legase cândva frate de cruce.

Hanka fusese odrasla răsfăţată a unui negustor leah, destul de înstărit, dintr-un târguşor din apropiere de Hotia cu case şi prăvălii la Cameniţa. Cum de se pripăşise dânsa aici la Ghergăuşani? După ce lăsase oastea, Bucur Stegarul îşi durase o moară cum văzuse el către Nistru, nu prea mare, dar care îngăduia un oarecare belşug în casă. După moartea lui Constantin Vodă Cantemir se mai luptase cât putuse cu birurile şi cu toate angaralele abătute asupra ţării, dar până la urmă fusese răpus de taxidarii domniei, întocmai ca şi Hagiul. Moara le fusese luată de un boier Bogoş, un megieş de pe acele moşii, iar fiul său Postolache se apucase de cărăuşie. Cum vitele, grânele şi mai ales vinul începuseră a avea mare căutare şi în ţările de miazănoapte, şiruri nesfârşite de chervane negustoreşti porneau spre Cameniţa, spre Beci[10] şi, acuma în urmă, tot mai des, către Nijni-Novgorod. Faima vinurilor moldoveneşti era atât de mare încât negustorii veneau de cu vreme de la Nijnj şi chiar de la Mosc, arvuneau tot rodul viei şi rămâneau la podgorii până ce vinul fierbea. Când dădea bruma, îl încărcau în buţi uriaşe şi porneau cu el spre ţările lor, despre care se povesteau tot mai multe minuni. Aşa a purces Postolache să bată şi el drumurile Ţării Leşeşti şi aşa-l cunoscuse şi pe căpitanul Turculeţ.

[10] Beci – Viena

Precum se ştie, era acest Constantin Turculeţ, un om cum nu sunt mulţi. Şi fără doar şi poate că ar fi ajuns chiar voievod, de i-ar fi fost judecata pe atât cât îi era vitejia. Dar iute la minte şi nepriceput de fel în cele politiceşti, mereu răzvrătit, dar fără a şti prea limpede de partea cui trebuia să apuce, până şi lui Constantin Cantemir – ale cărui înţelepte chibzuieli nu le putea pătrunde – îi făcuse multe încurcături. Fire furtunoasă, oşteanul pribeag pricepea greu politica de supusă răbdare faţă de turci a voievodului-răzeş. El ştia doar că trebuie să-i lovească. Şi nu fără trudă, Constantin Vodă îl scăpase în multe rânduri de la pieire. Asemenea condotierilor Renaşterii – de care fără îndoială că dânsul nu va fi auzit niciodată – Constantin Turculeţ îşi întocmise o mică oaste, cu care pălea năprasnic, când pe turci, când pe tătari, iar mai târziu, primind cuvânt de frăţie din staniţele căzăceşti, chiar şi pe leşi, când aceştia se repezeau cu podghiazurile către târguri, după prădăciuni. Răzvrătirea lui neostoită împotriva asupririi şi jăcmănirilor, precum şi faima vitejiei fără de seamăn îi ademenise pe cei mai mulţi dintre soţii săi. Voinicii moldoveni, setoşi de dreptate şi de răzbunare, îl căutau şi-l aflau. Se dusese vestea de tabăra lui din codrii Tigheciului, ca de ostrovul cazacilor zaporojeni. Tot astfel nimerise în oastea lui şi Postolache al Saftei lui Bucur Tigheceanul, care îşi făcuse repede un loc de frunte între vitejii din jurul lui Turculeţ.

Tocmiţi odată de căpetenia unei oşti leşeşti, să dea o mână de ajutor la despresurarea unor târguri din Podolia cotropite de un ceambul tătăresc, Postolache o cunoscuse pe Hanka şi îndată i se aprinsese inima după ea. Semeaţă şi răsfăţată, dar cu mintea înfierbântată de zvonul faptelor cavalereşti, se îndrăgostise şi ea de focosul moldovean. Negustorul leah însă nici în ruptul capului nu a vrut să se lase înduplecat de lacrimile fetei. Atunci voinicul şi-a răpit mireasa şi-a adus-o pe vatra jupânesei Safta, la Ghergăuşani. Aşa l-a strâns Hanka de pe drumuri pe feciorul lui Bucur Stegarul. Turculeţ l-a lăsat în plata dragostei o primăvară şi o vară încheiată. Acum însă avea iarăşi nevoie de el ca de mulţi alţi soţi ai lui lăsaţi pe la

vetre. De la o vreme, judecând – după marile şi răsunătoarele izbânzi dobândite în aceşti ani de oştile nemţeşti asupra turcilor – că puterea Islamului slăbise mult, Turculeţ îşi alcătuise o oaste de vreo două mii de oameni, bine înarmaţi, cu care aştepta ceasul prielnic să pălească la Iaşi. Visa el să pună mâna pe scaunul domniei şi să închine ţara lui Petru, alăturea de care să înceapă războiul cel mare cu puterea otomană? De aceea sau din alte pricini căpitanul Turculeţ chema necontenit oameni la oaste, prin prieteni ai săi de credinţă, ca moş Toader, care se dovedise cel mai dibaci dintre toţi.

Bătrânul oştean nu alesese la nimereală drumul Ghergăuşanilor. De-aici până la vadul Prutului, unde trăgea podul cel mare către ţările căzăceşti, era puţină cale. În acel loc de răscruce se amestecau deseori printre carele neguţătorilor străini feţe nemărturisite din tagma vânzătorilor de ţară, mai răi ca hoţii de cai. O iscoadă priceputa îi putea orşicând dibui şi amuţi, la nevoie. Asemenea trebuşoare mai făcuse uncheşul ajutorat de nişte nepoţi repezi la mână, atunci când căpitanul Turculeţ făgăduise pază bună unor purtători de scrisori către Mosc.

De aceea, după întâlnirea de la hanul Hagiului, grăbise iarăşi peste dealuri spre răscrucea Ghergăuşanilor, ca să-l afle zorile la malul Prutului, însoţit de oameni încercaţi. Iar dintre aceştia nu putea lipsi Postolache Tigheceanul, care la viaţa lui nu cunoscuse altă înfrângere decât aceea dinaintea ochilor de smaragd ai Hankăi.

Noaptea se lăsase de mult, iar cei trei bărbaţi – moş Toader, Postolache şi Dănilă, fratele mezin – tot mai şopoteau la o masă scundă, cu ulcelele uitate pline dinainte, când un tropot de cal se auzi pe drum, apoi bătăi zănatice răsunară în oblonul de la intrare. Fără şovăire, Postolache desprinse toporul din cui şi, apropiindu-se de uşă, răcni:

— Cine-i?

— Slujba domniei! se auzi de afară un glas răguşit de băutură multă şi rea.

După o clipă de chibzuială, Postolache deschise, şi cei dinăuntru văzură în prag o matahală de om, cu un sac în cap, pesemne ca să se ferească de ploaie. Dând să intre în casă, matahala făcu doi trei paşi într-o parte, se poticni şi se întinse cât era de lung, cu faţa în jos pe duşumea.

Moş Toader şi mezinul săriră să-l ridice. Din nou pe picioare şi bălăbănindu-se în căutarea unui reazim, omul se uită buimac în jurul lui, apoi se trânti pe un scăunaş în faţa focului.

— Ce slujbă a domniei, măi omule? îl scutură mezinul. Unde-ţi sunt semnele domneşti? Că straiele şi înfăţişarea îţi sunt mai curând de lotru.

La aceste cuvinte, oaspele nepoftit se porni pe un râs tâmp. Când se mai potoli, întrebă, clipind dintr-un ochi:

— Aşa-i că ai jura că-s lotru? Ei, dacă-i aşa, atunci e bine, taman după poruncă!

— De ce să fie bine, nepoate? îl îmbie cu glas blând moş Toader, făcându-le celorlalţi semn să tacă. Şi după care poruncă?

— Ehei, fiindcă vezi, slujba domniei aşa trebuie să se facă astăzi: cu obrăzar şi cu straie de împrumut Am dat cinstea pe ruşine şi nici un câştig n-am dovedit. Valeu mie, văleu-u-uh… Şi omul se porni să smiorcăie de mila lui însuşi.

— Ei, uite comèdie! se prefăcu a se înduioşa şi moş Toader. Dar ia spune-ne şi nouă, rogu-te, cine te pune la aceasta?

Beţivanul privi în gol, fără să răspundă.

Moş Toader îl bătu pe umăr, oftând zgomotos, şi schimbă o privire cu gazda. Postolache coborî la beci, de unde se întoarse cu o vădruţă de vin nou şi cu nişte slănină afumată. La vederea acestor bunătăţi, ochii tulburi ai slugii domneşti se reaprinseră. Şi nu trebui mai mult ca „lotrul” să li se spovedească printre sughiţuri, ca unor duhovnici drepţi ce-l împărtăşeau cu sângele Mântuitorului.

Prin iscoade plătite, domnia aflase de solia lui David Corbea şi a căpitanului Petrea. Simţindu-şi mai de mult scaunul primejduit, pe de o parte din pricina intrigilor lui

Constantin Brâncoveanu şi pe de alta pentru că Moldova fiind atât de secătuită el nu putea să-şi îndeplinească făgăduielile de bani făcute sultanului, Vodă Racoviţă se bucurase mult la gândul că poate da măcar astfel o dovadă de mare credinţă Porţii. Dar temându-se totuşi de puternicul Brâncoveanu, nu cutezase să facă lucrurile pe faţă. De aceea îmbrăcase în haine schimbate un steag de lefegii şi îi trimisese să le-aţie calea, ca lotri, şi să-i prade la drumul mare pe soli, luându-le la nevoie şi capul. Dacă se făcea zarvă cu acest prilej, se putea dovedi că nelegiuirea fusese săvârşită numai pentru jaf de nişte răufăcători fără nume. Oamenii tocmiţi se grăbiseră să iasă-n calea căpitanului Petrea la fostul han al Hagiului. Dar pe drum spre acea răscruce se încurcaseră la o cramă, pe care spărgând-o, băuseră până ce nu mai putuseră şi mulţi dintre ei, nemaiştiind ce fac şi-ncotro s-o ia, se răzleţiseră de grosul steagului. Unii dintre aceştia fiind şi de prin partea locului se duseră să-şi vadă care nevasta, care ibovnica. Acest nătărău căutase o altă ogradă şi nimerise, bâjbâind pe întuneric, taman în casa tighecenilor aflată la marginea satului, în calea drumului său. Nemaiapucând pe solii Brâncoveanului la hanul Hagiului, şi fiindcă mai departe drumurile erau prea umblate, urmăritorii se hotărâseră să-i adaste buluc la vadul cel mare al Prutului, pe unde de bună seamă că urmăriţii aveau să treacă liniştiţi, ca nişte negustori cumsecade ce voiau să pară.

Când fură siguri că, din partea celui ce adormise buştean la dogoarea focului, nu mai era nici o primejdie, cei trei bărbaţi ţinură sfat grăbit.

Nu mult după aceea trei călăreţi zburau prin noapte, ca nişte năluci, tăind pe poteci lăturalnice, numai de ei ştiute. Astfel, la crăpat de ziuă, ajunseră din urmă chervanul ce se îndrepta spre Prut, drept către vadul cu pricina.

Când se revăzură, căpitanului Petrea nu-i veni să creadă că aşa de curând putuse fi zădărnicită o capcana atât de primejdioasă şi aduse mulţumirile sale călduroase celor ce-i priveghease. Apoi la prima răscruce, alaiul îşi schimbă calea. Cei doi fii ai răposatului Bucur şi moş Toader îi

petrecură cu voie bună pe solii Brâncoveanului până la alt vad al Prutului, Trecând mai departe, căpitanul Petrea îşi simţi o clipă sufletul în cumpănă, între o mare bucurie şi o măruntă ciudă: ciudă de slujbaş, pentru întârzierea pricinuită de ocolul făcut pe drumurile ferite până la vadul nou şi bucuria inimii lui mândre la dovada că în Moldova au fost şi vor fi cât lumea oameni de temeinică nădejde, după inima ţării acesteia.

XI
„DOMNUL TUNAR” RĂSPUNDE PRINTR-UN SOL DE CREDINŢA

Nu multă vreme după ce Petrea căpitanul, şi David Corbea ceauşul bătuseră drumurile soliei lor spre o ţintă ce ne-a fost cunoscută, un bărbat spătos, cu faţa bălană, ars de soare şi purtând pe cap, strânsă cu un nod într-o parte, o basma roşie ca piraţii din Baleare, trase clopotul de la poarta casei cu cerdac înflorit de pe ţărmul Cornului de Aur. Era către nămiază şi Dimitrie Cantemir abia se înturnase de la arhivele împărăteşti unde lucrase cu spor toată dimineaţa. Aşezat la masa lui de scris din pridvor cu însemnările culese pe petice de hârtie numerotate, îşi punea rânduială în cufăraşul unde ţinea manuscrisul măreţei opere la care lucra: „*Istoria Imperiului Otoman*”. Şi deodată, se trezi în cerdac faţă în faţă cu acel străin cu înfăţişare de corsar.

La drept vorbind, prea mult nu se miră fiul lui Cantemir Vodă, căci deseori ştafete, în cele mai felurite straie, i se înfăţişau aducându-i cărţi sau răvaşe, de la prietenii lui de pe alte meleaguri din lume.

— Bună ziuă, străine, spuse el, măsurându-l liniştit din ochi pe venit. Cine eşti şi pe cine cauţi?

— Sunt căpitanul de brigantină Pamberg Miguel şi-l caut pe principele Dimitrie Cantemir, vorbi acesta cu accent meridional.

— Eu sunt.

Străinul tăcu o clipă, apoi, pornindu-se pe un râs gros, mai zise, într-un grai mult iubit:

— Greu trebuie să mă fi schimbat vijeliile mării şi ale bătăliilor, dacă măria-ta nu mă mai cunoaşte… Ai uitat de întâmplarea cu veveriţa, de turnul Goliei, de săbiile încrucişate la vadul Milcovului şi de braşoavele lui „Vântură-lume”?…

— Mihuţ, prietene! strigă Dimitrie Cantemir, ridicându-se de la masă. Vino să te strâng în braţe. Ce bine-mi pare. Stai jos şi lasă-mă să mă uit mai bine la tine. Chipul tău e oglinda copilăriei mele… Dar cum de eşti astfel îmbrăcat? Ce cauţi aici la Ţarigrad? Şi de unde vii?

— M-a trimis „domnul tunar” la măria-ta cu această scrisoare.

Dimitrie Cantemir făcu ochii mari şi coborî glasul:

— O scrisoare de la ţar Petru, încredinţată ţie?

— E răspunsul la cea trimisă de măria-ta prin tătuca, înainte de Poltava.

— Aha, acum înţeleg taina pe care o ţinea căpitanul Petrea în ultima vreme, de câte ori îl întrebam de tine… Bănuiam eu că n-o să întârzie mult bucuria revederii noastre. Dar ia spune-mi, unde şi când te-ai întâlnit cu viteazul tău părinte şi cum i-a fost călătoria?

— Măria-ta, călătoria i-a fost plină de izbândă, aşa cum dovedeşte răvaşul acesta cu peceţi puse chiar de mâna ţarului Petru Alexeevici. Cum de am ajuns eu sol de taină al „domnului tunar” e o altă poveste şi ţi-oi spune-o mai încolo, dacă mi-a îngădui măria-ta, după ce vei citi cuvântul ţarului, care e mai de folos şi mai de samă decât povestea mea şi a tătucăi.

Dimitrie Cantemir zâmbi şi rupse peceţile. Chipul său, încă înseninat de bucurie la vederea lui Mihuţ, se lumină şi mai mult citind rândurile scrise de mâna ţarului Petru.

— Ei, „Vântură-lume”, acum nădăjduiesc că vei rămâne oaspele meu pentru o vreme mai îndelungată, se îndreptă el spre Mihuţ, când sfârşi de citit.

— Măria-ta, corabia – pe care am să mă îmbarc eu pleacă mâine în zori, fiindcă nişte prieteni ne-au spus că trebuie să ne grăbim…

— Da, după Poltava, turcii nu-şi mai ascund duşmănia faţă de Rusia, ba chiar sunt zădăriţi de unele puteri europene speriate de victoriile şi reformele ţarului… Chiar ieri a sosit aici în portul cel mare o corabie englezească cu patruzeci de tunuri… Îmi pare rău că această duşmănie stârnită de treburi politice ne-a mai răpit un prieten.

— Mehmet?

Dimitrie adeveri înnourat.

— Cum se despart drumurile oamenilor, măria-ta! oftă Mihuţ, ghicindu-i întristarea. Mehmet slujeşte acum cu credinţă tocmai la duşmanii Moldovei…

— Măcar de i-ar sluji din adevărată credinţă!… dădu din cap Cantemir. Apoi aruncându-şi ochii pe răvaşul ţarului adăugă, bucurându-se iarăşi: Văd că în scrisoarea sa, ţarul mă asigură de deplina încredere pe care o are în aducătorul ei… căpitanul Pamberg… Aşa te cheamă, nu? râse din toată inima fostul şi viitorul domn. Apoi îşi curmă râsul, căscând ochii la amintirea unei nemaipomenite istorii.

— Ia spune, n-ai slujit tu pe „Maurul” sub poruncile cavalerului Bart?

— Ba da, măria-ta. Era un uriaş neînfricat, fie-i ţărâna uşoară.

— Şi-acum ai avansat şi tu căpitan?

— Întocmai, măria-ta! Mă recomand, căpitanul de brigantină Pamberg Miguel!

— Atunci povesteşte, frăţioare, că ai multe a mă învăţa.

Şi Mihuţ povesti, pe îndelete, despre toţi şi toate cele, aşa cum îi cerea necontenit bunul său prieten, fecior de domn şi principe al gândirii. Căci nu numai întâmplările trăite de prietenul său din copilărie îl interesau pe vestitul cărturar, dar şi locurile prin care trecuse, obiceiurile din acele locuri, şi mai ales oamenii pe lângă care trăise şi se

războise. Se însufleţi mai ales când află că sub steagurile ruseşti de la Poltava se bătuseră mai bine de doua mii de moldoveni, la porunca lui Constantin Turculeţ printre care se număra şi unul Postolache Tighiceanul cu frăţine-său, Dănilă. Că David Corbea şi Petrea căpitanul rămăseseră în slujba ţarului şi multe altele. Într-un târziu, când veni şi Antioh – pe care o boală fără leac îl silea în ultima vreme să stea zile întregi întins pe un pat în grădină – prânziră voioşi, cu bucate moldoveneşti, stropite cu Cotnar bătrân.

Antioh, iubitor de ştiinţa războaielor, îl descusu pe Mihuţ asupra celor văzute prin arsenalele apusene, mai ales cele englezeşti, care se mândreau cu neîntrecutul tir al tunurilor lor. Dimitrie prefera descrierea lumilor îndepărtate. Şi omul mărilor începu această poveste care avea să facă gloria lui Daniel Defoe:

— Asta s-a întâmplat anul trecut. Niciodată n-a fost pregătită cu atâta luare-aminte o expediţie ca aceea încredinţată de armatorii din Bristol căpitanului Woodes Rogers, cu porunca de a lovi pe mările Sudului navele spaniole şi franceze. Erau două bastimente de câte treizeci de tunuri, echipate în rada regală a portului Bristol. „The Duke”, comandată de Rogers şi „The Duchess”. la Ordinele căpitanului Courtney. Am ridicat ancora în august, iar în ajunul Crăciunului am văzut la zare cuibul piraţilor din insulele Maluine, la 61° latitudine. Am tras bara către nord-vest ca să le ocolim, şi două săptămâni mai târziu am dublat capul Horn, fără să trecem prin strâmtoarea lui Magellan, ca navigatorii ce ne precedaseră. Era primejdioasă în acel anotimp, echipajul arăta istovit şi aveam cazuri de scorbut la bord. Căpitanul Rogers a dat ordin să facem escală în insula Juan Fernandez. La 1 februarie, la căderea nopţii, eram la patru leghe de ţinta aceasta. Am văzut atunci pe mal licărind un foc şi ne-am temut să nu fie francezii sau spaniolii. Am făcut înconjurul insulei, scrutând toate golfuleţele. Era pustiu. Am lăsat în zori, o barcă. Căpitanul Rogers m-a luat cu el, fiindcă îi plăcea lui cum trăgeam la rame.

— Sau cum trăgeai cu cuţitul? îl întrerupse Dimitrie Cantemir, amintindu-şi de „brânza de Olanda”, sfârtecată de franţuz.

— Poate şi de aceea, urmă Mihuţ, arătându-şi colţii într-un râs ştrengăresc. Şi cum vă spuneam, într-un sfert de ceas, trăgeam barca pe plaja ostrovului părăsit. Ce mi-a fost dat să văd atunci, era chiar nemaivăzut. Ne-a ieşit înainte o arătare bărboasă, un fel de ţap cu chip omenesc, purtând la umăr o flintă şi în mână o umbrelă. Era tot îmbrăcat în piei de capră şi vorbea englezeşte cu accent scoţian. El aprinsese focul, în seara trecută, ca să-şi semnaleze prezenţa pe insulă, îndată ce recunoscuse pavilionul englez, de teamă să nu ieşim în larg mai înainte de a-l culege. Era într-adevăr scoţian din Fife, se numea Alexander Selkirk şi fusese contramaistru pe vasul englez „Cinque Ports”. Certându-se cu şeful, căpitanul Straddling, acela poruncise să fie debarcat pe insulă, cu cele trebuincioase traiului pe numai o lună de zile. Şi-l părăsise acolo, duşmăneşte, în voia soartei. Patru ani şi jumătate trăise în sălbăticia aceea, luând de la capăt cele deprinse de omenire de la facerea lumii încoace: o colibă, unelte, îmbrăcăminte, hrană, toate făcute de mâna lui. A domesticit dobitoace, a lucrat pământul, a născocit felurite scule din te miri ce, şi a rezistat, fără să-şi piardă nădejdea, spre cinstea chipului său omenesc din care, drept să spun, păstrase numai isteţimea şi blândeţea ochilor, căci arăta, cum vă povesteam, ca altă dihanie. Zicea chiar că odată coborâse pe insulă o şalupă cu spanioli şi-l hăituiseră trei zile-n şir pocnind din flinte prin păduri, crezând că-i o fiară necunoscută.

— Şi de ce nu li s-a înfăţişat atunci spaniolilor? se miră Dimitrie. Un om să nu se teamă niciodată de semenii lui.

„Vântură-Lume” oftă îngândurat:

— Măria-ta, l-am întrebat şi eu întocmai.

— Şi ce ţi-a răspuns?

— Că prefera să moară pe insula lui pustie, când puterile nu-l vor mai fi ajutat să-şi apere viaţa de nedreptatea soartei, decât să se lase de bună voie în ghearele

spaniolilor care l-ar fi ucis pe loc, ori l-ar fi vândut sclav, după năravul lor de hoţomani.

— Avea dreptate Hobbes: *Homo homini lupus,* conchise filozofic principele.

— Şi ce-aţi făcut cu el? vru să ştie urmarea Antioh.

— Cu Selkirk? L-am luat cu noi pe „The Duke" şi s-a dovedit un marinar atât de destoinic, încât m-a schimbat pe mine în post, când a venit vremea să mă-ntorc acasă. Şi din câte mi-a povestit el, de-aş avea mâna mai fragedă şi deprindere la condei, ca Dumitraşcu-beizade, aş umple de basme o carte ca aceea.

— Basmele sunt bune de ascultat, Mihuţ frăţioare, – răspunse cu blândeţe cel măgulit astfel, – dar condeiul trebuie să lase pe hârtie numai lucruri adevărate şi serioase, căci *scripta manent* – scrisul rămâne, să lase învăţături viitorimii.

Antioh nu-şi potolise însă curiozitatea.

— Mai spune, căpitane. Ce-au făcut vasele lui Rogers după aceea?

— Şi-au continuat ruta stabilită, spre insulele Galapagos, apoi către Puerto-Seguro, pe coastele Californiei. Urmau ca la începutul anului ăstuia să traverseze Pacificul, prin Indiile Olandeze şi să se întoarcă pe la Capul Bunei Speranţe, la Bristol, de unde au purces. Din păcate, Rogers a rămas numai cu un singur bastiment…

— De ce? Răscoală la bord? se oţărî fratele cel războinic al cărturarului.

— Nu, l-a prins un taifun. „The Duchess", greu încercată, a trebuit să facă cale-întoarsă, lăsându-şi soţul singur pe mările Sudului… Dar fiecare rău are partea bună. Că dacă nu păţea aşa, n-aş fi avut norocul să-l aflu azi-dimineaţă în port pe căpitanul Courtney. Asta-i corabia englezească cu treizeci de tunuri de care pomeniră̆ţi adineauri. Are drum pe Marea Neagră. Îl lasă la Chilia pe trimisul Angliei pe lângă craiul şvezilor adăpostit de turci la Tighina. Un domn, Jeffries, mi se pare. Ei, dar ne-am luat cu vorba şi timpul întâlnirii mele se apropie, iar căpitanul Courtney e punctual ca orice gentleman.

După masă, Mihuţ plecă în port, iar Dimitrie se închise în cămara sa de lucru să întocmească răspunsul ce avea să-l trimită ţarului Petru Alexeievici pe potriva cinstei ce-i făcuse scriindu-i. Abia aşternuse însă câteva cuvinte, când huruitul unei trăsuri îl făcu să ridice capul. Dinspre uliţa cea mare, pe drumeagul străjuit de chiparoşi, urca prin grădină o trăsură în trapul a doi minunaţi cai arăpeşti.

Dimitrie Cantemir încruntă puţin sprâncenele şi îşi adună hârtiile în cartea-sipet ce se afla pusă într-un raft al bibliotecii, îndărătul unei cadre italieneşti. Apoi ieşi în pridvor să-l întâmpine pe musafir. Era Mehmet.

Se vede treaba că marele vizir avea să-i aducă la cunoştinţă o veste de seama, sau să-i ceară un sfat grabnic în mare taină, căci venise fără alai, la ceasul când toate mărimile Ţarigradului îşi făceau somnul dulce de după prânz. Apoi dinapoia perdelelor lăsate ale trăsurii, înălţimea sa se afla îmbrăcat mai puţin bătător la ochi şi Cantemir văzu că poruncise să i se înhame caii la trăsurica nemţească cu roţi înalte, o carosă pe curele legănătoare, pe care o adusese anume de la Beci.

De cum se aflară singuri – nu în pridvor, unde marele meghistan spuse că e prea cald – ci în cămara de lucru a lui Dimitrie, Mehmet se îndreptă spre acesta cu braţele larg deschise, după ce schiţă mai mult în glumă o adâncă temenea.

— Dumitraşcule, prietene, am venit să te îmbrăţişez şi să fiu întâiul muritor care se închină lui Dimitrie Vodă Cantemir.

— Cum ai spus? Lui Vodă? îţi arde de şagă?

— Lui Dimitrie Vodă Cantemir! repetă marele vizir, râzând cu hohote de mirarea prietenului: său din tinereţe. Sultanul va pecetlui, poate chiar astăzi, – continuă el, apăsând pe ultimele trei cuvinte, – firmanul tău de domnie. Am vrut să-ţi aduc vestea eu însumi şi să-ţi spun să te pregăteşti. Într-un ceas – dacă se pecetluieşte firmanul – vine alaiul cuvenit să te ia şi să te ducă la padişah, care-ţi va pune pe umeri caftanul cu blăni de samur.

Lui Dimitrie vi se păru că era totuşi ceva ciudat la mijloc.

— *Igitur*[11] este şi un dacă! zâmbi el cu prefăcută nepăsare, clipind des.

— Ar putea fi, dar atârnă numai de tine ca să fie înlăturat. De aceea am şi venit sa ne sfătuim împreună ca doi adevăraţi fraţi ce suntem…

„Care-i preţul?” fu ispitit să întrebe necugetat Dimitrie. Dar îşi luă seama şi, după ce-l aşează pe marele vizir pe cel mai moale divan şi porunci unui slujitor să aducă dulceţuri, cafea şi narghilele, se aşează, fără să vrea, tot la masa de lucru şi-l îmbie calm:

— Pofteşte, te ascult!

Mehmet gustă din dulceţuri, îşi înmuie buzele în felegeanul cu băutura fierbinte, trase un fum două din narghilea, apoi, cuibărindu-şi mai adânc dosul în pernele moi ale divanului, îşi mângâie barba şi începu cu un rânjet răutăcios, care nu reuşea să fie surâs:

— Dumitraşcule frăţioare, liniştеşte-te: nu am venit să-ţi cer vreo răsplată, precum pari a crede. Căci ştiu că n-ai prea avea de unde…

Dimitrie zâmbi stingherit şi răspunse domol:

— Dacă-i să vorbim deschis mă cam temeam… şi apoi nici făgăduieli pe pielea norodului nu aş voi a face…

— Dar de ce socoteşti că ar trebui neapărat? păru a se mira sincer înaltul dregător. După ce mai trase o dată din narghilea, izbuti să dea glasului o căldură care reînvia, ca într-un vis, pe băieţandrul ce se juca odinioară cu coconul domnesc în grădinile aninate pe pripoarele dintre meterezele cetăţuii Iaşilor: Mă judeci strâmb Dumitraşcule, şi mă osândeşti în sinea ta, fără dreaptă pricină.

— Aş fi atât de fericit de mi-ar fi cu adevărat strâmbă judecata în ce te priveşte…

— E drept că m-am schimbat mult şi m-am lăsat pradă multor slăbiciuni… Dar se cuvine să şti că nu din lipsă de tărie de cuget am făcut-o, ci poate dintr-o anumită înţelepciune.

Întâlnind privirea nedumerită a lui Cantemir, Mehmet repetă dând din cap:

---

[11] În latină: Prin urmare…

— Da, dintr-o anume înţelepciune. Sunt sătul şi scârbit de toate şi de toţi; totu-i de prisos în lumea asta deşartă, orice trudă, orice jertfă. Omul să-şi trăiască şi să-şi petreacă viaţa. Restul nu preţuieşte nici cât praful de pe imineii aceştia, şi Mehmet îşi scutură papucii cu un gest plictisit şi moale.

— Dar te-nşeli, se împotrivi cu vioiciune Cantemir. Dacă unii oameni şi unele făpturi sunt netrebnice, aceasta nu înseamnă că omul şi viaţa lui sunt deşertăciuni.

— Astea, – râse dispreţuitor cerchezul, – sunt poveşti filozoficeşti care nu plătesc cât e para ruginită. Eu nu mai cred în ele, nu mai cred în nimic. Dar nu pentru a face filozofie mi-am jertfit somnul de după-amiază, ci ca să stăm la sfat despre lucruri mai grabnice şi mai de folos.

— Mai de folos… pentru cine?

— Pentru amândoi.

— Mi-ai îngădui o întrebare?

— Câte vrei. Doar de aceea am venit: să vorbim fără ocol, prieteneşte. Altfel nici despre acea ultimă înţelepciune nu ţi-aş fi spus nimic.

— De la tine, ori de la sultan, a pornit hotărârea de a mă înscăuna pe mine domn la Moldova? luă taurul de coarne Cantemir.

— Gândul meu acesta a fost de multă vreme. Dar precum ştii, ba nu voiai tu, zicând că „roada nu-i coaptă îndeajuns”, ba nu voia sultanul, bănuind, – şi pe drept cuvânt – cu nu ai fi omul care să scoată bani din piatră seacă… Acum te vreau şi eu şi te vrea şi sultanul, şi pentru aceeaşi pricină: pentru că împărăţia are nevoie de tine. Asta-i buba.

— Ce ciudat! se miră cu iz de batjocură Dimitrie.

— Ce e ciudat? îl privi scrutător Mehmet.

— Că un om care pretinde a nu mai crede în nimic se arată grijuliu de foloasele ţării pe care o slujeşte, slujindu-se totuşi numai pe sine. Mă iartă, dar nu-i aceasta judecata înţelepciunii de care mi-ai vorbit?

Mehmet se înveseli nespus la auzul acestor cuvinte, ca la o glumă bună. Râsul îl zguduia tot şi-şi bătea cu palmele

genunchii, arătându-şi colţii sidefii, întocmai ca atunci, după fuga de la Golia, când îi mărturisise în glumă că primise prea puţine pungi de la partida Ducăi Vodă, ca să-l piardă şi pe dânsul. Răsturnându-se alene pe pernele divanului spuse:

— Dumitraşcule, băiete, iar mă înţelegi greşit. Dar eu tot deschis ţi-oi vorbi şi acum, cum faceţi voi la duhovnic. Află că eu nu numai de bogăţie şi de strălucire am ajuns să fiu dornic, dar şi de putere. Căci mai dulce chiar decât bogăţia e puterea, gloria. De se prăbuşeşte puterea turcească, mă prăbuşesc şi eu, chiar dacă printr-o minune mi-ar rămâne averile. Înţelegi?

— Nu prea.

— Agentul secret al – ţarului pentru Europa noastră, pentru Balcani, are un om dintre oamenii mei, de la care aflat-am…

— Cine? bâigui viitorul domnitor.

Mehmet îl privi printre gene şi alta îi răspunse.

— Agentul ţarului este Sava Raguzanul, sau Rogojinski, un deştept de care nu se poate să nu fi auzit pe la sindrofiile solilor. Dar taci şi ascultă. El tulbură minţile principilor de pe la noi cu himera neatârnării noroadelor creştine. N-ai auzit nimic despre asta?

Cantemir nu putu rezista ochilor iscoditori ai vizirului dar cu o sforţare îşi pironi fără clipire privirile în ei.

— Nu prea.

— Ba da; dar n-are însemnătate ce spui tu, ci numai ce ştiu eu. Iar eu ştiu că astea toate sunt palavre pentru cei mulţi şi proşti şi că de fapt Ţar-Petru vrea…

— Şi ce-mi pasă mie de toate astea?

— Ei bine, mai înainte de a cădea la învoială cu Tarul printr-un alt târg, ne trebuie timp. Ne trebuie de aceea în Moldova o minte ascuţită şi o inimă curajoasă, un domn care să le fie prieten turcilor şi să aibă alături de el şi voia norodului.

— Dar de ce tocmai astăzi s-a trezit sultanul să afle că eu aş fi omul de care are nevoie? îl iscodi cu un ton de nevinovată dojană Cantemir.

— Fiindcă necredinţa Brâncoveanului şi legăturile sale ascunse cu ţarul Petru cred a fi acum fapte pe deplin dovedite, Brâncoveanu a fost cel mai crâncen duşman al tău şi al neamului tău. Vei avea putinţa să te răzbuni, înlăturând o primejdie şi pentru tine şi pentru noi... fără ca noi să arătăm că ştim.

— Nu înţeleg. Ce nevoie are Poarta de mine întru înlăturarea Brâncoveanului, când poate foarte bine să-l aducă detronat aici, ca pe mine, şi să-l întemniţeze, sau chiar să-i reteze capul, cum aţi făcut şi cu alţii?

— Fiindcă în ceasul de faţă, Brâncoveanu! este sprijinit şi de austrieci şi de ruşi. Iar sultanul nu vrea să se certe şi cu apusul şi cu Moscul dintr-o dată. Tu îl vei atrage lesne într-o capcană, spre a-l dovedi hiclean faţă de toţi aceştia. Asta este singurul dar pe care sultanul aşteaptă să i-l făgăduieşti ca să-ţi pecetluiască firmanul.

Obrazul de obicei palid al lui Dimitrie Cantemir se făcu stacojiu de o mânie abia stăpânită.

— De ce taci? se nedumeri sincer marele vizir. Uiţi tot ce ai avut de pătimit de pe urma acelui ticălos?

Fiul lui Constantin Vodă se ridică de la masa de scris, se duse la fereastră şi după ce privi o clipă, în neştire, în grădină, se întoarse şi grăi cu nespusă obidă:

— Ţi-aduci aminte, Mehmet, de noaptea în care am fugit din turnul Goliei şi tu m-ai adăpostit până în zori în cămara din casele unchiului tău, comisul? Ţi-am spus atunci, sau am vrut să-ţi spun, că tu mă împăcai cu oamenii şi cu viaţa. Oare nimic să nu fi rămas în tine din omul de atunci?

Împins ca de un arc de oţel, Mehmet sări în picioare dintre perne, şi, apropiindu-se de prietenul său din copilărie, îl apucă strâns de mâneca anteriului:

— Şi de unde ştii tu că nimic nu a rămas? De unde şti tu că eu nu te trimit domn în Moldova pentru a te scăpa de iataganul gâdelui, care ţi-ar tăia de îndată capul, dacă sultanul ar afla mâine ce ştiu, deocamdată, numai eu?

Din stacojiu ce era, Dimitrie se făcu alb ca varul. Fără a-şi pierde cumpătul răspunse:

— Şi atunci, dacă ştii ceea ce crezi că ştii, de ce mă trimiţi pe Scaunul Moldovei? Nu ţi-e teamă?

— Nu. Pentru că mă încred în marea şi adevărata ta dragoste de ţară. Fiindcă dacă va fi război, îl vom face în Moldova. Şi mă încred mai ales în, agerimea minţii tale, care priveşte treburile politiceşti – tot atât de limpede ca şi mine, despărţindu-le de slăbiciunile sufletului.

„Dacă ai vedea într-adevăr limpede, nu m-ai mai trimite tu acasă”, se gândi Dimitrie, dar tăcu din nou. Mihuţ avea dreptate: drumurile copilăriei nu se mai întâlneau, nu se mai puteau întâlni cu ale bărbaţilor cărora le era dat acum să ţină în mâini destinele unor ţări vrăjmaşe. Trebuiau să se despartă, fără mustrare de cuget. Căci – în ciuda prieteniei de care voia să facă dovadă – Mehmet ucisese în inima lui Cantemir pe micul cerchez pripăşit cândva la curtea comisului Ştefan.

— Rusia va fi, desigur, o mare putere, continuă marele vizir să-şi facă socotelile cu glas tare. Dar într-un viitor mai îndepărtat, peste cincizeci, sau o sută de ani. Vom fi atunci oale şi ulcele. Ce se va întâmplă atunci nu ne mai priveşte nici pe mine, nici pe tine. Totul este să câştigăm timp. Eu, ca să mă bucur mai departe de roadele filozofiei mele, tu ca să le răsădeşti pe acele ale tale. Rusia nu este gata, ca să poată zdrobi puterea turcească şi a aliaţilor ei. Un război între oştile ţarului şi ale sultanului nu ar fi hotărâtor acum nici pentru o parte, nici pentru cealaltă. Dar Moldova ta ar fi pustiită, căci, repet, pe pământul ei s-ar da lupta. Aşadar, întocmai ca şi tatăl tău, care a ştiut să stea în chibzuită înţelegere cu toţi vecinii, fără să aplece prea tare talerul în folosul vreunuia şi mijlocindu-le şi lor între ei buna învoială, la fel vei folosi şi tu legăturile tale cu ţarul Petru, ca să-l potoleşti şi să fereşti Moldova de urgia războiului până… Spune, nu am dreptate? Te învoieşti?

— Dar cu Constantin Brâncoveanu? Nu prea mă văd ucigaş…

Mehmet ridică din umeri: în mintea lui ageră se urzise un alt plan.

— Lasă-l pe acela în grijă mea, Sultanului îi voi spune că ne-am învoit. Ce spui?

— Fie! şopti Dimitrie visător.

Acum ne se mai gândea decât la chipul cum îşi va putea înfăptui visul său de principe umanist: acela de a face din Moldova o ţară cu orânduiri sănătoase şi înaintate aşa precum le aşeza Petru în împărăţia sa.

— Fie! repetă el. Dar aş pune şi eu o condiţie, adică două, fără de care n-aş izbuti.

— S-auzim, se întoarse Mehmet.

— Mai întâi, aş vrea ca întocmai ca pe vremea tatălui meu, Moldova să fie scutită de peşcheş. Domnii ce s-au perindat pe Scaunul Moldovei de la moartea părintelui nostru şi de la plecarea lui Antioh au adus norodul în sapă de lemn. Cum vrei să fac o ţară puternică, o armată adevărata, cu un popor ce nu mai are nici ce să mănânce?

— Aşa va fi precum ţi-e voia. A mai fost şi pe vremea lui Vasile Vodă. Nu scutire, ci amânare pe trei ani. Altceva?

— Aceasta este condiţia cea mai de seamă. A doua ţi se va părea cu totul neînsemnată, dar eu îi dau un mare preţ. Voiesc să se sfârşească cu unele obiceiuri barbare. De aceea te-oi ruga stăruitor să dai poruncile de trebuinţă agăi ce va merge la Ieşi să-l ridice din scaun pe Mavrocordat. Trebuie neapărat ca fostul domnitor să fie pornit din Ieşi cu tot alaiul şi cinstea cuvenită rangului său, dar pentru ca boierii să fie împiedicaţi să taie şi să spânzure după bunul lor plac până la venirea mea, el să rămână până atunci caimacam. La rându-mi voi sa mă întâlnesc la Brăila cu domnul ce pleacă, să ne vorbim ca doi principi luminaţi şi să ne făgăduim a nu umbla cu pâri unul împotriva altuia…

— Fie şi aşa! se învoi la rându-i, cam mirat, marele vizir. Atunci, găteşte-te să-ţi sosească meterhaneaua imperială, care te va însoţi la palat, pentru primirea însemnelor domneşti, măria-ta…

Intrând în odaie tocmai în clipa în care Mehmet rostea ultimul cuvânt şi se îndrepta spre ieşire, schiţând temeneaua surâzătoare cu îşi lua rămas bun, Antioh se simţi foarte stingherit. Nu-şi putuse închipui că la ceasul

acesta, nepotrivit pentru un musafir oriental, fratele său ar fi putut sta de vorbă cu însuşi marele vizir. De aceea se înclină adânc, ducând dreapta la inimă, la buze şi la frunte şi dădu să se retragă, dar Mehmet îl opri. Aruncându-i lui Dimitrie o privire cu tâlc şi regăsindu-şi trufia, el le zise, apăsând ceremonios pe cuvinte:

— Eu vă las să vă bucuraţi frăţeşte de vestea v-am adus-o din porunca prea luminatului nostru sultan.

— Dimitrie, frăţioare, – îl îmbrăţişă Antioh, de îndată ce se aflară singuri, – am auzit ceva şi nu-mi vine a crede... E adevărat că vei fi trimes acasă la noi iarăşi?

Noul domnitor al Moldovei încuviinţă cu un zâmbet vag. Se traseră braţ la braţ către marginea pridvorului şi cu ochii pironiţi în zarea de miazănoapte, dincolo de care se afla patria, feciorii lui Constantin Cantemir se sfătuiră, bărbăteşte, despre calea mântuirii neamului lor, al moldo-valahilor.

— Şi atunci care este hotărârea ta, poţi să mi-o spui şi mie? întrebă, la urmă, Antioh.

— Împărăţia Rusiei ne va chezăşui cu prietenie calea izbândei. De la înscăunarea lui Petru şi mai ales acum, după izbânda de la Poltava, Rusia este una din cele mai temute puteri din Europa. Şi în vreme ce slava ei creşte neîncetat, împărăţia otomană se va destrăma mai repede decât îşi închipuie nepriceputul de Mehmet. Regele Carol al XII-lea al Suediei, socotit de toţi cel mai desăvârşit comandant de oşti din lume, a trebuit să fugă ruşinos la Poltava şi să ceară adăpost sultanului la Tighina.

Am fost la bătălii şi eu, Antioahe, în Europa, precum ştii şi am văzut ce înseamnă o adevărată oaste. Iar din cărţi şi din schimbul de învăţăminte cu filozofii lumii, am înţeles cum trebuie să fie un conducător de ţară. Să-i înduplec, ori la nevoie să-i silesc pe majordomi, pe puternicii noştri boieri – pe care-i ştii cum sunt – să-şi lase trândăvia zavistnică de pe ocinile lor cele vechi şi să-şi alăture puterea şi averile şi slujitorimea întru a ţării mântuire. Poporul nostru trebuie să se îndrepte către soarele ce răsare, nu să meargă cu cel ce apune. Trăim un nou veac,

frăţioare, al lui Newton, Bayle, Papin… Veacul al optsprezecelea, căruia de pe acum i se spune „al luminilor”!… Şi acuşa, mă iartă dacă mă voi aşeza la masa de lucru, dar am ceva grabnic de scris înainte de a veni carâta imperială. Mai vorbim după cină.

Antioh se sculă şi ieşi îngândurat. Dimitrie deschise sipetul cel tainic, puse în ordine unele hârtii şi arse altele. Printre acestea din urmă se afla şi scrisoarea pe care începuse a o scrie ţarului. După ce o privi cum arse, înveselit deodată de un gând năstruşnic, luă o foaie albă şi cu multă îndemânare desenă, cu sanghină, un cap de vulpoi care scoate limba, privind, cu ochii râzători, pe de lături. Împături după aceea coala în patru şi o pecetlui la cele patru colţuri, apoi scrise citeţ pe învelitoare numele ţarului Petru Alexeievici cu toate titlurile. Când totul fu gata, trimise să-l cheme pe Mihuţ.

Acesta şi aflase de la Antioh vestea cea mare şi când, intrând, voi să îngenunche, mişcat, în faţa reînscăunatului său domn. Dimitrie Cantemir îl trase către sine şi-l îmbrăţişă fără a rosti vreun cuvânt. Apoi îi înmână scrisoarea:

— Căpitane Miguel Pamberg, iată răspunsul meu pentru „domnul tunar”. Dar ia bine seama la ceea ce îţi spun. Adevăratul răspuns trebuie să i-l dai prin viu grai. Ai să-i spui majestăţii sale serenisime aşa întocmai: „Dimitrie Cantemir Voievod îţi va trimite răspunsul său de la Ieşi în cel mai scurt timp”.

— Dar răvaşul ăsta?

— Răvaşul este pentru cei ce-or încerca să-ţi smulgă acest mesaj, fiindcă pare că se ştie că eşti un sol de taină. Dacă ajungi cu bine la Petersburg, spui din gură împăratului cele ce te-am învăţat, iar răvaşul poţi să i-l arăţi după aceea, fiindcă am auzit că iubeşte glumele, mai ales când acestea îl ustură pe vrăjmaş. Drum bun, „Vântură-lume”, şi să ne vedem cu bine acolo de unde am purces!…

XII
PLINIREA FĂGĂDUIELILOR

— Să trăieşti întru mulţi ani, măria ta! Şi să ai parte de lungă domnie, pentru binele nostru, al ţării!

— Cu aceste vorbe – pe care le rostiseră de atâtea ori cu aceeaşi făţărnicie – boierii moldoveni primiră, către sfârşitul anului 1710, pe Dimitrie Cantemir în sala cea mare a platului domnesc din cetăţuia Iaşilor. Şi printre aceşti boieri se afla şi Iordache Russăt, care cu şaptesprezece ani mai înainte îl plimbase în butca lui să-l „adăpostească” la Golia. Şi mai era de faţă şi Nicolae Costin, nepotul trufaşului Velicico, duşmanul de altădată al Cantemireştilor.

Dar ca şi cum nu i-ar fi văzut, sau ar fi uitat de mult totul, noul domn le răspunse cu această scurtă cuvântare:

— Vă mulţumesc, boieri dumneavoastră. Şi mulţumesc şi celor pe care îi văd adunaţi afară în mare mulţime şi îi aud făcându-mi aceleaşi urări. Şi acum luaţi cu toţi aminte la cele ce am să vă spun. Dintru întâi hotărăsc să scad cu două sferturi dajdia steagului, iar văcăritul ţărănesc şi fumăritul le desfiinţez cu totul spre uşurinţa norodului. Asemenea şi mazililor le scad dajdiile pe jumătate. Din temniţe şi de pe la mânăstiri vor fi sloboziţi acei închişi pentru prieteşug cu vecinii noştri. Şi, vă spun şi domniilor voastre, nu veţi mai plăti deseatina ca ţăranii.

— Să trăieşti, măria-ta! strigară iarăşi boierii într-un glas, bucuroşi de pleaşcă, deseatina fiind cel din urmă bir plătit de boieri.

Folosind freamătul ce cuprinse întregul sobor, vistiernicul Iordache Russăt se aplecă spre un bătrân bărbos, ce se afla lângă dânsul, şi îi şopti:

— Ce spui, logofete, de acest desfrânat, cum îşi începe domnia! Ştie să se poarte puiul de mojic!

— Aşteaptă biv-vel-vistiernice, şi ai să vezi. Lupul îşi schimbă părul... Acum parcă aud că o să cheme la judecată pe boierii care l-au hainit pe taică-său: Costineştii, Russăteştii...

— Ssă ştii că o ss-o facă! sâsâi un alt boier mai tânăr, care auzise şoapta. Păcat de Nicolae Costin, c-o să-l taie cum l-a tăiat bătrânul Cantemir pe taică-său.

— Mă tem mai ales pentru pielea domniei-tale, biv-vel-vistiernice, după... „plimbarea" de la Golia, mai şopti cei dinţii.

— Ei, tihnă n-o să fie în Ţara Moldovei.

— Linişte, cinstiţi boieri! strigă un curtean.

— Multe alte înlesniri, după putinţă, vor mai urma, grăi mai departe domnul, cu fruntea sus. Mai ales vom căuta să facem îmbunătăţiri ce nu s-au mai aflat: vom deschide şcoli şi poate şi o academie... vom înfiinţa bolniţe unde oamenii să poată îngriji de molimele cele grele... În schimb, voi cere de la domniile voastre să încetaţi cu vrajbele, cu pârile şi – nu vă fie cu supărare – cu jafurile!... Multe trebuie să se schimbe în această ţară, şi nu după bunul meu plac; ci după dreapta judecată. Şi minţile trebuie să se lumineze prin cât mai multă ştiinţă de carte. De aceea şi pun în marile dregătorii pe cărturarii noştri cei de seamă, pe domnia-sa Ion Neculce, vel-spătar, pe domnia-sa Nicolae Costin, vel-logofăt. (Când domnul rosti numele fiului lui Miron Costin, un mare freamăt trecu prin rândurile boierilor). Iar vel-vornic, ca mai bătrân şi cunoscător în ale cârmuirii, pe domnia-sa Iordache Russăt.

— Să trăieşti, măria-ta, întru mulţi ani! strigară iarăşi într-un glas boierii uluiţi, după o clipă de adâncă tăcere.

Trăgându-şi barba şi oftând uşurat, ca după o mare spaimă, Iordache Russăt mărturisi abia auzit:

— La asta nu m-aş fi gândit! E mai tare ca noi toţi!

Sărbătorirea şi ospeţele înscăunării nu fură prea îndelungate; de petreceri era sătul noul domn. Avea de gând să aducă degrabă un pic de orânduială în ţară, să o mai cureţe de putregaiuri şi să o pună la adăpost de nevoi. Şi oamenii să-i schimbe, oamenii, oamenii mai ales!...

Putere şi râvnă de muncă avea îndeajuns. Şi înţelepciune deprinsese destulă. Dar vreme nu îi fu dat să aibă. Curând după înscăunare, sultanul îi trimise, printr-un agă, o poruncă tăioasă, care-l umplu de mâhnire, dar şi de dârză hotărâre.

Trimisul turc o citi în divan, precum urmează:

— „Prea supusule al meu bey de Moldova, la primirea acestui cuvânt te vei îngriji să trimiţi peşcheşul obişnuit la fiecare intrare în domnie, dimpreună cu toată zahereaua pentru oştile mele. Vei pune podurile în cea mai bună stare cu grăbire, iar de craiul şvezilor, Carol al XII-lea, vei îngriji ca oastea-i să ierneze bine. Apoi la primăvară să te găteşti tu şi oastea ta de moldoveni la Bender[12] pentru a ne fi la îndemână în războiul ce am hotărât a porni împotriva ţarului Petru. Aşa să faci, negreşit, astfel rău va fi de tine şi de ai tăi”.

Unde erau toate făgăduielile lui Mehmet? Şi cum rămânea cu asigurările de pace pe care el însuşi, bizuindu-se pe încredinţările cu care plecase de la Ţarigrad, le dăduse ţării?

Mâhnirea lui Dimitrie Cantemir se risipi repede. Căci înţelegând însemnătatea unui răgaz oricât de scurt, dăruit de o bună diplomaţie, principele găzdui precum se cuvenea pe trimisul padişahului căruia îi spuse că „totul se va face după porunca înaltei Porţi” şi că în curând slăvitul împărat va primi din partea domnului Moldovei scrisoare de adeverire însoţită de daruri, după obiceiul pământului. În acelaşi timp, Dimitrie Cantemir îl însărcină pe noul spătar

[12] Tighina.

să înceapă degrabă pregătirile militare pentru o mare campanie, al cărei ţel adevărat nu i-l mărturisi.

Câteva zile mai târziu chemă la el pe Luca vistiernicul, un vechi om de credinţă al său, şi îl trimise în cea mai mare taină la Luţk, în Ţara Leşească, unde tocmai coborâse ţarul Petru Alexeievici cu oştile, de la Riga. Pe temeiul scrisorilor mai dinainte schimbate între ţar şi domnul moldovean şi împuternicirilor date vistiernicului Luca, în chiar primăvara aceea fu iscălit un tratat de prietenie între ruşi şi moldoveni. Potrivit acestui tratat, jugul otoman avea să fie pe veci scuturat de pe grumazul Moldovei, iar domnia moştenită din tată-n fiu, ca şeful statului să rămână stăpân în ţara lui.

Îngrijorat de repeziciunea cu care creştea puterea Rusiei, sultanul se hotărâse să nu mai zăbovească, şi să-i dea „lovitura de graţie", pe nepregătite, într-o clipă în care sfătuitorii Turciei socoteau că oştile ruseşti erau ostenite de crâncenele lupte purtate cu şvezii.

Războiul ruso-turc bătea la uşă, aşa că taina tratatului dintre Moldova şi Rusia nu mai avea rost să fie păstrată. Principele strânse în grabă Divanul, fiindcă trebuia să ştie cu cine va merge ţara. O parte din boieri, fireşte, fură nu numai miraţi, dar şi mâniaţi aflând despre tratatul de alianţă. Printre aceştia se afla în primul rând Iordache Russăt, cu rubedeniile lui şi toţi cei care, nemulţumiţi de clauza dinastiei ereditare din tratatul ruso-moldovean, nădăjduiau să-şi poată continua în linişte tocmelile cu marii dregători ai Porţii. Dar nici unul nu îndrăzni să cârtească faţă de bucuria cu care fu primită vestea alianţei de către toţi ceilalţi şi în primul rând de răzeşimea ce avea acuma cuvânt în Divan în numele norodului. Aflând, bineînţeles, despre cele întâmplate, turcii sloboziră ceambulurile tătăreşti de pradă asupra Moldovei, făgăduind o mai cruntă pedeapsă pe foarte curând. Atunci, olăcarii domneşti călări împânziră ţara întreagă la răspântii cu porunca cea mare a lui Dumitraşcu Vodă Cantemir:

„Facem ştiut – glăsuia acel cuvânt – că întrucât duşmanii creştinătăţii, turcii, au călcat făgăduiala că nu vor mai cere

vechiul tribut şi au năpăstuit ţara cu multe alte asupriri, dărâmând sau cotropindu-ne cetăţile, învoind tătarilor a prăda, luând în robie pe fiii şi fiicele noastre, de nu ne mai putem duce viaţa, noi ne-am unit cu împăratul Petru Alexeievici al Rusiei, care a ridicat oşti spre a mântui pe creştini de jugul robiei otomane. Prin urmare, tot omul din această ţară să ieie armele spre a-i veni într-ajutor…”

Pe când oştile sultanului se buluceau spre Dunăre, un falnic ofiţer de dragoni, pe nume Mihuţ Gălăţeanu, se înfăţişă călare cu stea de olmazuri pe piept, însoţit de câţiva cazaci, la straja punţii cu scripete de la intrarea cetăţuii Iaşilor. În timp ce straja îl vestea pe pârcălabul cetăţii să dea poruncă pentru scoborârea punţii – căci trecuse de mult asfinţitul soarelui – Mihuţ îşi aminti de ceasul de noapte, de-atunci de demult, când tot astfel se înfăţişase la intrarea aceleiaşi punţi şi nu fusese lăsat să treacă de către zmeul de străjer. De data aceasta, aşteptarea nu-i fu lungă: totuşi, vestea pe care o aducea domnului său era atât de însemnată, încât acele clipe i se părură nesfârşite.

Cu nespusă mulţumire îl primi Dimitrie Vodă în cămara copilăriei sale, în care ţinea acuma sfatul de taină, Dar bucuria lui nu mai avu margini când află vestea pe care Mihuţ i-o aducea; înainte de a purcede cu oastea sa la încumetarea cu puhoiul turcesc, Petru Alexeievici avea să coboare el însuşi în oraşul de scaun al Moldovei ca să-l îmbrăţişeze pe voievodul prieten!

Câteva Săptămâni mai târziu, clopotele Iaşilor, mai cântătoare decât oricând, umpleau văzduhul limpede de vară cu argintia lor chemare. Dimitrie Cantemir, înconjurat de întreg Divanul ţării şi de oamenii săi de credinţă, aştepta în sala cea mare a palatului domnesc împodobit de sărbătoare să i se vestească apropierea alaiului pe care el, principele moldovean, avea să-l întâmpine la puntea de intrare în cetăţuie. Atât în afara zidurilor cetăţuii, cât şi înapoia lor, în curtea din faţa palatului domnesc şi pe povârnişul ce ducea spre uliţa cea mare a Iaşilor, norodul

se adunase încă din zori şi la răstimpuri se auzeau răsunând cântece şi urări.

— Măria-ta! cuteză spătarul Neculce să rupă firul gândurilor domnului. Măria-ta, ne-bucurăm cu toţii că se vor împreuna oştile moldovene şi moschiceşti împotriva turcului.

— Deci bine am făcut, spătare, – zâmbi Cantemir, – că ne-am unit cu Petru?

— Bine-ai făcut, Măria-ta, că noi ne temeam că te-i duce la turci şi aveam de gând că, de te-om vedea că mergi cu turcii, să te părăsim şi să ne ducem să ne închinăm Moscului.

Domnul râse, îmbujorându-se:

— Văd că nu mă prea pricepeţi, cu toate că ne cunoaştem demult... Dar domnia-ta ce spui, vornice Russăt?

Vornicul tuşi, îşi trase barba cum îi era năravul, apoi după o clipă de gândire vorbi cam într-o doară:

— Eu zic că te-ai cam pripit, măria-ta...

Un murmur, ca un început de vijelie, trecu prin mulţimea celor ce înconjurau pe Vodă.

— Cam ce vorbă-i aiasta, vornice? se oţărî cu glas tare Neculce.

— Cum adică, m-am pripit? îl pironi Cantemir cu privirea.

— Pentru că nouă, boierilor, măria-ta, pielea ni-i mai aproape decât cămaşa.

— Nu te pricep.

— Vreau sa zic, mai întâi, că Pravoslavnica împărăţie a aflat de la domnia ta că Transilvania, Ţara Românească şi Moldova au unul şi-acelaşi duh râmlean, dar vezi că...

Că ce? se burzului iarăşi Ion Neculce.

— Vezi că, preste toate laolaltă, Ţar-Petru a făgăduit să dea unul şi acelaşi scaun lui Francisc al doilea Rakoczy, ungurul care se bate şi el pentru slobozia creştinătăţii, precum bate vântul vremurilor de azi...

— Nu te pricep, repetă Cantemir, dar cu un glas în care numai câţiva credincioşi putură desluşi o undă de tristă îndoială. De unde ştii?

— Întreabă-l pe riga Carol şvedul!

Prinţul tăcu. Ştia că „majordomul”, care domnise peste capul fratelui său Antioh când fusese în Moldova, era prieten cu paşa din Bender, acela care îl găzduia acum pe regele fugar. Dar marele spătar se ridică ameninţător la gluma proastă a vornicului.

— Ce vrei să spui cu asta, Iordachi?

— Vreau să zic, – adaose Iordache Russăt, cu un rânjet batjocoritor, că moşiile noastre vor fi prădate de tătari, de turci şi de munteni, în vreme ce noi tocmim din târgul Ieşilor slobozenia noroadelor creştine.

Nimeni nu râse la vorba asta deşănţată.

— Ruşine, vel-vornice, să grăieşti astfel, necum să gândeşti ce spui… Şovăielile brâncoveneşti au să te piardă! rosti un glas puternic din uşă. Toată adunarea întoarse capul. În prag stătea căpitanul Petrea în uniformă de polcovnic de dragoni, care intrase spre a vesti domnului Moldovei că alaiul ţarului ajunsese la poalele praporului ce urca spre cetăţuie. Se făcu o tăcere de stranã.

Dimitrie Cantemir se ridică din jilţ şi, pogorând scările de piatră, se îndreptă spre intrarea cetăţuii. Ca un oştean ce se afla, ţarul Petru Alexeievici nu voise să intre în carâtă împărătească, ci călare, în capul alaiului de mari dregători şi căpetenii de oştire. Aceştia purtau peruci albe, pudrate şi uniforme strălucitoare, pline de fireturi de aur şi de argint, cu decoraţii bătute în olmazuri.

Ajuns la intrarea punţii, ţarul descălecă şi după el descălecară şi cei ce-l însoţeau. Purta o haină verzuie de campanie, cizme înalte, răsfrânte, iar pe cap pălărie olandeză în trei colţuri, cu boruri largi. În timp ce puştile grele de pe meterezuri trăgeau necontenit, Dimitrie Cantemir se apropie de înaltul său oaspe, să-i sărute mâna după datină.

— Bun venit în oraşul de Scaun al Moldovei, mărite împărate serenisim!

— Bine te-am găsit, samodârjeţ al Ţării Moldovei şi prieten al inimii mele! răspunse ţarul şi, îmbrăţişându-l, îl sărută pe amândoi obrajii. Această denumire slavonă se

dădea numai principilor unor ţări neatârnate şi Cantemir îi înţelese, cu recunoştinţă, tâlcul. Apoi, întorcându-se spre cei mai apropiaţi dintre însoţitorii săi, ţarul îi numi pe rând:

— Dumnealui e cneazul general Mihail Goliţin, dumnealui e generalul Gavril Ivanovici Golovkin, dumnealui e cneazul Dolgorukii-mezinul, acesta-i Sefer, ministrul meu vistiernic, acesta-i senior Sava Rogojinski iar pe dumnealui spătarul Toma Cantacuzino, bunul nostru prieten, îl cunoşti mai demult... Pe David Corbea, prietenul polcovnicului Petrea, l-am lăsat la Riga, cu treburi care-i plac, adăugă Petru, bătându-l voiniceşte pe umăr pe bătrânul oştean, care înţepenise „smirnă” mai la o parte.

La rându-i domnul Moldovei îi înfăţişă pe cei mai apropiaţi şi mai de credinţă dregători ai lui.

— Ei, bucuros de oaspeţi? întrebă ţarul când se aflară în sala cea mare a palatului.

— Cum nu se poate mai bucuros, înălţimea ta! răspunse înclinându-se principele Moldovei.

— Nu-mi mai spune înălţimea ta, se împotrivi ţarul, punându-i frăţeşte braţul pe după grumaz. Asta-i pentru barbarii mei de boieri moscoviţi Prietenii trebuie să mă cheme simplu, ruseşte: Petru Alexeievici, ori ostăşeşte: „Gospod bombardir”

— Fie precum vrei... gospod bombardir!

— Aşa da! Şi acum cu multă desfătare m-aş răcori cu un pocal din acel vin de Cotnar, de care se pomeneşte şi pe la noi încă de pe vremea străbunicului nostru Ivan Groznâi.

La un semn al domnului, uşile cu două canaturi ale sălii de ospeţe se deschiseră şi alaiul trecu la masă.

După obiceiul cel nou europenesc, despre care ştia că nu putea decât să-i fie pe plac ţarului iubitor de tot ce era primenire în deprinderi, Dimitrie Cantemir aşează pe înaltul oaspete la mijlocul mesei, în faţa sa. Iar de-a dreapta lui puse pe vornicul Iordache Russăt, ca fiind cel mai în vârstă dintre boieri, şi la stânga pe Ion Neculce.

La dreapta şi la stânga sa, domnul Moldovei pofti pe cneazul Goliţin şi pe generalul Golovkin. Ceilalţi oaspeţi şi boieri fură aşezaţi potrivit rangului lor.

La încuviinţarea unei priviri a domnului său, Ion Neculce ridică paharul şi rosti cu glas tare:

— Închin acest pahar pentru slăvitul Împărat creştin şi pentru izbândă asupra puhoiului turcesc.

În timp ce strigătele de slavă nu mai conteneau, iar marele Iordache Russăt zâmbea acru, dar de voie, de nevoie ridicase şi el paharul, Dimitrie Cantemir se aplecase peste masă spre a răspunde unei întrebări a ţarului, care acum îşi înfunda cu tutun pipă marinărească:

— Dumnealui e spătarul nostru, Ioan Neculce, care se arată a fi un cărturar de samă în dulcea limbă a Moldovei.

Petru Alexeievici ridică şi el paharul întâi spre gazdă, apoi către spătar, şi rosti la rându-i, cu glasul lui puternic de bas:

— Iar eu închin pentru slobozia şi tihna Moldovei şi pentru cărturarii care o cârmuiesc cu vitejie şi înţelepciune.

Alte urale de slavă şi mai puternice se ridicară din toate piepturile, însuşi Iordache Russăt îşi alătură celorlalţi glasul său piţigăiat de moşneag învechit în rele.

Când strigătele conteniră şi slujitorii începură să înfăţişeze mesenilor – tot după obiceiul europenesc – felurile de bucate pe tăvi mari de argint, ţarul făcu bucuros cinste acestor bucate ce se dovedeau neîntrecut pregătite. Pe când sorbea din pahar, Petru se întoarse spre vecinul său din stânga şi-l întrebă, privindu-l în ochi:

— Şi la ce scrieri lucrezi domnia-ta acum, spătare Neculce?

— Maria ta, cât să mă învrednicesc să însemn pe hârtie, într-un soi de hronic, faptele mai de samă petrecute în Ţara Moldovei de la Dabija Vodă încoace. Socotesc, însă, din adâncul cugetului că în această însemnare a mea, fapta cea mai de samă va rămâne tratatul încheiat între împărăţia Rusească şi Moldova noastră, şi ospeţia aceasta cu care măria-ta a binevoit să pecetluiască prietenia dintre cele două ţări, adică dintre o ţară atât de mare şi această sărmană şi iubită ţărişoară a noastră.

— Dimitrie Constantinovici, – exclamă încântat ţarul, către principele moldovean, în timp ce-l bătea prieteneşte

pe umăr pe boierul cronicar, – spătarul Neculce nu este numai cărturar, dar şi un iscusit diplomat. Un sol vestit al Regelui Soare nu ar fi vorbit astfel…

Cantemir râse măgulit, apoi îl mai întrebă, pe înaltul oaspe cum i-a plăcut Iaşul.

— Mult, Dimitrie Constantinovici. Îndeosebi Golia şi Trei Sfetitele, care au o lucrătură cu adevărat măiastră, ce întruneşte frumuseţea lăcaşurilor bizantine şi ruseşti cu arhitectura şi sculptura celor din apus. Dar mai mult îmi plac oamenii dumneavoastră, moldovenii, din care s-au ridicat ostaşi de nădejde şi dregători chiar în oştirea mea. Şi Ţara Românească are oameni de seamă, cum este acel David Corbea, atât de priceput în treburile politiceşti, şi cum este spătarul Toma Cantacuzino, aici de-faţă şi alţii, pe care, din păcate, un anume voievod nu-i ascultă îndeajuns.

— La munteni e şi multă zavistie… oftă Cantemir pătrunzându-i vorba.

— Şi lăcomie de bani, *mijn Hart*[13] lăcomia turcească… Ei, dar să lăsăm asta. Cum merge cu recrutarea oastei?

— Polcovnicul Petrea, aici de faţă şi al cărui fiu este unul din oamenii de credinţă ai majestăţii voastre imperiale, poate să o arate mai amănunţit. Pe el l-a însărcinat spătarul cu acestea.

— Aţi primit ajutorul nostru trimis prin senior Rogojinski? se întoarse ţarul spre polcovnicul moldovean.

— L-am primit, slăvite împărate, şi l-am împărţit precum ne-a învăţat: de tot polcovnicul câte o sută de ruble, de rotmistru câte treizeci, de stegar câte zece şi de tot tovarăşul câte cinci, başca leafa lor. Şi s-au plătit cu preţ omenesc şi vitele şi bucatele pentru zaherea, că nu le venea oamenilor să-şi creadă ochilor, fiind deprinşi din veac să li se hrăpească fără plată.

— Dar oastea, polcovnice Galaţine? Vin oamenii?

Cu o tinerească bucurie, spătarul Neculce răspunse el, luând vorba Gălăţeanului:

— Şaptesprezece polcovnici, o sută şaptezeci rotmiştri cu steaguri. Şi asta numai în zece zile. Curge lumea la oaste,

[13] În olandeză: Dragul meu.

cu duiumul, care cu ce poate. Nu numai slujitorii care s-au mai bătut, dar s-au înscris şi ciubotarii, croitorii, blănării şi fierarii… Slugile boiereşti şi-au lăsat stăpânii şi-au alergat de s-au înscris la steaguri.

Ţarul se porni pe un râs urieşesc.

— Nu mai are cine să le aprindă ciubucele bărboşilor! Ha-ha-ha! Urmează, spătare, că te-ascult.

— S-a sculat toată Ţara Moldovei, gospod bombardir!

— Iar cei ce cârtesc, căci sunt şi dintr-aceia, – adăugă cu tâlc Cantemir, – nu mai ştiu încotro s-o ia. Mulţi…

— Ha-ha-ha, cei ce cârtesc… Am avut şi eu dintr-aceştia…

Mulţi au fugit care-ncotro, – urmă domnitorul Moldovei, – către miazăzi, sau peste munte. Cu sipeturile pline, negreşit…

— Fii sigur că n-au fugit toţi, dădu din cap neîncrezător ţarul. Dar lumea nu stă-n loc de hatârul nemernicilor.

Iordache Russăt, care făcuse feţe-feţe în toată vremea aceasta, şi al cărui zâmbet silit pierise de tot, se tot frăsui pe locul lui, apoi luând un glas mieros se ploconi către ţar:

— Dacă luminăţia-ta mi-a îngădui, v-aş întreba ce s-ar întâmpla dacă aceşti nemernici, de orice neam ar fi, ar împiedica să sosească la vreme ajutoarele făgăduite de unii boieri munteni şi de sârbi şi de alţii… şi mai ales, dacă turcii vin ca frunza şi ca iarba, cum s-au juruit, iar nu numai cu puţina oaste ce se află acuma trecând Dunărea?…

Ţarul fulgeră cu privirea pe vornic, dar stăpânindu-se răspunse, făcând un gest cu mâna:

— Nu-i nimica. Atunci îi vom bate pe turci altă dată, căci vremea ajută numai celor vrednici.

— Aş mai cuteza o întrebare, se piţigăi iarăşi marele vornic.

Petru nu-l mai privea, pufăia din pipă cu ochii la fereastră.

— Cutează…

— Ce dobândesc boierii noştri prin prieteşugul cu împărăţia Rusească?… Şi ce câştigă şi domnul nostru… bineînţeles?

— Asta s-a mai spus şi s-a pus pe hârtie la Luţk. Pentru cei ce n-au aflat sau n-au priceput limpede, să grăiască răspicat generalul Golovkin. Vorbeşte, Gavril Ivanovici. Spune-le boierilor moldoveni ce dobândesc ei şi ce dobândeşte Moldova.

O mare tăcere se aşternu la auzul acestor cuvinte şi fiecare îşi aţinti urechea.

— S-au statornicit, – începu rar şi apăsat generalul Golovkin; – ca bir să nu mai plătească Moldova nici un ban nimănui, devenind în veci slobodă. Domnul nu va fi mazilit, ci va rămâne domn până la moarte din tată-n fiu, precum şi boieria boierilor se asigură până la moarte, afară dacă nu trădează – dar şi atunci domnul nu va fi volnic a-i pierde, orice greşeală ar face, fără sfatul tuturor şi iscălitura mitropolitului…

Un freamăt trecu prin mulţimea mesenilor eu bărbi pieptănate.

— Ruşii, – urmă generalul Golovkin, – să nu se amestece în treburile Moldovei; din vistieria împărătească se va plăti, însă, la început leafă la o oaste moldovenească de zece mii de oameni, care să fie în ţară gata împotriva oricărei cotropiri. Iar de se va întâmplă cumva să rămână Moldova tot sub stăpânire turcească, atunci să aibe împăratul ruşilor grijă de Dimitrie Vodă şi de oamenii lui, în toată viaţa, precum se cuvine între prietenii cei buni…

Strigătele de slavă se înălţară din toate părţile, în urma cărora, ridicându-se, ţarul şi domnitorul închinară iarăşi paharul prieteniei, apoi se îmbrăţişară frăţeşte, pe deasupra mesei.

Ospăţul se sfârşise. În timp ce oaspeţii treceau în sala cea mare de primire de afară răsunară trosnete de puşci, strigate de ura şi dangăt de clopote. Norodul strâns în curtea palatului domnesc dorea să vadă pe înălţatul oaspe.

Ţarul Petru Alexeievici ieşi în pridvor, unde rămase un timp îndelungat, adânc mişcat la vederea bucuriei întipărite pe toate feţele ce se ridicau spre el, într-un singur gând, acela ce se rostise în porunca cea mare a lui Dumitraşcu

Vodă: „Ne-am unit cu împăratul Petru al Rusiei, spre a ne mântui şi noi din jugul robiei!…”

În timp ce uralele nu mai conteneau, iar mulţimea se tălăzuia ca o mare sub pridvorul palatului, polcovnicul Petrea se pregăti să se înapoieze în tabără. Prilejuindu-se o clipă de răgaz în treburile de gazdă ale voievodului său, se apropie la chemarea lui şi îi spuse, luându-şi rămas bun:

— Măria-ta, însărcinarea ce mi-a fost dată cu limbă de moarte de părintele tău şi-a ajuns sorocul. Plinind făgăduiala ce i-am făcut-o lui Vodă Constantin, eu nu mai am a-i priveghea vlăstarul domnesc, fiindcă acum s-a sculat norodul Moldovei şi-au venit mai marii lumii să-l privegheze şi să-l apere!…

Dimitrie Cantemir privi, îndelung gânditor, după reazimul tinereţelor sale, oşteanul acesta cărunt care se îndepărta cu paşi voiniceşti spre corturile oastei şi simţi crescându-i în inimă o tărie nemaiîncercată.

A doua zi, pe malul Prutului secătuit de arşiţa verii se porni marea încumetare cu Imperiul Otoman.

XIII
DRUMURILE STEPEI

Luna lui Cuptor, a anului 1711 de la Hristos, iar de la facerea lumii 7721, s-a arătat a fi neprielnică bătăliei celei mari de la Stănileşti, fiindcă încleştarea pripită cu noianul turcesc în lipsa trupelor de nădejde – rămase de veghe la miazănoapte şi răsărit – şi mai ales neputinţa oştilor creştine făgăduite a sări într-ajutor, la vreme, armiei împărăteşti au fost pricinile de temei ale acelei furioase şi totuşi nesigure înfrângeri.

Către sfârşitul bătăliei, la buza meterezelor amarnic bătute de bumbarale şi asediate de ieniceri, hatmanul Neculce îi spunea domnului său, cu lacrimi în ochi:

— Măria-ta, în nădejdea voroavelor străine, au răşchirat Ţar-Petru oştirile sale şi au venit la noi fără oaste destulă, negrijit, să se bată cu Vizirul şi cu puzderia oştii turceşti şi tătăreşti, într-un mijloc de câmp pustiu. Şi-aşa, în nădejdea streinilor, au să-şi piarză muscalii împărăţia creştinească, că-s vrăjmaşii de zece ori mai mulţi şi mai deprinşi cu locurile…

Ruşii îşi fortificaseră tabăra şi respingeau asalturile pedestrimii vrăjmaşe, în vreme ce cavaleria ambelor armate aştepta cu suliţa la scară. În două rânduri, zadarnic a stăruit Cantemir să schimbe tactica defensivă a generalilor străini din sfatul militar al lui Petru, încercând

să-i convingă să dea o lovitură fulgerătoare pedestrimii ienicereşti de după metereze, fiindcă el cunoştea vechea discordie dintre pedestrimea şi călărimea turcă şi era încredinţat că, sub focul artileriei, cei doua sute de mii de călăreţi risipiţi pe câmpie vor da bir cu fugiţii, lăsându-i pe ceilalţi să piară neajutoraţi. Ştiindu-l pe vizir şi pe paşii cei mari, cu zavistiile dintre ei, şi pe ienicerii bătrâni care făceau numai după capul lor – căci ai lor, pe ei îi ascultau, iar nu pe comandanţii numiţi de sultan – Cantemir se rugase de Petru să nu mai aştepte:

— Gospod bombardir, timpul lucrează pentru duşmani; apără-te prin ofensivă. O singură tactică e bună în luptele cu turcii: tactica neprevăzutului. Porunceşte: *Sturm!*

Generalilor li s-a părut ciudată această stăruinţă, iar Petru, fire temătoare de vicleşug şi nestăpânită, şi-a adus aminte că moldoveanul trăise cam mult pe la Stambul şi l-a bănuit de necredinţă.

I-a răspuns furios:

— Ţi se pare şi-ai vrea, ticăloase, să fie pentru binele tău, dar de-oi bate pedestrimea, călărime este multă şi n-am cu cine o goni.

Cantemir s-a închis în sine şi a plâns. Generalul Wittmann, care luptase sub Eugeniu de Savoia, a fost singurul care a cutezat să-l înfrunte pe ţar şi să-l mustre că nu ascultă sfatul cel bun. Ceilalţi, însă, deprinşi ca în lupte ruşii să aibă superioritatea numerică, au convins-o pe împărătească să-l roage pe ţar pentru începerea, negocierilor de pace.

Intru acestea, în tabăra de la Tighina, unde-l găzduiau turcii pe Carol al XII-lea, şvedul cel bătut la Poltava, se frământa un furnicar de lume pestriţă, ca la curţile crailor celor mari. Pe acest brav comandant, de oşti dar atât de îngâmfat şi de încăpăţânat, că turcii îl porecliseră Demirbaş – cap de fier – puterile apusene îl ţineau în mare cinste, socotindu-l în raportul lor cu Rusia o piesă de temei în jocul diplomatic european de-a „echilibrai puterilor”. De aceea să nu pară lucru de mirare că acest rigă sărac şi căpos, însingurat la hotarul dintre cele două imperii est-europene,

avea acreditaţi pe lângă sine soli ai unor suverani cu prestigiu. Dintre aceştia, cei mai neobosiţi se arătau a fi doi gentilomi care se fuduleau cu bogata lor experienţă în afacerile „porţilor orientului”: Jeffries, trimisul Angliei, şi Fabritius, ministrul ducatului Holstein, împreună cu secretarii şi prietenii lor. Ismail-Paşa seraschierul Tighinei, avea mereu de furcă cu aceşti turbulenţi domni, ale căror scrisori păreau să se bucure de mai mult credit la Poartă decât rapoartele dumisale. Îl supărau mai ales anumite tratative pe care le urzeau prin Funk, trimisul regelui suedez la Constantinopol, acolo unde se trăgeau toate sforile politicii mondiale, pentru că Padişahul nu ţinea „ambasade la ghiauri”, Coranul interzicând dreptcredincioşilor să înveţe limbi străine.

Pentru miniştrii Europei, în ciuda amestecului lor în trebile Porţii, realitatea forţei colosale a Imperiului Otoman rămânea o enigmă, aşa cum sub pecetea tainei se consumau intrigile de palat care trimiteau regulat pe marii viziri sub tăişul paloşului. Arhivele imperiale erau o cetate la fel de închisă dinaintea curiozităţii interesate a europenilor, ca şi haremul sultanului. Un singur cărturar izbutise să obţină îngăduinţa de a cerceta trecutul şi prezentul, şi de a scruta viitorul glorioasei „aulae othomanicae”, şi acela fusese principele moldovean Dimitrie Cantemir. El trecuse – cu arme şi manuscrise – de partea celuilalt mare mister al secolului al XVIII-lea. Rusia lui Petru! Dat ştiinţa şi nădejdile lui îşi pierduseră acuma preţul.

Herr Fabritius şi primul său secretar, Johannes-Pierre Fripp primiseră o depeşă cifrată de la Constantinopol, a cărei dezlegare o aduseseră neîntârziat la cunoştinţa aghiotantului lui Delvet Ghirai, hanul Bugeacului şi Crimeii. Tătarul îi îngădui a doua zi trimisului special al ducelui de Holstein sa ia loc pe covorul său şi, după ce îl ospătă cu lapte acru de iapă şi cu pepeni tămâioşi, îi arată, la rându-i, o scrisoare cu conţinut similar, adusă domnului Jeffries de un polcovnic francez, La Mare, din partea unei persoane însemnate. Pungile de galbeni, menţionate în ambele

scrisori, fiind la fel de ispititoare, hanul se arătase dispus să acorde domnului Fripp ceambulul cerut pentru „partida sa de vânătoare” din acea săptămână de la jumătatea lunii lui Cuptor. Legământul acelor ciudate scrisori mai adăuga că nici unul dintre capii armiilor aflate în război să nu ştie nici în vreun fel despre plimbarea ceambulului la Prut.

În scurtul răgaz al uneia din ultimele nopţi dinaintea sfârşitului ştiut, Cantemir chibzuia cum să facă să-şi scape măcar soţia şi copiii, rămaşi la Iaşi cu prea puţini credincioşi, căci nimeni nu se aşteptase la dezastrul de la Stănileşti. Erau aici încercuiţi cu totul, de zile întregi, şi n-avea pe cine se bizui. Făgăduise o sută, apoi două sute de galbeni cutezătorului care ar fi ieşit din „obuz” să ducă vorbă Casandrei-doamna să fugă degrabă la Hotin, sau la Cameniţa, la adăpost. Se gândise el la Mihuţ, dar „Vântură-lume” era acum departe, către Riga, curier împărătesc. Apoi, văzând că nu-se găseşte nimeni, îl bătea gândul să iasă singur, noaptea, în haine schimbate, că ştia turceşte, şi cu oleacă de noroc poate tot ar fi ajuns. Dar Petru nu l-a lăsat să-şi pună viaţa în primejdie, ci l-a scos pe un polcovnic al său de credinţă, – din grupul de comandă al mareşalului Seremetov, şi i-a poruncit să-se înfăţişeze la Dumitraşcu-Vodă pentru o slujbă de taină.

Petrea Gălăţeanul s-a înfăţişat deci domnului său, însoţit de un alt moldovean, prieten mai vechi al Cantemireştilor, căpitanul Postolache Tigheceanul, care se nimerise şi el să o lase pe nevastă-sa Hanka tot în târgul Iaşilor şi tare-i mai purta omul de grijă, în acele zile de sete şi pârjol.

Nefiind vremea de zăbavă, oştenii au luat dar ucaz şi mulţumită şi-au ieşit din părcane, târâş, către vâlceaua unde turcii n-apucaseră să ridice leşurile celor căzuţi în ajun. Au ales două, pe potriva lor, le-au despuiat de, cealmale, şalvari şi iminei şi tot pe brânci, au ocolit focurile de veghe ale ienicerilor şi-au apucat şleaul Iaşilor. Mai înainte de-a doua cântare a cocoşilor, doi călăreţi „turci” goneau cu nădejde spre miazănoapte, să scape de urgie nişte suflete nevinovate şi două cuferaşe cu hârtioare ce

cuprindeau truda tinereţilor unui prieten şi cărturar nepreţuit.

Iscălirea neaşteptată a tratatului de pace ruso-turc i-a nemulţumit foarte pe curtenii lui „Demirbaş”, şi nu mai puţin pe Han-tătar care se şi pregătise de o pradă bogată. Pârile lui grabnic reunite aveau să-l coste capul pe Osman-Aga, şeful ienicerilor şi împăciuitorul interesat, iar pe vizirul Mehmet, surghiunul pe viaţă.

Când Carol al XII-lea călărind în galop cincizeci de verste de la Nistru la Prut – traversase ca un nebun tabăra rusească, şi dăduse buzna peste vizir să-i ceară socoteală pentru că făcuse pace, răpindu-i ultima şansă de revanşă, turcul îi răspunsese, pe limba lui, cu acest proverb:

— *Akîllî duşman akîlsîs dostan eidir* – vrăjmaşul înţelept e mai bun decât prietenul fără minte!…

La ceasul acela pactul era gata pecetluit, iar carosa lui Petru – adăpostindu-l în taină pe principele moldovean – trecuse de Movila Râbiei şi se-ndrepta, slobodă, către Iaşi, în trapul mare al cailor, în timp ce împăratul călărea spre nord, la Iaşi, în fruntea gărzii sale.

Cu o apăsătoare presimţire pe suflet, zorea înspre pierduta-i capitală fostul domn al Moldovei, – însoţit de un pilc de vânători nemţeni – din neamul celor ce-i ţinuseră-n loc pe Sobieţki, la Cetatea Neamţului, în anii părintelui său – şi de-un mic număr de dragoni imperiali.

Moldova rămânea, mai departe, sub papucul turcesc. Pe câtă vreme încă? Ţarul îi făgăduise că pe foarte puţină vreme. Cu această nouă nădejde pleca să şi-i ia pe-ai lui în bejenie, neamuri şi credincioşi, până la întoarcerea făgăduită. Dar îl muncea îngrijorarea.

Trecuseră patru zile încheiate de la fuga polcovnicului Petrea şi a Tigheceanului spre mântuirea celor dragi ai săi, şi nici o veste nu dăduseră.

La gura Jijiei, călăreţii dinaintea carâtei sunară din corn a primejdie, apoi toţi ceilalţi dădură zvon, care mai de care:

— Tătarii, vin tătarii!…

Într-adevăr, un ceambul, ca la o sută de călăreţi, cobora dinspre Iaşi, ţinând legaţi cu ştreang de şeile cailor oamenii

luaţi în robie. Se vedea că de nimeni nu le păsa; hăuleau şi şuierau sălbatec, croindu-i pe spinare şi peste ochi pe bieţii moldoveni prinşi în arcane. Pasămite le ajunsese ştirea că ruşii aveau poruncă împărătească să nu-i supere cu nimic, orice-ar face, că-i primejdie să se strice pecetea tratatului cu Mehmet-baltagi.

— Ce-i facem, măria-ta? îl înconjurară cu ochii-nvăpăiaţi de turbare moldovenii pe voevodul lor. Că nouă nu de peceţile împărăteşti ne pasă, ci de părinţii şi femeile şi feciorii noştri, robi la tătari!

Dimitrie Cantemir înţelegea focul oamenilor săi, dar nici nu putea îngădui să se calce porunca ţarului, ştiind cu ce gigantic preţ fusese răscumpărată pacea cu turcii.

Jos, pe malul apei, tătarii treceau chiuind prin luncă, nici ca la o zburătură de praştie de convoiul său, când, deodată, dintre cei legaţi de şei, se smulse un bărbat voinic, plin de praf, tot în zdrenţe şi cu trupul numai răni. Alergând cu deznădejde, căzu la scara butcii, abia mai suflând. După el, gonea la trap tătarul din arcanul căruia scăpase, înjurând urât pe turceşte şi ameninţându-l în gura mare pe ticălosul de ghiaur cu cele mai cumplite schingiuiri.

Cantemir îi recunoscu îndată pe cel căzut. Era căpitanul Postolache Tigheceanul! Şi cum însoţitorii săi din polcul de vânători nemţeni se nimerise să fie tocmai oamenii acelui căpitan, vânătorii uitară de poruncă şi dădură năvală-n tătărime, iar după ei, ca la un semn, mai toată escorta de moldoveni şi dragoni a voevodului, lăsându-l numai cu câţiva călăraşi.

— Maria-ta, vorbi greu Tigheceanul, la leşi acu’ toate-s bune. Fără aceşti tătari, altă oaste acolo n-au mers…

Tigheceanul se opri să răsufle şi cătă cu buzele arse la ploscuţa atârnată de capra trăsurii, apoi se clătină şi căzu pe spate. Cantemir îl prinse-n braţe şi-l trase anevoie pe pernele carosei. Îl stropi cu apă, îi turnă pe gât o duşcă de rachiu, apoi încă una şi se bucură văzându-l că deschide ochii. Din vale se auzea larma încăierării cu tătarii.

— Cum a fost, căpitane Postolache? îl întrebă Cantemir, când Tigheceanul îşi veni de-a binelea în fire. Unde-i Petrea?

— N-a fost lesne cu vrăjmaşii, măria-ta. Am căzut asupra lor tocmai când, păliseră casa măriei-tale şi începuseră a jefui, iar pe Doamna, cu slujitoarele şi pe Hanka mea le înconjuraseră în iatac şi taman le luau salbele şi inelele... Mulţi păgâni şi-au lăsat leşurile atunci, la uşa acelui iatac, pentru obrăznicia lor, de mâna aiasta şi-a răposatului Petrea Gălăţeanu, Dumnezeu să-i deie tihnă, pe unde l-o fi aciolat în împărăţia sa... I-am scos în uliţă, cu puţinii slujitori şi copii de casă câţi mai erau; pe urmă ne-a dovedit alt buluc şi ne-au prins cu arcanul... Dar văd că i-a ajuns şi pe aceştia pedeapsa arde-i-ar toate focurile gheenei!

Larma de pe vale se potolise. Puţine, vaiere şi tropote de cai se mai auzeau dinspre lunca râului.

Căpetenia dragonilor se-ntoarse chiar atunci, în fuga calului, sa ceară iertare pentru călcarea poruncii împărăteşti. Dar când Cantemir îi răspunse că ia asupră-şi toată răspunderea, rusul zâmbi larg şi se bucură să-i raporteze prăpădul:

— Noi i-am slobozit pe-acei robi, pe toţi. Iar moldovenii înălţimii voastre i-au tăiat pe tătari, câţi au stat faţă şi i-au dat în Prut pe ceilalţi de s-au înecat. Numai câţiva au scăpat cu fuga, că aveau cai arăpeşti. Aceia păreau că duc în coburi scule de preţ, şi ne pare rău.

La Iaşi – în târgul pârjolit şi pustiu – Dumitraşcu-Vodă mai mult de două zile nu era slobod să rămână, că veneau turcii cu caimacamii şi-l luau din urmă, iar la Ştefăneşti îl aştepta Petru, cu grosul armatei, să-şi ia rămas bun şi să-i dea împuternicirile făgăduite, pentru el şi boierii ce l-or însoţi în pribegie. În acele zile l-a adus cu cinste mare, la locul de veci, pe acela care a fost Petrea Căpitanul la curtea părintelui său şi l-a îngropat la Sf. Neculai, în gropniţă domnească, lângă trupul bătrânului Cantemir. Moldovenii cei fără averi au purces şi ei, pe la bejeniile lor şi cu dânşii odată s-au risipit şi-ai Tigheceanului. Numai acesta, deşi rănit şi slăbit, a rămas lângă voevod, că prinsese Hanka lui

mare drag de Casandra-Doamna şi dânsa de ea, de când scăpaseră amândouă, ca prin urechile acului, de arcanul şi suliţa tătarilor.

Tigheceanului îi arătau rău rănile, mai ales aceea din coastă, primită la Iaşi, când apărase femeile şi avutul domnesc. Îl împunsese pe la spate, cu un pumnal înveninat, căpetenia ceambulului. Acela era un străin care n-avea decât portul de tătar. Hanka îl văzuse şi-l ţinea bine minte, fiindcă se războise şi cu dânsa, când îl prinsese meşterind pe la cufere. Ei îi smulsese salba, iar Doamnei apucase să-i tragă din deget smaragdul cel mare, cu pecete. Atunci au dat năvală, cu săbiile goale-n mâini, Postolache şi Petrea, eu copiii de casă, de i-au scos pe tâlhari în uliţă şi aşa au scăpat.

Găsindu-şi familia teafără şi cufăraşele nevătămate, aşa cum le lăsase, Dimitrie Cantemir purcese, cu toţi ai săi, din Iaşi, a treia zi, trecând Jijia, pe la Popricani. A patra zi, dimpreună cu muscalii şi boierii ce-l adăstaseră la Zagarance, în cap cu hatmanul Neculce, trecură şi Prutul, pe la Ştefăneşti, să dea faţă cu împăratul, mai-nainte de-a apuca drumurile fără de întoarcere ale stepei.

La Moghilău, pe Nistru, aveau a se despărţi oştile, către taberele de iarnă; unele la miazănoapte înspre Riga, altele la răsărit, în ţara căzăcească. După ce Împăratul l-a pus pe Cantemir să aleagă unde vrea să-i hărăzească moşii, lui şi moldovenilor de credinţă – iar el a ales Harcovul – i-a scris ucaz de stăpânire. Apoi s-au îmbrăţişat şi şi-au dat *aufwiedersehen,* Petru luând drumul Balticei, iar voevodul fără de ţară apucând cu ai săi şleaul Kievului.

Stepa ucraineană, în nemărginita ei întindere, începea abia pe la Nemirov, pe unde desele năvale ale tătarilor şi zaporojenilor pustiiseră cu desăvârşire pământurile podişului.

Pe drumurile ei galbene omul călător nu mai ştia de unde-a purces şi unde-a ajuns. Ochiul lui nu afla nici un obstacol, nici deal, nici pădure, nici ape. Zarea înfricoşător de adâncă îl atrăgea mereu, să-l înghită, cum soarbe infinitul steaua căzătoare. Câte un uliu spărgea albastrul

cerului, bătând lin din aripi, în zbor planat, tot mai aproape de faţa mării galbene a stepei, ca o iscoadă, apoi săgeta tăria şi nimicul din care se întrupase îl înghiţea la loc. Alteori un cârd de ciori speriate părăseau, croncănind, nişte oseminte, ca să-şi reia macabrul ospăţ, după trecerea convoiului. La câte o margine de drum, un gorgan, ori un stei de piatră cioplit stângaci, reamintea celor în viaţă de neamurile ce trecuseră pe-aici, cu vântul şi cu veacurile odată.

Pe urmă venea noaptea, cu puzderia de stele, şi pământul răsufla răcorit, în ţârâitul greierilor. A doua zi, clopotul de foc acoperea iarăşi podişul. Un popândău sau un ţiştar trăgea o dâră în praful drumului şi repede-l înghiţea pământul fierbinte. Numai calul dracului străbătea fără păs aerul tremurător. Şi nici un semn de ploaie.

Alteori începeau din senin vânturile. Uriaşe vârtejuri adunau praful şi ciulinii în trombe umblătoare de-a lungul şi de-a latul stepei, înalte până la cer.

Din când în când, călăreţi iuţi şi sălbateci, cu lungi musteţi şi un singur moţ de păr pe tidva goală, adulmecau zarea şi piereau; alţii treceau hăt-departe, în lungi şiruri, târând robii spre Crâm, ziua pe drumul gorganelor, iar noaptea după calea-laptelui.

După Nemirovo, au făcut popas ostăşesc, cu focuri şi străji. În rădvanul cel mare, Casandra-Doamna mai mult veghea decât se odihnea. Copiii, nedeprinşi cu greutăţile unor asemenea drumuri, se speriau în somn, de oboseală şi spaime, iar cel mic era scuturat de friguri.

Cantemir povestea, la foc, cu boierii şi oştenii ce-l însoţeau. Asculta, visător, la răstimpuri, doina moldovlahilor răspunzând cântecelor ruseşti de stepă, pe mai multe glasuri, şi încerca să le afle geneza în trecutul îndepărtat al muzicii noroadelor.

Îl îngrijora starea tot mai rea a viteazului căpitan Postolache, căruia drumul şi arşiţa îi obrintise rana. În aiurare, Tigheceanul mereu credea că dă faţă cu acela care-l străpunsese mişeleşte şi se zbătea visând că se

bate-n săbii cu el. Hanka îi schimba şervetele ude de pe frunte şi-i grăia la ureche vorbe de alinare, plângând.

Căpitanul zăcea acum pe fundul căruţii, scrâşnind din dinţi ca să nu geamă s-o sperie pe Hanka. Văzând-o cum îşi plânge nenorocul pe fruntea lui îmbrobonată de sudorile morţii, Postolache atât i-a mai spus, cu lacrimi în ochi şi cu amar, înainte de a-l cuprinde uitarea din urmă:

— Caută-l, fată dragă, unde l-ai afla şi plăteşte-i binele pe care mi l-a făcut, că pe mine m-a omorât şi te las singură-n lumea asta, pe drumuri străine…

L-au îngropat a doua zi, la asfinţit, sub un plop singuratec, la umbra unui gorgan. Hanka l-a jelit toată noaptea, iar dimineaţa a cerut Doamnei voie să se-ntoarcă la taică-său, la Cameniţa. Casandra-Doamna a plâns şi a lăsat-o şi i-a dat şi pază, să aibă de drum, până la vadul Nistrului. Bani n-a primit vădana Tigheceanului, zicând că taică-său, negustorul leah, e om bogat şi că de la avere fugise ea, după dragoste, iar acuma pierduse dragostea şi se-ntorcea la avere, cu moarte-n inimă.

Drumul moldovenilor prin stepa fierbinte a ţinut Săptămâni de-a rândul şi nu fără primejdii, fiindcă mulţi vrăjmaşi, tătari şi zaporojeni, răspândiţi în cete prin câmpul pustiu, le-aţineau calea, pe la vaduri şi pe la răscruci, pe şleaul cel mare de către Nipru. La Beloţerkovsk, un ceambul i-a ajuns din urmă chiar la porţile oraşului, de i-au alungat dragonii din straja cetăţii, gonindu-i departe, îndărăt în stepă. Pe urmă convoiul a făcut popas lung, în cetatea cea mare a Kievului.

Oraşul, pus pe dealuri înverzite, stăpânea întinderea lată a Niprului şi-ntreaga depărtare din înălţimea aurită a sutelor de turle noi şi vechi, care de care mai frumoase. Cantemir s-a minunat la vederea locaşului Sfintei Sofii, care de şapte sute de ani păstra neştirbită mărturia meşteşugului neîntrecut al zugravilor şi mozaicarilor bizantini.

La Harcov pe malul Doneţului au luat în primire pământurile şi casele dăruite prin ucaz. Stăpânul dinainte, un general trădător, fugise din Rusia de teama pedepsei şi

lăsase după el zidurile goale şi roada putrezind pe câmpuri. Abia când a dat bruma s-a potolit zarva şi alergătura noilor gospodari, ajungând şi ei să le rostuiască în sfârşit pe toate, după cinste şi trebuinţă. Doamna Casandra nu-şi mai vedea capul de treburi şi de grijile casei, mai ales că micuţul Antioh zăcuse de pojar o lună încheiată. Iar Dimitrie se ţinuse toată vremea să pună rânduială pe la satele câtorva boieri moldoveni veniţi cu dânsul, că mereu nu le-ajungea şi tot mai aveau ceva de împărţit din câte li se dăduse. Luând parte la asemenea întristătoare certuri pe avere, şi pus să judece, îi mustra amarnic voevodul pribeag, şi-şi ascundea faţa-n palme de supărare, când îi auzea cum vorbesc şi-i vedea cum se poartă.

Îl mângâia atunci, cu glas sfătos, Neculce hatmanul:

— Iaca, măria-ta, aşa-i firea, moldovenilor, care nu pot nici la casele lor trăi fără să se sfădească, dar în ţară străină!…

Mai târziu, hatmanul şi câţiva răzeşi dintre căpitani au cerut volnicie să se întoarcă la Moldova, că-i ardea dorul de casă. Domnea acolo iarăşi Nicolae Mavrocordat care, drept mulţumită pentru purtarea cavalerească ce-o arătase cu dânsul Dumitraşcu-Vodă, la mazilire, la rându-i făgăduise pribegilor iertare, împotriva poruncii noului vizir, fiorosul Mola Gin-Ali, care urmărea să răzbune seraiul de hainia ghiaurilor trecuţi la vrăjmaş.

A venit iarna rusească. Bătea viscolul dinspre cotul Donului zile întregi. Pe urmă se schimba şi bătea câte o săptămână de către miazănoapte. Apoi veneau zile senine şi răsunau în ogradă râsetele copiilor şi zurgălăii troicelor.

Abia îşi orânduiseră gospodăria pentru îndelungată şedere, când sosi răvaş de la Petersburg că împăratul ţine sfat mare, iar Dimitrie Cantemir, „principe al imperiului rus, membru al înaltului Senat şi consilier privat”, era poftit să nu lipsească de la scaunul său. Înaltele cinuri, acestea, veniseră pasămite să răsplătească neîncrederea de la Stănileşti.

La acel sfat, Petru a spus că doreşte să pornească împotriva turcilor o armată nouă, de o sută cincizeci de mii

de oameni, mai bine înarmată şi echipată, călări şi pedestrime, sub comanda prinţului Cantemir. Senatul a lăudat gândul cel bun al împăratului, zicând că de data asta, negreşit, îi vor bate pe turci. Dar l-au sfătuit să mai amâne, ca să asculte şi vorba unor cneji ce întârziaseră de la consiliu, din pricina drumurilor înzăpezite. Atunci a venit cneazul Apraxin, de la Azov, şi mareşalul Şeremetev, de la Kiev şi alţii, care nu sufereau că ţarul îi dăduse lui Cantemir nume mai sus decât ale rudelor lor. Şi ce-au spus ei şi ce-au dres, că a rămas pe-altădată încumetarea cea mare cu turcii, iar grosul armatei a plecat către Pomerania, să se bată cu şvezii, pe uscat şi pe marea Baltică, până la izbânda deplină.

Dar o altă întristătoare mirare faţă de dreptatea împărătească veni să-l cuprindă pe Senatorul român, stricându-i bucuria cinului şi încrederea în realizarea ultimei sale nădejdi. Iordache Russăt, sluga paşei din Bender, fusese luat de oşti şi închis la Kiev, pentru multele lui uneltiri şi necredinţe. Acum, Cantemir află că duşmanul alianţei sale cu Rusia fusese eliberat de Şeremetev, la cererea caimacamilor şi iertat de împărat pe motiv că „cu nemic nu ieste vinovat şi făr' de cale l-au închis acel făr' de frica lui Dumnezeu Dumitraşco-Vodă"… Căile Domnului nu-i apărură mai lesne de înţeles decât căile politicii împărăteşti, dar începu să priceapă cu durere că independenţa ţărilor creştine devenise o ţintă atât de îndepărtată, încât vorbele lui Mehmet se întorceau să-i bată în amintire ca un clopot de îngropăciune: „iar eu ştiu că astea toate sunt palavre, pentru cei mulţi şi proşti"…

Cu încăpăţânarea cinstei sale neprihănite, sfetnicul Ţarului, încrezător în făgăduiala lui, nu va mai despărţi din visurile-i până la moarte eliberarea românilor de dărâmarea Imperiului Otoman. La speranţa asta se mai adăogă, peste puţină vreme, şi dragostea aprinsă ce o trezi în inima lui Petru, Maria, fiică mai mare a prinţului moldovean.

La voia împăratului care ţinea să-l aibă pe consilierul său mai aproape, Cantemireştii s-au mutat, primăvara, la Moscova, în gubernia căreia li s-a dat, prin alt ucaz,

cincizeci de sate cu o mie de „dvoruri”[14] şi şase mii de ruble pe an.

Aveau aci două perechi de curţi frumoase, case domneşti, vrednice de rangul cărturarului, dar le părea rău că se răzleţiseră şi de ultimii lor compatrioţi, aşezaţi în ţara Harcovului pe la moşiile cele de dar.

Rămăseseră, dintre toţi, doar cu Ilieş, un copil de casă; orfan de părinţi, care ţinea tovărăşie la joacă şi la carte lui Antioh, cu toate că era cu şapte ani mai vârstnic decât coconul domnesc. Împlinise paisprezece, la Iaşi, chiar în ziua, în care năboiseră tătarii, iar Petrea şi Tigheceanul veniseră să apere curtea şi era mândru că se bătuse şi el voiniceşte atunci şi că Hanka îl lăudase, de faţă cu doamna şi cu voevodul când a fost să se înapoieze la ea, în ţara leşilor.

— Mărită doamnă, – zisese Hanka, – dacă-i să-mi daţi pază la drum, pe Ilieş să mi-l daţi, că s-a bătut ca un zmeişor cu tâlhari, la curtea domnească. Umăr la umăr a stat cu Postolache al meu. Şi l-oi ţinea, măria-ta, în cinste, ca pe-un frăţior mezin la casa tatălui meu, că alţi fraţi nu mai am.

Dar Antioh, când a auzit că pleacă Ilieş, s-a pus pe plâns de ţi se rupea inima şi, fiind bolnav, i-au făcut părinţii în voie, şi nu l-au dat pe băiat păstrându-l ca pe copilul lor.

După ce s-au aşezat la curţile cele noi, când toate s-au liniştit şi a început, cum zic moldovenii: „cele rele să se spele, cele bune să se-adune”, l-a cuprins iarăşi pe Dimitrie Cantemir, ca-n vremea bejeniei sale la Constantinopol, patima nepedepsită a studiului. Voia să dovedească lumii întregi, printr-o operă istorică de temei, vechimea şi nobleţea neamului său, al moldovlahilor, aflaţi de veacuri sub jugul străin. Şi dornic fiind să mai arate că jugul acesta va fi până la urmă zdrobit, avea de gând să-şi termine mai întâi acea scriere de seamă, începută în arhivele Imperiului Otoman, imperiu a cărui năruire o prevedea şi încerca să o demonstreze ştiinţific.

---

[14] Familii de robi, cca. 15 000 de suflete.

Cu o sete de scris, de luni de zile nemaiîncercată, îşi transportă în odaia de lucru cărţile şi cuferaşele cu documente şi o zi întreagă se ţinu să pună rânduială în ele, că se amestecaseră prin calabalâcul pribegiei şi al mutatului.

Când veni rândul cufăraşului pecetluit în care se aflau hârtiile şi cât terminase din *Historia incrementorum atque decrementoruvi Aulae Othomanicae*, se-ntunecase de-a binelea. În obloanele trase izbea vântul echinocţiului de primăvară, scut urându-le, de parcă nişte drumeţi nevăzuţi băteau să ceară adăpost, de teama furilor şi-a ucigaşilor, în noaptea din urmă a iernii. Casandra închinase copiii la icoane, îi culcase şi se gătea şi ea de odihnă.

Din odaia cărturarului se auzi un ţipăt înăbuşit:

— Hoţii! M-au jefuit hoţii!…

Casandra dădu fuga într-acolo, cu sufletul la gură, deschise uşa şi îşi văzu bărbatul prăbuşit în genunchi deasupra unui cufăr răsturnat, în mână cu *o* hârtie pe care era desenat ceva cu roşu. Se aplecă ia lumina lumânărilor şi desluşi ce era, fără a-i pricepe totuşi noima. În mijlocul unei foi albe de hârtie, cineva închipuise, din câteva trăsături de pană, un fel de cap de vulpoi, cu limba scoasă şi ochii râzători parcă în batjocură, iar dedesubt, cu cerneală neagră, trei litere: J.-P.F. Alăturea de cufăr, vreo trei ceasloave groase printre care şi biblia tatălui ei, aceea pe care crezuse că o uitase acasă, la Iaşi. Era primul exemplar din Sfânta scriptură tradusă pe româneşte şi tipărită, la Bucureşti, în timpul domniei părintelui ei, Şerban Cantacuzino. O luase cu sine la Constantinopol, şi-apoi la Iaşi; iar la năvala ceambulului tocmai din ea citea şi se ruga. Îi păru bine că o regăseşte.

Nu înţelegea nimic din adânca mâhnire a soţului ei care rămăsese cu ochii zgâiţi la acel desen copilăresc şi tăcea, părând să cugete, după ce strigase de o vârâse în sperieţi.

Îngenunche lângă el şi-l mângâie pe frunte, cu o blândeţe maternă, pe omul acesta înţelept şi mult încercat ce avea să împlinească în curând patruzeci de ani, şi-atât de puţin avusese parte de tihnă şi dragoste, de parcă viaţa

lui nu fusese decât o lungă ucenicie pentru o altă viaţă, de care n-apucase încă să se bucure.

— Ce-i, Dimitrie?... Vorbeşte încet, că te-aud copiii şi le sperii somnul.

Cantemir se întoarse spre dânsa şi-i explica pricina deznădejdii sale. Hoţii furaseră manuscrisele la care muncise ani de zile – o pierdere ireparabilă. Ceasloavele şi „Biblia lui Şerban" fuseseră puse înadins de hoţ, în locul hârtiilor lui, în cufăraş şi pecetea lipită la loc ca să nu se dea în vileag furtul vreme mai îndelungată.

— Dacă e şi biblia, asta-nseamnă că a fost atunci, la Iaşi? întrebă Casandra fără să aştepte răspuns, simţindu-se ea cea vinovată, că nu băgase de seamă că hoţul alta ţintise atunci decât smaraldul ei cel mare. Izbucni în lacrimi de ciudă: Dar cine şi pentru ce? Că-s de tot năucită...

— Răspunsul este în acest desen, Casandră, făcut de mine, în şagă, anul trecut... Jaful de la Iaşi a fost pus la cale de cineva care a încercat să afle atunci o taină a mea, neştiută decât de un singur om în lumea asta...

— Un duşman, Dimitrie?

— Nu, un prieten... Hârtia asta a fost la Mihuţ Gălăţeanul.

Dimitrie Cantemir bănuia că furtul operei sale fusese răzbunarea perfidă a lui Mehmet.

PARTEA A DOUA

TIHNA VALURILOR

I
ANUMIŢI CĂLĂTORI

După izbândita sa partidă de vânătoare. Johannes-Pierre Fripp se întorsese de unde a purces, spre a da seama de trofeele sale unor domni a căror grijă – mai ales în zilele acelea de război – nu părea să fie sportul cinegetic. Cu toate acestea, domnii Fabritius şi Jeffries l-au chemat imediat la un sfat de taină, la conacul lor din satul Varniţa, nu departe de tabăra craiului suedez şi de corturile lui Han-tătar, ca să afle cum a fost şi să pună la cale ce şi cum va să fie.

Raportând executarea primei părţi a planului lor reunit, domnul Fripp a omis să le spună colegilor săi mai mari că, depunând în cufăraşul cu pricina desenul umoristic al englezului, îl adnotase cu iniţialele numelui său din trufie, dar şi cu gândul ascuns că de nu s-ar înţelege din preţ cu domnii colegi, să-i propună cândva, el singur, prinţului Cantemir, răscumpărarea. De asemenea, tot de teama împărţelii, nu le-a spus de smaraldul cel frumos cu blazon – o pecete mică, octogonală, săpată-n piatra verde, cu bourul încoronat, înconjurat de o minusculă scriere în slavonă: „Io Dimitrie Voevod, cu mila lui Dumnezeu, domnul Moldovei” – precum nici salba cu două rânduri de rubiele a Hankăi. Domnul Fripp nu grăia slavoneşte, ca să ştie ce sculă de

preţ purta la sine, iar salba o stricase, rămânându-i treizeci de galbeni buni pentru zile negre.

Recapitulară: miniştrii unor curţi străine, trei la număr, fuseseră dispuşi să ofere mulţi bani „pe acea lucrare unică în lume”, pândită încă de la Constantinopol, prin mijlocirea unor nobile iscoade. Dar cum socoteala din târg nu se potriveşte întotdeauna cu aceea din casa de la Varniţa, fiindcă încheierea „păcii rezonabile” de pe Prut îi cam derutase pe cumpărători. Colonelul La Mare le făcu cunoscut, o lună mai târziu, de la Dresda, că riga August al Poloniei ieşise din competiţie, dar că el, franţuzul, avea alte speranţe, la curtea de la Versailles, unde de la o vreme istoria intrigilor seraiului părea să preocupe foarte mult anumite persoane. La rândul său, domnul Fabritius avea promisiuni din partea lui Frederic, regele Prusiei. Rămăsese certă şi oferta ducelui de Marlborough, transmisă direct, prin domnul Jeffries, autorul ideii cu desenul menit să-l deruteze pe păgubaş.

Vremea însă trecea, iar Hanul îşi cerea partea, ameninţând cu represalii. În noaptea când aflară că turcii urmau să-l mute de la Tighina pe Carol al XII-lea, cu întreaga-i curte, treimea ţinu sfat, iar Jeffries îi înmână lui Fripp un înscris pe adresa unui bogat negustor din Cameniţa şi îi făcu vânt spre curţile crailor din Apus, cu manuscrisul furat în coburi, dându-şi întâlnire cu toţii la Berlin, peste şase luni. Cei doi rămaşi i-au spus abia a treia zi Hanului că domnul Fripp, necredincios angajamentelor luate, fugise în ţara ungurească. Fabritius l-a rugat chiar pe tătar să arunce după fugar un ceambul, că nu putea fi prea departe, din pricina poverii luate cu el. Dar Hanul, văzându-se tras pe sfoară (şi temător să nu se mai şi afle), s-a mulţumit să răspundă furios, mai întâi pe sine:

— *Jokiuze boinuz, ve kuşa kanat iak deildîr* – boului coarnele şi păsării aripile, povară nu-i sunt!…

În vremea aceasta la Petersburg sosiseră, o dată cu primul dezgheţ, nişe ciudaţi negustori din îndepărtata Scoţie, fără a mai ocoli continentul pe la Arhanghelsk, cum

se făcea înainte de Petru-cel-Mare. În fruntea lor se afla *sir* Robert Bruce, văr cu familia regală a Stuarţilor.

Ultimul rege „legitim”, Iacob II Stuart, detronat în 1688 de o revoluţie de palat care-l înlocuise cu ginerele lui, olandezul William de Orania se refugiase în Franţa, punându-se sub protecţia lui Ludovic al XIV-lea, căruia Stuarţii îi făcuseră mari concesiuni pe continent. Cu ajutorul acestuia şi al „iacobiţilor” – partid clandestin destul de puternic care ralia, în Anglia, opoziţia, „anti-olandeză” – fugarul încercase să-şi redobândească tronul părinţilor săi, dar fusese înfrânt de armata anglo-olandeză şi murise nu mult după aceea. Fiul său, Iacob al III-lea Stuart, instalat la Saint-Germain, a fost atunci proclamat de Ludovic al XIV-lea moştenitor al Regatului Unit, împotriva Anei, – regina de la Londra – pentru că în timpul acesta Franţa ţinea piept, pe uscat şi pe mare, coaliţiei anglo-olandeze-germane, în războiul pentru moştenirea imperiului spaniol destrămat.

Plenipotenţiarii iacobiţi veniseră acum la Petersburg, să-şi asigure sprijinul Rusiei, fiindcă unele zvonuri de pace între beligeranţii apuseni ameninţau dinastia Stuarţilor cu eliminarea definitivă din arena politică. *Sir* Robert Bruce aducea ţarului un mesaj cordial din partea curţii în exil de la Saint-Germain, precum şi unele documente, destul de compromiţătoare pentru regina Ana, în legătură cu planurile ei faţă de Rusia. În acelaşi timp, „negustorul” ţinea să înmâneze personal prinţului Cantemir o scrisoare plină de curtoazie, din partea lui *Sir* Percy Honey, baronet de Clyde, în care consilierul ţarului era rugat de prietenul său de la Constantinopol acum la Londra, să intervină pentru buna primire a „negustorilor” scoţieni.

Petru i-a primit fără ceremonial, la un pahar de vodcă într-o cârciumă din port şi le-a promis că va trimite răspunsul mai târziu, printr-un om al său. Iar fiindcă doi dintre ei aveau şi patente legale sa trateze câteva tranzacţii comerciale, le-a dat imediat tot ajutorul, să facă afaceri bune. Şiret şi bănuitor, Petru Alexeievici înţelegea importanţa atuului iacobit în lupta diplomatică pentru

„echilibrul puterilor”, dar dacă tratativele secrete anglo-franceze reuşeau, scoţianul de la Paris devenea un balast supărător pentru un protector insuficient de informat. Hotărî deci ca răspunsul să fie scris de Cantemir, diplomat priceput, şi adresat prietenului său din Anglia, iar ca transmiterea acestui mesaj îl însărcină pe un destoinic ofiţer de marină şi curier încercat, Mihail Galaţin, cunoscut pe toate mările pe numele de „căpitanul Pamberg”, iar odinioară la curtea Moldovei ca Mihuţ al căpitanului Petrea Gălăţeanul.

Mihuţ urma să călătorească, tot timpul ca un paşnic negustor moscovit, având asupră-i o scrisoare-ucaz la care n-avea să recurgă decât în caz de mare nevoie. Această scrisoare îi asigura oriunde sprijinul solilor ruşi şi al furnizorilor comerciali de peste hotare, şi-l împuternicea să ia comanda pe orice, navă sub pavilionul Sfântului Andrei.

În duminica Paştilor anului 1712, se aflau adunaţi la conacele Cantemireştilor de lângă Moscova câţiva prieteni de seamă ai principelui, sa ciocnească oua roşii. Mai dinainte fuseseră poftiţi doi cărturari ruşi: slavistul Teofan Procopovici, rectorul Academiei din Kiev şi istoricul Tatişev. Şi-apoi picaseră nişte moldoveni pe care gazda a fost fericit să-i vadă la uşa casei lui din pribegie. O dată cu Toma Cantacuzino, vărul Casandrei, venise şi Mihuţ să vorbească nişte lucruri cu prietenul său domnesc mai înainte de a porni în a lui tainică ambasadă.

După ce s-au înfruptat din bunătăţile praznicului bogat, iar setea şi-au potolit-o din roada unor viţe de soi şi le-au lăudat, musafirii au purces să tăinuiască şi de-ale sufletului. Cărturarii au dezbătut o părere a napolitanului Gianbatista Vico, după care o nouă ştiinţă critică va lua naştere prin unirea filozofiei cu filologia. În astă vreme, Toma se sfătuia cu Casandra despre ale neamului lor. Era bucuros că-şi va sărbători, de duminica Tomii, ziua numelui în cinstită casă de moldovean şi de cimotie.

La alt colţ al mesei, pe Mihuţ îl luaseră cu asalt copiii, sa le spună poveşti marinăreşti: dacă e adevărat că balaurul mărilor înghite corăbii întregi, cu oameni şi încărcătură cu

tot, dacă în ţara lui Por-împărat mai sunt struţi cu ouă de diamant şi câte altele. Cel mai mare dintre băieţi, Ilieş, zicea că vrea să se facă şi el marinar.

Puiul de moldovean nu-l slăbea pe „căpitanul Pamberg” cu întrebările cele mai felurite. Întrerupându-l la fiecare minută:

— Adică cum, bădie, „arborele artimon”?... Artimon e un flăcău din Dimitrovca, de la noi...

Mihuţ râdea şi-i arăta, cu cărbunele pe hârtie, că aşa-i zicea catargului de la pupa corăbiilor. Şi altă poveste urma.

— Bădie Mihuţ, – sărea iarăşi Ilieş, – adică cum „vântul maschează velele”? Că doar n-o umbla, bată-l pustia, cu obrăzare negre, ca lotrii...

— Asta-nseamnă, musule, că vântul îşi schimbă direcţia şi le bate pe dos. Atunci e lată rău!

Ilieş punea atâta patimă în a deprinde vorbirea şi – meşteşugul corăbierilor, încât căpitanul îi făgădui că-l va lua cândva cu sine pe mare.

După masă, musafirii au trecut să se odihnească în cămările lor, iar copiii – două fete şi patru băieţi – în cap cu Ilieş, au ieşit la plimbare şi la joacă în livada înfloritâ.

Dimitrie Cantemir i-a poftit, pe Toma şi pe Mihuţ, în odaia lui de lucru, poruncind slujnicei un nou rând de cafele. Acea slujnică eră o tătăroaică, un neam de-al lor de departe, şi-o urma pe Doamna în tot locul, iar cafele ca dânsa nimeni nu ştia să facă, de la Marea Albă şi până la cea de Azov.

Apoi închişi în odaia căptuşită cu rafturi de cărţi, parcă soră geamănă cu aceea părăsită la Istanbul, cei trei bărbaţi începură a cântări şi-a chibzui întâmplarea cu furtul cel fără de seamăn. Şi până nu i-au prins firul, nu s-au lăsat, că erau tustrei oameni umblaţi şi hârşiţi în toate cele.

Mihuţ se căi iarăşi amarnic că nu fusese mai cu luare-aminte în călătoria aceea, pe nava englezească, de lăsase bună pierdută hârtia cu vulpoiul, dar pe de altă parte, însuşi voevodul păruse a dori să facă o şotie iscoadei ce-şi va fi vârât nasul în al său „răspuns către domnul tunar”! Că turcii întorseseră batjocura în paguba lui Cantemir, era altă socoteală.

— Am crezut şi eu, la început, că mi-au făcut-o turcii, din răzbunare, vorbi păgubaşul. Dar nu ei sunt hoţii, şi cred asta din două pricini puternice. Mai întâi, fiindcă dacă voiau să mă pedepsească îmi luau capul, după cum li-i năravul, şi nu un coş cu hârţoage, pe care nu ştiu să pună preţ! Mehmet putea, dar n-a făcut-o, preferind să-şi potolească mânia cu pungile de ruble. Asta-i una. Şi mai e ceva. La treburi politiceşti şi subţiri, turcii nu-i folosesc pe tătari, ştiind că-s lesne de cumpărat. Lucrează singuri. Şi în nici un chip la porunca unui ghiaur, cum a fost cu ceambulul tâlharilor de la Iaşi.

— Asta-i foarte adevărat, grăi Toma, admirând claritatea judecăţii vărului său.

Pe Mihuţ îl fulgeră un gând.

— Atunci, măria-ta Dumitraşcule, e limpede ca lumina zilei că hârtia ta cu vulpoiul a fost pusă înadins ca să arunci vina pe turci şi să-ţi iei gândul de la redobândire. Da, da… Atunci cine-i străinul acela, capul răutăţilor? Ia să-mi aduc aminte cu cine-am stat eu ca prostul, la taclale, pe „The Duchess”…

Începu să-i numere pe degete rostindu-le numele, după cum îi veneau în memorie. Când zise: „Jeffries” Toma Cantacuzino tresări şi-l întrebă repede:

— Jeffries? Nu-i cumva acela solul englez de pe lângă Carol Şvedul?

— El e, adeveri Mihuţ.

— Atunci, fraţilor, suntem pe drumul cel bun!

Şi Toma Cantacuzino purcese a povesti, pe scurt, cum, după cedarea Brăilei, fugise în ţara ungurească, apoi luase drumul Poloniei, către Ţar-Petru. Ca unul ce mai fusese pribeag şi cunoscuse pâinea amară a străinătăţii şi primejdia răspântiilor bântuite de hoţi, lăsase mai demult nişte bani în păstrare la un zaraf din Cameniţa. Şi mai-nainte de-a lua calea spre miazănoapte se oprise acolo, la acel zaraf, să şi-i ridice.

— Şi cum vă spun, fraţilor, – urmă Toma – omul meu m-a amânat o săptămână. Zicea că n-are bani peşin, că a trebuit să mai plătească unui străin, pe un înscris. Eu am

crezut că mă amăgeşte şi i-am pus hangerul la gât. Atunci mi-a arătat acel înscris, în care jupânului Zlatowski – acesta-i e numele – i se cerea a plăti aducătorului cinci sute de galbeni venetici şi am văzut că era iscălit de acel Jeffries. Zaraful era supărat că străinul care-i luase banii nici nu-i dăduse măcar o ţidulă; se mulţumise doar să scrie mai jos „Am primit” şi să iscălească, cu trei litere de tipar. Era grăbit, că pleca la Varşovia. Am aflat, pe urmă, că şi curtea lui Carol se pustiise toată, îl mutaseră turcii pe şved la Adrianopole. Pe urmă…

— Trei litere de tipar ai zis? întrebă Dimitrie, tulburat. Ia vezi, n-or fi astea?

Şi-i întinse hârtia cu vulpoiul.

— Sfinte Sisoe… J.-P.F.! L-am dibuit, fraţilor! Cum de nu mi-a venit în cap de la început?… Dar cine-i mai dă ticălosului ăstuia de urmă prin Europa?

O săptămână mai târziu, cu învoire de la Petersburg, „Vântură-lume” apuca drumul Cameniţei, ca să facă două treburi de taină dintr-o singură călătorie prin Europa. Lua cu sine, într-un buzunar sub rubaşcă, scrisoarea prinţului Cantemir către *sir* Percy Honey, şi ucazul special al împăratului. Mai fu rugat de Dumitraşcu, dacă are drum prin Berlin, să transmită un salut, din partea lui, filozofului Leibniz care-i scrisese nu de mult. Avea să călătorească, până la ţintă, cu un singur tovarăş de cale – un flăcău destoinic, care se rugase, în genunchi, de Dumitraşcu-Vodă şi de Mihuţ să-l ia şi pe el: Ilieş, „musul” său.

Târgul şi cetatea Cameniţei roia de lume; ostaşi saxoni şi leşi, moldoveni şi ruteni. Ocupaseră turcii cetatea Hotinului şi-o făcuseră raia, în coasta Rusiei şi Poloniei şi fugeau locuitorii încoace, care cum puteau şi cu ce aveau, să scape de robie, iar armia crăiască şedea în aşteptare, umplând uliţele de larmă ziua şi noaptea.

Fiindcă era la prânzişor, călăreţii nu mai umblară să tragă la han, ci-l căutară de-a dreptul pe pan Zlatowski la adresa indicată de Toma. L-au aflat, fără multă trudă, fiind, după cât se părea, un om mai de frunte în bătrânul târg de la hotarul Moldovei.

Avea o casă cu două rânduri, din cărămidă şi grinzi, ca-n burgurile nemţeşti, cu acoperişul ţuguiat, şi curţi mari, împrejmuite cu ziduri, ca o mică cetate, în cea mare a Cameniţei.

Îi întâmpină un om scund şi gras, în cap cu tichie de blăniţă de jder, cu toate că pentru toată lumea asta venise vara, purtând caftan lung de postav de Lipsea, peste care un chimiraş de piele de căprioară, cu bumbi de aramă, îi strângea pântecele rotund. I-a iscodit, frecându-şi mâinile, negustoreşte:

— Cu ce vă pot fi de folos, stimaţi călători?

Vorbise ruseşte, arătând că avea darul cunoaşterii oamenilor după semne care altora le scapă.

Şi cunoscând, după aceleaşi semne, că muşteriii aceştia nu erau nişte oameni de rând, vru să le cadă în voie, poftindu-i să şadă, până ce-şi va ruga copila să-l mai adaste cu masa. Pan Zlatowski trecu în odaia de-alături şi schimbă, în poloneşte, câteva vorbe cu, cineva, grăind blând şi cu oleacă de teamă. Glasul de dincolo, al femeii, curat şi dulce, era parcă stăpânit de o mare supărare.

Ilieş ciuli urechile:

— Bădie Mihuţ, eu am mai auzit glasul ăsta undeva. Şi bag mâna-n foc că, dacă aista-i târgul Cameniţei, apoi numai duduca Hanka a noastră grăieşte astfel.

Mai înainte ca Mihuţ să se gândească a-l opri, Ilieş se strecură pe urmele negustorului leah. Se auziră strigăte şi râsete şi într-o minuta „musul” ieşi de mână cu tânăra văduvă a Tigheceanului. Ea era fiica regăsită a lui pan Zlatowski, iar zaraful nu mai ştia cum să-i intre în voie, de azi-dimineaţă, că să-l ierte de un mare şi de neînţeles necaz pe care i-l pricinuise.

Hanka îl cunoscuse pe Mihuţ şi aflându-le ţelul călătoriei, le spuse că hoţul căutat era tocmai vrăjmaşul ei, şi că-i scăpase din mâini, în chiar dimineaţa aceea, din pricina slăbiciunii tatălui ei.

— Am vrut să-l omor şi nu m-a lăsat porni ea repede să povestească. Dumnezeu mi-l trimisese să scap lumea de-o fiară şi tata m-a încuiat în casă, ca pe-o nebună, şi l-a

scăpat... Aici a fost, la masa asta a stat şi pe scaunul ăsta, ucigaşul...

— Bine, duducă, – întrebă Ilieş, – dar cum de l-ai cunoscut cine era? Dacă te-ai fi înşelat?

— El era, ucigaşul lui Postolache, Ilieş, străinul acela în haine tătăreşti, de la Iaşi, care mi-a luat salba, nu ţii minte? ... După inel l-am cunoscut că purta smaraldul Casandrei-Doamna, şi-a luat zapisul şi a ieşit ca-mpuşcat. Şi când am început a striga: „Săriţi, hoţul, ucigaşul!" tata m-a închis în casă...

Pan Zlatowski recunoscu, prea târziu, că apărându-şi „onoarea firmei", îşi nedreptăţise amarnic copila, lăsându-l slobod pe domnul Johannes-Pierre Fripp să-şi continue drumul, după ce zăcuse, o lună de zile la Cameniţa, de gălbenare. Se temu chiar că, aflând riga August de treaba asta, l-ar putea da pe mâna ruşilor, să-l pedepsească pentru ajutorarea acelui primejdios vrăjmaş al aliaţilor săi, iar de el, de firma lui şi de onoarea amândurora s-ar fi ales praful.

Fugarul trebuia prins din urmă fără nici o clipă de zăbavă. Zaraful încuviinţă, clănţănind din dinţi dar sperând în sinea lui că trimisul deponentului său avusese răgaz să dispară.

Hanka luă o neaşteptată hotărâre, cu aceeaşi îndărătnică voinţă şi nepotolită patimă cu care fugise după dragoste, în casa răzeşilor din Ghergăuşani, părăsind sipetele de aur ale lui pan Zlatowski.

— Tată, eu plec în lume cu flăcăii ăştia, şi până nu dau plată ucigaşului, acasă eu nu mai vin, că tihnă-n lumea asta n-aş mai avea şi nici pe ceea lume!... Şi pentru că nu-s fata oricui, n-ai să îngădui tu să mă ţină la drum, tovarăşii mei, pe punga lor!...

Negustorul din Cameniţa îşi cunoştea fata, că semăna cu şleahta din partea maică-si, şi ştiu că aşa va face precum a spus, iar trufia lui de leah, amestecată cu „onoarea firmei", fu atinsă dureros de gândul că fiica lui pan Zlatowski ar fi putut să umble prin lume ca un copil de om sărac, pe banul unor străini.

Descuie o lădiţă de fier şi scoase din ea trei fişicuri de câte o sută de galbeni fiecare, legate cu fir răsucit de mătase şi întărite cu pecetea firmei sale, în ceară fierbinte. Ascuţi pana şi scrise, pe tăcute, un bileţel pe care-l împături şi-l sigilă cu aceeaşi pecete, apăsând asupra petei de ceară topita inelul gros, de aur, de pe arătător. Hanka, în vremea asta, îşi schimbare rochia de casă şi poruncise rândaşilor să pregătească butca cea nouă, cu patru cai, a stăpânului, pentru drum lung. Când se întoarse în odaia de primire, deşi în haine cernite, era cuviincios îmbrăcată şi frumoasă ca o jupâniţă.

— Faţa mea, îi vorbi negustorul, cu un glas în care se amesteca mândria şi întristarea. Iată ce-ţi dau, ca să nu călătoreşti pe punga nimănui. Dacă banii nu-ţi sunt de ajuns, această scrisoare să o înmânezi lui pan Rauţky din Varşovia, zaraful din uliţa mare. El îţi va da încă trei fişicuri, la fel, cu pecetea firmei sale. Un asemenea zapis i-am dat şi domnului Fripp. Scrisoarea ta însă are o putere mai mare. Dacă va trebui să plecaţi mai departe – şi mă tem că veţi pleca, fiindcă clientul meu, fugarul, mi-a cerut... of! informaţii despre bancherii din apus – atunci pan Rauţky, oprind în sipetele sale scrisoarea asta, îţi va da alta, către o firmă cunoscută de dânsul, la Berlin, unde vei primi alte trei fişicuri cu pecetea firmei nemţeşti...

„Vântură-lume” fu de-a dreptul uluit de acest lanţ cu verigi de aur care părea să nu se mai sfârşească. Îşi dădu seama abia acum ce însemna pentru tatăl Hankăi „onoarea firmei” de care îşi bătuse joc în sinea lui. Compromiterea ei l-ar fi expulzat din lanţ, pentru totdeauna, chiar dacă motivul ar fi fost onorabil în înţelesul adevărat şi curat al cuvântului. „Onoarea” aurului se conducea după alte legi, mai necruţătoare decât oricare altele, pentru că rânduiala lor nu cuprindea o singură ţară, ci douăzeci.

Neîncrezător totuşi, Mihuţ întrebă într-o doară:

— Şi lanţul ăsta unde se termină?

Zaraful zâmbi, însufleţit şi puţin ironic:

— Al meu e scurt... Un ultim fişic, de o sută de galbeni, poate fi ridicat, la nevoie, la Amsterdam sau la Haga.

Hanka trebuie sa notifice însă acest lucru lui pan Rauţky… Dar lanţul cel mare, în care eu, umilul negustor din Cameniţa, n-am avut încă cinstea; să fiu îngăduit, ocoleşte întreg pământul, iubite domnule Galaţin!… Eu vă urez drum bun. Dar înainte de plecare vă cer din suflet un hatâr, pentru părul meu alb şi pentru ce mi-i mai drag pe lume.

Glasul părintelui Hankăi părăsise orice trufie şi ochii i se umeziseră.

— Hanka, fata mea dragă, tu ştii că eu pe lumea asta numai pe tine te mai am. Jură-mi că după ce îţi vei face dreptate ai să te întorci acasă, aici, la bătrânul tău părinte.

Hanka îngenunche dinaintea tatălui ei şi-i sărută mâna, iar el o ridică la pieptul său, plângând de-a binelea cu plânsul trist şi dezarmant al bătrânilor.

— Iar domnia-ta, domnule Galaţin, care, după felul cum porţi spada, pari să fii ceva mai mult şi cumva mai puţin decât un paşnic negustor moscovit, cum mi te-ai prezentat, te rog jură-mi că vei fi îngerul păzitor al acestui nesăbuit copil al meu, iar eu te voi răsplăţi împărăteşte…

Mihuţ puse mâna pe straja săbiei şi privindu-l deschis, în ochi, pe bătrân, îi jură că aşa va fi dar nu pentru răsplată, ci pentru că din ceasul acesta erau frăţeşte legaţi, tustrei: el, Hanka şi Ilieş, să izbândească, sărind la rău şi la bine, toţi pentru unul şi fiecare pentru toţi.

Până la Varşovia au schimbat caii de şase ori. Acolo, pan Rauţky, aflând că Hanka e fiica cui era, i-a spus că domnul acela plecase la Berlin. I-a dat apoi bani şi scrisoare pe mai departe. Faţă de Fripp, cei trei aflară că nu recuperaseră întârzierea de la început. Surugiul a întărit legăturile butcii, a schimbat, pentru ultima oară, caii şi a fost trimis îndărăt, cu un bacşiş bun pentru el şi un răvaş pentru stăpânul lui din Cameniţa, cu un convoi de negustori.

Apoi au pornit spre Berlin: Hanka şi Mihuţ, ca doi tineri nobili, frate şi soră, călătorind cu treburi la curtea regelui Prusiei, iar Ilieş, pe capră, ca slujitor de casă mare. La Varşovia îşi completară garderoba, în vederea acestui rol, iar Mihuţ, folosind întâia oară scrisoarea-ucaz, ridicase de la

vistiernicul generalului-guvernator cam tot pe-atâta cât primise „sora” lui de la zaraful din Uliţa Mare.

La Poznan au făcut, un popas mai lung. Bătuseră aproape o mie de verste, pe drumuri mai mult rele decât bune, cu hrană pe apucate şi odihnă pe furate. Atât ei cât şi echipajul lor începuseră să arate destul de îngrijorător pentru o călătorie de plăcere. Ajunseseră într-o vineri seara: a doua zi, sâmbătă, era târg mare. Şi-au făcut cumpărăturile cele de trebuinţă, iar un rotar bun le-a dres trăsura. I-a dat şi un „glanţ” straşnic, de le-a scos-o ca nouă.

Au plecat din Poznan luni dimineaţa, la răsăritul soarelui. La prânz, vameşii prusieni îşi primeau bacşişurile şi le stampilau foile de călătorie, urându-le pe franţuzeşte voiaj bun. Seara, treceau Oderul.

Berlinul trăia ultimul an al unei guvernări prielnice artelor şi filozofiei, mai înainte de a fi preschimbat, o dată cu întreaga Prusie, într-o cenuşie şi seculară cazarmă.

Călătorii au tras în cartierul „hughenoţilor”, la o hostellerie curată şi primitoare, care i-a răsplătit de toate oboselile drumului. Cunoscându-i pe prusieni de la Konigsberg şi Riga, Mihuţ era destul de surprins de firea plăcută şi îndatoritoare a berlinezilor. Explicaţia a aflat-o după aceea. Aceeaşi stimă, nemţească, pentru nobleţă şi ierarhie, îi făcea să imite aici cu toţii – în mic, desigur – moravurile curţii.

Mulţumit că înaintaşul său îi lăsase un stat supus autorităţii lui absolute (nemaifiind vasal regelui polonilor pentru Prusia orientală şi Habsburgilor austrieci pentru moştenirea părinţilor săi din Brandenburg), regele Friederich III, fiul Marelui Elector de Brandenburg, făcuse din ţara lui o veselă monarhie, egală în drepturi cu celelalte monarhii din Europa. Îi plăcea luxul, căutând să întreacă în splendoare „Soarele” de la Versailles, împotriva căruia se angajase în alianţa anglo-olandeză. Balurile lui mascate şi vânătorile, cu sute de gonaşi, erau de pomină în Europa, după cum de pomină era şi sărăcia ţăranilor săi, pe care îi vindea, ca soldaţi, armatelor străine. În frumosul lui palat

din Berlin se vorbea franţuzeşte. În schimb la Universitatea din Halle, înfiinţată de dânsul, cursurile în germană le înlocuiseră pe cele latineşti, ca „demodate”. Păstrase latina tradiţională numai la Academia de Ştiinţe, denumită, totuşi, oficial *Brandenburgische Sozietät der Wissenschaft*, ale cărei temelii fuseseră puse, cu un deceniu mai înainte, de domnul Gottfried Wilhelm Leibniz, cea mai strălucită minte a vremii.

A doua zi, Mihuţ porni să-l caute pe acest domn Leibniz la *Sozietät*, iar Hanka, însoţită de Ilieş, trecu pe la bancherul din Friedrichstrasse, cu zapisul zarafului Rauţky, siguri că ajunseseră la sfârşitul călătoriei domnului Fripp şi la începutul ispăşirii sale.

Schimbaseră butca poloneză cu o elegantă, „berlină” cu doi telegari, din care Hanka descinse semeţ la biroul bancherului.

Domnul von Wismar, bancherul berlinez, înmână distinsei doamne Zlatowska cele trei fişicuri de galbeni, întărite cu pecetea sa, şi o întrebă dacă doreşte ca scrisoarea pentru suma restantă de o sută de galbeni să-i fie onorată pe loc, sau la o bancă olandeză. Hanka îi răspunse că asta depinde de întâlnirea ei cu o anumită persoană, de urma căreia putea da numai datorită bunăvoinţei domnului von Wismar, care, în schimbul acestei bunăvoinţe, ar obţine pe loc o chitanţă de primire a acelei „sume restante”.

Bancherul zâmbi ţeapăn, profesional, apoi tăcu o clipă, prefăcându-se a nu înţelege prea bine. Hanka puse şovăiala lui von Wismar pe seama accentului saxon cu care ea o rupea pe nemţeşte. Atunci hotărî să i-o spună pe şleau.

— Dumneata opreşti suta de galbeni, iar mie să-mi spui unde-l pot prinde pe domnul Johannes Fripp, care e un ticălos fără margini!

Îndată ce vorbi astfel şi văzu mutra lungă a bancherului, Hanka simţi că a săvârşit o greşeală de neiertat.

După o vizibilă tresărire de spaimă, neamţul îşi reluă zâmbetul profesional şi o informă cu o politeţe rece:

— *Gnädige Frau,* îmi pare rău, dar nu cunosc nici un domn cu acest nume.

— Bine, dar a fost aici, ieri sau alaltăieri, cu o scrisoare de plată la fel cu a mea!…

— Cine v-a informat, stimată doamnă?

Hanka bănui că de răspunsul ei atârna „onoarea firmei” domnului Rauţky şi a tatălui ei. Dezvăluirea secretului depunerilor însemna pentru ei descalificarea definitivă. Şi-apoi, spunându-i neamţului adevărul, nu avea nici o garanţie că el îi va plăti cu aceeaşi monedă. Se resemnă şi tăcu.

— Nu m-a informat nimeni. Aşa am crezut… firma dumneavoastră fiind cea mai cunoscută în răsărit…

Domnul von Wismar surâse flatat, dar repetă că nu-l cunoaşte pe cel căutat, apoi se îndreptă spre uşă, conducându-şi clienta până la portiera berlinei.

Îndărăt, la hanul franţuzesc, cei trei prieteni prânziră amărâţi. Mihuţ nu-l găsise pe filozoful german, plecase pe toată luna, ca să ţină nişte cursuri la Halle. Iar dacă bancherul ştia ceva, greşeala Hankăi îl pusese-n gardă pe hoţ, să se ferească mai bine.

— Ne-am înecat ca ţiganul la mal, conchise, fără chef de şagă, Ilieş, Nu ne rămâne decât să-l căutăm singuri, pe lotrul acela, în bortă de şarpe. Eu, dacă-l aflu, apoi în uliţa mare „îl abordez” şi-i „stric bompresul”… Ilieş se referea, în termeni nautici, la nasul domnului Fripp.

Timp de patru săptămâni încheiate au răscolit Berlinul, cruciş şi curmeziş, prin berării, palate şi biserici, la teatre şi la soareuri, oriunde bănuiau că-i pot da de urmă. S-au dus până şi la o înmormântare. Mortul fiind o persoană influentă, la căpătâiul lui se adunase toată protipendada Berlinului care în absenţa regelui din capitală ducea lipsă de alte distracţii. Se aleseseră doar cu audiţia, neuitată, a unei splendide cantate funebre, un *Actus Tragicus,* de un compozitor saxon, foarte apreciat de familia regală, Johann Sebastian Bach.

Într-o seară, către sfârşitul lui august, Mihuţ fu anunţat la han că e aşteptat de Leibniz, a doua zi, la orele douăsprezece. În ajun, avusese loc la Palat o reuniune de gală a Academiei, în prezenţa regelui şi a unor „doamne

savante”, cu care prilej cărturarul german expusese principiile sale morale.

Luând ca măsură a omului de carte pe Dumitraşcu-Vodă, lui Mihuţ nu-i veni să-şi creadă ochilor văzându-l, în sfârşit, pe marele academician căruia îi aducea mesajul de salut al celuilalt. Îndată ce fu introdus, îl primi un fel de cocoşat bătrân, miop şi pleşuv, cu un gurgui, cât un ou de găină, în creştetul imens al cheliei, slab şi cu picioarele strâmbe.

— *Doktor* Gottfried Willhelm Leibniz, se prezentă omul cu capul mare. Mi s-a spus că m-aţi căutat în câteva rânduri.

„Vântură-lume”, neştiind nemţeşte, nu înţelese decât numele. I se prezentă, la rându-i, în franceză. Filozoful îşi ceru scuze şi repetă franţuzeşte ce-i spusese mai înainte. Când auzi de unde şi din partea cui vine, ochii lui mici deveniră atât de vioi şi de calzi, încât lui Mihuţ îi pieri pe dată prima impresie şi omul îi plăcu imediat, ba chiar cuteză să-i povestească ce căuta la Berlin şi cât de mâhnit era prinţul Cantemir de pierderea operei sale.

Deşi hazardul nu există, – începu zâmbind filozoful, – fiindcă orice există are o cauză şi un scop, ţiu să te anunţ, *cher Monsieur* Galatzin, că nu mai de mult decât ieri am fost pus la curent cu aceasta afacere. Majestăţii-sale i s-au oferit spre cumpărare nişte „documente fără pereche în lume”, contra unei mari sume de bani. Ofertantul era domnul Fabritius, însărcinatul cu afaceri al ducelui Holstein pe lângă regele Carol al Suediei, Era vorba de importante date istorice şi de actualitate despre Imperiul Otoman. Cum eu o informasem în prealabil pe Majestatea-sa că asemenea date ne vor fi, furnizate în curând, din cea mai sigură sursă şi gratuit, prin bunăvoinţa prinţului Cantemir care lucrează la o carte serioasă cu acest subiect, intitulată pare-se: *Geschichte des osmanischen Reiches nach seinem auwachsen und Abnehmen*, nu? Oferta a fost respinsă. Mă tem chiar că la auzul numelui stăpânului dumitale oferta a fost retrasă mai curând decât respinsă.

Mihuţ răsuflă uşurat. Dar iarăşi îl luă disperarea:

— Bine, dar atunci… atunci, unde poate fi găsit acest domn?

Filozoful optimist îl bătu pe umăr, încurajator.

— Nu ştiu exact... decât un singur lucru. Şi nu ţi-l spun decât fiindcă mi-ai creat, cu dezvăluirea acestui caz, o problemă de conştiinţă. Prietenul meu *herr* Fabritius a făcut o faptă pe care morala mea o condamnă. Iar dacă n-a făcut-o şi e doar părtaşul ei inocent, fapta rămâne totuşi imorală şi-l împinge înainte în eroare: e legea atracţiei intime a lucrurilor. Actul vizibil nu-i decât semnul invizibilei dorinţe...

Neobişnuit cu tăierea firului în patru, dar mirosind urma vânatului său în prelegerea filozofului, Mihuţ asculta ca un discipol studios.

— De aceea, îmi iau libertatea morală de a-ţi face cunoscut că domnia-sa va fi prezent, după toate probabilităţile, săptămâna viitoare, la Utrecht, ca reprezentant al ţării sale la nişte tratative preliminarii dintre marile puteri.

Mihuţ se ridică în picioare, – cu mâna pe straja săbiei, după obiceiul său, când lua anumite hotărâri în capul lui. Ochii miopi ai filozofului îi surprinseră, poate, gândurile, fiindcă, conducându-l spre ieşire, găsi de cuviinţă să adaoge:

— Dumneavoastră aveţi, un ambasador la Haga, domnule Galatzin... Mai înainte de a acţiona aşa cum socoteşti că e bine, eu cred că ar fi şi mai bine să-l pui la curent şi pe dânsul, dată fiind importanţa mondială a conferinţei de la Utrecht şi calitatea oficială a domnului Fabritius, acolo... *Au revoir et bonne chance*[15]*!*...

În pragul uşii, Mihuţ îşi aduse aminte că uitase să întrebe dacă domnul Leibniz are a răspunde ceva la mesajul adus de el de la Moscova.

Dar parcă ghicindu-i iarăşi gândul, acesta îi strânse mâna, la plecare, spunându-i:

— Răspunsul meu la mesajul atât de amabil al prinţului va ajunge înaintea dumitale la Petersburg, prin *herr* Andreas Schlütter, preşedintele Academiei de Arte, care a

[15] În franceză: La revedere şi noroc!

fost invitat acolo de ţarul Petru I. Îţi mulţumesc şi, încă o dată, *bonne chance!*

— Eu vă mulţumesc, domnule Leibniz, şi vă rămân îndatorat!

În zorii zilei următoare, petrecuţi de o armată de slujnice, care le încărcară trăsura cu paneraşe pline de tot felul de bunătăţi şi coşuleţe de răchită cu butelii de vin alb de Rin, porniră spre capitala „Ţării lalelelor”.

Alexandra Ivanovna, frumoasa şi deşteapta nevastă a lui Andrei Matveev, solul ţarului Petru în Olanda, se afla de puţină vreme la Haga. Dar parcă nicicând acest vechi şi bogat oraş prin care trecuseră minunăţii fără număr nu fusese atât de zdravăn scuturat din monotonia lui seculară ca de la ivirea acestei femei în centrul atenţiei mondene a capitalei olandeze. Soţul ei, om bun şi aşezat, copleşit de greutatea postului său, nu mai îndrăznea s-o dojenească, de când însuşi ţarul îl sfătuise s-o certe mai puţin şi să fie mai cu luare-aminte la foloasele pe care un diplomat destoinic le poate trage, chiar dintr-un bal mascat.

În cercurile artistice i se spunea „Saskia”, după numele soţiei şi modelului favorit al lui Rembrandt, cu toate că semăna mai mult cu celălalt model al răposatului pictor, cu Hendrikje, slujnica pe care o imortalizase, goală, în „Bethsabée”. Ţinea casa pururi deschisă poeţilor, pictorilor şi muzicanţilor. Primea şi făcea *politesse* ca doamnele de la curtea lui Ludovic al XIV-lea, de care nu-şi îngăduia să fie mai prejos.

Pe Hanka, nevasta ambasadorului a îndrăgit-o de la prima vedere. S-a mirat că poartă văl negru pe faţă şi a întrebat-o de când e în doliu. Se împlinise un an, la Berlin. I-a scos vălul şi a dus-o la croitoreasa ei, să-i, facă alte rochii, explicându-i fără drept de replică:

— Năravuri barbare fetiţo. Durerea, dacă este, nu-i pe deasupra, ci aici, în suflet. Şi Saskia şi-a apăsat mâna, în dreptul inimii, pe pieptul bogat, pe jumătate gol.

Aflând ce-i aduce la Haga şi citind scrisoarea-ucaz a împăratului, ambasadorul Matveev l-a făcut pe „Vântură-lume” să înţeleagă că misiunea lui la Londra nu-i

permite să se expună, aşa cum o face ca un simplu muşchetar, mai ales în actuala situaţie diplomatică. Era cam ceea ce-i spusese şi Leibniz, mai pe ocolite. Îi făgădui că se va ocupa personal de această treabă delicată şi că-i va spune, la vreme, ce are el de făcut. Iar fiindcă, în asemenea cazuri, femeile, prin firea lor nestăpânită, mai mult încurcă decât ajută, îl sfătui să o roage pe Hanka sa primească a o însoţi pe Alexandra Ivanovna la Paris, unde el şi Ilieş o vor regăsi, până-n trei luni, când totul va fi lămurit cum e mai bine.

De voie, de nevoie, cei trei prieteni încuviinţară planul ambasadorului, mai ales că altfel nu se putea.

În săptămână următoare, Matveev îl chemă pe Mihuţ în cabinetul său şi-l instrui ce avea de făcut. Trebuia să plece, neîntârziat, la Amsterdam. Acolo, la locul indicat, avea să se întâlnească cu un roşcovan, un om de taină. I se va adresa cu nişte vorbe anume, în ruseşte. De la el va afla unde e omul de la Berlin şi va hotărî atunci ce are de făcut. Pentru misiunea lui specială, îl aştepta în portul Texel fregata „Poltava”, una dintre cele mai bune nave ruseşti de cursă lungă, abia ieşită din şantierele olandeze.

Terminaseră ce aveau de vorbit, când, pe uşa de lemn aurit a biroului, intră, numai surâs, „Saskia”. care, cu o reverenţă plină de graţie, îi pofti la masă.

II
OMUL DIN AMSTERDAM

După ce a lăsat-o pe Hanka în grija Saskiei Ivanovna Mihuţ a încălecat şi scară la scară cu Ilieş se îndreptară spre Amsterdam, pe şoseaua nisipoasă, brăţiş cu ţărmul Mării Nordului. După trei ceasuri de cale, pe vreme umedă şi cer schimbător, trecură prin Leyda, fără să se oprească, iar după alte trei, la căderea serii, au intrat în Haarlem, unde drumul mare cotea la dreapta. Începuse o ploaie rece şi subţire. S-au oprit la o cârciumă de margine. Mirosea a cârnaţi fripţi şi-a „brandewijn” – un rachiu olandez aspru. Într-un colţ, chefuiau zgomotos nişte flăcăi bălani, cu capete mari şi ochi spălăciţi. „Înmormântau” burlăcia unuia dintre ei, care avea a doua zi nuntă. Cântau cântece fără perdea şi, din când în când, cel mai tânăr, scoţându-şi dintre dinţi pipa cu cap de porţelan, urlă cât îl ţineau bojocii:

— *Leve!...* Vivat mirele!...

Se vede treaba că mirele nu era prea avut, şi pesemne că tocmai se plânsese de perspectivele nu prea luminoase ale fericirii sale pământeşti prietenului său apropiat, pentru că acesta, un uriaş cu obrazul tăiat de o cicatrice, dădu cu pumnul în masă, filozofând cu glas tare:

— *Armocde is geene schande*... sărăcia nu-i de ruşine!...

În încăpere era cald. Flăcările căminului luminau pânza afumată care reprezenta, pare-se, un groaznic naufragiu. Pictorul prinsese cu fidelitate scena tragică şi culoarea sumbră a mării şi cerului din largul coastelor olandeze, în anotimpul furtunilor.

Ţârâitul ploii încetase. Mihuţ se scula şi plăti brânza şi berea consumată. Către ieşire, aruncându-şi ochii asupra iscăliturii din josul tabloului, citi: Iacob Ruysdaël. Hangiul din Haarlem se apropie de el, cu un zâmbet de mulţumire, ca să-l asigure că autorul tabloului, răposatul artist, fusese vărul tatălui său.

Un ceas mai târziu, călăreţii intrară în marele oraş lăsând în urmă cele două şantiere ale amiralităţii, în care se construiau vasele de război şi navele comerciale de cursă lungă, Traseră către un han din partea de nord a oraşului. În lumina mohorâtă a serii la dreapta se întindea până-n zare, abia unduind, cearşaful murdar al mării Olandei, Zuiderzee, străbătută de felurite vase, în toate direcţiile. La mal, o pădure de catarge, cu pânzele strânse, împungea cerul scund, şi un furnicar de oameni se îngrămădeau, urcând şi coborând de pe punţi, fluierând, cântând, sau chemându-se pe nume, pe uliţele strâmte şi lunecoase ale portului.

De-a lungul malului, tot către nord, socotind cam la un ceas de vâslit pe o luntre bună, se vedeau prin pâclă, presărate ca mărgelele pe-o aţă, satele-şantiere navale: Saardam – unde ucenicise cândva şi Petru Alexeievici, – Kog, Ost Zanen şi alte cel puţin cincizeci de aşezări de meşteri buni, neîntrecuţi constructori de corăbii. Casele cu acoperişurile ţuguiate, morile de vânt, luntrile acestea cotind pe canaluri, printre pajişti de lalele fragede, mirosul umed de răşină şi catran şi vorba tărăgănată a locuitorilor, dar mai ales rumoarea specifică a porturilor olandeze, forfota de străini îndrăzneţi, căliţi în furtuni şi bătălii, îi reaminteau lui Mihuţ anii de pribegie ai primei lui tinereţi. Îşi aduse aminte şi râse singur cum şi-a încercat puterile, la trântă, cu Alexandru Danilovici Menşikov şi se ruşină că a

cutezat atunci să-l arunce sub masă pe feldmareşalul de azi, guvernatorul general al Ingriei Kareliei şi Estlandei.

Potrivit consemnului primit de la Haga, coti, la pas, pe o uliţă dosnică, ferindu-se să nu dea peste nişte marinari beţi şi se opri dinaintea tavernei cu firma *Meermin*[16].

Firma de tablă, pictată grosolan, legăna în bătaia vântului trupul unei femei blonde, cu un bust enorm şi coadă de peşte, întinzând braţele spre un marinar cu pălărie şi în mână cu o cană de bere. Mihuţ mai fusese pe aici, şi de câte ori „ancorase” la „Sirena”, se lăsase cu scandal. De data asta îşi făgădui să nu se atingă de cuţitul din tureatca cizmei, orice ar fi. Lăsară dârlogii cailor în mâna rândaşului care le ieşise în întâmpinare şi pătrunseră în tavernă. Se aşezară la o masă, drept în dreptul tejghetarului. Arăta întocmai ca omul descris de Matveev şi Mihuţ nu voia să-şi mai piardă vremea cu ocolişuri, fiindcă remarcase în cârciumă câteva mutre cunoscute. Omul roşcovan se prezentă imediat şi-i întrebă ce poftesc. Mihuţ îl privi în obraz şi-l trase spre sine, întrebându-l glumeţ, ca unul pus pe chef şi cimilituri:

— Ia ghici: *cacoie pridaneic u dacirei Van Haaga?*[17]

Cârciumarul dădu din umeri plictisit, ca la o întrebare de beţiv, apoi se aplecă să şteargă masa şi răspunse repede, în şoaptă:

— Oh… *Torgovoe sudno*.[18]

Olandezul rostise vorbele ruseşti cu un uşor accent, dar foarte lămurit.

— *Koopraardijschip „Draak”*[19] încheie, în olandezi, Mihuţ. Apoi, cu acelaşi glas de negustor vesel, porunci să le pregătească o cina copioasă şi o odaie bună. Tradusese ultima parte a parolei, pentru că zărise în aceeaşi clipă apropiindu-se de masa lor nişte cunoştinţe mai vechi care vorbeau limba ţării. Se ridică, le strânse îndelung mâinile râzând cu hohote, ca omul cu chef şi cu bani, îi pofti pe noii

[16] În olandeză: Sirena.
[17] În rusă: Ce zestre au fetele lui Van Haag?
[18] În rusă: O corabie de comerţ.
[19] În olandeză: Nava de comerţ „Dragonul”

veniţi să ciocnească în sănătatea lui câte un stacan de brandewijn, tăria ursului, prezentându-li-l pe Ilieş ca musul său.

Până la miezul nopţii; toţi obişnuiţii „Sirenei” cântau şi închinau la masa moldovanului:

— *Leve-vivat*... Trăiască viteazul Kapitein Miguel Pamberg, uraa...

Mihuţ îi întâlnise pe cei mai mulţi slujind sub acelaşi pavilion şi se împrietenise cu câţiva dintre ei în împrejurări care pun la încercare vrednicia oamenilor. Unora le era cu adevărat drag, alţii se temeau de cuţitul lui fără greş. Erau printre ei: corsari în libertate, sau căpitani şi şefi de echipaje fără angajamente, marinari încercaţi, mai tineri şi mai vârstnici. Olandezi, franţuji – cu unul servise sub Jean Bart – suedezi, portughezi, mauri; unii legaţi la cap cu basmale colorate şi cu cizme trase pe piciorul gol, alţii în uniforme părăduite, cu perucă şi ciorapi de mătase şi cu sabia atârnând de cureaua lată, trecută peste piept în diagonală, alţii în picioarele goale şi cu câte un pistol sau un cuţit la brâu, alţii în haine scurte de piele, cu pălării pescăreşti şi o secure mică la şold, sau sprijiniţi în cange. Beau şi cântau, legănându-se în ritmul cântecului, de parcă apele golfului ar fi rupt zăgazurile şi-ar fi luat taverna „Sirenei” la un joc care o smucea din toate încheieturile.

La întâia cântare a cocoşilor, lăsându-şi oaspeţii o minută singuri, Mihuţ răspunse la un semn al lui Ilieş care în vremea asta fusese trimis de el sa schimbe nişte vorbe cu tejghetarul şi trecu într-alta odaie. Roşcovanul îi dădu acolo cele două ştiri aşteptate. Se vedea că e un informator cu experienţă. Fregata „Poltava” era gata şi urma să ridice pânzele, la Texel, a doua zi, pe itinerarul stabilit. Rămânea însă de văzut cum avea să-şi acopere lipsurile din echipaj, fiindcă zece dintre marinarii străini cu contract – dintre care doi ofiţeri şi şeful de echipaj – refuzau să vină la bord: fuseseră, pesemne, cumpăraţi de cineva. În privinţa „omului de la Berlin”, el fusese semnalat ieri la Utrecht şi, dacă până azi nu intervenise nimic neprevăzut, în noaptea asta trebuia să tragă aci, la „Sirena”, de unde avea să-l ia

cei doi englezi de colo, să-l conducă pe bordul vasului „The Hawk”, o navă de linie care – în drum spre Sud – va face o escală la Portsmouth.

Mihuţ cunoştea nava. În toate porturile creştine, „The Hawk” (Şoimul) era huiduit de marinarii cinstiţi pentru comerţul de „abanos” din care-şi făcuseră avere armatorii reginei Ana, vânzând sclavi în America. Pentru asta îl porecliseră „Hoţul”, şi tot „hoţi” li se spunea şi celor care slujeau sub pavilionul lui. Dar nu era mai puţin adevărat că această navă construită la Deptford, după cele mai noi planuri inginereşti, se dovedise mai sprintenă decât oricare alta de acelaşi tip meritându-şi în privinţa asta numele agerei răpitoare. Avea şi o impunătoare putere de foc: şaizeci de tunuri.

Cumpănind în gând aceste veşti, pătrunse iarăşi în fumul şi larma tavernei şi se aşeză la masă cu un chip nepăsător, nu însă mai înainte de, a fi aruncat o ochire către masa retrasă a englezilor. Spre surprinderea lui, unul dispăruse, iar în locul lui se-ngrămădiseră vreo cinci indivizi din categoria celor pe care marinarii adevăraţi îi adună sub denumirea de „lepra mărilor” şi nu-i îngăduie la mesele lor decât când se află în ultimul hal de beţie sau de singurătate. Mai era unul, îmbrăcat bine şi cu aere de gentleman. Vorbea ceva şi tot zvârlea priviri piezişe spre el. Mihuţ se prefăcu că nu bagă de seamă.

O jumătate de ceas mai ‘târziu, uşa se deschise, iar englezul de la masa exclamă uşurat:

— *Here you are!... Come on!*[20]

Îşi făcuse apariţia celălalt englez, dar nu singur, ci însoţit de alţi gealaţi, dintre care unul era urât afară din cale, un mut uriaş, buzat, cu pieptul gol, tatuat, şi cu un cercel cu perlă în urechea stângă. Mihuţ se uită la el înfiorat, că avea nişte pumni de câte zece ocale fiecare. Îşi pipai fără să vrea mânerul cuţitului din tureatcă şi răsuflă uşurat aflându-l la locul lui, deşi cu numai puţin înainte îşi jurase să se poarte la „Sirena” ca o domnişoară.

[20] În engleză: Iată-te! Vino-ncoace!

După un scurt schimb de cuvinte cu ceilalţi, cei doi englezi ieşiră, iar tavernierul fu îndată chemat cu un glas ascuţit, arogant, de cel mai arătos dintre cei rămaşi. Acesta purta perucă, tunică albastră cu cravată franceză, brâu persan, sabie la diagonală şi cizme cu carâmbii înalţi. Îi porunci să le-aducă de băut. Gentlemanului aceluia, ceilalţi îi ziceau *Moordenaar*[21] şi-l tratau cu o deferenţă justificată pesemne de acea poreclă foarte grăitoare.

Mihuţ se ridică, prefăcându-se că se clatină şi ieşi, ca omul, pentru o treabă foarte explicabilă. Dincolo, le dădu câteva grabnice instrucţiuni lui Ilieş şi cârciumarului, apoi reveni la masă. Grupul advers se pregătea, vizibil, de scandal. Fără ca ceilalţi să bage de seamă, Mihuţ strecură câte un bileţel câtorva dintre comesenii săi. Aceştia – şase la număr – se sculară de la masă, unul câte unul, la scurte intervale, şi trecură dincolo pe nesimţite, profitând de aprinsa discuţie pe care portughezul o susţinea împotriva suedezului, asupra avantajelor şi neajunsurilor… luteranismului. Avea tocmai cuvântul portughezul, care lua, în felul lui, apărarea bisericii cezariene:

— Nu, căpitane Holt, eu nu-mi pot imagina o turmă fără păstor, fără Papa de la Roma care va să zică… Pe de-altă parte, mă întorc şi zic: adică pentru ce să am eu nevoie de un mijlocitor între mine şi Dumnezeu, că doar nu facem negustorie? Aici aveţi dreptate şi voi, ereticii.

Abia rostise aceste vorbe José, că numitul Moordenaar se repezi la el, îl luă de piept, îi făcu vânt pe podea şi începu să-l lovească cu picioarele.

— Cum îndrăzneşti, *hijo de puta*[22]*,* să batjocoreşti astfel numele Domnului?…

Apoi, în tăcerea ameninţătoare care se lăsă dintr-o dată, se întoarse spre căpitanul Holt şi scoţându-şi mănuşa stângă, îl fulgeră cu ea de două ori peste obraz, apoi trase sabia:

— *Monsieur, en garde!*[23]

---

[21] În olandeză: Ucigaşul.

[22] În spaniolă: fecior de târfă!

[23] În franceză: Domnule, în gardă!

Suedezul, stacojiu de furie, trase şi el sabia şi se năpusti ca un turbat asupra arogantului filfizon. Ca la, un semn, „lepra” sări în ajutorul „ucigaşului”, iar José, odată cu ai săi, luă partea celuilalt. După plecarea tainică a celor şase, cu Ilieş, raportul de forţe era acum evident favorabil agresorilor. Şi se porni o larmă şi o bătaie cum de lungă vreme nu mai apucase mult încercata locandă, de sub firma voluptoasei femei-peşte, din Amsterdam.

Mihuţ zâmbi în sinea lui de prevederea ce-o avusese dejucând la vreme planurile inamicilor săi şi se pregătea să-şi facă o ieşire onorabilă, mai ales fără vărsare de sânge, când simţi pe la spate apucându-l o labă, ca o menghină. Se-ntoarse pe călcâie şi dădu faţă cu mutul. Monstrul cu cercel de mărgăritar îl ţintuia cu o privire tâmpă şi rea. Un rânjet de bestială satisfacţie îi întinsese gura către urechi, fără să-i dezgolească dinţii. Ridicase o ghiulea mică cu colţi de fier, legată de-un lanţ scurt, al cărui mâner masiv îl ţinea-n palmă. O armă barbară folosită de piraţii mărilor sudului în lupta corp la corp.

În clipa următoare nimic nu l-ar mai fi putut salva pe Mihuţ de lovitura mortală. Îşi aminti atunci de o mişcare învăţată de ia un malaez care fusese bucătar pe „The Duke”, un om firav şi mic de statură, dar neîntrecut de nimeni la trântă, şi o aplică întocmai, îl apucă brusc pe uriaş de umeri, îi propti un picior în pântece şi se aruncă pe spate, trăgând namila peste el. Surprins, mutul nu-şi lăsă imediat prada, ci doar scăpă din mână acel groaznic buzdugan, iar în secunda următoare fu proiectat ca dintr-o catapultă pe lespedea podelei, cu burta-n sus. Mihuţ sări în picioare, culese ghiuleaua de pe jos şi croindu-i pe câţiva peste părţile mai moi ale trupului, îşi făcu pârtie spre ieşire.

Întinsese mâna spre clanţă, când vocea unui prieten îl avertiză:

— *Miguel, prends garde!*[24] 1

Se făcu ghem. Cuţitul mutului se înfipse adânc în scândura groasă a uşii, la numai o şchioapă mai sus şi la stânga de creştetul său. Ţintise inima. Privirea ştearsă a

[24] În franceză: Miguel, fereşte!

gigantului încă mai urmărea traiectoria cuţitului, când ghiuleaua zbură şi îl izbi între ochi, lungindu-l, de data asta definitiv, pe podea.

Afară se crăpa de ziuă. Mulţumi roşcovanului – care potrivit înţelegerii îl aştepta de-un sfert de ceas la poartă cu calul înşeuat – încalecă şi, trimiţând un sărut de bun-rămas femeii rubensiene de pe firmă, porni la galop; în direcţia Helderului. De-abia dădu colţul uliţei, şi auzi, după el tropot de cai şi strigăte de alarmă:

— *Houdt den dief!...* Prindeţi hoţul!

Era limpede că urmăritorii săi intenţionau acum să facă totul ca să fie oprit din drum cu orice chip, chiar de forţa publică. Deci avusese dreptate.

La ieşirea din uliţă, doi guarzi de noapte, alarmaţi de strigăte, îşi încrucişară halebardele de-a curmezişul drumului. Mihuţ strânse pulpele, slăbi dârlogii şi înfipse pintenii, calul icni şi sări lung peste obstacolul neprevăzut, apoi îşi continuă goana, cu sporită iuţeală, până ce ieşiră din oraş.

Cei trei urmăritori nu-l slăbeau însă de fel. La lumina zilei, le distinse chipurile. Erau – aşa cum bănuise – Moordenaar, cu doi ciraci de-ai lui. Calul său nu dădea încă semne de oboseală, dar Mihuţ ştia că nu va putea rezista mult la alura aceasta, după atâtea drumuri câte le bătuse în ultima vreme. De aceea recurse la o stratagemă (folosită încă din antichitate – dacă ar fi stat să creadă povestea ce i-o istorisise cândva, în cetăţuia Ieşilor, Dumitraşcu-beizade, despre lupta Horiţilor şi Curiaţilor!). Micşoră alura şi aşteptă să-l ajungă duşmanii, unul câte unul. Atunci îi şuieră un plumb pe la ureche.

Mihuţ trase pistolul din coburi. Avea la dispoziţie un singur foc, căci n-avea când să-l încarce din nou. Întoarse capul. Urmăritorii, gata să-l ajungă, se răzleţiseră binişor, Moordenaar rămăsese al doilea. Al treilea era cel care trăsese adineauri după el şi rămăsese mai la urmă. Iar primul, la numai zece stânjeni în urmă, tocmai se pregătea să apese pe trăgaci. Soarele aburos inundase marea şi precizase ţintele. Opri scurt, încât calul săltă în două

picioare. Întoarse la stânga împrejur şi porni de-a dreptul asupra lui. Cele două pistoale, al său şi al celuilalt, trosniră aproape simultan. Primul dintre „lepre” căzu, mototol, în nisip, iar calul său, liberat de povară, cabră de câteva ori şi-o luă razna, îndărăt spre oraş.

Îndreptându-se acum asupra lui Moordenaar, Mihuţ îşi azvârli în şanţul şoselei, cu un gest spectaculos, arma sa de foc, devenită netrebuincioasă şi trase sabia, dând a înţelege „gentlemanului” spadasin că-l provoacă la o luptă cavalerească. Acesta rânji şi punând tacticos pistolul la ochi îi strigă de departe, ironic, întrebarea pe care pioşii puritani englezi o puneau victimelor lor, înainte de execuţie:

— *Are you saved?*...[25]

Şi o clipă după aceea apăsă pe trăgaci.

Înainte de a se prăbuşi cu cuţitul înfipt în beregată, fercheşul nu mai avu timp să audă lămurit răspunsul lui Mihuţ, în cea mai corectă şi politicoasă englezească:

— *No, thank-you, mister Moordenaar!*...[26]

Al treilea ucigaş înmărmurit la vederea unui cuţit care zburase mai iute decât glonţul, făcu cale-ntoarsă şi, fugind ca de dracul, se pierdu în depărtare.

Mihuţ, ţinând sabia-n mâna dreaptă, azvârlise cuţitul cu stânga, ca să-şi surprindă adversarul: nu era la prima ispravă de felul acesta. Vârî sabia-n teacă, descălecă şi examină îndelung leşul distinsului asasin.

Trase apoi cuţitul din rană, îl şterse de sânge pe tunica albastră a domnului Moordenaar şi-l puse la loc, în tureatcă. Era un cuţit bun şi cinstit, care nu merita pedeapsa de a fi părăsit în leşul unui domn atât de ticălos. Dintr-o curiozitate lesne explicabilă. Mihuţ vru să afle cu cine avea de-a face, ştiind din proprie experienţă, că numele şi poreclele nu spun niciodată mare lucru despre indivizii care le poartă. Într-un buzunar tainic, sub căptuşeala tunicii, găsi o foaie de liberă trecere, pe numele „Edward Fripp, officer”. Şi o scrisoare care începea cu

---

[25] În engleză: „Eşti mântuit?” adică: „Ţi-ai făcut rugăciunea din urmă?”

[26] În engleză: „Nu mulţumesc, domnule Moordeaaar!”

„Dragă frate”, dar continua pe un ton foarte milităros, dându-i răposatului domn instrucţiuni de felul cum „să zădărnicească radical” atât „călătoria suspectă” a două persoane – a căror descriere coincidea în mare măsură cu aspectul exterior al celor doi moldoveni – precum şi completarea echipajului de pe fregata „Poltava”: La sfârşit, domnia-sa era anunţat că, pentru detalii, să se adreseze, la taverna „Meermin”, unui marinar de pe „The Hawk”, vas pe bordul căruia semnatarul avea să se îndrepte spre Anglia, în noaptea următoare. În locul semnăturii, trei iniţiale: J.P.-F. Scrisoarea fusese datată cu o zi înainte.

Reieşea clar că „omul” de la Berlin era de fapt fratele banditului Moordenaar, că era deci însuşi Johannes-Pierre Fripp, omul lui. Însemna de asemenea că hoţul manuscrisului se îmbarcase noaptea trecută în portul Amsterdam pe „Şoimul” şi că la ceasul acesta ieşea probabil în Marea Nordului, dându-le cu tifla celor de pe „Poltava”.

Cu părere de rău că-şi părăseşte calul, prea istovit pentru o nouă cursă, Mihuţ încăleca, fără forme de împroprietărire, pe calul domnului ofiţer Edward Fripp zis Moordenaar şi galopă nebuneşte până la capul Helder. Pe mare era o hulă uşoară. În zare se vedea insula şi portul Texel. Iar la jumătate cale între el şi port, fregata „Poltava” aştepta la ancoră. Dădu drumul calului, să pască slobod iarba rară a dunelor şi coborî faleza. La chei, zări o barcă cu şase rame, aşteptându-l. La una din rame îl recunoscu pe Ilieş. Îl întrebă, de departe, dacă trecuse „Şoimul”, iar când musul îi confirmă, dădu cu pălăria de pământ, înjurând viforos. Apoi tot el se mustră că se poartă ca un mitocan şi îşi potrivi ţinuta pentru îmbarcare.

Se urcă repede, iar în drum spre corabie află amănuntele. Echipa de oameni de mare, recrutată la „Sirena”, pornise atunci degrabă cu Ilieş. Luaseră o barcă de la chei şi rămaseră voiniceşte până la Saardam, unde boţmanul olandez avea un cuter pescăresc. Făcuseră până în rada Texelului, pe Zuiderzee, cu un ceas mai puţin decât Mihuţ călare, netulburaţi de nimeni. Din păcate, tocmai

când îşi luau posturile în primire, „hoţii” ieşeau în larg, ridicând la catargul al doilea flamura comandantului John Herbert, aghiotant naval al ducelui de Marlborough.

Barca înainta greu, cu vântul în faţă. Pe verdele smolit al apei pluteau stoluri răzleţe de pescăruşi, săltând uşor pe creasta valurilor. Câte unul îşi lua zborul cu o sardină argintie în cioc şi-atunci tovarăşii lui se repezeau să-i smulgă prada, cu ţipete ascuţite şi mari bătăi de aripi.

Fregata „Poltava”, abia lansată pe mare, era o navă suplă şi frumoasă, cu doua punţi, trei catarge şi patru rânduri de pânze. Pânzele era strânse. „Rândunicile”, „zburătorii”, „gabieri!” şi velele inferioare, desăvârşit plasate, stau în aşteptare, ca nişte ogari în zgardă, înainte de cursă. Pavilionul Crucii Sfântului Andrei flutura la pupa: alb, cu diagonale încrucişate, albastre. Mihuţ remarcase de departe, ca un vechi om de mare, că modelul acestei nave noi înlocuise vela latină, triunghiulară, de la pupa, cu alta mai practică, „randa” în trapez, a cărei poziţie faţă de arborele artimon îi dădea o eficacitate mult mai mare.

— Ajunseră. Pe punte erau aşteptaţi. Se ridică în picioare în barcă şi salută pavilionul. Trase apoi din buzunarul bluzei un plic cu pecete, îl arătă ofiţerului de sus, pentru recunoaştere, şi-l puse la loc. Li se aruncă „scara, de pisică”.

— Grăbiţi urcarea. Sosiţi tocmai ia timp.

III
TIHNA VALURILOR

Mihuţ a prezentat comandantului scrisoarea-ucaz, iar acesta l-a invitat pe dunetă, Era căpitanul Olsewski, un bielorus instruit în Olanda, pe care-l cunoscuse în anturajul ţarului, pe timpul „marii ambasade”.

Nava sta la ancoră, cu velele strânse şi prova-n vânt. O resacă uşoară agita marea. Vântul bătea moderat de la est-nord-est. Pe teugă, la prova, secundul dădea ultimele instrucţiuni noului şef de echipaj, boţmanul olandez trimis de Mihuţ. Îi văzu şi pe ceilalţi, cu Ilieş, pe punte. Numai Lefort, ofiţerul francez care-şi făcuse ucenicia sub Jean Bart, lipsea de pe puntea principală. Şeful tunar verifica, probabil, sabordurile la puntea a doua.

Mihuţ se sfătui cu comandantul. Hotărâră să ridice ancora, neîntârziat, ca să ajungă din urmă „Şoimul” mai înainte ca „hoţul” să schimbe, eventual, drumul, fiindcă se puteau aştepta şi la asta, bunăoară să se îndrepte spre un port francez sau spaniol, iar ei să-l caute mult şi bine, în largul „celor cinci porturi”, orbecăind noaptea prin ceaţa Canalului. Deocamdată direcţia Portsmouth, indicată în ordinul anterior, nu fusese schimbată, iar informaţiile ulterioare verificaseră indicaţia ca bună. Prin urmare, se putea pleca imediat.

Căpitanul Olsewski duse la gură portavocea şi comandă:

— Atenţie, armarea cabestanului!... Sifleele pe punte... Echipaj, la posturile de plecare!...

Pe teugă, secundul şi şeful de echipaj repetau ordinele şi controlau executarea. Corul sifleelor şuierau prelung adunarea. Întâi şeful de cart, apoi gradaţii şi restul echipajului se prezentară şi trecură la posturi. La cabestan, cu mâinile şi, pieptul pe mânere, trăgătorii se încordau, gata pentru ridicarea ancorei. Parâma întinsă a ancorei se răsucea numai de-două ori în jurul clopotului, celălalt capăt fiind tras în puţ, astfel ca, prin învârtire, mosorul uriaş al cabestanului să nu se încarce şi să fie şi efortul înlesnit.

Vocea de bas a căpitanului dădu comanda aşteptată:

— Vira ancora!

Sifleele marcară cadenţa, iar oamenii de la cabestan începură să execute trudnica lor manevră. După ce făcură primul înconjur, şi primele două volte de pe clopot scăpară şi căzură în puţ, nava tresări ca o fiinţă vie purtată în somn. Când distanţa dintre navă şi ancoră se micşoră suficient, secundul anunţă:

— Ancora la pic scurt!

Comandantul răspunse prompt, indicând velele superioare, pe care voia să le întindă, pentru a ajuta smulgerea ancorei:

— A desfăşura gabierii!... Desfăşuraţi!

Matrozii „gabieri” se prinseseră de sarturi, având grijă să aibă vântul în spate, apoi se căţărară ageri ca maimuţele pe grijele până la gabie, de unde se răspândiră pe vergi şi începură cu multă îndemânare să desfăşoare sacheţii. Boţmanul observă totuşi că unul dintre băieţi se-ncurcase la o saulă şi-l apostrofă fără menajamente:

— Ce faci, Moţatule, cioban de cămile, ai adormit acolo?

— Jos „gabierii”! urmă căpitanul după un scurt răgaz, şi aşteptă executarea.

Oamenii coborâră de pe vergi şi trecură la şcote spre a întinde velele-gabieri.

Mihuţ se gândi că, pe timpul uceniciei sale, se manevra şi cu oamenii sus pe vergă, chiar pe vreme rea. Se

schimbase ceva-n lume, dacă viaţa oamenilor începuse să aibă preţ.

— Trageţi şcotele! Volta cabestanul!

Velele începură să fie întinse, oamenii trăgând şcotele ritmic, după cadenţa sifleelor. Dincolo, la prova, matrozii fixară cabestanul, rămânând, la comanda „volta”! – adică „opreşte”! – în poziţie de aşteptare.

Mihuţ îşi permise să dea o sugestie căpitanului.

— Pe vântul ăsta, de est-nord-est, nu crezi că ar fi bine să abatem la tribord?

Olsewski încuviinţă. Şi ca să arate că asta era şi intenţia lui urmă:

— La braţe! Babord înainte, tribord înapoi!… Braţaţi!… Volta!

Oamenii apucară parâmele numite braţe, traseră, şi la ultima comandă le fixară capetele. Îndată nava începu să se abată sub vânt.

— La cabestan!… Vira!

Cabestanul porni iarăşi. Împingeau şi înjurau zdravăn flăcăii.

Secundul raportă:

— Ancora à pic!… Ancora s-a smuls.

Corabia se trezi la viaţă. Oamenii de la cabestan răsuflară uşuraţi. Ancora fu ridicată la suprafaţă, pusă la postul de mare, şi „boţată”, adică asigurată cu frânghii.

Restul manevrei decurse în acelaşi ritm şi cu aceeaşi siguranţă. Velele fură orientate ca să primească vântul – convenabil, unele în plin, altele braţate în dungă „în grandee”, ca să nu influenţeze abaterea. Mihuţ coborî de pe dunetă şi, răzimat de copastie, privi cum se întind, pe rând toate pânzele: trinca, vela mare şi zburătorii Apoi rândunicile. Începea călătoria.

Ofiţerul cu navigaţia dădu imediat direcţia:

— Cap la compas, vest-sud-vest!…

Cu ochii la compas, şeful timonier repetă comanda; apoi raportă cu glas tare:

— La drum, vest-sud-vest!

Marea Nordului îi primi posomorâtă. Valuri lungi, tot mai mult înspumate legănau fregata. Amurgul veni vânăt-cenuşiu. Zarea căpătă curând o nuanţă plumburie, iar când cerul şi marea se amestecară la orizont, marinarul de veghe strigă:

— Navă în prova-babord!... Pavilion englez... „Şoimul”!...

Şeful de echipaj privi spre stânga şi, schimbând o privire cu tunarul francez, scuipă peste bord.

Un ceas mai târziu, „Poltava” intra pe dâra „Şoimului”, la o distanţă care să nu-i enerveze pe englezi. Comandantul observă, totuşi, pe nava dinainte, câteva manevre suspecte. Şi mai înainte ca el să dea ordinele pe care i le-ar fi dictat prevederea, faţă de o asemenea vecinătate, sabordurile de la pupa „Şoimului” se deschiseră brusc şi, din cele patru guri de foc de sub „castel”, o salvă împroşcă, cu ghiulele de tuci, apa dinaintea provei fregatei.

— E nemaipomenit! izbucni căpitanul Olsewski. Pavilionul nostru este foarte vizibil şi chiar dacă ne-ar confunda, prin absurd, cu francezii, la Utrecht se duc tratative de pace.

— Despre tratativele de la Utrecht, răspunse Mihuţ, cu ochii scăpărând e cineva pe „Şoimul” care ştie mai multe decât noi... În orice caz, noi fiind deja confundaţi, eroarea poate să se repete şi-n ceea ce-i priveşte pe domniile lor. Nu crezi?

Olsewski cugetă niţel, apoi zâmbi ca la o şotie bună şi strigă prin pâlnie:

— Locotenentul Lefort, prezentaţi-vă pe dunetă.

Din trei salturi, francezul se afla în faţa comandantului.

— Ordonaţi, domnule căpitan.

— Aţi văzut?

— Da.

— Ce replică propuneţi?

Lefort aruncă o privire înspre agresori, apoi răspunse laconic:

— Propun pavilionul de la pupa şi arborele artimon cu flamura aghiotantului lui Marlborough. Din dreptul gabiei!

— Ştiţi că nu putem „greşi” decât o dată?

— Îmi asum răspunderea loviturilor mele.

— Loviturii, preciză comandantul.

— Loviturii, confirmă Lefort şi coborî pe punte.

Francezul se întoarse îndată cu doi servanţi care împingeau un tun cu ţeavă lungă, pe un afet scund, masiv, pe patru roate, pe care-l amplasară la prova, aşa fel ca vela bompresului să-l adăpostească de vederea inamicului fără ca să le împiedice tragerea. Tunarul nu se grăbea. Cu degetul întins, calcula fiecare centimetru din mişcarea piesei, înainte de a fixa ţeava. Îngenunche şi privi lung ţinta propusă. Pregăti totul, aduse şi bastonul cu fitilul aprins: apoi păru că ezită iarăşi. O lovitură sigură, pe o mare neliniştită, nu era treabă uşoară.

Olsewski se întoarse spre Mihuţ.

— Nu-i cumva gascon, omul dumitale? Mi se pare că s-a cam fudulit cu lovitura lui.

— Lefort e normand, crescut pe Mâneca. Şi e un om de nădejde. A servit pe „Royal Soleil”. La Beveziers, a aprins şapte nave anglo-olandeze. Pentru faptele lui şi ale altora ca el, Tourville a fost făcut mareşal de Franţa.

— Iar el?

— A rămas corsar pe Mâneca; n-are, bietul, stofă de curtean. Altfel, s-ar fi pricopsit…

O bubuitură lungă, prelungită-n uralele marinarilor de pe punte, întrerupse aprecierile lui Mihuţ. În lumina nesigură a serii, după ce fumul se risipi, se puteau distinge ravagiile făcute de lovitura francezului pe nava Companiei Britanice a Sudului: ghiuleaua sfârtecase pavilionul englez de la pupa şi se proptise în gabia catargului artimon, care acum atârna, în unghi drept, cu flamura în vârf şi o dată cu el vergile ca nişte braţe amputate. Zburătorul şi vela latină măturau duneta, în bătaia vântului. Prin ochean, Olsewski văzu „gabierii” urcând pe şarturi, cu topoare de abordaj, să taie braţul mort al catargului, deasupra gabiei. „Şoimul” îşi micşorase brusc viteza şi-şi schimbase direcţia.

Comandantul „Poltavei”, uimit şi fericit, îl îmbrăţişă cu efuziune pe Lefort, sărutându-l, ruseşte, pe buze, Acesta, jenat, salută şi coborî pe punte, ştergându-se la gură:

— Ça alors, ces russes, mon vieux, on dirait des jeunes filles!...[27]

Mihuţ râdea cu hohote, puţin copilăreşte, ca totdeauna când scăpa de primejdie prin câte o şotie.

Se înnoptase de-a binelea, când o întâmplare neprevăzută schimbă soarta acestei curse în avantajul agresorilor. Hula se transforma în talazuri tot mai înalte. Berbecii se spărgeau cu foşnet lung de coastele fregatei.

Forţa vântului spori. Marea gemea. Apoi vântul căzu brusc. Mihuţ şi comandantul schimbară o privire de îngrijorare. Aprinseră felinarul. Neprevăzutul se produse neîntârziat cu o distrugătoare putere. În limbaj marinăresc această nenorocire se cheamă un „gren din prova", O rafală de vânt rece ca gheaţa şi de tăria unei tempeste se năpusti zdrobitoare din tribord asupra navei. Vântul îşi schimbase direcţia cu 180° şi creştea vertiginos. Marea Nordului rezervă asemenea surprize navigatorilor. Ilieş, ucenicul marinar, strigă:

— Vântul maschează velele! adăugind ca un cunoscător: E lată rău...

În aceeaşi secundă, vela mare, sfâşiată, începu să fluture ameninţător. Un alt ţipăt scurt al musului îl avertiză pe comandant, dar prea târziu. Căpăţâna macaralei atârnând de şcota ruptă a velei mari, pendulă în aer şi îl izbi în piept azvârlindu-l pe podeaua dunetei. Sângele îl podidi pe gură. Medicul vasului constată o hemoragie internă. Înainte de a-şi pierde cunoştinţa, căpitanul Olsewski îi transmise secundului conţinutul ucazului tainic cuprins în împuternicirea cu pecete a lui Mihuţ:

— Tot echipajul... ascultă comanda... la căpitanul Pamberg-Mihail Galaţin...

Secundul se întoarse spre Mihuţ, salută şi vru să ordone şefului de cart să fluiere adunarea ofiţerilor şi echipajului pe borduri, pentru prezentarea noului comandant, potrivit regulamentului. Dar acesta îl opri:

— Să evităm panica. Rămâneţi lângă mine. Cedaţi doar, pentru o oră, lui Lefort postul de secund şi preluaţi

[27] În franceză: Ia te uită, ruşii ăştia, frăţioare, se poartă ca fetiţele!...

comanda navei. Vom executa manevra împreună. Poftiţi, domnule!

Urmarea se petrecu repede şi cu o siguranţă de ceasornic. Vela sfâşiată fu imediat strânsă. Constatară că a fost rupt şi zburătorul mare. Trebuiau să facă ceva ca velele să nu mai fie „mascate” – adică să nu mai primească vântul pe dos – şi să le braţeze după noul vânt, Le strânseră pe cele avariate, pregătindu-se pentru îndrăzneaţa manevră, pe care Mihuţ o transmise prin glasul secundului. Lefort şi ceilalţi dădeau comenzile mici şi controlau executarea. Manevra „celor trei coliere” era simplă, dar primejdioasă! Totul depindea de destoinicia ofiţerilor şi a echipajului. Termenul „banda”, adică „la maximum!” reveni în primele comenzi:

— Cârma banda în vânt!

„Poltava” descrise întâi, numai prin forţa inerţiei, un arc de cerc, cu prova înainte, până primi vântul în faţă. Încetul cu încetul, se opri. Glasul secundului tună atunci prin furtună:

— Cârma banda sub vânt!

Corabia scârţâi din toate încheieturile şi începu să prindă viteză de-a-ndăratelea, parcurgând un nou arc de cerc de astă dată cu pupa înainte.

Ajungând la jumătatea arcului cu tribordul travers pe vânt, velele începură să fluture, bătute-n dungă. Era acum pericol de oprire cu nava aplecată într-o parte. Dar „Poltava” înainta mereu, pe aceeaşi curbă, până ajunse cu pupa în vânt. Pavilionul Sfântului Andrei flutură deasupra dunetei, drept pe linia catargelor, începea ultima parte a manevrei „celor trei coliere”, condusă de Mihuţ. În spatele lui, Ilieş învăţa ca la şcoală.

— Braţaţi la babord farul prova!

Nava porni cu prova înainte. Velele prinseră vântul din spate. Ultimul arc de cerc – al treilea – îi aducea acum încet, dar sigur, pe vechiul drum. Secundul transmise comanda finală cu o voce calmă, care trăda însă emoţia victoriei:

— Cârma în vânt!

Cu viteza recâştigată, fregata „Poltava” îşi relua drumul ei, dar primind vântul din stânga, din babord. Manevra reuşise!...

Un puternic Uraa!... salută izbânda, la fel de puternic ca acela care răsplătise minunata ispravă a tunarului. Oamenii, rupţi de oboseala, primiră câte o raţie suplimentară de rom şi trecură jos la odihnă, pe punte rămânând doar schimbul de serviciu. Tempesta căzuse. Cerul se lumina treptat. Câteva ceasuri mai târziu, în bătaia lunii, valurile se arătară potolite de parcă nimic nu se întâmplase. O uşoară ceaţă plutea în depărtare.

Dimineaţa, sprijinit de braţul lui Mihuţ, căpitanul Olsewski ieşi să respire aerul proaspăt al unei zile, senine. Marea Nordului era ca o mireasă învestmântată într-o imensă horbotă de argint. Călătoria se apropia de ţintă. Stâncile de la Dover albeau în zare. Dar „Şoimul” nu se mai vedea: dispăruse.

Amurgul îi prinse în largul insulei Wight. Intrară pe Solent, spre rada portului Portsmouth, cu viteza redusă. Serviciul de faruri şi pilotaj le trimise în întâmpinare un cuter sub pavilionul roşu, cu crucea Sf. Gheorghe pe fond alb, al confreriei „Trinity House”, cu pilotul confreriei în uniformă albastră. Printr-o tradiţie seculară, regii Angliei erau „fraţi mai mari” ai acestei confrerii marinăreşti.

Pilotul urcă la bord, lângă timonier şi indică, pe parcurs, fundurile mici şi stâncile din Solent. La catargul mare al „Poltavei” flutura pavilionul lui Petru I. La arborele trinchet din prova, pregătiseră pavilionul englez, strâns, cu saula gata pentru desfăşurare.

În dreptul fortului, Lefort ordonă salvele de salut. La comanda lui, o dată cu plecarea primei salve, un marinar trase de saulă, desfăşurând simultan pe catargul din prova pavilionul englez care flutură în ultimele raze ale soarelui. Aşteptară. Fortul răspunse lovitură pentru lovitură, ridicând şi ei ia catargul bateriei pavilionul rus.

Secundul reduse velatura. Pătrunseră în radă numai sub gabieri, pe care-i strânseră puţin câte puţin. Înainte de a ajunge la locul indicat de pilot pentru ancorare, rămăseseră

numai cu randa. Cârma fu pusă „în vânt” ca să aducă nava cu vântul în faţă, pentru oprire. Boţmanul, cu toporul în mână, aştepta să taie frânghia care ţinea cablul ancorei: „boţul”. Comandantul ordonă în sfârşit:

— Funda ancora tribord!

Cu un plescăit, ancora se duse la fund, prin dreapta corăbiei. Apoi cablul slăbi, semn că ancora atinsese fundul. Acum trebuia reasigurat cablul, ca să nu se sprijine toată corabia în cabestan.

— Volta cablul. Boţaţi!

Nava se opri. Căpitanul Olsewski constitui echipa de ofiţeri pentru vizita de etichetă la comandantul militar al portului, dădu dispoziţii în legătură cu învoirile echipajului şi ordonă să se lase barca mare la apă.

O oră după aceea, în uniformă de mare ţinută şi cu tricornul la subsuoara, ofiţerii principali ai fregatei „Poltava”, împreună cu un civil distins, domnul Mihail Galaţin, mare negustor, fură prezentaţi amiralului Herbert, *Master of the Trinity House,* care-i reţinu la cină. Amiralul – acum cam ramolit – comandase flota anglo-olandeză înfrântă la Beveziers. Acest personaj, destul de şiret ca să ştie că Marlborough îl trimisese în surghiun la Portsmouth, ca să nu-l importuneze la Londra – şi nu ca „neînfricat apărător al coastelor Marii Britanii” cum îl complimentase ducele – era tatăl lui *sir* John Herbert, comandantul „Şoimului”.

După ce golirea celor două butoiaşe ruseşti, unul cu icre-negre şi altul cu vodcă de anison, încurcă limbile celor de faţă, şi mai ales i-o împletici cu desăvârşire pe-a amiralului, Mihuţ dobândi unele lămuriri cu privire la ultima cursă a tânărului *sir* John.

— *Well, my dear friend*[28], ne aflăm sub semnul „Albionului”, continuă bătrânul dizgraţiat cu glas tare, un gând care pesemne îl muncea.

[28] În engleză: Ei bine, dragă prietene.

— Evident, *sir,* de vreme ce aceasta este porecla poetică a Marii Britanii, iar noi cinăm în seara asta sub faldurile gloriosului ei drapel.

Amiralul râse lăbărţat şi oftă.

— Nu, *mister Gal-lats-in,* nu Albionul acela!... Fiul meu a adus la Londra un transport de *gentleman* care... cum să-ţi explic... care... asta-i altă poveste!

Privirea lui Mihuţ se încrucişă cu a căpitanului Olsewski numai o fracţiune de secundă. La Londra, deci! Fuseseră traşi pe sfoară: şi el, şi Moordenaar şi patronul de la „Meermin”? „Hoţii” câştigaseră un avans de o sută de mile. Iar ei îşi pierdeau timpul, chefuind cu un amiral beţiv şi ramolit, într-un port periferic.

— ...O poveste care nu poate să intereseze nişte bravi soldaţi ca noi, conchise, prudent şi ţanţoş, gazda.

— Eu nu-s un brav soldat, *sir,* şi-mi plac toate poveştile, răspunse Mihuţ cu un aer de gentleman ofensat.

Confuz şi încurcat că-şi jignise, fără să vrea, oaspetele, amiralul îl trase deoparte să-i explice că vorbise aşa numai de ochii celorlalţi, fiindcă de fapt povestea respectivă era cu atât mai onorabilă, cu cât el însuşi ar fi fost mândru să fie amestecat în ea până peste urechi, dar că de cinstea asta avusese parte numai ticălosul de John, fiu-său, pe care tâlharul de Malborough şi-l făcuse „ochii şi urechile lui”. „The Hawk” aducea de la Amsterdam pe reprezentanţii continentali ai unei confrerii secrete internaţionale, care avea să se întrunească în seara echinocţiului de toamnă la Londra, cu prilejul înfiinţării Marii Loji a Albionului, ramură britanică a confreriei. La conducerea „lojii” intrau personalităţi dintre cele mai importante, atât *tories,* cât şi *whigs,* într-o ierarhie strict constituită, în fruntea căreia se afla „marele Albion”...

— Poate Pretendentul[29], poate o femeie, adăugă şoptind amiralul şi-i făcu cu ochiul lui Mihuţ. Ne aflăm deci cu toţii, dragul meu, sub semnul Albionului. Ha, ha!...

[29] Pretendentul – denumirea comună engleză a lui Iacob III Stuart; în Franţa i se spunea Le Chevalier Saint-George.

— Într-adevăr, râse şi Mihuţ, arătându-se mai curând indiferent. Dar pot să vă cer acum şi o informaţie personală?

— *Of course*[30], mai ales personală.

— Am o datorie de onoare faţă de una din persoanele sosite la Londra pe „The Hawk”…

— De joc? îl întrerupse amiralul, mare amator de cărţi.

— Într-un fel, da.

— Pariezi că ghicesc despre cine e vorba?

Mihuţ cunoştea mania englezească a pariurilor şi „jucă tare”:

— Bucuros, Pe zece guinee, sau pe-un butoiaş de votcă?

— Un butoi de vodcă, contra zece guinee!

— *All right,* încheie târgul Mihuţ.

— *My dear friend*, ai pierdut şi de data asta, cum ai pierdut, probabil, şi în partida dumitale cu imbatabilul *herr* Jan Petersen-Fabritius din Holstein. Am jucat odată cu el la Somerset Cofee House. Era cu un subaltern foarte dibaci, iar eu, pereche cu amicul meu Jeffries. A fost homeric, formidabil…

Şi amiralul ramolit, uitând o clipă de unde plecase, porni să istorisească acea „formidabilă” partidă de cărţi din taverna londoneză. În mintea lui Mihuţ cele două nume rostite de interlocutorul său se roteau ca două discuri zvârlite spre aceeaşi ţintă. Jeffries… Jan Petersen-Fabritius… Apoi iniţialele celui din urmă îi apărură dinaintea ochilor cu litere de foc: J P.-F.!

Trase din buzunarul de la piept scrisoarea găsită la Moordenaar şi reciti semnătura: J. P.-F., cu trăsura de unire între ultimele două litere, iniţialele celor două nume de familie ale lui Fabritius. Fripp iscălea însă cu trăsura de unire între primele iniţiale: ale celor două nume de botez: Johannes-Pierre Fripp, J.-P. F. Totul se limpezea acum, ca de sub o pânză de ceaţă, risipită la bătaia vântului. Pe „Şoimul” sosise domnul Fabritius. Dar unde era atunci Fripp? Asta n-o mai putea afla decât personal de la „imbatabilul” adversar la cărţi al amiralului. Dar ce-i; totuşi,

[30] În engleză: Desigur

cu titlul scrisorii? Aici scrie negru pe alb: „Dragă frate”… „frate!”… De obicei membrii aceleiaşi confrerii îşi scriu şi îşi vorbesc astfel. Cum de nu se gândise la asta din primul moment? Se aflau doar cu toţii „sub semnul Albionului”!… Iată dar cheia enigmei! Şi izbucni într-un râs cu hohote, râsul lui. Amiralul îl privi confuz.

— Aţi câştigat pariul, *sir!* explică Mihuţ.

— Care pariu?

— Butoiul de vodcă, *milord*…

După cină, întorşi pe bord, Mihuţ dădu căpitanului Olsewski poruncă de a-l transporta a doua zi pe Ilieş peste Mânecă, la Le Le Hâvre, şi să aştepte acolo alte ordine de la Paris. Pe Ilieş îl trimise la Hanka, spunându-i unde poate fi el găsit în zilele următoare, şi în aceeaşi noapte plecă la Londra, întru împlinirea ambasadei sale, precum şi în căutarea unui anumit jucător de cărţi.

IV
SUB SEMNUL ALBIONULUI

Atunci când *sir* Percy Honey nu se odihnea la castelul din Clyde al familiei al cărei unic moştenitor rămăsese, – în urma unui şir de calamităţi ce loviseră pe strănepoţii faimosului than de Cawdor, întemeietorul spiţei – posomorâtul senior scoţian locuia la Londra, într-o casă acoperită toată cu viţă sălbatecă, de pe Court Road, colţ cu Oxford Street. Acuma, în ultimii ani ai reginei Ana, când intrigile din jurul palatului St. James atinseseră apogeul şi ameninţau cu războiul civil, el frecventa tot mai rar lumea curtenilor pe care, ca mândru iacobit, o dispreţuia. Cercul prietenilor săi din societatea înaltă londoneză se mărginea la două sau trei nume ilustre: Henry St. John, viconte de Bolingbroke, ducesa de Monmouth – rudă apropiată a Stuarţilor – şi lordul Oxford, pe care-l vizita câteodată. Abil mecenat, Bolingbroke organiza în casa lui reuniuni artistico-filozofice foarte reuşite. *Sir* Percy întâlnea acolo pe Jonathan Swift, un îndrăcit de popă irlandez, ale cărui vorbe de duh împotriva lui Marlborough îi mergeau la inimă, pe *sir* Isaac Newton, filozof şi matematician, descoperitorul legii gravităţii, pe gazetarul Defoe, care fusese închis la Newgate, ca adversar imprudent al reginei; pe actorul Betterton, neîntrecut interpret al lui Shakespeare, şi mulţi alţii, scriitori, artişti şi oameni de ştiinţă, glorii ale

saloanelor şi cafenelei londoneze. Îi rămăsese lui *sir* Percy nostalgia „banchetelor platoniciene” şi încerca să le reediteze ia Bolingbroke, la club şi uneori la el acasă.

Viaţa politică era agitată de „luptele de cocoşi’“‘ dintre partidele *whig* şi *tory,* primul reprezentând plutocraţia militaristă, iar celălalt pe nobilii conservatori. Idolul whigilor era ducele de Marlborough, militar şi politician ambiţios şi cupid, ale cărui izbânzi asupra francezilor îl înălţaseră foarte sus, în titluri şi avere. Partida adversă, acum la putere, era condusă de ministrul Bolingbroke. După victoria franceză de la Denain, el fusese trimis, în taină, de regină să negocieze pacea cu Ludovic al XIV-lea, fără ştirea aliaţilor Angliei, olandezii şi germanii, Împotriva acestei păci whigii tunau şi fulgerau.

Patimile politice se amestecau cu cele stârnite de conflictul acut dintre catolici, anglicani, şi independenţi.

Dar pe deasupra tuturor, patima modei dirija întreaga societate. În asemenea măsură, încât Swift lansase o glumă de pomină. Întrebat de filozoful Berkeley, dacă crede că omul, acest microcosm, stă într-adevăr „în centrul universului”, cum afirmau umaniştii, nebunul de popă răspunsese:

— Nu, domnul meu. Centrul universului nostru e croitorul la modă. Iar omul nu este un microcosm, ci un microcostum, care se schimbă, evident, după cum bate vântul.

La biserică, la promenadă, la bursă, în cafenele şi la palat, se perindau: idei la modă, femei la modă şi costume la modă. Şi toate se puteau cumpăra. Era suficent să ai cu ce.

Când Mihuţ trase clopotul de la poarta casei inundate de verdeaţă, *sir* Percy se afla cufundat în lectura „Spectatorului”, gazeta opoziţiei, scrisă de doi pamfletari redutabili, Steele şi Addison. Pufăia nervos din pipă şi marca, din când în când, prin mormăieli, nemulţumirea pe care i-o pricinuia lectura acestei „foi de scandal”. Valetul intră şi-l anunţă pe musafir, cam în felul acesta:

— Un călăreţ moscovit, *sir*, asediază poarta principală.

— De ce? întrebă distrat baronetul, fără să-şi scoată nasul din ziar şi pipa din gură.

Dar mai înainte ca valetul să formuleze un răspuns convenabil, stăpânul casei azvârli accesoriile siestei şi se repezi la fereastră.

— Introdu-l imediat, cap de cuc ce eşti!

Omul care suna la poartă era un bărbat destul de tânăr, îmbrăcat într-un costum de călărie foarte decent. Părea un negustor avut dintr-un oraş de provincie, venit în capitală pentru afaceri sau ca să-şi cheltuiască prisosurile într-o tovărăşie mai plăcută decât a unei familii puritane, probabil numeroase. Două detalii vestimentare distonau, însă, cu aerul paşnic al musafirului: vestă lungă, de piele, şi cizmele înalte, răsfrânte, când, chiar la ţară, boiernaşii englezi purtau acum vesta de catifea, sau de atlas, cu nasturi de sidef, ciorapi de lână albă peste genunchi şi pantofi cu toc înalt. Tunica, tricornul, jaboul şi manşetele de dantelă ale călătorului erau însă cât se poate de corecte. Ba ceva mai mult, în aşteptarea valetului, trimis să anunţe „un negustor moscovit”, străinul priză tabac dintr-o frumoasă tabacheră de aur, cu un gest de o eleganţă perfectă.

— Presupun că am cinstea să vorbesc cu *sir* Percy Honey, baron de Clyde, începu Mihuţ, după ce valetul îl conduse dinaintea stăpânului său şi se făcu nevăzut ca o fantomă.

— Întocmai. Cu cine am onoarea?

— Sunt purtătorul unui răspuns din partea unui prieten de departe.

Baronetul examină pecetea scrisorii pe care i-o întinse Mihuţ, apoi desfăcu scrisoarea şi o parcurse cu vădit interes. Dimitrie Cantemir, „principe al imperiului rus, membru al înaltului senat şi consilier privat al lui Petru cel Mare”, îi adresa, în latineşte, calde urări de sănătate şi prosperitate, adăugând că mesajul prietenilor săi fusese primit „cu cea mai mare bunăvoinţă”, şi că „negustorilor englezi ce vor sosi la Petersburg, pentru reînnoirea legăturilor vremelnic întrerupte de un război nedorit, li se

va da un sprijin important, pe măsura uriaşelor resurse ale imperiului”.

— Ne-ai adus o veste foarte bună, domnule…

— Pamberg-Mihail Galaţin, *sir.* Sunt negustor.

— Pamberg, da… Pamberg? Numele acesta îmi spune ceva. Dacă memoria nu mă înşală – şi mă înşală foarte rar! – sunteţi un marinar care se bucură de oarecare stimă în lumea apelor.

— Negoţul meu se plimbă pe apă, *sir.* De-o sută de ani şi mai bine, multe din corăbiile dumneavoastră, au carcasa din lemn rusesc, parâmele din cânepă rusească şi-s călăfătuite cu catran rusesc.

— Înţeleg, domnule Pamberg!… Aveţi vreo afacere în perspectivă? Am unele legături cu comercianţii din Glasgow şi vă asigur că pe Clyde intră acum mai multe nave de comerţ decât pe Tamisa. Sau preferaţi Compania Sudului?

— Dimpotrivă. Sunt aici pentru Scoţia! Iar în privinţa Companiei Sudului, pe lângă faptul că „abanosul” nu intră pe lista mea de schimburi comerciale, am şi o răfuială de altă natură cu unele persoane de acolo. Dar despre asta vom putea vorbi cu alt prilej, dacă timpul vă va permite.

— *Of course.* Să zicem diseară, sau mâine la prânz! De acord?

— *All right.* Şi acum daţi-mi voie să mă retrag. Vă mărturisesc că sunt frânt de oboseală.

Scoţianul îşi lovi fruntea cu palma, furios că uitase o regulă elementară de politeţă.

— Dar, dragul meu, casa mea îţi stă la dispoziţie. Te rog, te rog să te simţi sub acoperişul meu, ca la…

Mihuţ se grăbi să-i sară în ajutor, ca un gentleman pursânge.

— Mă şi simt, *sir* Percy, ca la mine acasă, aflându-mă la un prieten al prietenilor, mei. Dar această ospeţie, pentru care vă rămân în veci îndatorat, ar putea da de bănuit neprietenilor noştri. De-altminteri, gazda mea e numai la doi paşi de aici. În Soho-Square, pe uliţa grecească.

— În *Greek Street*? E perfect. Atunci, pe mâine! Voi invita câţiva prieteni a căror conversaţie, totdeauna pasionantă,

ne va îngădui să discutăm, calm şi nestingheriţi, de-ale noastre...

Cei doi bărbaţi îşi strânseră puternic mâinile şi se despărţiră. În seara aceea, scoţianul avea să cineze cu vicontele de Bolingbroke, iar Mihuţ, cu un grec a cărui istorie e prea lungă spre a fi povestită aici, fost ciubucciu al paşei din Brăila, timonier pe un caic turcesc, căpitan pe unul marocan şi bucătar pe un vas englezesc, acum patronul cinstitei taverne „Tomida's Coffee House" din Soho.

A doua zi dimineaţa, Mihuţ dădu o raită prin oraş. Coborî prin Drury Lane în cartierul tavernelor, aruncând câte o privire prin fiecare. În Strand se opri să fumeze o pipă la „Somerset Coffee House". Localul era încă pustiu. Obişnuiţii veneau mai târziu. O luă pe Fleet Street, spre St. Paul's. De-aici şi până la Bursă forfota străzii se pornise mai devreme decât în restul oraşului: bărbierii, prăvăliile modistelor, magazinele de încălţăminte, croitorii, argintarii, plăcintării şi păsărării ridicaseră obloanele, iar vânzătorii ademeneau clienţii prin o întreagă gamă de mijloace, de la zâmbetul politicos, până la invitaţia gălăgioasă cu gesturi de panoramă, ca-n bazarele mediteraneene. Treceau pe mijloc mereu, uruind, trăsuri şi cupele, sau călăreţi, la trap, iar pe margini, valeţii de casă mare, purtând, doi câte doi, lectici închise. Unii dintre ei, deşelaţi sub greutatea stăpânului din fotoliu, abia mai răsuflau. Sudoarea le curgea şiroaie de sub perucă şi degetele le ieşeau prin mănuşi, dar păreau totuşi atât de mândri de scumpa lor povară, încât cu siguranţă că s-ar fi simţit foarte ofensaţi dacă cineva le-ar fi oferit aceeaşi simbrie, ca să care cu roaba o cantitate de var sau nisip, pe jumătate mai uşoară decât nobila osânză pe care o plimbau toată ziuă prin târg.

În dreptul Podului Londrei, Mihuţ coborî pe chei, spre docuri. În port nu găsi „Şoimul". I se spuse că nava Companiei Sudului fusese avariată de o furtună care-i rupsese şi un catarg de la gabie, şi că după ce îşi debarcase pasagerii la vama portului, trăsese la Deptford, pentru reparaţii. Căpitanul Herbert putea fi însă găsit, la

nevoie, peste drum de St. James, la *Marlborough House* ori de nu, la „Rose Tavern”, în Soho.

Trecu fluviul, în Southwark, cu o barcă. Prin cartierul, altădată celebru, al teatrelor, în care barcagiul îl informă că jucase, pe vremuri, un mare englez, pe nume William Shakespeare, ajunse la Westminster Bridge, apoi intră în, grădinile din jurul palatului St. James. În Pall-Mall, pe strada mare, asistă la o scenă care-l puse pe gânduri. Un echipaj luxos cobora, la trap, dinspre Picadilly. În trăsura descoperită, un bărbat în uniformă de general stătea răsturnat pe perne, privind cu o suverană indiferenţă mulţimea trecătorilor. Unul dintre aceştia, un om mai în vârstă, după toate aparenţele vestimentare o persoană respectabilă, dând cu ochii de arogantul domn dintre perne, începu să strige:

— Hoţul, puneţi mâna pe el!

Ca la un semn, un cor de strigăte şi de huiduieli urmări elegantul echipaj, până dădu colţul, în dreptul lui Mihuţ.

La capătul opus al străzii, surugiul opri şi trase la scara unei clădiri noi şi impunătoare, de cărămidă roşie, una dintre cele mai reuşite opere ale arhitectului Wren, abia terminată. Generalul coborî plictisit şi intră în casă, salutat până la pământ de o armată de valeţi în livrea.

Mihuţ îl întrebă pe unul dintre ei:

— Cine este? Şi arătă în direcţia celui care intrase.

Omul în livrea îl măsură din creştet până-n tălpi, cu un dispreţ nimicitor, ca pe cel mai ignorant locuitor al planetei, şi-i întoarse spatele.

Mihuţ citi singur pe o placă de marmoră săpată cu litere de aur: *Marlborough House*. Se lămuri. Ducele, învingătorul francezilor, nu mai era la modă. Şi avea să dea seamă, probabil foarte curând, guvernului tory de comisioanele astronomice încasate, în calitate de comandant suprem, de la furnizorii glorioaselor armate engleze.

Un orologiu bătu amiaza. Aproape că uitase de prânzul la care fusese poftit. Urcă prin Haymarket, în Leicester Square şi de-acolo în mai puţin de un sfert de ceas era la gazdă, în Greek Street. Îşi schimbă cămaşa cu una pe care *mistress*

Tomida i-o spălase şi o crohmolise artistic, cu mânuşiţele ei grăsuţe; apoi îl rugă pe patron să-i pună sub observaţie nişte persoane de la „Rose Tavern”, şi după ce îi lăsă în acest scop pe masă cinci guinee, ieşi fluierând.

De data asta, valetul lui *sir* Percy se înclină respectuos şi-l conduse în sufragerie. Stăpânul casei îi ieşi jovial în întâmpinare şi-l prezentă celorlalţi oaspeţi, vreo şapte sau opt bărbaţi, cei mai mulţi sub patruzeci de ani.

Deşi firi deosebite, musafirii casei din Court Road discutau prieteneşte, ca unii ce nu se aflau pentru întâia oară laolaltă. John Gay, secretarul ducesei de Monmouth, comenta ironic un articol laudativ al lui Addison, „Spectator”, despre vecinul său de masă, poetul satiric Pope. Fără ca să pară supărat de impertinenţa veselului secretar, acesta îi dădu însă un răspuns scurt, în stilul său epigramatic, acum celebru, care-l făcu pe Gay să-şi aplaude, cel dintâi, înfrângerea.

— Iarăşi vă bombardaţi cu obuze de hârtie, domnilor? În curând Marea Britanie va deveni o corabie de mucava pe o mare de cerneală.

Cel care intrase, cu această interpelare, era doctorul John Arbuthnot, medicul casei regale, iacobit din prejudecată şi republican din raţiune.

Conversaţia se însufleţi, – tot pe teme de actualitate, când doctorul scoase din buzunarul tunicii două exemplare din ultima sa carte, *Istoria lui John Bull*, o fantezie satirică în care îl lua peste picior pe ducele de Marlborough, veros şi ipocrit, întruchipat într-un personaj numit Hocus:

— Domnilor, e caldă. Viu de la editor. Sunteţi primii care văd această operă dinaintea căreia posteritatea sa va prosterna… râzând.

— Va fi cu siguranţă aşa, dacă poimâine nu va fi demodată, remarcă Pope, nu fără amărăciune.

Un valet intră să-i raporteze stăpânului casei că fusese în Old Bond Street, la domnul Swift. Domnia-sa cerea iertare că nu putea veni, fiindcă nu era-n apele lui.

În timpul mesei şi după masă fură abordate cele mai felurite subiecte. Se vorbi despre teatru, politică şi filozofie,

despre Tommy Wild, banditul Londrei, despre ultimele descoperiri ale domnului Newton şi despre cometa domnului Halley. Se căzu de acord că biserica la modă, în sezonul acesta, este St. James, cea decorată de Wren. Mihuţ asculta, vădit interesat, intervenind rareori cu un bun simţ şi cu o pondere pe care tovarăşii săi englezi nu pregetară să i-o remarce, cu oarecare admiraţie. Nici un cuvânt despre Pretendentul de peste Canal. Din patriotism, sau prudenţă, mai puţin probabil decât din delicateţă faţă de gazdă. Cu toate acestea nu lipsiră glumele cu scoţieni. Ultima, povestită de Gay în dialect, suna aşa:

„Domnul Mc Intosch, din Dundee, se întâlneşte cu un amic ajuns la ananghie. Acesta îl ia pe departe:

— Spune, Mac, dacă ai avea patru corăbii mi-ai da şi mie una?

— Da.

— Dar dacă ai avea patru case, mi-ai da şi mie una?

— Da.

— Dar dacă ai avea patru cămăşi, mi-ai da şi mie una?

— De ce?

— Fiindcă am patru cămăşi!”

Din stimă pentru *sir* Percy, Mihuţ se abţinu să povestească una adevărată, despre amicul său, căpitanul de cursă lung Mc. Tavish, care se întorsese bogat la Edimburgh, după zece ani de călătorii. Mirându-se că cei doi fraţi ai lui care-l întâmpinau, aveau câte o imensă barbă, căpitanul i-a întrebat dacă aşa e moda acum în Scoţia. La care dânşii i-au răspuns:

— Nu, dragă Mac, dar când ai plecat în Indii ai luat şi briciul de ras.

La cafea, *sir* Percy Honey îl trase deoparte pe Mihuţ, lăsându-i pe ceilalţi invitaţi să-şi continue singuri disputele, şi-l rugă să-i spună păsul.

Mihuţ îi relată pe scurt istoria furtului de documentare care îl mâhnise atât de adânc pe Cantemir. Îi vorbi de Jeffries, de Fabritius şi de Fripp, şi-i pomeni de indicaţia bătrânului Herbert, în legătură cu Marea Lojă a Albionului. Cheia enigmei era aici, la Londra; iar dacă *sir* Percy îi putea

da o mână de ajutor, trebuia să acţioneze repede de tot, mai înainte ca manuscrisul conţinând *The History of the Growth and Decay of the Othoman Empire* să fie înstrăinat.

Scoţianul asculta în tăcere, cu un aer distrat. O singură clipă i se păruse lui Mihuţ că observă în pupilele lui o tresărire ciudată. Când rostise numele lojii secrete.

— Domnule Pamberg, începu el, după o scurtă pauză. Domnia-ta ţi-ai pus viaţa în primejdie ca să ne aduci un mesaj preţios. Nu vei fi dezamăgit de gratitudinea noastră. Mâine vei avea ceea ce domnia-ta numeşti „cheia enigmei”!... Şi-acum, hai să bem. Am un scotch după reţeta clanului Grant, care e fără seamăn pe lume.

Se întoarse acasă în amurg. Tomida era ocupat cu evacuarea unor beţivi scandalagii. Jucaseră cărţi, şi fiindcă-l prinseseră pe unul trişând, ceilalţi trei ţineau morţiş să-l omoare. Scandalul ar fi luat proporţii neplăcute, dacă intrarea neaşteptată pe uşa a feciorului birtaşului, un lungan voinic, cu o mutră destul de fioroasă, nu i-ar fi, potolit, ca prin farmec, pe beligeranţi. Acum patronul îi scotea în ghionti afară, sub privirea ocrotitoare a preaiubitului său moştenitor, Tommy Tomida.

Era o seară frumoasă, seara echinocţiului de toamnă. O luă spre Drury Lane Theatre, să vadă o comedie recomandată de oamenii de litere cu care avusese plăcerea să prânzească, Dar se răzgândi, şi coborî să dea iarăşi ocol, de câteva ori, cafenelei din Strand. Tot fără succes. Îşi urmă plimbarea pe lângă Savoy către fluviu şi se aşeză să privească traficul de pe Tamisa care făcea aici un cot. Apele scăzuseră şi se rostogoleau leneşe şi murdare, spre estuar. Răsunară, până departe, strigătele barcagiilor ce traversau fluviul. Gândurile lui călătoreau acum dincolo de mare, dincolo de cer. Ce va fi făcând Hanka, singură, în Oraşul Lumină? îi părea bine că Ilieş era acolo.

Simţi deodată în preajmă o prezenţă străină, deşi nici un foşnet nu-i trezise atenţia. Era aproape întuneric. Lumina palidă a uliţei proiectă o umbră trecătoare pe taluzul dinaintea lui. Se întoarse brusc, dar umbra dispăru şi nu putu străbate cu privirea mai departe, fiindcă avea felinarul

în faţă. Auzi un şuierat uşor, parcă dăduse cineva un semnal, apoi totul recăzu în tăcere. Un vânt uşor aducea spre oraş boarea mării pe un nor de ceaţă.

Acasă, la cină, grecul îi spuse că la „Rose” nu aflase mare lucru.

— Nu mişcă încă nimic, *captain*... Dar dacă mă iubeşti, *psihi-mu,* nu mai umblă noaptea hai-hui pe uliţe, că nu vreau să te pierd de muşteriu. Astă-seară era s-o păţeşti, sufleţelule... Dacă mi-ai dat o treabă, lasă-mă s-o fac iar domnia-ta nu mă-ncurca, du-te la club, du-te la fete, unde pofteşti, ca domnii!...

Mihuţ se întrebă la ce primejdie se referea Tomida, apoi îşi aduse aminte de umbra de pe malul Tamisei, dar se făcu că nu pricepe, îi dădu dreptate şi râse, bătându-l pe umăr.

— Mă las, frăţioare, în paza ta, iar sufletul în paza Domnului.

— Pentru ce-i în paza altora nu garantez, rânji ştirb Tomida, destupând o sticlă burduhănoasă, învelită până la gât în rafie împletită.

— Ai vin de Chianti? se miră, admirativ, Mihuţ.

— „Thomida’s Coffee House” are de toate, se umflă grecul în pene. Şi era adevărat.

Dimineaţa, nu prea târziu, dar nici prea devreme, Mihuţ sună iarăşi la poarta din Court Road. Ridicând ochii, îl văzu la fereastră pe *sir* Percy în persoană, care îi arătă că poarta e deschisă şi-i făcu semn să urce la el sus.

Baronetul purta o haină de casă vişinie, un fel de caftan, eu arabescuri negre, peste care era încins cu un cordon gros, cu ciucuri lungi de mătase. Probabil tot o amintire din Orient. Îi oferi cafea în felegean şi ţigări subţiri de foi. Părea preocupat şi îşi ascundea destul de rău îngrijorarea. Se vedea că se culcase târziu şi că dormise prost.

Ştirile pe care i le aducea erau pline de interes, dar neconcludente. Nu-i spuse sursa. Mihuţ pricepu însă că le obţinuse în cursul misterioasei întruniri din noaptea echinocţiului a Lojii Marelui Albion şi că le confruntase după aceea.

Jeffries şi Fabritius erau, într-adevăr, la Londra. Primul mai venise odată, mai demult. El îi oferise atunci fostului său patron, lui Marlborough, acele documente care i-ar fi furnizat generalului date de cea mai mare importanţă în pregătirea campaniei în Orient, pe care o plănuise gelos pe victoriile lui Eugeniu de Savoia, supranumit de turci „invicibilul”. Dar dizgraţia în care căzuse subit îi tăiase poftă de cuceriri. Şi oferta lui Jeffries, patriotică dar prea costisitoare, fusese respinsă. Printr-un agent al său, acesta o prezentase atunci ministrului Bolingbroke. Fiind contrară politicii sale de pace, vicontele refuzase *de plano* să trateze cu mijlocitorul. Negocierile avuseseră loc numai în principiu, manuscrisele aflându-se undeva în Europa. Domnul Fabritius venise acum la Londra într-o misiune care nu avea nici o legătură cu opera prinţului Cantemir. Iar această operă, cu certitudine, nu se afla în Anglia.

— Ei bine, izbucni Mihuţ, dezolat, dar atunci, cum se explică toate celelalte: provocarea de la Amsterdam, scrisoarea cu iniţialele, bombardarea „Poltavei”? Şi unde e hoţul, unde este adevăratul Fripp cu documentele?

— *Sir* Percy Honey se ridică în picioare, semn că neobişnuita audienţă matinală luase sfârşit.

— Răbdare, dragul meu, toate la timpul lor. Dacă incidentul din Marea Nordului nu se datorează unei erori… nepremeditate, un prieten al nostru se va putea informa la Amiralitate. E tot ce mai pot face în avantajul dumitale, de dragul înţeleptului stăpân care mi te-a trimis.

Îl conduse până la uşă şi-i strânse mâna, repetând:

— Toate la timpul lor.

O săptămână după această întrevedere sfârşită în coadă de peşte, Mihuţ fu informat de Tomida că „Şoimul” ridicase ancora, la Deptford, pentru mările Sudului. Îi păru rău că nu avusese prilejul să dea ochi cu comandantul „Hoţului”, dar pe de altă parte se întrebă la ce bun. Englezul ar fi ridicat din umeri şi i-ar fi râs în nas. Cu ce drept îi cerea socoteală acest străin, despre nişte chestiuni care n-aveau de ce să-l intereseze pe un paşnic negustor de piei şi de cânepă?

La începutul lui octombrie, în parcul St. James, Mihuţ se ciocni piept în piept cu amiralul Herbert. Ieşea de la Palat şi se îndrepta spre apartamentul său din Fleet Street pe care, cât şedea la Portsmouth, îl ţinea închis. Era plictisit şi se bucura că găsise un tovarăş de chef.

— Cum v-au mers afacerile la Londra?

— Binişor, răspunse Mihuţ, bine dispus. Mai am una, şi plec.

Mihuţ încheiase într-adevăr câteva tranzacţii cu un mare armurier şi cu un blănar din Mayfair, furnizor al curţii regale. Cu viitoarea cursă, din portul Arhanghelsk, a navei engleze de comerţ „Lord Chancellor", blănarul, avea să primească un mare transport de blănuri scumpe siberiene, urmând ca lăzile cu arme de precizie livrate, de armurier, prin aceeaşi corabie la întoarcere, să-i fie plătite direct de negustorul din Mayfair.

Întâlnirea cu bătrânul chefliu din Portsmouth fusese parcă poruncită de noroc, gând la gând. Porniră braţ la braţ, pe Strand, vorbind despre vreme şi ferindu-se să nu-i calce telegarii focoşi ai trăsurilor ieşite la promenadă.

Deodată, pe amiral îl fulgeră o idee:

— Ce-ai zice, stimate domn, de o partidă de cărţi, pe diseară, la „Somerset's"?

— N-aş putea fi decât prea onorat, *sir,* dacă miza nu este prea meschină, iar adversarii nişte jucători serioşi… Ca domnul acela, bunăoară, îmi scapă numele… cel cu pariul…

— *Herr* Fabritius? E formidabil! Chiar la el mă gândeam. Dacă-ţi convine, atunci să ne vedem diseară, la opt. De acord?

— De acord. Sunt chiar nerăbdător să-ncrucişez sab… cărţile cu acest „formidabil" domn.

Se despărţiră dinaintea cafenelei la modă în care aveau să se revadă la cină. Amiralul intră să reţină masa, iar Mihuţ o luă la stânga, prin Drury Lane, spre casă.

Toată după-amiaza puse la punct planul de bătaie, cu Tomida şi fiul său. Tommy avea să-şi încaseze onorariul în trei rate: douăzeci de guinee pe loc, treizeci din buzunarul domnului Fabritius şi cincizeci dacă planul reuşea pe deplin.

Mihuţ plăti o sticlă de Chianti, ca adălmaş, şi fiecare porni către postul său.

La „Somerset Coffee House”, Mihuţ se prezentă îmbrăcat într-un costum elegant, dar sobru, tăiat de unul din cei mai buni croitori din Londra. Îl rugase pe lordul Herbert să-l prezinte, în glumă, sub un alt nume, şi acesta se amuză să-i atribuie unul cât mai neverosimil. Din fericire, furat de prestanţa acestui gentleman care părea să dispună de un impresionant cont la bancă, misteriosul domn Fabritius nu se mai obosi să-i reţină numele. Mai mult decât atât, când se ridică la miezul nopţii de la masa de joc, cu un câştig de treizeci de guinee – plus cinci de la amiral – se arătă încântat să fie condus acasă în frumoasa trăsură închisă a păgubaşului, mai ales că afară se lăsase o ceaţă deasă, destul de neprielnică pietonilor cu punga plină.

Îl depuseră mai întâi pe amiral în Fleet Street. Apoi surugiul trase la stânga pe Fetter Lane, spre Holborn Hill, unde locuia fericitul câştigător.

Mihuţ bătu în tăblia trăsurii şi prin ochiul de geam făcu semn valetului să oprească. Coborî, explicând invitatului său că el stă chiar peste drum; salută şi porunci vizitiului să-l conducă pe domnul acasă. Trăsura porni în trapul mare al cailor. Dintr-un salt, Mihuţ luă locul unuia din cei doi „valeţi” din spatele trăsurii şi goana continuă în pocnetul bicelor.

Domnului Fabritius i se păru, după un răstimp, că drumul este mai lung decât de obicei, ba chiar că-l greşiseră, fiindcă vedea defilând pe dinaintea geamului portierei nişte locuri necunoscute, Dar îşi puse părerea pe seama prea bunei sale dispoziţii şi a coniacului franţuzesc ingurgitat.

Apoi trăsura se opri brusc, uşa capelei se deschise; şi din întuneric, o namilă cu faţa mascată sub o basma, i se adresă batjocoritor:

— Nu vreţi să vă răcoriţi puţin? Numele meu este Tommy Wild…

Privind în jur, aiurit, domnul Fabritius recunoscu cimitirul din Whitechapel, cartierul groazei. Apoi leşină. Fu astfel transportat într-o magherniţă singuratecă unde se trezi

dinaintea tribunalului improvizat, căruia, graţie unor metode de convingere demne – de porecla răpitorului său[31], i se spovedi pe îndelete, cu o sinceritate aproape înduioşătoare.

Domnia-sa se întâlnise la Berlin cu Fripp şi cu Jeffries. Acesta din urmă nu reuşise să obţină în Anglia suma asupra căreia conveniseră. Au plecat la Utrecht, A doua zi, Fripp dispăruse cu manuscrisele, lăsându-i pe amândoi mofluzi. Nu-l mai puteau căuta, „The Hawk” urma să ridice ancora spre Portsmouth în câteva zile. Şi unde să-l caute, în lumea largă? Domnul La Mare le spusese doar că Parisul nu le mai dă nici preţul vechi. Tratativele de pace încurcaseră toate socotelile. S-au lăsat păgubaşi. Şi-apoi trebuiau să fie amândoi la constituirea Marii Loji a Albionului, în seara echinocţiului. Fabritius reprezenta pe marele maestru al Lojii Septentrionului. Omul lui Jeffries din Amsterdam l-a informat că doi străini se interesează de ei şi că au la dispoziţie o fregată rusă gata de drum. Bănuind şi o corespondenţă secretă cu iacobiţii, a cărei descoperire l-ar fi umplut de bani, Jeffries i-a dat lui Edward Fripp, vărul hoţului, ordinul acela. Şi l-a iscălit cu formula lojii, care îl obligă pe „Moordenaar” să-l ducă la îndeplinire, cu riscul vieţii.

Mihuţ îi făcu semn lui Tommy Wild – să-l mai lase să răsufle. Bombardarea fregatei era acum explicabilă. În caz de naufragiu „din eroare”, Jeffries i-ar fi avut în palmă, ba încă pretinzând că i-a salvat de la înec. Pentru „eroare”, explicaţii s-ar fi găsit ulterior.

Două lucruri îi rămăseseră nelămurite lui Mihuţ şi avusese chiar impresia că Fabritius trecuse înadins mai repede peste ele. Scrise întrebările pe un bileţel şi le trecu, ca şi mai înainte, printr-un „valet” lui Wild, el rămânând mai departe îndărătul scaunului pe care fusese legat fedeleş prizonierul.

— Domnule, reluă Tommy, ne mai răspunzi la două întrebări şi îţi făgăduiesc că te vom căra, viu şi nevătămat,

[31] În engleză: Wild – sălbatec.

acolo unde pofteşti. Ori de nu, mâine, hoitul dumitale va pluti fără pânze, spre Canal.

Fabritius tremura de frică şi de ciudă. Dădu din cap ca e gata să răspundă abia când banditul îi mângâie iarăşi bărbia cu cuţitul.

— Unu: Cine e agentul domnului Jeffries la Amsterdam? Hai, ciripeşte, piţigoiule... Să nu taci, că mă supăr şi e de rău.

— Jur că nu ştiu, jur... urlă răguşit şi cu ochii roşii de spaimă prizonierul lui Tommy Wild.

Mihuţ îşi dădu seama că spune adevărul. Jeffries nu era prost să-şi demaşte spionii, chiar unui complice ca domnul Fabritius. Făcu semn lui Tommy să treacă la a doua.

— Buun, admise tânărul Tomida. S-o lăsăm, deocamdată, pe-asta. Doi: Cum sună iscălitura aia cu „formula lojii”?

Fabritius tăcu, lăsând capul în jos. Apoi şopti încet de tot, mai mult cugetând pentru sine:

— Şi dacă răspund şi dacă tac, aceeaşi soartă mă aşteaptă!

Era un grav impas. Tommy îl umplu de admiraţie pe Mihuţ, rezolvând dilema fără multe artificii, cu o nebănuită agilitate de spirit pentru un ins cu reputaţia lui:

— Nu, meştere. Chestia e dacă ştiu alţii că ai piuit. Noi n-avem interes să te turnăm, că şi-aşa ne aşteaptă laţul de la Tyburn să ne legene pe deasupra Hyde-Park-ului. Dacă şi matale faci pe nisnaiul, nimeni habar nu are. Alege şi dumneata. Unde mai pui că noi nici nu te omorâm aşa, dintr-o dată, că nu suntem aşa de răi. Te luam cu încetul...

Sleit de puteri, victima raţionamentelor lui Tommy Wild vorbi abia auzit:

— *Processio-Fulgoris*...

— Cum adică?

— E pe latineşte... *Processio-Fulgoris...* „Cale liberă fulgerului”... şi... ah...

Herr Fabritius căzu în nesimţire şi înţepeni. O criză de conştiinţă, sau o criză de cord? Fu întins pe o pătură veche, urcat în trăsură şi lăsat, creştineşte, în poarta spitalului

Sfântului Bartolomeu. Apoi toată lumea se întoarse acasă, cu Sufletul împăcat.

Mihuţ îşi explică muţenia lui *sir* Percy. Îl lega probabil de Jeffries, inamicul său politic, teribilul secret al lojii. J.P.-F. se citeşte deci: Jeffries. Procesio-Fulgoris! În fond nu descoperise nimic de seamă în ceea ce-l privea pe el şi pe ai lui. Hoţul dispăruse, iar el se băgase unde nu-i fierbea oala şi, probabil, că avea să tragă consecinţele fără nici un folos. Unde mai pui că duşmănia unei societăţi secrete atât de puternice îl putea primejdui nu numai pe dânsul, dar şi pe alţii pe care făgăduise să-i ocrotească...

Avu o noapte de coşmaruri. Îl năpădiseră toate spaimele copilăriei cu iele şi joimărici şi moroi, de pedeapsa cărora nimeni nu poate să scape. Adormi spre ziuă. Când se trezi, soarele era de o suliţă. I se păru că încă mai visează: la căpătâiul lui veghea Ilieş. Dulcea vorbă moldovenească îi spălă sufletul de toate iasmele:

— Bună dimineaţa, bădie. Dar rău te mai frământă grijile, bată-le pustia, că nici în somn nu te iartă!

Ilieş fusese trimis de Hanka să-i spună să vie degrabă, fiindcă hoţul era la Paris. Îl văzuse dânsa „cum mă vezi şi cum te văd", Ilieş întârziase, că la Calais nu găsise corăbii, trei zile la rând, să-l treacă marea.

Mihuţ îl puse pe Tomida să-şi facă drum prin port, să vadă dacă nu-i rost, să treacă dincolo, mai pe neştiute, pe vreun vas pescăresc, sau vreun cuter, ori pe o corabie mai mică. Apoi se îmbrăcă de călătorie şi ieşi să-şi ia rămas bun de la *sir* Percy. Acesta se scuză că-l găseşte nepregătit de vizită, iar când află că pleacă la Paris, îl rugă să mai treacă pe la dânsul după masă, având să-i încredinţeze ceva.

Acasă, Tomida îi spuse că a găsit pe un grec de-al lui, care are o treabă la Dunkerque şi-l poate lăsa în drum la Calais. Plecarea, mâine, pe flux. Vasul era o vechitură, dar trăgea bine, iar omul lui îşi cunoştea meseria. Mihuţ nu-l întrebă ce meserie anume. Mulţumi şi plăti.

După-amiază, pe Ilieş îl dădu în grija doamnei Tomida, să-i arate oraşul, iar el se îmbrăcă de vizită şi se prezentă, pentru ultima oară, acasă la scoţian. În faţa căminului,

trăgea din pipă ţin bărbat cărunt, cu o privire blândă, dar pătrunzătoare, într-un costum bogat, cu o imensa stea de briliante prinsă pe piept în dreptul inimii. Sub redingota pe talie, deschisă în faţă, un superb cordon de mătase albastră îi traversa pieptul în diagonală, pe deasupra vestei de brocart cu nasturi de aur lucraţi în filigran, din buzunarul căreia atârna un breloc de preţ.

După ce îl măsură fără aroganţă pe Mihuţ, fumătorul îşi trase, cu două degete, din manşetă o batistă uşoară, mai curând o fâşie de dantelă străvezie, pe care o agită în aer şi o duse la nas cu un gest degajat. În odaie mirosea a mosc.

Sir Percy făcu prezentările. Era vicontele de Bolingbroke, primul ministru.

— Iubite domnule Pamberg – începu el, – domnul Jeffries, secretarul poliţiei mele, m-a informat că fregata „Poltava” şi dumneata, desigur, era să fiţi victima unei erori grosolane, pricinuite de un informator neconştiincios, din Amsterdam. Închipuie-ţi că v-au luat drept piraţi. E ridicol, dar e adevărat. Te rog să primeşti scuzele guvernului meu şi să le transmiţi, cu cele mai bune urări, amiralităţii majestăţii sale ţarului.

Vicontele vorbea puţin afectat. Se vedea însă că nu o face înadins, ci din educaţie şi obişnuinţă. Păstra pe buze un zâmbet incert, de om de lume, şi rostea cuvintele cu un fel de dispreţ faţă de conţinutul lor, părând să-l preocupe numai muzica frazei. Sir Percy era, inexplicabil, jenat şi mormăia în surdină, ca atunci când citea „Spectatorul”. Apoi vorbiră despre vreme.

La plecare ceru ministrului o favoare. Înainte de a-l întreba ce doreşte, acesta se grăbi să-i răspundă:

— Nu pot refuza nimic unui atât de distins gentleman, despre care prietenul meu *sir* Percy mi-a dat cele mai strălucite referinţe. S-ar zice că vrei să ilustrezi descrierea pe care o prinţesă o face regelui, în Shakespeare, vorbind despre ruşi, cu un secol în urmă: „Trim gallants, full of courtship and of state[32]…”

[32] Frumoşi şi tineri, nobili şi deştepţi. (din comedia „Chinurile, zadarnice ale dragostei”).

Mihuţ mulţumi pentru compliment, dar stărui în a cere acea favoare:

— *Sir*, voi transmite amiralităţii ruse scuzele dumneavoastră. În ceea ce mă priveşte, însă, doresc să mă răfuiesc personal cu acel neconştiincios „informator” de care aţi pomenit. Îi pot afla numele?...

Ministrul îşi duse iarăşi, cochet, batista la nas, apoi dori să-şi reaprindă pipa.

Simţind că-i scapă definitiv, Mihuţ încercă o lovitură în plin, prefăcându-se că ştie mai multe decât vrea sa pară:

— Pentru că o slugă răuvoitoare, *milord*, poate fi uneori atât de toantă încât să închidă şi calea fulgerului... cât e el de fulger! *Processio-Fulgoris*, cum ar veni, pe latineşte...

Lovitura îi reuşi. Bolingbroke schimbă o privire cu scoţianul, se sculă din fotoliu şi, cu un uşor tremur în glas, i se adresă lui Mihuţ, ţintindu-l în albul ochilor:

— Nimeni nu poate închide, nepedepsit, calea fulgerului, domnule Pamberg... Şi cu atât mai puţin, patronul tavernei „Sirena” din Amsterdam. Îţi urez, sincer, călătorie bună!

V
PETRECERI FRANŢUZEŞTI

În luna mai se împliniseră treizeci de ani de când supărat pe parizieni. Ludovic al – XIV-lea, după ce cheltuise sume incalculabile ca să transforme modestul castel de vânătoare, al tatălui său, de la apus de oraş, într-o altă minunăţie a lumii. Îşi strămutase acolo, într-un peisaj grandios şi rafinat, familia legitimă şi nelegitimă, miniştrii şi curtea, gărzile, lacheii, rândaşii şi grădinarii, adunând la Versailles aproape zece mii de oameni.

Regele ieşise de-o jumătate de oră pe terasa imensă din faţa palatului său, şi rezemat de-o balustradă de marmură, privea fără să vadă pe deasupra covoarelor de verdeaţă şi bazinelor populate cu grupuri de statui, spre capătul aleii principale ce se confunda la orizont cu linia marelui canal artificial care-i scălda parcul de vânătoare.

Era una din rarele dăţi când ieşea singur pe această terasă, martoră a celor mai fastuoase serbări pe care le cunoscuse istoria, de la antici încoace. Singur, nu voia să vadă nimic din toate frumuseţile gândite pentru el de Le Nôtre, Le Brun şi Mansart şi înfăptuite cu braţele unor armate în zdrenţe. Nu iubea natura. Peisajul – chiar aşa cum era aici, contorsionat, mereu tuns şi mereu împodobit ca de paradă – începuse să-l privească insolent, cu nepăsarea unei tinereţi fără moarte, ca şi tinereţea

Parisului, dinaintea căreia, Ludovic al XIV-lea, bătrân şi bolnav, bătuse în retragere.

Îl chinuia bătrâneţea tristă a marilor petrecăreţi şi urmele războiului neîntrerupt ce-i năruise finanţele. Şi-l îngrijora soarta familiei lui complicate, fiindcă anul acesta molima de vărsat negru îi răpise în câteva săptămâni moştenitorii direcţi, unul după altul. Îi rămăsese un singur nepoţel, de cinci ani, până la majoratul căruia ştia că el, „regele-soare”, va fi apus de mult.

Se gândi cu un fior de îndoioşare şi de sinceră părere de rău la nora delfinului, la tânără şi zglobia ducesă de Bourgogne, podoaba Versailles-ului său, pe care o condusese, ca pe toţi ceilalţi, la groapă, în primăvara trecută. Vru să-şi reamintească neapărat cum era îmbrăcat la înmormântare şi se supără că nu-l mai ajuta memoria.

Rămase cu ochii pierduţi asupra grupului de statui din bazinul Latonei şi uită la ce se gândise. Tresări. Lângă el se ivise o femeie bătrână, rigidă, îmbrăcată în negru. Era doamna de Maintenon, odinioară frumoasă şi cochetă, aceea care-l răpise din braţele doamnei de Montespan (care, la rându-i, i-l luase doamnei de La Vallière, care-l smulsese, şi ea, reginei Franţei!).

Doamna de Maintenon, pocăită la bătrâneţe, se ocupa cu educaţia tinerelor fete de familie bună, la pensionul Saint-Cyr. Locuia la Fontainebleau. Venea rar la Versailles, unde era privită pieziş de principii de sânge, deşi toţi se temeau de influenţa ei asupra regelui, cu care se căsătorise în secret.

Ludovic al XIV-lea îi arătă obiectul, deosebit de actual, al reveriei sale. Bazinul Latonei era împodobit cu un grup de marmură, reprezentând-o pe Latona cu cei doi copii ai ei, Apollon şi Diana. Ea implora mânia lui Jupiter împotriva ţăranilor din Lycinia, care o insultaseră când le-a cerut de băut, iar zeul olimpian îi pedepsise prefăcându-i în broaşte.

— Ce păcat că n-aveţi această putere, sire, să-i pedepsiţi pe aceia care ne fac astăzi viaţa insuportabilă! Ah, protestele, obrăzniciile, glumele lor insolente!…

Regele se gândise la acelaşi lucru. Desfăcu braţele, în semn de resemnare:

— Încep să fie atât de mulţi iar noi, din zi în zi, tot mai puţini…

Regele nu iubea Parisul. Dar nici Parisul, şi parcă nici restul ţării, nu se prăpădeau de dragul lui. Şi o dovediseră atât de bine, în vremea din urmă, de când cu foametea cea mare din 1709, încât doamna de Maintenon, primul ministru Chamillart, principii de sânge şi „bastarzii” nu mai cutezau să iasă din Versailles fără paza sigură a „elveţienilor”[33]ca să nu rişte întâlniri dezagreabile, cum păţise ducele de Orléans care, la o vânătoare, s-a trezit înconjurat nu de fiare, ci de ţărani sălbăticiţi de mizerie, răcnindu-i, ameninţător în urechi:

— *Du pain… du pain!*… Pâine… pâine!

La Paris, pamfletarii şi şansonierii luau în derâdere politica de la Versailles. Marele oraş răsuna de cântece „insolente”, ca acela:

„…Si l’on ne mourait pas de faim,
Il en faudrait mourir de rire…”[34]

De aceea, regele îşi oprise curtenii fideli de a mai frecventa oraşul.

Dar atracţia Parisului, cu amintirile lui glorioase, cu opera, teatrul şi cărţile lui, cu Notre-Dame, dar şi cu „bâlciurile” şi tavernele lui, era mai puternică decât poprirele lui Ludovic al XIV-lea şi nu numai o dată se întâmplă ca la ceremonia monotonă a culcării, deşteptării, „scaunului”, sau prânzului regal, unii seniori, sau unele doamne să lipsească, din pricină că întârziaseră în oraş, pe la spectacole, beţii, sau jocuri de noroc.

De câte ori venea la Paris, chiar în sezonul cel mai animat – al vânătorilor şi carnavalului – Saskia nu se mai avânta, veselă şi curioasă, în viaţa de la Curte, cum făcuse întâia oară, atrasă de nălucirea unei lumi de basm.

---

[33] Gardă de mercenari.

[34] Dacă n-am muri de foame, Ar trebui să murim de râs…

Înzestrată cu o minte ageră şi cu un spirit de orientare înnăscut în neamul ei de negustori şi mujici, contesa Alexandra Ivanovna se descurca, cu o rară dibăcie, prin firele de păianjen ale coteriilor, cu graţie, prin veninoasa şi invizibila lor urzeală.

La belle russe[35]*,* cum îi spuneau Saskiei la Versailles, avea de data aceasta şi alte motive să nu se prea grăbească să-şi revadă cunoştinţele. În primăvara şi vara precedentă, printre membrii familiei regale, decimate de molimă, părăsise bucuriile lumii acesteia şi ducesa de Bourgogne, ultima animatoare a petrecerilor de la Curte, o femeie inteligentă şi fără prejudecăţi, prietena bună a Saskiei. De atunci domnea acolo o zăpăceală şi o delăsare fără margini. Prin odăi şi coridoare se învârteau sute de trântori, de toate rangurile, înghesuindu-se la mesele de joc întinse pretutindeni, zile şi nopţi de-a rândul, unde fraţii, fiii, fiicele şi nepoţii lui Ludovic al XIV-lea se fuduleau să câştige, sau măcar să piardă, sume astronomice la „lansquenet”, jocul de cărţi la modă.

Sumele erau la început împrumutate de la bancherii din oraş, apoi înşişi cămătarii au fost îngăduiţi să aibă onoarea a pierde la unele mese de la palat, pentru că viaţa era atât de scumpă, iar doamnele nu se puteau arăta dinaintea regelui cu aceeaşi rochie, în două seri de-a rândul, acesta fiind un impardonabil „semn de calicie” mai ales acum, în sezonul serbărilor de după doliu.

Saskia ocupa la Paris un mic, dar cochet, *hôtel particulier* al ducesei de Lesdiguières, peste drum de splendida reşedinţă a nobilei proprietare, văduva semeaţă şi încă tânără a ducelui de Lesdiguières, unul din vechii seniori, *„les sauvages”*[36], care nu-l urmaseră pe „regele-soare” la Versailles.

Ducesa trăia retrasă în palatul ei din Place des Victoires şi numai puţini aleşi aveau cinstea de a fi în vizită cu dânsa, printre care se numărase şi ducesa de Bourgogne, prietena şi „naşa” Saskiei la Curte. „Frumoasa rusoaică” o

[35] În franceză: „frumoasa rusoaică”.
[36] În franceză: „sălbaticii”.

cucerise acum şi pe dânsa, prin farmecul ei sănătos şi neprefăcut.

— Sunt însuşiri rare, *ma bonne*[37] o complimenta ducesa, însuşiri care în zilele noastre nu se mai află decât în vechile familii din provincie; adevărata nobleţe a Franţei dispare în sipetele bancherilor...

Aceeaşi bună impresie i-o făcuse şi doamna de companie a Saskiei, pe care o botezase „mica amazoană poloneză". Cu vocaţia didactică a persoanelor singuratice, care au despre ele o excelentă părere, ducesa se însărcinase cu desăvârşirea educaţiei tinerei doamne Hanka Zlatowska, supraveghindu-i personal lecţiile de dans, clavecin şi corespondenţă. Progresele uimitoare ale Hankăi o umplea de mândrie ea bineînţeles asumându-şi toate meritele:

— Draga mea, mă felicit că ai profitat într-o lună de zile mai mult decât pioasele pensionare de la Saint-Cyr ale doamnei Tartuffe de Maintenon într-un an... La prima ocazie, am să i-o spun, ca să-i mai stric dispoziţia.

Aluzia la ipocritul personaj al lui Molière nu era lipsită de maliţie, deoarece favorita regelui fusese, în anii primei ei tinereţi, soţia autorului comic Scarron.

Ieşeau împreună, tustrele, în carosa cu husă galbenă a ducesei, cu doi arapi uriaşi în livrea şi turban, unul pe capră şi altul la spatele trăsurii. Era, la Paris, moda Orientului lansată de *Jurnalul persan* al lui Chardin şi de traducerea celor O *mie şi una de nopţi*, apărută în librării, o dată cu romanul *Diavolul şchiop,* de domnul Lesage, care „făcea deliciul capitalei". În aceste plimbări, doamnele erau însoţite de un paj îmbrăcat marinar, de Ilieş, care stătea mândru pe capră, lângă unul din arapi. Se împrieteniseră şi râdeau amândoi de franţuzeasca pocită în care încercau să se înţeleagă.

Într-o zi, urcând pe strada Luvrului, spre biserica Saint Eustache, Ilieş zări o carosă venind din urmă în fuga cailor şi-i atrase îndată vizitiului luarea-aminte, să tragă mai la dreapta, ca să evite ciocnirea celor două vehicule, în uliţa strimtă:

---

[37] În franceză: drăguţa mea.

— Hei, maurule, atenţie la babord!…

Arapul coti tocmai la vreme, fiindcă cealaltă carosă ţâşni pe lângă ei, aproape atingându-le portiera.

— Oh, la belle emeraude![38] exclamă ducesa de Lesdiguières, urmărind din ochi mâna bărbatului din carosă, care purta un magnific smarald.

Hanka îşi muşcă buzele să nu ţipe. Zărise piatra înaintea ducesei şi recunoscuse inelul furat. Îi spuse Saskiei, tremurând toată. Cu un aer distrat, aceasta se întoarse către ducesă şi o întrebă dacă n-ar amuza-o să afle cine e posesorul acelui superb giuvaer, demonstrând cu această ocazie şi iuţeala echipajului său *mauresque*, pe care domnul cu smaraldul avusese impertinenţa să-l întreacă.

Se porni o cursă nebună între cele două carose, fiecare dintre vizitii dorind să-şi arate destoinicia. Trecătorii de pe rue Coquillière se lipiră îngroziţi, de zidurile caselor, ca să nu fie striviţi sub copitele celor patru perechi de telegari la galop. Opriră, scară la scară, în rue de la Vrillière, dinaintea somptuosului hotel al contelui de Toulouse.

Amiralul Louis Alexandre, conte de Toulouse, un bărbat taciturn de vreo treizeci şi cinci de ani, era fiul mai tânăr al doamnei de Montespan şi unul dintre bastarzii regelui. Deosebit de fratele lui, ducele du Maine, şi de sora lui, acum ducesă d'Orléans, cartofori şi beţivi reputaţi, acest amiral, care nu comandase în viaţa lui o navă, avea o singură patimă vânătoarea.

Admirator, al conquistadorilor spanioli, invita la el fel de fel de aventurieri, să-i dea idei pentru planurile lui de cuceriri vânătoreşti, în cele patru zări. Această admiraţie îl apropiase şi de politica vărului său vitreg, ducele d'Anjou, acum rege al Spaniei, ai cărui ambasadori iezuiţi găseau oricând casă deschisă şi masă întinsă la *hôtel de Toulouse*.

Colonelul La Mare, recent întors dintr-o campanie militară în Orient — acum plecat la Utrecht în slujba Spaniei, cu o misiune secretă — îi prezentase nu de mult colonelului un interesant personaj, deţinător al unor unice documente din arhiva Imperiului Otoman, pe care era

[38] În franceză: ce frumos smarald.

dispus să le negocieze. Cancelarul Charmillart, sătul de războaie şi hotărât să cedeze englezilor porţile răsăritului într-un schimb avantajos, respinsese târgul. Preferând să piardă banii la lansquenet!... în schimb, sesizat de conte, cardinalul Aleborni, ministrul regelui Spaniei, se declarase amator să cumpere, la orice preţ, mapa cu documente a domnului J.-P. Fripp.

Cardinalul expusese regelui său premisele unui plan îndrăzneţ:

— Cu toată stimă pe care trebuie să i-o purtăm, sire, bunicului vostru, regele Franţei, nu ne putem împiedica de a fi deznădăjduiţi de tragica pace care se pregăteşte la Utrecht, unde beligeranţii urmăresc să se împace, împărţind între ei posesiunile noastre. Moşteniţi, sire, coroana lui Carol Quintul!... Gândiţi-vă că printr-o alianţă, până azi neglijată, i-aţi putea reda întreaga strălucire. Gândiţi-vă, sire, la această alianţă colosală, între Imperiul Spaniol şi Imperiul Otoman, despre care întreaga diplomaţie europeană crede – şi se înşală! – că sunt „doi giganţi în agonie". Vizirul Gin-Ali doreşte Mediterana. Să i-o dăm, dacă ne ajută să redobândim tot ce ni se răpeşte! Reparând, în ceasul al unsprezecelea, greşeala istorică a regilor catolici, care i-au alungat pe mauri, un imperiu tânăr, mauro-spaniol, va cuceri lumea, printr-un magnific război mondial...

Tratativele urmau să aibă loc în timpul sezonului de vânătoare. Iar după achiziţionarea materialului, care pe cardinal l-ar fi „pus în situaţie", domnii Fripp, La Mare şi alţii ar fi fost însărcinaţi cu misiuni importante, în realizarea „planului Alberoni". Pentru asta era Fripp la Paris, oaspete al contelui de Toulouse.

Profund jenată la gândul că domnul din caleaşca rivală şi-ar fi putut imagina că fusese urmărit din frivolitate, ducesa luă o hotărâre „eroică". Cunoscând casa şi pe conte, urcă, pregătindu-se să explice stăpânului casei că venise cu intenţia de a-i face o vizită în trecere, ca să-l întrebe de sănătatea doamnei d'Orléans, sora lui, despre

care auzise câteva zvonuri îngrijorătoare, în salonul ducesei de Saint-Simon.

Domnul Fripp, care abia coborâse din trăsură, se dădu la o parte, salutând, modest şi contrariat, apoi o urmă la o distanţă respectuoasă, prin şirul de lachei ce ieşiseră imediat să o întâmpine.

Cele două femei râmase în carosa ducesei de Lesdiguières, avură deci tot timpul să-l privească pe hoţul operei lui Cantemir cu toată luarea-aminte, şi Hanka îşi jură să nu-i mai scape de data asta. Era îmbrăcat fără deosebite preocupări de eleganţă; probabil că atinsese de mult fundul pungii umplute în Polonia. Părea destul de tânăr, după agerimea ochilor săi negri, dar trupul deşirat, părul rar, mărul lui Adam foarte proeminent, faţa răvăşită şi buza de jos răsfrântă, cu spume la colţurile gurii, îi dădeau un aspect respingător şi bătrânicios de şarpe în năpârlire.

Un sfert de oră mai târziu, ducesa îşi reluă locul în carosă, încântată că ieşise din încurcătură.

— *Ma bonne,* contele de Toulouse a fost surprins şi onorat de grija pe care o port scumpei sale surori. Mi-a declarat că ar fi fericit dacă aş accepta să mă invite la vânătoarea de săptămână viitoare, din Bois de Boulogne, ceea ce am şi făcut, *par politesse.* S-au adus lupi, sau cerbi, sau ceva asemănător. Va veni tot Versailles-ul; regele va vâna din carosă, cum face de când şi-a rupt braţul la Fontainebleau…

Ducesa de Lesdiguières, copleşită de atâtea mondenităţi, părea să uite că vizita ei fusese doar un pretext. Deprinsă cu stilul, Saskia asculta cu o atenţie zâmbitoare, dar Hanka nu se putu stăpâni să nu o întrebe:

— *Madame,* dar omul acela… cu smaraldul?…

— Ah, *tiens,* uitasem. Domnul acela – o corectă ducesa, ciupindu-i, protector, bărbia – închipuiţi-vă că domnul acela urmează să încheie o afacere importantă cu unul dintre prietenii contelui, un cardinal spaniol, sau ceva similar… îl găzduieşte până atunci la sine, într-o aripă secundară, bineînţeles… Ia te uită, ne-am luat cu vorba şi am ajuns

acasă. Nu vreţi să coborâţi, să luăm ceaiul împreună, à *l'anglaise?...*

A doua zi dimineaţa, Ilieş pornea spre Calais, însoţit de un servitor olandez al Saskiei, care urma să se întoarcă imediat ce băiatul se va fi îmbarcat pentru Dover.

O. săptămână după aceea, adică în dimineaţa din ajunul vânătorii, Mihuţ şi musul său, abia picaţi de la drum, luau o gustare copioasă la hanul de lângă catedrala din Amiens, unde-i aştepta, de două zile, olandezul cu caleaşca Saskiei, potrivit înţelegerii luate cu Ilieş la plecare. „L'Auberge de Picardie" era punctul de întâlnire al călătorilor spre Paris dinspre Anglia şi Ţările de Jos – tot mai numeroşi de când cu tratativele de la Utrecht – iar hangiul se fudulea că este şi „postul de frontieră dintre vinul de Rin şi cei de Champagne". Dintre cei care aşteptau cai de schimb şi fuseseră amânaţi pe-a doua zi, vocifera sonor. Zburlindu-şi mustaţa subţire, un tânăr gentilom cu accent gascon, a cărui figură îi păru lui Mihuţ familiară. Gentilomul era grăbit să ajungă la Paris. Mihuţ se apropie de el, să-l vadă mai bine. Nu se înşelase: era foarte tânărul aghiotant al lui Court de Labruyère din flota lui Jean Bart, care-l îmbrăţişase cu atâta sinceră efuziune după isprava lui de flăcău de pe „Maurul". Nu se schimbase, sau părea că nu se schimbase prea mult de-atunci. Poate câteva fire de argint pe la tâmple. Ah, nu numai atât! Braţul stâng de la cot, i-atârna, neînsufleţit, cu manşeta mânecii trecută pe sub cordonul săbiei.

Cearta pentru caii de schimb, la staţiile de poştă era un lucru obişnuit Mai devreme sau mai târziu, cu un bob zăbavă, toată lumea era mulţumită. Dar acum, la „Auberge de Picardie" mulţimea curierilor speciali încurcase rău socotelile călătorilor, care erau nevoiţi să-şi aştepte rândul, zile întregi, sau să-şi răscumpere aşteptarea cu mari bacşişuri.

Gentilomul invalid era unul dintre cei cărora le venise rândul la cai, dar i se luaseră de către doi ofiţerii în uniforma gărzilor regelui Spaniei, care tocmai ieşiseră dintr-un conciliabul suspect cu hangiul.

— Să vă fie ruşine, domnilor spanioli, să vă purtaţi astfel într-o ţară care suferă tocmai din pricina prea marii delicateţi cu care vă tratează, strigase, în cele din urmă, cu năduf, gentilomul.

La această ofensă directă, cei doi traseră săbiile şi se apropiară ţanţoşi, siguri de o izbândă fără luptă. Unul dintre ei i se adresă, batjocoritor, invalidului:

— Chirurgul care v-a operat astfel, domnule de Syré, a fost generos, dar nechibzuit că v-a lăsat limba... Dacă nu vă retrageţi cuvintele, vom fi obligaţi să-i desăvârşim noi opera... *En garde!*

Cavalerul de Syré, recunoscându-şi pesemne agresorul, trase sabia, înjurând şi mai tare:

— Ha, domnul La Mare? Fugarii şi laşii, care-şi părăsesc camarazii pe câmpul de luptă, îşi recapătă brusc curajul în dosul frontului.

Lamele se încrucişară şi se ciocniră furios. Cu toate că mândrul cavaler îşi ţinea la respect adversarii, aceştia adoptaseră o tactică mişelească, de care spadasinul fără mână nu-şi dădu seama decât când era prea târziu. Îl atrăseseră de lângă zid către marginea unui canal lat şi adânc şi acum îl strângeau din două părţi spre marginea apei. Nimeni dintre cei de faţă nu îndrăznea să intervină, cauza cavalerului recalcitrant fiind considerată pierdută, iar ofiţerii, mai ales La Mare, dovedindu-se oameni dibaci şi fără multe scrupule.

— *Are you saved, sir?*... îl întrebă cinic La Mare pe muşchetarul fără noroc, cu această formulă folosită acum în glumă de soldaţi şi, deprinsă din desele războaie cu englezii.

La auzul acestei întrebări, pe care o auzise nu demult în nişte împrejurări excepţionale, Mihuţ simţi o irezistibilă mâncărime în palmă, pe care nu i-o potoli decât straja spadei sale, când scoase lama lucind în soare, la doi paşi de zâmbitorul domn La Mare care-şi „savura” de pe acum victoria, îl bătu pe umăr cu vârful spadei, adresându-i-se cu o prefăcută naivitate:

— Presupun că aci e un loc liber, *sir*... O partidă de cărţi „cu mână moartă” n-are, zău, nici un haz!... Permiteţi-mi să intru al patrulea!

Domnul La Mare, înşelat de aspectul paşnic al negustorului moscovit, se năpusti, fără a răspunde, asupra lui Mihuţ. În vremea asta, rămas cu un singur adversar, cavalerul de Syré deveni iarăşi stăpân pe situaţie.

Oprit la primul asalt de o splendidă „gardă”, La Mare îşi pierdu cumpătul şi începu, să bată în retragere. Trecând la atac, Mihuţ îl conducea, cu mici volte, spre locul unde adineauri cei doi îl încolţiseră pe gascon. Ajunşi acolo, „Vântură-lume” nu se mai „jucă”, Efectul loviturilor lui sigure se citea în ochii îngroziţi ai ofiţerului.

— *Are you saved, sir?* îl întrebă la rândul său Mihuţ, cu un glas care nu prevestea mântuirea. Dacă nu, vă invit să vă aruncaţi în acest canal... cât mai sunteţi în viaţă... Număr până la trei... Unu!... Doi!...

La „doi” sabia ofiţerului zbură în apă, iar posesorul ei, fără a mai aştepta pe „trei”, plonjă şi el, îmbrăcat cum era şi cu tricornul în cap, în râsul general al clienţilor hanului, care ieşiseră şi asistau ca la teatru.

Când se întoarse pe călcâie, să vadă ce-i cu cealaltă pereche, dădu faţă cu gasconul, al cărui adversar, renunţând la cai, fugea pe şosea ca un bezmetic, mai sigur pe resursele-i pedestre decât pe toţi armăsarii Arabiei.

Mihuţ îl salută, adresându-i-se politicos, de parcă într-adevăr fuseseră parteneri la o „partidă de plăcere”

— *Monsieur le Chevalier de Syré?*...

Cel interpelat astfel se uită la Mihuţ, puţin intrigat.

— Da, domnule. Cu cine am onoarea?... *O-la-la*, ce faci aici, Pamberg, prietene?... Nu ştiam cui îi datorez viaţa!

Deschise braţele, să-l strângă la piept, cu aceeaşi căldură de-altădată, dar le lăsă-n jos, arătând cu un zâmbet trist înspre mâneca goală şi se mulţumi să-i întindă dreapta, făcând haz de necaz, ca un vrednic urmaş al lui d’Artagnan:

— Cadouri de război, dragul meu... Dacă l-aş fi dat pentru Franţa, nu-mi părea rău. Dar mă tem că e doar

partea mea de ispăşire pentru prostiile unui mareşal de salon… Ei, să trecem peste asta!… Ce mai faci?

— Dacă umila mea invitaţie nu vă încurcă prea tare programul, vă pot răspunde la această întrebare în drum spre Paris. Caleaşca mea are caii înhămaţi. Aveţi bagaj?

— L-am lăsat în Flandra, *mon cher,* împreună cu conţinutul mânecii stângi. Sunt liber ca păsările cerului, până voi intra pe mâinile domnişoarei de Chausseraye, care mă aşteaptă să mă oblojească şi să-mi ţină predici.

Urcară în caleaşcă, râzând, iar olandezul dădu bice cailor. Ilieş se prezentase, apoi urcase pe capră, ca să nu stânjenească conversaţia ce se pornise cam slobodă.

— Deci, iubite domnule de Syré, la Paris vă aşteaptă o frumoasă domnişoară. Desigur, o mare dragoste.

Cavalerul râse cu poftă:

— O mare dragoste, desigur. Dar nu a mea, căpitane Pamberg, ci a regelui Ludovic al XIV-lea. Domnişoara de Chausseraye, mătuşa mea, acum la o vârstă venerabilă, este una din dragostele din tinereţe ale augustului nostru suveran. Trebuie să-ţi mărturisesc că ei îi datorez un post de care mă leagă neuitate amintiri… Şi poate de aceea mi-e atât de dragă mătuşica din Bois de Boulogne…

— Un post în armată? îl iscodi Mihuţ, cu ochii la mâneca goală şi crezând că face iarăşi haz de necaz.

— Nu, în diplomaţie. Postul meu de la Constantinopol. Ai auzit, vreodată, în peregrinările dumitale, de prinţul Cantemir?

Mihuţ rămase, o clipă, din cale-afară de surprins. Apoi îşi aduse aminte, ca dintr-o ceaţă, că Dumitraşcu îi pomenise, cândva, de cavalerul de Syré. Da, chiar la Constantinopol, la o masă stropită cu cotnar din cel vechi. Răspunse calm, mimând indiferenţa:

— Prinţul Cantemir? Bineînţeles, suntem prieteni din copilărie!

Gasconul rămase cu gura căscată. Fu rândul lui Mihuţ să râdă cu hohote.

Apoi îi povesti, în linii mari, istoria furtului de la Iaşi, insistând asupra celor ce mai erau de făcut acum, la Paris,

pentru ca prietenul lor, cărturarul, să reintre în posesia operei sale *l'Historié de l'empire othoman, où se coyent les causes de son agrandissement et de sa décadence*. Cavalerul de Syré dorea amănunte. Au oprit caleaşca şi l-au chemat pe Ilieş să repete povestea de-a fir-a-păr. Tustrei au pus apoi la cale felul în care aveau să ia parte, începând de-a doua zi, la vânătoarea contelui de Toulouse. Când terminară, Mihuţ se mai ţinu să nu uite a-i spune Alexandrei Ivanovna să dea de ştire soţului ei că patronul de la „Sirena", din Amsterdam, nu era un om de încredere.

VI
O VÂNĂTOARE LA ASFINŢIT

La Paris ajunseseră seara târziu. Ca să nu mai scoale toată casa, profitând că odaia lui Ilieş era plină cu sofale, au dormit cu toţii acolo.

Abia la dejunul de dimineaţă se făcură prezentările. Mihuţ aproape că nu o mai recunoscu pe Hanka. Se simţi deodată stingherit, ca un băieţandru, în faţa ei. Se trezi că bate înainte piciorul stâng şi, lăsându-se uşor pe dreptul, se înclină adânc, fluturând cu un gest larg pălăria. Hanka zâmbi cochet, ieşi doi paşi înainte, îşi apucă cu vârful degetelor fustă înfoiată de atlaz perlat, cu trei rânduri de volane, şi-i făcu o reverenţă după toate regulile bunelor maniere. Se cam fâstâciră amândoi şi acum nu mai ştiau dacă o făcuseră în glumă, sau în serios.

I-a scos din încurcătură Ilieş:

— Ce faci, bădie? Sus gabierii! Şi pupa-i obrajii, că de când nu ne-am văzut, multe zile-or hi trecut…

Era şi timpul. Cavalerul de Syré şi Saskia aşteptau, în picioare, primul să dea, iar gazda să primească unele explicaţii necesare. Apoi începură să vorbească toţi deodată.

Saskia le spuse că vânătoarea se amânase pe a doua zi după-masă, fiindcă regele ţinuse să deschidă sezonul ia Fontainebleau, dar doamna de Maintenon dorea să nu se

tulbure liniştea reşedinţei sale, aşa că parcul de vânătoare rămăsese, tot acela propus iniţial, la Bois de Boulogne. Numai ziua şi ora fuseseră schimbate.

— Va fi o „vânătoare la asfinţit”, îi lămuri de Syré. Regii Franţei îşi rezervă acest privilegiu, când sunt prea sleiţi de puteri, să scurteze plăcerile primei zile, pentru ca să părăsească terenul o dată cu ceilalţi vânători, la apusul soarelui. Partida începe însă dimineaţa, la Versailles, preparativele constituind principala atracţie a spectacolului acestuia eroicomic. În ceea ce ne priveşte – şi vorbesc la plural, fiindcă în această afacere şi eu m-am angajat să acopăr onoarea Franţei care nu poate fi sălaş de hoţi – am impresia că este exact ce ne trebuie, pentru că vânătoarea noastră se va desfăşura în două direcţii diferite şi de aceea ne vom împărţi, de pe acuma, în două echipe. Îngăduiţi-mi mai întâi să vă expun cu ce cred eu că ar fi mai bine să începem…

Îndată după micul dejun, au intrat în acţiune, fiecare după rolul în care fusese distribuit. Saskia s-a prezentat la ducesa de Lesdiguières, s-o convingă că ar fi mai agreabil să-şi reunească echipajul cu al contelui de Toulouse, maestrul de vânătoare al regelui, ca sa plece după-amiază la Versailles, unde şi-ar face împreună o intrare impresionantă. Ilieş a fost trimis să se plimbe pe rue de la Vrillière, ca să urmărească intrările şi ieşirile domnului Fripp. Cavalerul de Syré şi Mihuţ s-au dus la Notre-Dame să-l caute pe Jacquot, o fostă ordonanţă a cavalerului. L-au găsit destul de repede: avea o mică dugheană pe Pont-Neuf, sub o firmă care-l recomanda, în litere de fier forjat: *Maître Serrurier*[39]. Cavalerul le-a făcut cunoştinţă, a încălecat şi a plecat, cu un mic ocol, la domnişoara din Bois de Boulogne. Aveau să se revadă cu toţii la prânz, ca să ia ultimele măsuri.

Acasă, pe la ceasurile patru după-amiază, începuseră să se neliniştească de întârzierea echipajului contelui, când Ilieş dădu buzna în casă, aducând vestea aşteptată:

Vin încoace!… Sunt toţi. Şi hoţul!

[39] În franceză: Meşter lăcătuş.

Apoi, Ilieş trecu să ducă ştirea şi peste drum, unde doamnele erau în mare agitaţie.

De după colţul perdelei, de Syré şi Mihuţ observară că totul se petrecea întocmai cum prevăzuseră. Contele de Toulouse *sosi* călare, însoţit de invitaţii săi, printre care şi Fripp, urmaţi de servitori, trăsurile cu arme şi bagaje, şi o haită de câini, care umpleau uliţă de larmă. Maestrul de vânătoare descălecă şi salută, cordial şi afectat. Primi cu gratitudine invitaţia ducesei de a lua loc în carosa ei aurie, alături de Saskia, de prezenţa căreia la Paris se arată mai mult decât încântat. Hanka şedea lângă ducesă şi era, sau părea, niţel intimidată. Apoi alaiul se puse în mişcare, în sunetul cornurilor de vânătoare, cu Ilieş în frunte, lângă prietenul său african.

Uliţa se liniştise. Cavalerul se întoarse spre Jacquot, care aştepta impasibil, consumând ultimele bucăţele ale unui prânz de zile mari. Era îmbrăcat într-o livrea nouă, de promenadă.

— Jacquot, să nu uiţi ceara!

Lăcătuşul deghizat zâmbi ca la o glumă şi răspunse cu gura plină, apăsându-şi arătătorul pe obrazul proaspăt ras:

— Onoarea firmei, *monsieur...*

Cavalerul dădu atunci semnalul:

— Domnilor, e momentul.

Mihuţ deschise fereastra şi făcu semn vizitiului olandez să tragă la scară.

La *hôtel de Toulouse* porţile erau închise. Monsieur de Villeroy, majordomul palatului, îşi făcea siesta, fumând o subţire ţigară de foi de Havana, când portarul veni să-i anunţe vizita unui gentilom şi îi întinse cartea de vizită a Cavalerului de Syré.

— Pofteşte-i în galeria de aur şi scoate şampanie.

Majordomul era o rudă săracă a familiei de Syré, căreia îi datora invidiata lui slujbă printr-un lanţ de intervenţii. Soţia ducelui du Maine, născută Condé, vară cu Cavalerul de Syré, îl recomandase pe domnul de Viileroy pentru acest post cumnatului ei, vânătorul. Aşa se explica bunăvoinţa acestei primiri neprotocolare, în absenţa stăpânului casei.

— Scuză-mă, dragă Viileroy, dar nu ştiam că nu e nimeni acasă.

Majordomul vru să para ofensat.

— Nimeni?

— Ah, nu mă înţelege greşit. Nu-i vorba de mine personal. Cu mine se află un prinţ străin, venit la Paris să-şi comande planuri pentru un palat la el în ţară. A vizitat aici câteva, dintre cele mai autentice şi frumoase şi, înainte de a pleca la Versailles, îl convinsesem să vadă şi *l'hôtel de Toulouse...* dar, regret, fiindcă mă tem că d-ta nu ai probabil dezlegare să plimbi vizitatorii prin casă în lipsa contelui...

După această remarcă, făcută de fată cu „un prinţ străin", domnul de Viileroy, stacojiu de ruşine, ar fi preferat să fie spânzurat, decât să-şi refuze dreptul de a face onorurile casei.

Ciocniră, în picioare, un pahar de şampanie, apoi începură vizitarea imobilului, cu seriozitatea unei comisii de experţi.

— Aceasta este faimoasa galerie *dorée*, începu majordomul, important. Desenată de Mansart, sculptată de Vassé şi pictată de Perrier. O capodoperă...

Vizitară, o oră şi mai bine, corpul central al clădirii. Coborâră în curte şi trecură la aripa din fund. La fiecare apartament pe care-l descuia, scoţând dintr-un imens inel de chei totdeauna pe cea potrivită, ghidul le spunea şi cine-l locuieşte. Locatarii erau toţi plecaţi la vânătoare. Parcă vizitau un muzeu.

Corpul acesta al clădirii, izolat de rest şi acoperit cu iederă de pădure, era situat într-o mică grădină ce dădea în rue Croix-des-petits-champs, o uliţă în care asemenea grădini se ţineau lanţ.

În fundul unui coridor, la primul cat, unul din apartamente n-avea cheie. Majordomul explică dispreţuitor şi vădit nemulţumit:

— Aici locuieşte un străin, domnul Johannes-Pierre Fripp. A plecat cu cheia la dânsul, de parca ar ţine aici comorile

lui Cresus. *Un pauvre diable, un peu fou*[40]... Să trecem mai departe, pe scara cealaltă.

Când ajunseră la al doilea etaj, cavalerul de Syré observă că pierduse o mănuşă. Se adresă „valetului” său:

— Jacquot, du-te şi caută-mi mănuşa, la primul cat. Pe urmă, coboară şi spune-i vizitiului să tragă la scară jos. Nu mai ieşim pe intrarea principală, că suntem obosiţi. Hai, grăbeşte-te...

Continuară vizita, în tihnă, încă o jumătate de oră, apoi se declarară satisfăcuţi, îi mulţumiră domnului de Viileroy şi coborâră în curte. Trăsura îi aştepta la scară.

„Valetul” Jacquot înapoie, cu o plecăciune, mănuşa stăpânului său, îl ajută să urce şi trecu la locul său, lângă Vizitiu.

La căderea serii, Mihuţ îi plătea lui Jacquot cheia de la apartamentul domnului Fripp, greutatea ei în aur, şi primea din partea lăcătuşului, fără plată şi din proprie iniţiativă, încă o cheie. Aceea de la poarta clădirii acoperite cu iederă. Mihuţ fu mişcat de gestul omului şi vru să-i spună într-un fel, că n-a făcut o treabă necinstită, ci a contribuit la repararea unei nedreptăţi.

Dar se vede că Jacquot pricepuse despre ce era vorba, ori îi povestise ofiţerul său, fiindcă îi strânse mâna, zicând:

— *A trompeur, trompeur et demi, Monsieur.*[41]

La ieşire, lăcătuşul din Pont-Neuf se ciocni cu Ilieş, care venise să raporteze, potrivit planului stabilit, că Hanka, Saskia şi ducesa, împreună cu contele şi suita lui, trăseseră la palat, la Versailles:

— Bădie, bădie, numai cleştar şi aur, ca-n poveşti, iar grădinile parcă-s trase cu condeiul de Dumnezeu!...

Cavalerul de Syré îşi luă rămas bun şi plecă la vânătoare. Rolul lui se încheiase. De-acum intrau în arenă Mihuţ şi „musul” său.

— Pe mâine, căpitane Pamberg, la masă la domnişoara mătuşă-mea! *Bonne chance!*

---

[40] În franceză: Un biet prăpădit, puţin nebun.

[41] Proverb francez: La păcălici, un păcălici şi jumătate, domnule.

La miezul nopţii, Parisul nu adormise încă. O ceaţă uşoară acoperea oraşul. Câteva orologii îşi răspunseră, din turle, cu note diferite, de câte douăsprezece ori. Dinspre terasa Senei se auzeau strigătele timonierilor care conduceau spre estuar bărci cu fundul lat, încărcate cu felurite mărfuri. Dintr-o tavernă ieşi un grup de cheflii cu o femeie care râdea zgomotos. La mansarda dinspre faţada aripei acoperite cu iederă, a hotelului de Toulouse, o ferestruică fu deschisă, cineva aruncă în stradă conţinutul unui vas, apoi trânti fereastra la loc. O lungă tăcere învălui cartierul. Întuneric, linişte, pustiu.

Ilieş rămase în curte, de pază. Dacă se oprea o trăsură, ori vreun călăreţ dinaintea casei, trebuia să dea alarma, cu două ţipete de cucuvea: „Uhu-hu... Uhu-hu!” Dându-i acest consemn, Mihuţ zâmbise la un gând... Ca atunci, la Iaşi, în grădinile comisului. Când trecuseră oare douăzeci şi ceva de ani?...

Fereastra domnului Fripp da în curtea interioară, cu vederea la grădină. Păcat că Jacquot nu avusese ideea să facă cheia de la intrarea de serviciu, şi nu de la aceea dinspre stradă! Lui Ilieş i se păruse un veac până când Mihuţ aprinse, lumânarea acolo sus şi trase perdelele.

Îi zvâcnea inima de o simţea în tâmple şi-n auz. La fiecare foşnet tresărea cu urechea la pândă, gata să-şi vestească prietenul. Peste puţin auzi, de departe, un călăreţ. Tropotul crescu pe uliţă pietruită, apoi se opri. Ilieş aşteptă. Calul bătea pe loc, undeva pe lângă zid. Se repezi de-a buşilea până în dreptul porţii, se căţăra pe verdeaţa deasă şi scoase numai puţin capul peste gard. Călăreţul îşi potrivea scările, de călare; apoi îşi urmă drumul.

O lumină argintie inundă ceaţa uşoară a nopţii. Răsărise luna, Ilieş se retrase iarăşi în umbră. Orologiile Parisului bătură de două ori, pentru jumătăţile de oră, pe urmă de trei, apoi de patru ori şi, în sfârşit, o lovitură singură, solemnă parcă vestind sosirea unui înalt personaj. Era ora unu! Un ceas de când bădia tot meşterea în casa pustie. Deodată auzi o mişcare în frunzişul iederii, sub primul rând de ferestre. Cineva se căţăra în sus, prin desiş, cu agerime

de pisică. Tânără sentinelă nu ştia ce să facă. Dacă era hoţ de rând mai bine să iasă la iveală cu sabia în mână, ca să-l sperie şi să-l pună pe fugă! Dar dacă nu era un hoţ de rând? îl scoase din dilemă miorlăitul „hoţului”. Aruncă, uşurat, un bulgăr de pământ după motan şi rămase la pândă.

În odaia domnului Fripp erau puţine lucruri. Avea dreptate majordomul: *un pauvre diable!* Mihuţ răscolise prin toate ungherele. Zadarnic. Bătuse în ziduri şi duşumele, doar de-ar găsi un loc să sune a gol. Nimic, nicăieri. Pe masă, nişte hârtii fără importanţă. În dulap, nişte haine uzate şi rufe de dat la spălat; iar deasupra, pe poliţă, două rânduri de catastife, cu scoarţele roase. Socoteli vechi, de pe la moşiile contelui. Nici urmă de ce căuta el.

Îl apucă o sfârşeală. Dacă şi-a luat hoţul manuscrisul cu el? Dar cum? Se uitase bine, la plecare, şi n-avea cum să-l ascundă. Poate-l lăsase la căruţe? Nu, Fripp nu putea fi atât de neprevăzător, de vreme ce îşi ţinea odaia goală astfel ferecată! Mihuţ se aşează înfrigurat într-un fotoliu imens, căptuşit cu piele de Cordoba, dar o bănuială îl făcu să se repeadă iarăşi la dulap, o mobilă veche, masivă. Dădu la o parte boarfele şi începu să-i cerceteze, cu băgare de seamă pereţii din plăci mari de stejar lustruit. Între două din plăcile dinspre perete observă că despărţitura longitudinală e puţin mai largă decât celelalte. Convins că e un fund dublu, încercă să le separe, trăgând eu vârful degetelor în sens contrar, dar, degeaba. Degetele îi alunecau pe luciul tăbliilor fără să lărgească nici cu un fir de păr, spaţiul abia vizibil dintre ele. I se păru ciudat că, faţă de mărimea mobilei, dulapul avea numai un raft, şi văzu că acela se lipea de peretele din fund pe o despărţitura de plăci transversală, cu un spaţiu între ele identic cu cel suspect dintre tăblii. Zgudui raftul şi îl trase spre el eu putere, încercând, zadarnic, să-l smulgă din locaşul lui. De ciudă, îl împinse îndărăt cu o Lovitură de pumn. Se produse un miracol: peretele din fund se despărţi în două, alunecând

uşor lateral. Dinaintea lui Mihuţ se deschise un horn, cu o scară în culbec.

Urcă în vârful picioarelor, cu lumânarea în mână, numărând treptele. La a şaptea auzi în spatele său un zgomot sec. Uşa secretă se închisese. Se întoarse din drum şi încercă să o forţeze. În van. Broboane de sudoare i se iviră pe frunte. Continuă să urce îndărăt mai repede, ca să iasă undeva. La a nouăsprezecea treaptă se opri dinaintea unui alt perete, de lemn masiv. Era ca într-o cursă de şoareci! Se sforţă să-şi recapete sângele rece. Îşi recapitulă, în minte, cum ajunsese aici. Scara mai avea două trepte. Ultima, a douăzeci şi una, era mai îngustă, ca un prag, şi se îmbuca în perete. Încercă să o mişte; era neclintită. Atunci o împinse cu putere spre perete, aşa cum făcuse cu raftul din dulap. Miracolul se repetă. Se trezi într-un coridor, luminat slab cu o lampă arabă, de ulei. Îşi dădu seama că se află pe coridorul de la al doilea etaj, pe unde trecuse dimineaţa, cu majordomul. Un zgomot cunoscut îl avertiză că şi a doua uşă secretă se închisese după el.

Coborând, tiptil, către etajul inferior Mihuţ îşi căută în buzunar cheile. O găsi pe cea de la intrare: cheia odăii domnului Fripp rămăsese în uşă, pe dinăuntru. Se strădui să-şi aducă aminte dacă o lăsase închisă. Totul ar fi fost pierdut.

Apăsă pe clanţă, cu suflarea oprită. Era deschisă! Intră şi răsuci cheia în broască. Trecuse prin toate apele infernului. Nu realizase nimic prin descoperirea uşilor secrete, în afară de faptul ca Fripp se afla aici într-o capcană pe care era departe s-o bănuiască desigur, de vreme ce umbla cu cheia odăii la el Mihuţ era sleit de puteri, ca după o bătălie pierdută. Înainte de a-şi relua cercetările, se aşează, să-şi mai vină în fire, din nou pe imensul fotoliu de piele, cu faţa la dulapul cu pricina.

I se păru că perna fotoliului e cam tare pe dinăuntru, încercă, şi într-adevăr era. O nouă bănuială îl făcu să-i tremure mâinile. Trase cuţitul din tureatcă şi scoase ţintele de alamă, una câte una, cu cea mai mare luare-aminte.

Sub umplutura de câlţi simţi că e ascuns ceva. Era un teanc de hârtii, gros de o palmă. Îl trase afară, atent. Desfăcu legătura de sfoară şi gazeta nemţească în care era învelit şi răsuflă uşurat. Recunoscuse slova lui Dimitrie Cantemir!

Îl luă la subsuoară şi dădu să plece, dar se răzgândi. Lăsă pe masă maldărul de hârtie, apoi luă de pe raftul din dulap câteva catastife, le smulse scoarţele şi le adună grămadă, făcând un teanc deopotrivă de mare cu celălalt. Scoarţele le aruncă sub pat, unde mai erau şi alte gunoaie. Mihuţ ar fi vrut să-i arate majordomului aceste mărturii ale bunei sale gospodăriri. Alese o foaie nescrisă şi desenă pe ea, cu un cărbune din sobă, capul de vulpoi. O puse deasupra pe teanc, îl înveli în gazeta nemţească, îl legă cu aceeaşi sfoară şi puse totul la loc, ca la început, dacă nu chiar mai bine.

Atunci auzi semnalul cucuvelei. Trase cheia din uşă, suflă în lumânare şi şi-o vârî în buzunar. Deschise fereastra şi sări peste balconaş, ţinându-se cu o mână de iedera tare şi deasă. Cu cealaltă închise fereastra, luând seama ca să intre cuiul în locaşul lui, apoi coborî pe tulpină-n jos, ca pe o parâmă de corabie. Jos, Ilieş îi spuse că au venit doi călăreţi la poarta din faţă. Unul urcase sus, altul rămăsese, călare, afară. Mihuţ se uită bine la acesta şi i se păru că, după statură, semăna cu adversarul său de la Amiens. Din desimea grădinii aşteptară urmarea. Sus, în odaia domnului Fripp, se aprinse lumina. O umbră trecu pe dinaintea ferestrei. Aşteptară cam un sfert de ceas. Apoi uşa de la intrare se deschise şi un bărbat înalt, într-o manta lungă de campanie, ieşi în stradă. Era Fripp. Îi dădu celuilalt un pachet. Încălecă şi el, îi luă pachetul îndărăt, la subsuoară, dădură pinteni şi o porniră la galop, spre apus. Se întorceau la Versailles, unde sosise cardinalul Alberoni care, urmând să plece a doua zi seara la Utrecht, ceruse lui La Mare să-i prezinte „marfa”.

Fereastra rămăsese luminată. Mihuţ puse cuţitul între dinţi şi se căţără fără zgomot pe unde coborâse. Odaia era goală. În grabă, domnul Fripp uitase lumânarea aprinsă-n sfeşnic. Uitase şi să mai bată la loc ţintele din pielea de

Cordoba, încât fundul fotoliului rămăsese căscat, ca o gură de lup, cu colţi de aramă. Întoarcerea vulpoiului păcălit izbândise pe deplin.

În noaptea aceea, Mihuţ dormi cu capul pe Istoria Imperiului Otoman şi visă că o salvează pe Hanka dintr-un harem. Dimineaţa, îl trimise pe Ilieş să le spună celorlalţi că nu se mişcă din casă până la terminarea vânătorii şi să-i ceară scuze Cavalerului de Syré că nu vor putea săruta mâna „domnişoarei” din Bois de Boulogne.

Deschiderea sezonului de vânătoare din anul acela – primul de tihnă după un deceniu de doliu şi dezastre – se desfăşură cu un fast vrednic de faima „regelui-soare”. Magnificul echipaj al palatului era însoţit de o mie de câini de vânătoare. Bătrânul rege Ludovic al XIV-lea părea însă obosit şi bolnav: un soare în asfinţit, ca şi acela care-şi azvârlea acum razele roşiatice printre crengile pădurii seculare. Regele vâna dintr-o carosă uşoară, trasă de cai mici şi iuţi, care alergau cu îndemânare, după haita de câini, pe urmele cerbului, prin pădurea aurie şi despuiată de toamnă. I se spunea că nu este în lume un trăgător „mai bun şi mai graţios decât el”. Curtea începuse să-şi facă adunarea de sfârşit de zi în jurul castelului de Madrid – ridicat de Francisc I în amintirea captivităţii sale în Spania, acum în ruine – şi al bogatelor trofee cornute, dar neobosiţii vânători din anturajul contelui de Toulouse încă mai băteau pădurea, către Longchamp.

Saskia călărea între conte şi cardinalul Alberoni. Îi urmau lacheii, care încărcau armele. Invitaţii se risipiseră prin pădure, dar nu prea departe de grupul din jurul maestrului de vânătoare. „Amazoana poloneză” urmărea, elegant şi sigur, cavalcada. Purta o jupă de catifea vişinie şi un „justaucorps” din acelaşi material, cu galon de aur şi un manşon de samur. Manşonul era ultima modă, la femei ca şi la bărbaţi. Pe cap avea o tocă „à la chasseuse” cu o pană albă de struţ, peste părul strâns în cochilie, într-un singur ac. Înştiinţată dimineaţa, de Ilieş, despre izbânda lui Mihuţ, Hanka se întreba, dacă Fripp descoperise, până la ceasul acela, înşelătoria cu vulpoiul. Dar singurul ei gând era să

găsească locul şi clipa pedepsirii aceluia ce-i ucisese bărbatul. Şi nu-l slăbea din ochi. Domnul Fripp părea foarte preocupat. Din când: în când, el arunca priviri furişe înspre colonelul La Mare, care călărea, cu un alt mic grup de vânători, mai înainte.

Dinspre castelul de Madrid răsunară cornurile: un sunet scurt şi altul lung, repetat. Soarele apunea, ziua de vânătoare se terminase. Coloana ultimilor vânători se îndrepta spre locul de adunare. Pocniră ultimele împuşcături, răzleţe, apoi se aud, tot mai departe, tropotul cailor. Domnul Fripp se oprise, singur, într-un luminiş, să-şi ajusteze chinga slăbită. Mereu îi scăpa catarama, părea năuc, sau neîndemânatec. O asemenea clipă pândise Hanka toată după-amiaza…

Întoarse, scurt, înspre el şi îi tăie calea. I se adresă nemţeşte:

— Aţi pierdut ceva, *herr* Fripp? Păreţi supărat… pe mine.

Surprins şi încântat că ea, frumoasa amazoană, îl acostează şi încă îi vorbeşte în limba lui, se apropie cu rânjetul său cel mai seducător:

— Am pierdut ceva, într-adevăr, dar am certitudinea că îmi voi recupera obiectul pierdut, poate chiar în seara aceasta… Şi apoi cum aş putea fi supărat pe dumneavoastră, preafrumoasă doamnă?… Dar parcă ne-am mai cunoscut noi undeva? Eu nu uit niciodată femeile pe care le-am cunoscut.

Hanka surâse, îşi scoase toca şi-şi trase, cu un gest graţios, acul din coc. Părul, ca fuiorul de in, i se revărsă pe umeri. Apoi îşi ascunse iarăşi mâna dreaptă în manşon.

— Sigur că da!… Nu mă recunoşti acum, domnule Fripp? … Iaşii… Ceambulul tătăresc… Ostaşul acela căruia i-ai înfipt pumnalul în coastă…

Mişelul se frecă la ochi, ca dinaintea unei vedenii, apoi vru să ridice puşca. Iute ca gândul, Hanka scoase din manşon pistolul şi-l trăsni între sprâncene. Deprinşi cu detunăturile, caii se cabrară, dar rămaseră pe loc. Domnul Fripp căzuse cu umărul în coama calului şi cu mâna dreaptă atârnând pe oblânc. Ultima rază a asfinţitului se

răsfrânse în apa verde a smaraldului Casandrei-Doamna. Hanka întoarse şi, din mers, i-l trase din deget. Îşi puse arma în tocul şeii, apoi smuci frâul şi o porni, la galop, pe urmele celorlalţi.

Micul *châlet* rustic al domnişoarei de Chausseraye, mătuşa Cavalerului de Syré, îşi înălţa săgeata cu o sfârlează de tablă-n vârf nu departe de ruinele castelului de Madrid. La sosirea Hankăi, regele plecase deja la Versailles, în fruntea cavalcadei Curţii sale. Aici rămăseseră numai puţinii invitaţi la cină ai cavalerului.

Acesta o întimpină pe amazoana întârziată şi o ajută, curtenitor, să coboare din şa. Observându-i paloarea şi zâmbetul puţin crispat, făcu o remarcă glumeaţă:

— *On dirait que vous venez de chasser le loup!...*[42]

— Vous *ne croyez pas si* bien *dire, monsieur!*[43] răspunse Hanka, cu uşorul ei accent slav. Şi luând braţul cavalerului, urcară treptele peronului de la intrare, spre grupul vesel al invitaţilor.

[42] În franceză: S-ar zice că aţi vânat lupul!

[43] În franceză: Nici nu credeţi ce bine ziceţi, domnule!

VII
DRUMUL SMARALDELOR

Fregata „Poltava” a părăsit rada portului Le Hâvre în zorii zilei următoare. Căpitanul Olsewski ieşise pe dunetă cu Mihuţ. Soarele strălucea curat. Stabiliseră itinerarul, aveau vânt bun şi acum trăgeau din pipă, privind falezele Franţei, cum rămân tot mai în urmă. Ilieş moţăia pe un colac de parâme, la prova, ascultând explicaţiile complicate ale unui subofiţer bărbos, rezemat de copastie. În cabina ei, Hanka, dormea, obosită de cele douăsprezece ore de neîntreruptă goană cu trăsura olandeză a Saskiei.

La prânz, au zărit prin ferestrele groase ale cabinei comandantului gurile Sommei, fluviul de lângă Amiens, în canalul căruia era să se prăpădească domnul La Mare. Şi Mihuţ le povesti comica întâmplare de la „Auberge de Picardie”, al cărei erou, cavalerul de Syré îi condusese, călare, până la Rouen, de unde-şi luase bun rămas, sărutând mâna Hankăi şi rugându-l pe prietenul său Pamberg „să-i transmită cordiale salutări prinţului moldovean”.

Drumul întoarcerii fu un drum al poveştilor; fiecare port, cu a lui. În Marea Nordului, căpitanul Olsewski îi aminti lui Mihuţ de noaptea glenului şi îl felicită pentru admirabila sa „manevră a celor trei coliere”, cerându-i cu o sinceră, şi amicală deferenţă, lămuriri suplimentare. Marea le dăruia o

călătorie liniştită, hotărâtă parcă să-i facă ai uita capriciile din noaptea ce era să le fie fatală.

Dinaintea Zuiderzee-ului, Mihuţ se întrebă, îngrijorat, dacă Saskia reţinuse informaţia pe care trebuia să i-o trimită soţului ei, la Haga, în legătură cu omul de la „Meermin”; dar îşi aduse aminte că şi-o notase şi se linişti: în ciudă aerelor ei şăgalnice, Alexandra Ivanovna era o femeie pe care te puteai bizui.

În largul Texel-ului – portul în care fregata „Poltava” îşi primise botezul mării – căpitanul Olsewski înălţă marele pavoaz. Apoi noaptea mării de miazănoapte le deschise drum de smarald spre ţara fiordurilor.

Până la Petersburg mai aveau peste o mie de mile de străbătut, mai întâi prin apele prietene dano-norvegiene, apoi prin marea brăzdată de navele flotei de război suedeze. Deşi decimată în luptele navale cu aliaţii nordici ai Rusiei, flota corsară suedeză reprezenta o primejdie permanentă pentru navigaţia în Baltica. Cruciera curajoasă a „Poltavei” era şi un gest politic, prin care Petru cel Mare ţinea să arate, în primul rând aliaţilor săi, că blocada suedeză putea fi spartă, iar numele fregatei fusese anume ales ca să vestească inamicului, pe foarte curând, o înfrângere navală la fel de distrugătoare ca aceea, de renume mondial, din stepa rusească.

Au depăşit cumpăna apelor, dintre Skagerrak şi Kattegat, noaptea, fără supărare. Ca să nu expună nava şi echipajul, într-o inutilă bravadă, comandantul şi Mihuţ au hotărât să nu treacă noaptea prin Sund, ci ziua, prin strâmtoarea daneză Belt, urmând ca după ieşirea din arhipelag să navigheze în largul coastelor de miazăzi.

Hanka era la întâia ei călătorie pe mare. Crescuse pe platoul roşcat şi prăfos al Podoliei, cu puţine ape, de la capătul nordic al Nistrului, şi nici câmpul, nici blajinele dealuri moldovene, mereu zvântate, când de văpaia verilor secetoase, când de biciul uscat al crivăţului, nu-i pregătiseră sufletul pentru marile drumuri fără de pulbere.

Era cu zece ani mai tânără decât Mihuţ. Se măritase la cincisprezece, din dragoste, cucerită de vitejia acelui

oştean moldovean, care bătea cetăţile călare, cu sabia goală în mână, ca sfântul din icoane. Pe urmă trăise viaţa grea a plugarilor din acele vremi de cumpănă şi bejenie. La părintele ei, îndărăt la Cameniţa, găsise trai îndestulat, ca o jupâniţă, dar inima îi era împietrită de o suferinţă nerăzbunată.

Drumul nesperat al răzbunării ei către soare-apune o strămutase într-o viată pe care nici în nălucirile de fată nu şi-o putuse închipui. Văzuse ţări şi oameni despre a căror existenţă numai un ecou de legendă ajunsese în târguşorul polonez de la marginile împărăţiei.

Acum trăise acea viaţă, într-o lună cât alţii într-un an – cum zicea distinsa ei profesoară de *politesse* – şi se deprinsese eu ea şi se săturase de ea tot atât de repede. Încolţise, dureros, în mintea ei gândul că în lumea asta largă toţi caută şi nimeni nu găseşte unde-i sălaşul fericirii. Îi rămăsese din toate bucuriile doar mulţumirea unei mari datorii împlinite şi se simţea acum ca la începutul unei vieţii noi; o fată singură, care deschide doi ochi mari şi verzi asupra nemărginitului necunoscut, în cea mai curată dimineaţă de la facerea lumii.

Aşa s-a întâlnit, prima oară, Hanka cu marea. Se scula din pat să vadă stelele cum joacă pe pânza foşnitoare a apelor, şi i se părea că alunecă printre două nopţi. Dis-de-dimineaţă, pe puntea rece şi udă, încă aburită de spulbera mării, aştepta răsăritul dinspre partea pământului. Iar ziua sta ceasuri întregi la prova, privind cum taie etrava adânc în coaja verde a mării, ca-ntr-un imens harbuz vărgat, stârnind un viscol de ape argintate. Uneori bancuri de heringi şi de toni fugeau din calea curenţilor reci pe sub fila de cleştar a undei, iar Hanka se minuna şi aştepta cu înfrigurare să audă şi cântecul sirenelor. I se părea că dacă o nevăzută şi dumnezeiască putere ar jupui străvezia piele de şarpe a mării, ar vedea cu ochii ei viaţa lumilor de la fund. Iar seara, când se ridica luna plină, aruncând o scară de aur către corabie, închidea pleoapele pe jumătate, închipuindu-şi că urcă pe acel drum tremurat, la porţile raiului, într-o cămaşă de horbotă şi cu părul slobod în vânt.

Venea Mihuţ şi o dojenea că-şi primejduieşte sănătatea în răcoarea umedă a vântului şi îi punea pe umeri mantaua lui grea. Pe urmă-i arăta cerul cu constelaţiile şi i le spunea pe nume, pe cele mari şi mai mici, după folosul pe care-l trag de la ele corăbierii:

— Acela-i carul mare!... Dacă măsori de cinci ori în sus depărtarea dintre roatele lui din urmă, afli o stea mai strălucitoare decât toate celelalte, aceea e steaua polară, călăuza oamenilor mării...

— Mihuţ, dar norul acela lung, ca o spuză de stele, ce şi cum îi?

Se uita Mihuţ într-acolo, unde întindea Hanka braţul, apoi la ea, la obrajii ei proaspeţi, la ochii măriţi şi la gura ei ca trandafirul înrourat şi la părul desfăcut, cum privea stelele cu capul pe spate. Şi tăcea, întorcându-se, cu un oftat, înspre calea lactee, pe care i-o arăta cu degetul pe cer.

— E o lume de constelaţii necunoscute, dragă fată.

— Nici tu nu o cunoşti, ‘Mihuţ? întreba ea, neîncrezătoare, sigură că pentru prietenul ei universul n-are taine şi nimic nu-i cu neputinţă.

— Nici eu, nimeni...

— Şi cum îi zice?

— Pe la noi: „Drumul robilor”. Tu nu-l mai ţii minte?

Hanka îl ţinea minte şi ştia şi de ce se chema astfel pe la ei, la răspântia drumurilor de stepă ale podgheazurilor şi ceambulurilor de pradă. Întrebase mai mult pentru dânsa, dorind ca lumea de basm prin care trecea să n-aibă nimica, nici din cerul şi nici din pământul celei părăsite în lacrămi şi doliu. Dar cu cât mai tare fugea de amintiri, cu atât mai repede o ajungeau din urmă, iar lacrămile ei se amestecau cu stropii săraţi ai mării.

Nava înainta, cu steaua polară la prova, pe paralela 20, în largul insulei Gotland. Vântul se înteţea, acoperind repede seninul cerului. Furtuna era încă departe, dar Baltica e o mare primejdioasă şi rea atunci când se burzuluieşte. „Poltava” naviga cu toate pânzele şi, datorită vântului bun, mergea cu mare iuţeală. Le părea rău că

acum trebuiau să-şi scadă viteza, dar la apropierea furtunii micşorarea velaturii era obligatorie.

Apoi văzură în larg, înaintând spre ei, un şir de luminiţe, de parcă o constelaţie ciudată venea pe apă să le salute trecerea. Păreau că dansează într-un cadril nautic: câte una, câte două, câte trei. Se despărţiră, în sfârşit, dinaintea „Poltavei”, pe două rânduri de câte patru, unul către insulă, alt rând către intrarea golfului Riga, făcându-i loc destul să treacă printre ele, ba parcă invitând-o.

Căpitanul Olsewski îşi dădu seama că nu e lucru curat şi trimise după Mihuţ. Acesta observase şi el manevra ciudatei constelaţii. O duse pe Hanka în cabina ei şi se apropie de comandant care sta cu luneta la ochi, încercând să scruteze întunericul. O scurtă sfâşiere a păturii negre de nori le arătă în depărtare, la sclipitul fulgerului, două rânduri de fregate şi nave de linie inamice, care, cu pânzele pe jumătate strânse de teama furtunii, păndeau la mai puţin de două mile, în formaţie de luptă. Erau suedezii! Planul lor era simplu şi eficace. „Poltava” era silită să treacă prin două rânduri de salve de artilerie, ca osândiţii printre două rânduri de vergi, la capătul cărora îi aştepta, fără scăpare, moartea.

— Domnii ofiţeri, pe puntea de comandă! ordonă comandantul „Poltavei”.

Un sfert de oră mai târziu, ofiţerii trecură iarăşi la posturi. Comenzile se transmiseră fără siflee, din om în om. Ca la poruncă, o furtună puternică se abătu cu pânze de grindină asupra Balticei. Cu toate că ploaia, îndeobşte, domoleşte forţa valurilor, înălţimea lor îngreună totuşi manevrele. Dar este un punct de onoare pentru un adevărat corăbier să-şi îndeplinească îndatoririle la fel de bine pe orice vreme şi chiar pe bezna cea mai oarbă.

Suedezii, în marea lor trufie, şi cu certitudinea unei victorii uşoare, făptuiseră o greşeală de tactică: linia rigidă. Exact aceea care îl costase pe ducele de Medina înfrângerea „invincibilei” sale Armada. Dacă la asta se mai adăuga şi norocul acestei furtuni, adversarii se aflau chiar în situaţia flotei spaniole, scufundată de căpitanii-corsari ai

reginei Elizabeth, printr-o manevră rapidă în largul „celor cinci porturi”. Iar „Poltava” mai avea un aliat: noaptea.

Mihuţ adoptă, de acord cu căpitanul Olsewski, măsurile dictate, de situaţie, şi cea dintâi fu o comandă cutezătoare:

— Cu toate pânzele!

În bubuitul furtunii şi şuierul sălbatec al vântului, „Poltava” înainta acum cu o iuţeală ameţitoare, puţin aplecată înainte, ca un alergător în arenă. Nava răspundea tuturor manevrelor, cu precizia unui mecanism desăvârşit, Lefort pregătise flotei inamice una din surprizele lui. Şi şi-l luase ajutor pe Ilieş, care fugea să-i transmită ordinele, de la un rând saborduri la altul.

Când ajunseră la un sfert de milă de primele luminiţe, stinseră felinarele. Navele suedeze aliniate, pe două rânduri de câte patru, cu prova uneia la un cablu distanţă de pupa celei dinainte, îşi aşteptau cu tunurile gata de tragere, victima sigură să treacă prin canalul lăsat între ele.

Fregata „Poltava” avea cincizeci de tunuri; putere de foc mijlocie faţă de oricare din navele de linie inamice, luate izolat. Dar faţă de flota suedeză era avantajată de trei factori foarte importanţi pe o asemenea noapte de furtună: extrema rapiditate a tipului navei, comanda unică şi factorul „surpriză” care, în operaţia din noaptea aceea; se dovedi hotărâtor.

Totul s-a petrecut în mai puţin de o jumătate de oră, cu preţul unui efort supraomenesc din partea întregului echipaj, dar răsplătit cu toate cununile gloriei. Mai întâi fregata s-a apropiat, parcă neştiutoare de „canalul” suedez, apoi a ocolit repede, mult la stânga, prima navă, pe urmă şi-a schimbat brusc drumul, cu nouăzeci de grade, spre; dreapta, pătrunzând cu toată viteza, ca un şarpe, între prima pereche de corsari suedezi, exact la jumătatea distanţei dintre pupa navei din dreptul tribordului şi prova celei de la babord. Lefort a ridicat sabordurile punţii a doua şi a tras, simultan, câte o salvă din câte douăsprezece tunuri, în fiecare din obiectivele inamice, respectiv în botul celei din stânga şi-n spatele celei din dreapta, orientându-se după felinarele lor. „Poltava” a traversat apoi

„canalul” capcană perpendicular, adică tocmai invers decât era aşteptată şi a intrat cu aceeaşi viteză printre celelalte două nave inamice, situate „pendant” cu cele bombardate cu un minut mai înainte. Lefort a repetat salva la babord şi tribord, cu cele douăzeci şi patru de tunuri ale primei punţi, în timp ce piesele care trăseseră adineauri erau curăţate şi încărcate la loc. Căpitanul Olsewski a comandat iarăşi un ocol de nouăzeci de grade, şerpuind acum spre stânga, pe direcţia nord, la oarecare distanţă de babordul şirului inamic şi paralel cu el. A depăşit a treia navă, numărată în linie dreaptă, şi a cotit iarăşi în unghi drept la stânga, intrând, cu aceeaşi manevră elastică, printre ultimele două perechi de nave duşmane, spre a le trimite şi lor, în bot şi spate, câte douăzeci şi patru de lovituri de tun, de pereche. Apoi fregata a făcut ultima voltă spre dreapta, reluându-şi vechiul drum.

După trecerea ei, s-a pornit o canonadă năucă, pe „canalul’’ pustiu. La o milă de suedezi, Lefort a descărcat ultimele, două tunuri de pe punte, numerele „49” şi „50”, în semn de salut că lupta navală se terminase victorios. Se apropiau de Golful Finic, controlat de flota rusă a Balticei. În ziua de 21 octombrie 1712, o lună după escala de la Portsmouth, „Poltava” arunca ancora în largul portului Petersburg.

Mihuţ cu Hanka şi Ilieş au petrecut ziua Sfântului Dimitrie la conacul lui Cantemir, la unul din acele prânzuri de zile mari, cu care se mândrea, pe drept cuvânt, stăpâna casei.

Tătăroaica ei slujise al doilea rând de cafele în grădină, că toamna se arăta dulce în anul acela. Doamna Casandra se plimba cu Hanka, de mijloc, printre rândurile de gherghine şi crizanteme, nemaiştiind la ce să privească mai eu drag, la smaraldul domnesc de pe deget, sau la smaraldul ochilor ei.

Sus în cerdac, Dimitrie şi Mihuţ fumau ciubuc şi se uitau cu înduioşare la copiii adunaţi dinaintea casei, în jurul lui Ilieş, care le povestea ceva cu mare însufleţire. Dintre toţi, cel mai cu luare aminte îl urmărea mezinul, Antioh.

Mihuţ luă seama, pentru întâiaşi dată, cât de mult aducea prâslea cu Dumitraşcu beizade din anii copilăriei sale, şi o căldură i se strânse la inimă. Cantemir îi urmări privirea şi, înţelegând, oftă.

— S-au dus tinereţile noastre, „Vântură-lume”. Ca puful de păpădie s-au dus, la suflarea toamnei…

Se întoarse către el Mihuţ, cu ochii umezi de aduceri aminte, şi citi o durere ascunsă în sufletul prietenului său.

— Care ţi-e tulburarea, măria-ta?… Că toate după pofta inimii le ai, iar numele tău e slăvit în patru vânturi! Pe unde am umblat pretutindeni oameni de seamă m-au întrebat…

Mihuţ al lui Petrea Gălăţeanul nu mai urmă, că nu-l asculta nimeni. Voievodul pribeag ţintea zarea îndepărtată, către care cobora soarele. Asculta parcă o chemare, de dincolo de coama albăstrie a colinelor: undeva, departe, peste nemărginita stepă rusească, la Trei Ierarhi, băteau clopote de ziua numelui său. „Vântură-lume” îşi încordă auzul, dar nu prinse acea chemare şi nimic nu văzu în depărtări.

Pe aleile grădinii, podite cu frunzele moarte ale unui an zbuciumat, o zări pe Hanka trecând şi îi auzi râsul primăvăratec. De cealaltă parte a cerului răsărea prima stea. Şi semăna cu ochii ei, cum seamănă steaua din oiştea carului ceresc cu soţul ei din oglinzile de smarald ale mării.

CUPRINS

Partea întâi
UCENICIA CĂRTURARULUI

I Popas la hanul Hagiului
II Ucenicia coconului domnesc
III Prinderea Calului Troian
IV Capcana lupilor
V Se întoarce roata
VI „Sărut pământul Moldovei!”
VII Treburi politiceşti
VIII Banchetul platonician
IX La drum de seară
X Necontenit bate inima ţării
XI „Domnul Tunar" răspunde printr-un sol de credinţă
XII Plinirea făgăduielilor
XIII Drumurile stepei

Partea a doua
TIHNA VALURILOR

I Anumiţi călători
II Omul din Amsterdam
III Tihna valurilor
IV Sub semnul Albionului
V Petreceri franţuzeşti
VI O vânătoare la Asfinţit
VII Drumul smaraldelor

ISBN 972-24-0103-6

Lei 13